

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
ด้วยการศึกษาทางไกล

รองศาสตราจารย์ บำเพ็ญ เขียวหวาน
รองศาสตราจารย์ ดร.เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ดุสิต เวชกิจ
รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ
รองศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พันธุ์ เอียรหิรัญ
รองศาสตราจารย์สุนีย์ ศิลพิพัฒน์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพร เสี้ยนสลาย
ดร.วัฒน์ วัฒนวิทย์กิจ
นางสุนันทา โปตะวนิช
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

กันยายน 2555

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
ด้วยการศึกษาทางไกล

รองศาสตราจารย์ บำเพ็ญ เขียวหวาน
รองศาสตราจารย์ ดร.เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ดุสิต เวชกิจ
รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ
รองศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พันธุ์ เอียรหิรัญ
รองศาสตราจารย์สุณีย์ ศิลพิพัฒน์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพร เสี้ยนสลาย
ดร.วัฒน์ วัฒนวิทย์กิจ
นางสุนันทา โปตะวนิช
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษา
และพัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติ
สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ชื่อเรื่องวิจัย การพัฒนาต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษา
ทางไกล

ผู้วิจัย รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน และคณะ
ปีที่แล้วเสร็จ 2555

บทคัดย่อ

การวิจัยเพื่อพัฒนาต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกลมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ เพื่อ 1) พัฒนาระบบการเรียนรู้อัตโนมัติ “เศรษฐกิจพอเพียง” 2) พัฒนาและจัดตั้งคลังความรู้ คลังข้อมูลและคลังสื่อวีดิทัศน์ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนรู้และ 3) ประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายการวิจัยและพัฒนาาร่วมกัน ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เป็นภาคี องค์กรและเครือข่ายภาคประชาชน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณมี 4 กลุ่ม กำหนดการได้มาซึ่งจำนวนกลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) ผู้เรียนรู้อัตโนมัติหลักสูตรจำนวน 35 จุดเรียนรู้ จำนวน 525 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่มจำนวน 24 จุดเรียนรู้ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 168 คน 2) ผู้จัดการเรียนรู้อัตโนมัติในแต่ละศูนย์การเรียนรู้โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายได้จำนวน 24 ศูนย์เรียนรู้ รวมทั้งสิ้นจำนวน 24 คน 3) คณะทำงานจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรซึ่งมีจำนวน 30 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่ายได้จำนวน 20 คน 4) ผู้แทนหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ที่ร่วมจัดการเรียนรู้อัตโนมัติจำนวน 14 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวน 10 คน เก็บข้อมูลโดยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดรวมทั้งสิ้น 222 คน เก็บข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ได้จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 72.97 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักคือ กลุ่มผู้เรียน ผู้จัดการเรียนรู้และผู้แทนหน่วยงาน องค์กรภาคี รวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตและการเยี่ยมชมการจัดกิจกรรมในพื้นที่ การจัดประชุมคณะทำงานและหน่วยงานภาคี และการสัมภาษณ์ติดตามทางโทรศัพท์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ในการพัฒนาระบบการเรียนรู้อัตโนมัติ “เศรษฐกิจพอเพียง” ด้านบริบทของหลักสูตรความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเรียนรู้ ผู้เรียนส่วนใหญ่ระบุว่าเพื่อเพิ่มพูนความรู้รองลงมาเพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการทำงาน ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของหลักสูตร กลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม มีความเห็นว่ามีเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกข้อ ด้านความเหมาะสมของโครงสร้างและรายละเอียดของหลักสูตรที่ได้นำไปทดลองใช้ในพื้นที่ ผู้เกี่ยวข้องระบุว่าทุกหมวดวิชาและรายวิชามีความเหมาะสมจึงได้นำมาจัดทำเป็นต้นแบบหลักสูตร ด้านปัจจัยเกื้อหนุนหลักสูตร ได้แก่ สื่อวีดิทัศน์ อุปกรณ์การเรียนรู้อัตโนมัติ แนวทางการเรียนรู้ บันทึกผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ สถานที่ในการจัดการเรียนรู้ คุณสมบัติของผู้เรียนและผู้จัดการเรียนรู้ รวมทั้งคุณสมบัติของทีมงาน

สนับสนุนผู้เกี่ยวข้องระบุว่ามีความเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด ด้านกระบวนการของหลักสูตร ได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมในระดับมากเกือบทุกรายการ

2. ด้านโครงสร้างและรายละเอียดของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นได้กำหนดระดับการเรียนรู้ของหลักสูตรออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่หลักสูตรขั้นที่ 1 เน้นการแก้ปัญหาในระดับปัจเจกบุคคล ลดหนี้สิน ลดอบายมุข มีอาชีพการงานมั่นคง มีครอบครัวที่อบอุ่น หลักสูตรขั้นที่ 2 เน้นการแก้ปัญหาในระดับกลุ่ม การรวมตัวกันในลักษณะต่างๆ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หลักสูตรขั้นที่ 3 เน้นการแก้ปัญหาในระดับเครือข่าย เชื่อมโยงกลุ่มคนหลายกลุ่ม การเอื้ออาทรต่อสังคม การสร้างเครือข่ายเพื่อจัดการทรัพยากร การผลิต และการตลาด และกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น หลักสูตรที่ทดลองเป็นหลักสูตรขั้นที่ 1 ประกอบด้วยหมวดวิชา จำนวน 8 หมวด ดังนี้ หมวดวิชาหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ หมวดวิชาบัญชีครัวเรือน และการจัดการข้อมูลเพื่อการวางแผน หมวดวิชาการจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน หมวดวิชาการเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต หมวดวิชาการจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด หมวดวิชาการเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ หมวดวิชาสาระบันเทิงและหมวดวิชาอื่น ๆ

3. ด้านมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของหลักสูตรมีดังนี้ มาตรฐานเชิงพฤติกรรมที่จะเกิดกับผู้เรียน คือ 1) มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีการทำบัญชีครัวเรือน 3) มีการทำเกษตรกรรมในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการผลิตอาหารปลอดภัย 4) มีการเสริมสร้างกิจกรรมเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สิน และลดต้นทุนการผลิต 5) มีการเสริมสร้างสุขภาวะของตนเองและครัวเรือน 6) มีการทำแผนปฏิบัติการพัฒนาของตนเอง กลุ่ม และชุมชน 7) สามารถพึ่งพาตนเอง มีความทุกข์น้อย มีความสุขมากขึ้น 8) มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และสังคมตามอัตภาพ และมีจิตสาธารณะ สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรโดยภาพรวมได้กำหนดไว้ 5 ด้านคือ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 5) ด้านการวิเคราะห์เชิงตัวเลข

4. ด้านการพัฒนาและจัดตั้งคลังความรู้และคลังสื่อวีดิทัศน์ ได้มีการพัฒนาและจัดทำคลังความรู้และสื่อวีดิทัศน์ในวิชาต่างๆ ดังนี้ หมวดวิชาหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มี 4 วิชา คือ วิชาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิชาวิถีชีวิตพอเพียง วิชาโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง และวิชาวิถีปราชญ์ชาวบ้าน หมวดวิชาบัญชีครัวเรือนและการจัดการข้อมูลเพื่อการวางแผน มี 2 วิชา คือ วิชาบัญชีครัวเรือน และวิชาการจัดการข้อมูลเพื่อวางแผนชีวิตและแผนชุมชน หมวดวิชาการจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนมี 4 วิชา คือ วิชาเกษตรอินทรีย์ วิชาเกษตรกรรมไร้สารพิษ วิชาการจัดการทรัพยากรดิน วิชาเลือก หมวดวิชาการเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต วิชาการลดต้นทุนการผลิตและลดรายจ่าย วิชาการเสริมสร้างอาชีพวิชาเลือก หมวดวิชาการจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาดมี 2 วิชา คือ วิชาวิสาหกิจชุมชน วิชาระบบการแลกเปลี่ยนและการจัดการตลาดชุมชน หมวดวิชาการเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ วิชาการดูแลสุขภาพ วิชาการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชนวิชาเลือกส่วนหมวดวิชาสาระบันเทิงหมวดวิชาอื่น ๆ ไม่มีการแบ่งย่อยเป็นรายวิชา

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1. ด้านหลักสูตรประกอบด้วย ควรมีการพัฒนาด้านเนื้อหา และโครงสร้างหลักสูตร สื่อ แนวการเรียนรู้ คู่มือผู้จัดการเรียนรู้ บัญชีครัวเรือน โครงงานส่วนบุคคล และกลุ่ม มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร การประเมินการเรียนรู้ และการบริหารหลักสูตร 2) ด้านกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย การพัฒนาด้านผู้เรียนและ ผู้จัดการเรียนรู้ 3) ด้านการพัฒนา นโยบายให้เหมาะสมต่อการดำเนินการและการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และ 4) ด้านการประสานงานกับหน่วยงานภาคีให้มากขึ้นเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการเรียนรู้ร่วมกัน

คำสำคัญ : การพัฒนาต้นแบบหลักสูตร ต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการเรียนรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียง

Research Title: Development of a Prototype Curriculum on Living Based on the Sufficiency Economy Approach via Distance Education
Researchers: Associate Professor Bumpen Keowan and others
Year: 2012

Abstract

This research to develop a prototype curriculum on living based on the sufficiency economy approach via distance education has three main objectives: (1) to develop the learning process toward the sufficiency economy approach; (2) to develop and establish knowledge banks, information banks, and video media banks to be used in the learning process; and (3) to coordinate the cooperation and create a joint research and development network among local administrative organizations, educational institutions, partner work agencies, and organizations and networks in the people sector.

This research employed both the quantitative and qualitative research methodologies. The research sample for quantitative research comprised four groups: (1) the group of 168 learners under the curriculum in 24 learning centers obtained by cluster sampling from the population of 525 learners in 35 learning centers; (2) the group of 24 learning managers under the curriculum in 24 randomly selected learning centers; (3) the group of 20 members of learning management working group randomly selected from the population of 30 group members; and (4) the group of 10 representatives of work agencies and organizations participating in learning management randomly selected from the population of 14 representatives. A questionnaire was employed as the data collecting instrument. Of the total number of 222 questionnaires sent out, 162 questionnaires, or 72.97 percent were completed and returned. Research data were analyzed with descriptive statistics including the percentage, mean, and standard deviation. As for the qualitative research, data were collected from key informants including learners, learning managers, and representatives from work agencies and partner organizations. The employed data collecting methods were in-depth interviews, focus group discussion, visitations and observation of activities in learning centers, meetings involving working group members and representatives from partner work units, and follow up interviews by telephone. Research data were analyzed with content analysis.

Research findings are the following:

1. Regarding the context of the curriculum to develop the learning process toward the sufficiency economy approach, the majority of learners give their opinions that the main objective for participation in the learning process is for increasing their knowledge, to be followed by the objective of utilization of the obtained knowledge in their work. As for the appropriateness of the curriculum objectives, all four groups in the sample have opinions that all of the curriculum objectives are appropriate at the highest level. As for the appropriateness of the curriculum structure and details that have been tried out in the areas, all concerned people point out that all curriculum components and courses are appropriate. Therefore, the prototype curriculum has been developed based on all of these findings. Regarding the facilitating factors for the curriculum, namely, the video media, learning aids, learning guideline manual, learning process management outcome record, learning management location, qualifications of learners and learning managers, and qualifications of supporting work teams, concerned people point out that they are appropriate at the high to highest levels. Meanwhile, almost all items in the curriculum process are evaluated as being appropriate at the high level.

2. Regarding the curriculum structure and details, the developed curriculum comprises three learning stages: The first learning stage curriculum focuses on problem

solving at the individual level, reduction of debts, reduction of ruinous ways of life, having secure careers, and having a warm and happy family. The second learning stage curriculum focuses on problem solving at the group level, and the joining together to form various groups in order to help each other. The third learning stage curriculum focuses on problem solving at the network level; the connection of several groups; the care and concern for the society; the creation of networks for management of resources, production, and marketing; and research studies for local development. The curriculum being tried out is the first learning stage curriculum. It comprises eight course components as follows: Course Component on Sufficiency Economy Principles and Shifting of Paradigm; Course Component on Household Accounting and Data Management for Planning; Course Component on Resource Management toward the Sustainable Agriculture System; Course Component on Career Enhancement, Reduction of Expenses, Increasing of Incomes, and Reduction of Production Cost; Course Component on Group, Network, Community, and Marketing Management; Course Component on Health and Potential Enhancement; Course Component on Recreation; and Course Component on Other Matters.

3. Regarding the curriculum learning standards and indicators, the expected behavioral standards to be developed in the learners are the following: (1) they shift their paradigm toward the sufficiency economy approach; (2) they develop their household accounts; (3) they are engaged in sustainable agricultural practice and production of safe food; (4) they are engaged in activities to increase incomes, reduce expenses, reduce debts, and reduce production cost; (5) they enhance their own and household health conditions; (6) they create operational plans for self, group, and community development; (7) they are able to rely on themselves, with less suffering and more happiness; (8) they participate in community and social activities based on their own ability and have public-mindedness. As for the learning standards of the curriculum as a whole, standards are determined in five aspects: (1) the moral and ethical aspect; (2) the knowledge aspect; (3) the intellectual skill aspect; (4) the inter-personal relationship aspect; and (5) the numerical analysis aspect.

4. Regarding the development and establishment of knowledge banks and video media banks, there have been the development and establishment of knowledge and video media banks in the following courses: four courses in the Course Component on Sufficiency Economy Principles and Shifting of Paradigm, namely, the Sufficiency Economy Philosophy Course, the Sufficiency Way of Life Course, the Globalization and Changes Course, and the Local Wisdom Way Course; two courses in the Course Component on Household Accounting and Data Management for Planning, namely, the Household Accounting Course, and the Data Management for Life Planning and Community Planning Course; four courses in the Course Component on Resource Management toward the Sustainable Agriculture System, namely, the Organic Agriculture Course, the Toxin-Free Agriculture Course, the Soil Resource Management Course, and an elective course; three courses in the Course Component on Career Enhancement, Reduction of Expenses, Increasing of Incomes, and Reduction of Production Cost, namely, the Reduction of Production Cost and Expenses Course, the Career Enhancement Course, and an elective course; two courses in the Course Component on Group, Network, Community, and Marketing Management, namely, the Community Enterprises Course, and the Exchange and Community Marketing Management Course; three courses in the Course Component on Health and Potential Enhancement, namely, the Health Care Course, the Potential Enhancement of Community Leaders Course, and an elective course; while there are no classification into courses in the Course Component on Recreation, and the Course Component on Other Matters.

Recommendations based on research findings are given in four aspects: 1. In the curriculum aspect, the recommendations are the following: there should be the development on the contents and structure of the curriculum, on media, learning guidelines, manual for

learning manager, household accounting, individual and group projects, and on learning standards of the curriculum, evaluation of learning, and curriculum management. 2. In the learning process aspect, the recommendations are on development of learners, and development of learning managers. 3. In the policy aspect, the recommendation is on the development of policies appropriate for the operation and the support of learning management. 4. In the coordination aspect, the recommendation is on more coordination with partner work agencies in order to jointly mobilize learning.

Keywords: Prototype curriculum development, Prototype curriculum on living based on the sufficiency economy approach, Learning process toward the sufficiency economy approach

คำนำ

การดำเนินการวิจัยเพื่อประเมินผลร่างหลักสูตร“การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อพัฒนาเป็นต้นแบบหลักสูตร “การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง” ด้วยการศึกษากว้างไกล เพื่อแก้ปัญหาระดับปัจเจกบุคคลและครัวเรือน โดยครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงไปสู่การสร้างครอบครัว ชุมชน และสังคมสุขภาวะอย่างยั่งยืน และเพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการการพัฒนา ปรับปรุง และการขยายผลการดำเนินการจัดการเรียนรู้ทางไกล “หลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง” ในขั้นต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้บริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชที่สนับสนุนเงินงบประมาณสำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทุกท่านทั้งคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ผู้แทนจากองค์กรภาคี ผู้จัดการเรียนรู้ และผู้เรียนรู้ในหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง รุ่นที่ 1 ปี 2554 ที่ช่วยให้การดำเนินงานต่างๆ สำเร็จลุล่วงด้วยดี มา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

กันยายน 2555

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	ง
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
กรอบในการดำเนินการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	8
ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	10
แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้	13
แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำและภูมิปัญญาท้องถิ่น	25
เครือข่าย	38
แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทางไกล	49
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	51
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	66
พื้นที่ดำเนินการประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	66
วิธีดำเนินการวิจัย	67
การวิเคราะห์ข้อมูล	69

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์การพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้	70
ความเป็นมาและแนวทางและขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร	71
การประเมินหลักสูตรในขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตร	78
ต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	96
กระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตร	101
เกณฑ์ชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร	108
การประเมินผลต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	111
บทเรียนกรณีศูนย์การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ	122
ความคิดเห็นของผู้จัดการเรียนรู้ ผู้เรียนรู้ คณะทำงานจัดการเรียนรู้ และภาคี เครือข่าย	132
บทที่ 5 การพัฒนาและจัดตั้งคลังความรู้และเครือข่าย	135
การพัฒนาและจัดตั้งคลังความรู้ในกระบวนการเรียนรู้ของต้นแบบหลักสูตรการ ดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	135
การสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่สังคมสุขภาวะ	162
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	165
สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	166
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	171
ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป	177
บรรณานุกรม	178
ภาคผนวก	180
ภาคผนวก ก ภาพกิจกรรมและกระบวนการศึกษา	181
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	197

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 2.1	ตารางเปรียบเทียบทฤษฎีการเรียนรู้	20
ตารางที่ 4.1	วัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเรียนรู้ตามหลักสูตร	79
ตารางที่ 4.2	ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	80
ตารางที่ 4.3	ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ใน หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์	82
ตารางที่ 4.4	ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ใน หมวดวิชา บัญชีครัวเรือน	83
ตารางที่ 4.5	ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ใน หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน	84
ตารางที่ 4.6	ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ใน หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลด ต้นทุนการผลิต	85
ตารางที่ 4.7	ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ใน หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด	86
ตารางที่ 4.8	ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ใน หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ	87
ตารางที่ 4.9	ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมของปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ ของหลักสูตร	88
ตารางที่ 4.10	ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมของกระบวนการของ หลักสูตร	90-92
ตารางที่ 4.11	ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	112-113

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 4.12	การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับบุคคล	117
ตารางที่ 4.13	การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับกลุ่ม	118
ตารางที่ 4.14	การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับชุมชน	119
ตารางที่ 4.15	การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับหน่วยงาน	120
ตารางที่ 5.1	วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 1	136-141
ตารางที่ 5.2	วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 2	142-143
ตารางที่ 5.3	วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 3	144-149
ตารางที่ 5.4	วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 4	149-155
ตารางที่ 5.5	วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 5	156-157
ตารางที่ 5.6	วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 6	158-162

สารบัญญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1.1	แนวคิดในการดำเนินการวิจัย	6
ภาพที่ 2.1	แสดงการเชื่อมโยงเครือข่าย	41
ภาพที่ 2.2	แสดงเครือข่ายเชิงพื้นที่กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ : กรณีศึกษา เครือข่ายองค์กรการเงินสวัสดิการพัฒนาคอนพิจิตร	48
ภาพที่ 2.3	แสดงเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน	49
ภาพที่ 4.1	หลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียง (3 ห่วง 2 เงื่อนไข)	71
ภาพที่ 4.2	การถอดหลักคิดสู่หลักปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียง	72

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ เพราะเป็นสถาบันที่สร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนที่จะออกไปสู่สังคมภายนอกอย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี วัฒนธรรม การเมืองและโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้โครงสร้างองค์ประกอบ หน้าที่ ความสัมพันธ์ และวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดแรงกดดันต่อครอบครัว ทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่ดูแลอบรมเด็กและเยาวชนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา อาทิ ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่น ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ การทำแท้ง การติดเชื้อ HIV และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อื่นๆ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาเด็กและคนชราถูกทอดทิ้งหรือไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม ปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัวซึ่งส่งผลให้พ่อแม่ไม่ได้ทำบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่ ละเลยการอบรมปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม รวมทั้งการหล่อหลอมบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้กับลูก

ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ จำเป็นที่จะต้องได้รับการดูแลและแก้ไข เพื่อให้สถาบันครอบครัวยังคงเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคม ที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของประชากรไทยทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ ปัญญา และศักยภาพเชิงเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต การเสริมสร้างครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง หรือเป็น “ครอบครัวสุขภาวะ” เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาให้ได้นั้น จากหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลและครอบครัวจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จจากการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมีความเข้าใจและเข้าถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และได้นำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต แนวทางนี้สามารถช่วยแก้ไขปัญหาคความยากจนและทำให้ครอบครัวมีความสุขได้อย่างยั่งยืน

จากการศึกษาของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล โดยการสนับสนุนของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม และสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) การศึกษาดังกล่าวได้ทำการศึกษาทดลองเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการแปรแนวคิดไปสู่แนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงโดยอาศัยกระบวนการ AIC (Appreciation – Influence – Control) และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เรื่องคุณธรรม 4 ประการ ช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และตั้งชื่อกระบวนการเรียนรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่

พัฒนาจากกระบวนการ AIC และพระบรมราโชวาทคุณธรรม 4 ประการ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นี้ ว่า “SEAL” ซึ่งย่อมาจากคำว่า “Sufficiency Economy Active Learning”

ต่อมาสถาบันสร้างเสริมนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวง เกษตรและสหกรณ์ โดยทุนสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ได้ทดลองนำ กระบวนการเรียนรู้ตามกรอบความคิดของ “SEAL” ไปทดลองสร้างเป็นหลักสูตรเรียนรู้การผลิตอาหาร ปลอดภัยและการสร้างสุขภาวะตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการใช้สื่อ วัสดุทัศนช่วยในการสร้าง กระบวนการเรียนรู้ และทดลองดำเนินการในศูนย์เรียนรู้ 21 แห่ง ซึ่งปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ จากการ ประเมินผล พบว่า กระบวนการเรียนรู้ตามกรอบความคิดของ “SEAL” มีจุดแข็งหลายประการ อาทิ

1. มีต้นทุนการเรียนรู้ที่ต่ำ เพราะใช้จุดเรียนรู้ในชุมชนที่เป็นบ้านใครหรือสถานที่ไหนก็ได้ซึ่งมี โทรทัศน์และเครื่องเล่นวีดิทัศน์เป็นที่เรียน ชาวบ้านจึงสามารถเดินมาเรียนร่วมกันได้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายและ สามารถเลือกกำหนดตารางเวลาเรียนร่วมกันได้ตามความเหมาะสมโดยไม่กระทบต่อการทำมาหากิน ตลอดจนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในระยะยาวได้ ฯลฯ

2. การเรียนรู้จากเรื่องราวชีวิตจริงของผู้คนที่เน้นการเล่าเรื่องโดยมีภาพประกอบ ทำให้เกิดพลัง ในการช่วยกระตุ้นจิตมุ่งดีมุ่งเจริญของชาวบ้านจากแบบอย่างอ้างอิง (Reference others) ของชีวิตและ ครอบครัอื่น ๆ ที่เห็น ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดแรงบันดาลใจคิดพัฒนาปรับเปลี่ยนตัวเองต่อไป ด้วยการเรียนรู้ ควบคู่กับการลงมือปฏิบัติ (Interactive Learning through Action)

3. การเรียนรู้โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ที่เรียบเรียงเป็นชุดของความรูช่วยในกระบวนการเรียน ทำให้ สามารถสร้างมาตรฐานการเรียนรู้ได้ดีขึ้น (โดยไม่ต้องพึ่งพาวิทยากรบรรยายซึ่งวิทยากรแต่ละคนอาจมี ความรู้ความสามารถไม่เท่ากัน) สามารถจัดระบบความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาของ ชาวบ้าน โดยไม่ใช่แต่ละหน่วยงานไปอบรมให้ความรู้กับชาวบ้านแต่ละกลุ่มตามภารกิจของหน่วยงานนั้น ๆ อันทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้ไม่เป็นระบบและเสียเวลาในการไปฝึกอบรมที่ละครั้ง ตลอดจนสามารถ จัดแบ่งหมวดหมู่เป็นวิชาบังคับ และวิชาเลือกตามความสนใจของกลุ่มผู้เรียนได้

4. กระบวนการเรียนรู้แบบนี้จะทำให้ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเป็น กลุ่ม (Group learning) ซึ่งสามารถนำไปสู่การตั้งเป็นกลุ่มลักษณะต่าง ๆ ต่อไปได้ อาทิ กลุ่มเยาวชน กลุ่ม แม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น อันจะนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงขั้นที่ 2 และ 3 ต่อไป

ด้วยจุดแข็งของกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ พิจารณาเห็นว่า หากมหาวิทยาลัยจะนำจุดแข็งในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยในระบบการศึกษาทางไกล และมี

ศูนย์การเรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีความร่วมมือระหว่างเครือข่ายต่าง ๆ อยู่แล้ว อาทิ สถาบันสร้างเสริมนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ภาคีต่าง ๆ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพในแต่ละพื้นที่ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น มาดำเนินการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้และการจัดการความรู้เพิ่มเติม โดยการพัฒนาต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล ซึ่งจะเป็นการพัฒนาคนในชุมชน ท้องถิ่นให้ เป็นครูถ่ายทอดและนำความรู้ตามหลักสูตรไปปฏิบัติ เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของ ครอบครัวและกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ด้วยการประกอบสัมมาอาชีพ มีการดำเนินชีวิตตามวิถีทางเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อมที่ตนอยู่อาศัย ตลอดจนสามารถค้นหาและใช้ศักยภาพของตนเองและท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม และ ทุนทางทรัพยากร แนวทางในการจัดตั้งหรือรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งน่าจะเป็น ทางเลือกที่ช่วยลดหรือบรรเทาปัญหาของครอบครัว กลุ่มและชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้มีเวลาในการสั่งสอน อบรมลูกหลานให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของประเทศ อีกทั้งยังช่วยสร้างสุขภาวะของครอบครัวที่อาจ ได้รับผลกระทบอันเกิดจากภาวะวิกฤติสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเปิดเสรีทางการค้าของประเทศ ไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้วิถี “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยใช้ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การสร้างครอบครัว ชุมชน และสังคมสุขภาวะให้กับคนไทยอย่างยั่งยืน

1.1 ศึกษา วิเคราะห์/สังเคราะห์ องค์ความรู้และบทเรียนที่ได้รับจากโครงการทดลองซึ่งดำเนินการขั้นต้นไปแล้วในบางพื้นที่

1.2 วิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เหมาะสมต่อการขยายผลไปยังครัวเรือนต่าง ๆ ภายใต้บริบทที่แตกต่างกันตามลักษณะภูมินิเวศและภูมิสังคมในแต่ละภาคของประเทศไทย

1.3 วิจัยและพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร

1.4 พัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียง ให้ครอบคลุมทั้งในเชิงประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และผลกระทบของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2. เพื่อพัฒนาและจัดตั้งคลังความรู้/ คลังข้อมูลและคลังสื่อวีดิทัศน์ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับการสร้างสุขภาวะของครอบครัวและกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ตามหลักสูตร

3. เพื่อประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายการวิจัยและพัฒนาาร่วมกัน ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เป็นภาคียุทธศาสตร์ตลอดจน องค์กรและเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อขับเคลื่อนแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมแห่งสุขภาวะ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้กำหนดขอบเขตการวิจัยในด้านขอบเขตประชากร ขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านเวลาดังนี้

1. **ขอบเขตด้านประชากร** ประชากรประกอบด้วย ผู้เรียนรู้ตามหลักสูตร ผู้จัดการเรียนรู้ของหลักสูตรในแต่ละศูนย์การเรียนรู้ คณะทำงานจัดการเรียนรู้ของหลักสูตร ผู้แทนหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่ร่วมจัดการเรียนรู้

2. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ศึกษาเนื้อหาสาระในหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำหลักสูตร การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ การออกแบบและจัดทำสื่อสาระคัดสรร การออกแบบแนวการเรียนรู้ คู่มือผู้จัดการเรียนรู้ ออกแบบบัญชีครัวเรือนสำหรับผู้เรียน การทดลองเรียนรู้ตามหลักสูตร และการติดตาม ประเมินผลการจัดการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งประมวลการดำเนินงานร่วมกันของภาคีเครือข่าย การสรุปองค์ความรู้และบทเรียนนี้ได้รับจากโครงการในศูนย์เรียนรู้นาร่อง และการดำเนินงานของภาคีเครือข่าย

3. **ขอบเขตด้านระยะเวลา** ดำเนินการตั้งแต่เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2554 ถึง เดือน กันยายน พ.ศ. 2555

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาต้นแบบหลักสูตร หมายถึงการพัฒนาเนื้อหาสาระในหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำหลักสูตร การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ การออกแบบและจัดทำสื่อสาระคัดสรร การออกแบบแนวการเรียนรู้ คู่มือผู้จัดการเรียนรู้ ออกแบบบัญชีครัวเรือนสำหรับผู้เรียนสำหรับการจัดการเรียนรู้

หลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงหลักสูตรการเรียนรู้สู่วิถี “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยใช้ครอบครัวและกลุ่มผู้เรียนเป็นหน่วยพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การสร้างครอบครัว กลุ่ม ชุมชน และสังคมสุขภาวะให้กับคนไทยอย่างยั่งยืน

การศึกษาทางไกล หมายถึง กิจกรรมการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนไม่ต้องเข้าชั้นเรียนปกติ เป็นการเรียนที่อาศัยสื่อต่าง ๆ ได้แก่ สื่อวีดิทัศน์คัตสรร สื่อบุคคลช่วยในการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตร

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอันเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ผู้เรียนรู้แต่ละคนได้รับจากการปฏิบัติ การทดลองหรือการฝึกฝน

มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร หมายถึง ในการเรียนรู้มีมาตรฐานเชิงพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนในประเด็นโดย มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง มีการทำบัญชีครัวเรือน มีการทำเกษตรกรรมในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการผลิตอาหารปลอดภัย มีการเสริมสร้างกิจกรรม เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สินและลดต้นทุนการผลิต มีการเสริมสร้างสุขภาพของตนเอง และครัวเรือน มีการทำแผนปฏิบัติการพัฒนาของตนเอง กลุ่ม / ชุมชน สามารถพึ่งพาตนเอง มีความทุกข์น้อยลง มีความสุขมากขึ้น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และสังคม ตามอัตภาพและมีจิตสาธารณะ

ความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้เชิงประสิทธิภาพ หมายถึง มีแกนนำวิทยากรที่ได้รับการพัฒนาด้วยกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง มีผู้ผ่านหลักสูตรการเรียนรู้ครบถ้วนสุขภาพะทั่วประเทศไม่ต่ำกว่า 25 กลุ่ม และมีการจัดตั้งกลุ่ม เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน / กลุ่มแม่บ้าน / มีครอบครัวที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่การเป็นครอบครัวสุขภาพะ เกิดโครงการ / กิจกรรมสร้างครอบครัวและชุมชนสุขภาพะที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้หลักสูตรและมาตรฐานการเรียนรู้ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงพร้อมกับชุดสื่อประกอบการเรียนรู้สู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง

ความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้เชิงประสิทธิผล หมายถึง ได้ชุดเครื่องมือที่ใช้วัดหรือประเมินความก้าวหน้าและความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างสังคมสุขภาพะให้กับคนไทย

หน่วยงานภาคยุทธศาสตร์ หมายถึง หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคชุมชน และภาคสถาบันการศึกษาที่ร่วมดำเนินการในการพัฒนาหลักสูตร การดำเนินการจัดการเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้ตามหลักสูตร

สุขภาพะ หมายถึง ภาวะที่เป็นสุข ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ปัญญา ในระดับบุคคล และระดับสังคมและสิ่งแวดล้อม

กรอบในการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยมีกรอบในการดำเนินการดังนี้

ภาพที่ 1-1 แนวคิดในการดำเนินการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ในด้านประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัยมีประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ได้ต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล ที่หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ และสามารถนำไปขยายผลได้ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคศึกษาศาสตร์
2. มีตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้สู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงให้ครอบคลุมทั้งในเชิงประสิทธิภาพ และประสิทธิผล รวมทั้งผลกระทบของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวที่เป็นรูปธรรมที่ควรจะได้นำไปพิสูจน์ในบริบทที่แตกต่างกันเพื่อต่อยอดองค์ความรู้
3. มีคลังความรู้ / คลังข้อมูลและคลังสื่อวีดิทัศน์ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับการสร้างสุขภาวะของครอบครัวและกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ตามหลักสูตร
4. เกิดโอกาสในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เป็นภาคศึกษาศาสตร์ ตลอดจนองค์กรและเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อขับเคลื่อนแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมแห่งสุขภาวะได้ต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกลในครั้งนี้ ได้กำหนดใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการศึกษาเพื่อพัฒนาต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตแนวคิดตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ในการวิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
4. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทางไกล
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

บำเพ็ญ เขียวหวาน (2544: 126-127) อธิบายว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา เป็นการศึกษาที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน PAR เป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน อันต้องอาศัยการค้นหาคำตอบ วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา เมื่อใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างถูกต้อง ก็จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ 1) ประชาชนได้รับการเรียนรู้มากขึ้น 2) ประชาชนมีการกระทำมากขึ้น และ 3) ประชาชนมีการรวมพลังกันมากขึ้น

กระบวนการ PAR นั้นมิใช่เป็นการศึกษาปัญหาและแก้ปัญหาเท่านั้น แต่เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนมีการกระทำต่อปัญหาเหล่านั้น ผลสุดท้ายประชาชนมิได้เพียงเรียนรู้การแก้ปัญหา แต่ได้เพิ่มพูนความรู้ไปพร้อมเผชิญกับปัญหา ธนพรรณ ธาณี (2540 : 57) ได้อธิบายการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้พลังประชาชนสามารถรวมตัวกันขึ้นมาในรูปขององค์กรประชาชน และสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความแข็งแกร่ง ทั้งทางโครงสร้างและการดำเนินงาน โดยอาศัยเงื่อนไขของการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชน สารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และทำการพัฒนา

ต่อไปได้ ประชาชนจะเกิดความสามารถได้ต้องอาศัยการฝึกฝนประชาชนให้ทำวิจัยเป็น โดยการสร้างทีมงานวิจัยท้องถิ่นหรือนักวิจัยท้องถิ่นขึ้นมา ทั้งนี้สามารถแบ่งขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้เป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. ระยะเวลาก่อนทำการวิจัย (pre-research phase)
 - 1.1 การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน
 - 1.2 การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน
 - 1.3 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน
 - 1.4 การแพร่แนวคิด PAR แก่ชุมชน
2. ระยะเวลาของการทำวิจัย (research phase)
 - 2.1 การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับชุมชน
 - 2.2 การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น
 - 2.3 การวิเคราะห์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการ PAR และกำหนดแนวทางแก้ไข
 - 2.4 การออกแบบการวิจัยและการเก็บข้อมูล
 - 2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.6 การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมหมู่บ้าน
3. ระยะเวลาจัดทำแผน
 - 3.1 การอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น
 - 3.2 การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม
 - 3.3 การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน
 - 3.4 การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานสนับสนุน
 - 3.5 การวางแผนเพื่อติดตามประเมินผล
4. ระยะเวลาให้นำแผนไปปฏิบัติ
 - 4.1 การกำหนดทีมปฏิบัติงานอาสาสมัคร
 - 4.2 การอบรมทีมปฏิบัติงานอาสาสมัคร
5. ระยะติดตามและประเมินผล และสรุปบทเรียนในการปฏิบัติงาน

สรุปได้ว่า เทคนิค PAR เป็นเทคนิคที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุ ปัญหา

ของชุมชนเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผน ดำเนินการแก้ไข ปัญหาของชุมชนให้เบาบางลง ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชน นักวิจัย และผู้ศึกษาชุมชน

2. ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ”

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ จึงประกอบด้วยหลักการหลักวิชา และหลักธรรมหลายประการ อาทิ

(1) เป็นปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ

(2) เป็นปรัชญาในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง

(3) จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

(4) ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

(5) จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

(6) จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ถอดร่างคำนิยาม ความพอเพียง โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่างๆ มาร่วมระดมความคิด โดยประมวลถ้อยแถลงจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่างๆ รวมทั้ง

พระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง สรุปว่า หัวใจของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

ในส่วนของ 3 ห่วง คือ

1. *ความพอประมาณ* หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ไม่ใช้จ่ายเกินกำลังความสามารถในการหารายได้ของตน

2. *ความมีเหตุผล* หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับความเพียงพอ นั้น จะต้องเป็นอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ ก่อนการใช้จ่ายมีการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบว่าจำเป็นหรือไม่จำเป็น และมีการใช้จ่ายอย่างประหยัด

3. *ความมีภูมิคุ้มกัน* หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมในการรับความเสี่ยงของผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล เช่น การรู้จักเก็บออมเงินไว้ใช้เมื่อเกษียณอายุจากการทำงานหรือหลังเกษียณหรือเก็บออมเงินไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน การรู้จักป้องกันความเสี่ยงในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการรู้จักทำบุญหรือแบ่งปันให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ส่วน 2 เงื่อนไข คือ การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ประกอบด้วย

1. *เงื่อนไขความรู้* หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นตอนการปฏิบัติ

2. *เงื่อนไขคุณธรรม* ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต

2.2 การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ สามารถนำปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในระดับประเทศ ระดับชุมชน ระดับครอบครัว และระดับบุคคลได้ดังนี้

2.2.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จนถึงปัจจุบัน ได้ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เป็นปรัชญานำทางการพัฒนาประเทศ โดยมีแนวทาง ดังนี้

- (1) ทางสายกลาง ไม่พัฒนาประเทศไปในทิศทางใดทิศหนึ่งจนเกินไป เช่น ปิดประเทศ หรือเปิดเสรีเต็มที่
- (2) ความสมดุลและความยั่งยืน เน้นการพัฒนาในลักษณะองค์รวม
- (3) ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีความพอดีทั้งในการผลิตและการบริโภค
- (4) ภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว
- (5) การเสริมสร้างคุณภาพคน เน้นให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีตรีนเมตรี เอื้ออาทรมีความเพียร มีวินัย มีสติ ไม่ประมาท พัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหา และกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศ ในปี พ.ศ. 2550 - 2554 คือ ให้มุ่งพัฒนาสู่การเป็น “สังคมอยู่เย็น เป็นสุขร่วมกัน” เพื่อให้ “คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติ ยั่งยืนอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” และได้มีการน้อมนำแนวปฏิบัติของ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยมีแนวคิดที่คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา คือ ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ซึ่งครอบคลุมทุกมิติของการดำรงชีวิตที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม และสามารถจำแนกองค์ประกอบได้เป็น 7 ด้าน คือ 1) ด้านสุขภาพอนามัย 2) ด้านความรู้ 3) ด้านชีวิตการทำงาน 4) ด้านรายได้และการกระจายรายได้ 5) ด้านชีวิตครอบครัว 6) ด้านสภาพแวดล้อม และ 7) ด้านการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ซึ่งทุกองค์ประกอบจะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้เกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขของคนได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ คือ ไม่ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่มุ่งเน้นการพัฒนาคนหรือที่เรียกว่า “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา”

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

3.1 ความหมายของการเรียนรู้

นักวิชาการและหน่วยงานให้ความหมายของการเรียนรู้ หรือ learning ไว้ดังนี้

การเรียนรู้ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (behavior) อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ และการฝึก ทั้งนี้ไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่เกิดจากการตอบสนองตามสัญชาตญาณ ฤทธิ์ของยา หรือสารเคมี หรือปฏิกิริยาสะท้อนตามธรรมชาติของมนุษย์ (เบอาเวอร์ และ ฮิลการ์ด Bower & Hilgard: 1981)

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือศักยภาพของพฤติกรรม ที่ค่อนข้างถาวร อันเกิดจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝน (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา 2553)

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลจากการที่บุคคลทำกิจกรรมใด ๆ ทำให้เกิดประสบการณ์และเกิดทักษะต่าง ๆ ขึ้นยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวร (<http://socialscience.igetweb.com/index.php?mo=3&art=41926356>)

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงศักยภาพ (potential) แห่งพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกหัดหรือการปฏิบัติที่ได้รับการเสริมแรง (reinforced practice) (http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Learning_Process.htm)

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน จะด้วยวิธีการที่จงใจหรือไม่จงใจก็ตาม พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนี้ ควรเป็นไปในลักษณะที่ค่อนข้างถาวร และเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมก็ได้ (จิราภา เต็งไตรรัตน์ 2543: 23)

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรของบุคคล อันเป็นผลเนื่องมาจากการฝึกหัดหรือประสบการณ์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอกที่บุคคลแสดงออกมา และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายในที่มีได้แสดงออกมา (พรทิพย์ อุดมสิน 2544: 250)

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอันเนื่องมาจากการเผชิญสถานการณ์ โดยเฉพาะสถานการณ์ซ้ำ ๆ โดยที่ไม่ได้เป็นสัญชาตญาณ หรือเป็นส่วนของพัฒนาการโดยปกติ (ชวนันท์ ชาญศิลป์ 2555)

การเรียนรู้ หมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิดและพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ (สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้ เพื่อชุมชนเป็นสุข 2550: 5)

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนถ่ายประสบการณ์ไปเป็นความรู้ ทักษะ และเจตคติโดยอาศัยกระบวนการที่หลากหลาย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2551: 7)

การเรียนรู้ หมายถึง การที่ได้รับประสบการณ์ จนเกิดการพัฒนาเป็น ความรู้ ทักษะ แนวคิด จนเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นพฤติกรรมใหม่ ([http://cdn.learners.in.th/assets/media/files/000/105/911/original_Learning.pdf? 1285356495](http://cdn.learners.in.th/assets/media/files/000/105/911/original_Learning.pdf?1285356495))

การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งทางด้านสมอง การกระทำและประสบการณ์ โดยเกี่ยวข้องกับความจำ ความเข้าใจ การนึกคิด การรับรู้ การวิเคราะห์และการแก้ปัญหา การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง สามารถอกเวยและเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งผลลัพธ์ของการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ (สุพัตรา ซาติบัญญัติชัย มปป.: ปกหลัง)

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ หมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ทั้งภายนอกที่บุคคลแสดงออกมา และศักยภาพซึ่งเป็นพฤติกรรมภายในที่มีได้แสดงออกมา โดยอาศัยกระบวนการที่หลากหลาย ซึ่งอาจเป็นการเผชิญสถานการณ์ที่ไม่ได้เป็นสัญชาตญาณ ประสบการณ์ การปฏิบัติ หรือการฝึกฝน

จากความหมายของการเรียนรู้ข้างต้น สามารถแยกกล่าวเป็นประเด็นสำคัญได้ 4 ประการ ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนทัศนคติและแนวคิด แสดงว่า ผลของการเรียนรู้ อาจอยู่ในรูปของการปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือแนวคิด ที่มีใช้การกระทำ เช่น ก่อนการเรียนรู้ อาจจะไม่ชอบ แต่เมื่อเรียนรู้แล้ว อาจจะเป็นชอบก็ได้ หรือเดิมไม่มีความรู้ในแนวคิดเรื่องนั้น หลังจากเรียนรู้แล้วมีความรู้ในแนวคิดดังกล่าว

2. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและศักยภาพ แสดงว่า ผลที่เกิดจากการเรียนรู้ อาจอยู่ในรูปของพฤติกรรมภายนอก ซึ่งเป็นการกระทำที่สังเกตได้ โดยพิจารณาจากการที่บุคคลสามารถทำในสิ่งหรือเรื่องที่ไม่เคยทำมาก่อนการเรียนรู้ นั้น หรืออาจจะอยู่ในรูปของพฤติกรรมภายในที่ไม่ได้แสดงออกมาก่อนที่ทันใด ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงศักยภาพที่แฝงอยู่ในบุคคลที่อาจจะกระทำการต่าง ๆ หรือแสดงออกต่อไปในอนาคต ก็ได้

3. การเปลี่ยนแปลงค่อนข้างถาวร หมายความว่า ทัศนคติและแนวคิดที่ปรับเปลี่ยนหรือพฤติกรรมและศักยภาพที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงสั้น หรือเพียงชั่วคราว และในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้คงที่ถาวรตลอดไป แต่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงต่อไป ถ้าได้รับการเรียนรู้ใหม่

4. การปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากกระบวนการที่หลากหลาย ซึ่งอาจเกิดจากการได้การเผชิญสถานการณ์ที่ไม่ได้เป็นสัญชาตญาณ หรือไม่ใช้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการตอบสนองตามสัญชาตญาณ ฤทธิ์ของยา หรือสารเคมี หรือปฏิกิริยาสะท้อนตามธรรมชาติของมนุษย์ แต่อาจเกิดจากการมีประสบการณ์ในเรื่องที่เรียนรู้ หรือการปฏิบัติ หรือการฝึกฝน จนเกิดการพัฒนาเป็น ความรู้ ทักษะ แนวคิด จนเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นพฤติกรรมหรือศักยภาพใหม่

3.2 ประเภทและระดับการเรียนรู้

ประเภทการเรียนรู้ตามแนวคิดของ บลูมและคณะ (Bloom et al 1956) ซึ่งจำแนกประเภทตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ออกเป็น 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย โดยบลูมจำแนกการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยออกเป็น 6 ระดับ บลูม แครทวอลล์ และมาเซีย (Bloom, Krathwohl and Masia, 1964) ได้แบ่งระดับการเรียนรู้ด้านเจตพิสัยไว้ 5 ระดับ ส่วนฮาร์โร (Harrow, 1972) ได้แบ่งระดับการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัยออกเป็น 6 ระดับ ดังรายละเอียดพอสังเขป ต่อไปนี้

3.2.1 พุทธิพิสัย (cognitive domain) เป็นการเรียนรู้ด้านความรู้ ซึ่งเกี่ยวกับความสามารถของสติปัญญา เช่น ความจำ ความคิด การแก้ปัญหา การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การคิดรูปแบบ และการตัดสินใจของสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น การเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยแบ่งเป็น 6 ระดับ โดยเรียงจากระดับต่ำสุด ถึงระดับสูงสุด ดังนี้

1) **ความรู้ความจำ (knowledge)** เป็นความสามารถในการจดจำ หรือระลึกถึงสิ่งของเรื่องราว กระบวนการหรือหลักการต่าง ๆ ตามเนื้อหาที่ได้เรียนหรือได้มีประสบการณ์ไปแล้ว

2) **ความเข้าใจ (comprehension)** เป็นความสามารถในการแปลความหมาย (translation) ตีความ (interpretation) และขยายความ (extrapolation) ข่าวนสาร แนวคิดในรูปแบบอื่น สรุปความด้วยคำพูดตนเอง หรือสรุปแนวโน้มจากข่าวสารที่ได้

3) **การนำไปใช้ (application)** เป็นการนำเอาความรู้ ความจำ และ ความเข้าใจในเรื่องราวใด ๆ ที่ตนเองมีอยู่ไปแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ใหม่

4) **การวิเคราะห์ (analysis)** เป็นความสามารถในการแยกแยะส่วนประกอบ หรือหาความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องระหว่างคุณลักษณะสำคัญใด ๆ ของเรื่องราว และสิ่งต่าง ๆ อย่างสมเหตุสมผล หรือวิเคราะห์หลักการที่ระบุหลักเกณฑ์ หรือตัวเชื่อมโยงเป็นโครงสร้าง และมีระบบ

5) **การสังเคราะห์ (synthesis)** เป็นความสามารถในการจัดการรวมส่วนประกอบย่อย ข้อความแผนงาน หรือหลักการรวมเข้าด้วยกันเป็นรูปแบบ โครงสร้าง หรือแนวคิดใหม่ ที่มีความหมายหรือความสำคัญแบบที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

6) **การประเมินค่า (evaluation)** เป็นความสามารถในการตัดสินคุณค่าของสิ่งของ กระบวนการ ผลผลิต หรือแนวคิด โดยใช้หลักการแห่งเหตุผลภายใต้หรือพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานจากภายนอก

3.2.2 เจตพิสัย (affective domain) เป็นการเรียนรู้ด้านความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเกี่ยวกับค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม เจตคติ เป็นการเรียนรู้ด้านเจตพิสัยที่พัฒนาขึ้นในตัวบุคคลจากระดับต่ำจนถึงระดับสูงมี 5 ระดับ ซึ่งการเรียนรู้ในระดับที่ต่ำกว่าจะเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นดังต่อไปนี้

1) *การรับรู้หรือการใส่ใจต่อสิ่งเร้า (receiving of attending)* การที่บุคคลถูกกระตุ้นให้รับรู้ต่อสิ่งเร้า หรือปรากฏการณ์บางอย่างที่อยู่รอบตัวทำให้เกิดความตระหนัก ความตั้งใจที่จะรับรู้ และให้ความสนใจต่อสิ่งเร้านั้น

2) *การตอบสนอง (responding)* เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าจนเกิดความสนใจอย่างเต็มที่ บุคคลจึงยอมหรือเต็มใจที่จะตอบสนอง และสร้างความพึงพอใจจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น

3) *การเห็นคุณค่า (valuing)* การที่บุคคลมีความเชื่อว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าสำหรับตน แสดงความชอบสิ่งนั้นมากกว่าสิ่งอื่น และสร้างความผูกพันที่จะอุทิศตนเพื่อค่านิยมนั้น

4) *การจัดระบบค่านิยม (organization)* เมื่อบุคคลยอมรับและเห็นคุณค่าของค่านิยมนั้นแล้ว บุคคลก็จะรวบรวมค่านิยมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน อาจทำการเปรียบเทียบจัดลำดับความสำคัญของค่านิยมพร้อมทั้งกำหนดแนวทางของพฤติกรรมหรือการแสดงออก

5) *การแสดงลักษณะตามค่านิยม (characterization)* การที่บุคคลนำระบบค่านิยมที่สร้างขึ้นมาผสมผสานเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพและปรัชญาชีวิต ค่านิยมนั้นจึงเป็นแรงขับภายในที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงออกทางพฤติกรรมตามค่านิยมนั้น

3.2.3 ทักษะพิสัย (psychomotor domain) เป็นการเรียนรู้ด้านทักษะการปฏิบัติ ซึ่งเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย การประสานงานของการใช้อวัยวะต่าง ๆ เช่น การเขียน การอ่าน การพูด การวาดภาพ การว่ายน้ำ การเล่นฟุตบอล เป็นต้น ทักษะพิสัยสามารถแบ่งระดับการเรียนรู้จากระดับต่ำจนถึงระดับสูงมี 6 ระดับ ดังนี้

1) *การเคลื่อนไหวเชิงกิริยาสะท้อนกลับ (reflex movements)* เช่น การเคลื่อนไหวของแขนหรือขา การเคลื่อนไหวของแขนและขาในเวลาเดิน หรือวิ่ง และการทรงตัวของร่างกายให้อยู่ในสภาพสมดุลในขณะที่เคลื่อนไหว เป็นต้น

2) *การเคลื่อนไหวขั้นพื้นฐาน (basic - fundamental movements)* ได้แก่ การเคลื่อนไหวจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง เช่น เดิน วิ่ง กระโดด เป็นต้น การเคลื่อนไหวอยู่กับที่ เช่น การเคลื่อนไหวของนิ้วมือ นิ้วเท้า เป็นต้น และการเคลื่อนไหวเชิงบังคับ โดยกิริยาสะท้อนหลายอย่างร่วมกัน เช่น การเล่นเปียโน การพิมพ์ดีด เป็นต้น

3) *ความสามารถในการรับรู้ (perceptual abilities)* ได้แก่ การรับรู้ความแตกต่างการเคลื่อนไหวของร่างกาย เช่น การรับรู้การกำมือ การงอเข่า การกะพริบตา เป็นต้น การรับรู้ความแตกต่างด้วยการเห็น การได้ยิน และการสัมผัส รวมทั้งการรับรู้ความแตกต่างด้วยการใช้ประสาทรับรู้ร่วมกัน เช่น ความสามารถในการใช้ประสาทส่วนอื่น ๆ เพื่อร่วมมือกันในการเลือกหาวัตถุที่ต้องการ เป็นต้น

4) *สมรรถภาพทางกาย (physical abilities)* ได้แก่ ความทนทาน ความแข็งแรง ความยืดหยุ่น และความคล่องตัวในการเคลื่อนไหว เช่น ความฉับไวในการเปลี่ยนทิศทาง การเคลื่อนไหว เป็นต้น

5) *การเคลื่อนไหวที่ต้องอาศัยทักษะ (skilled movements)* ได้แก่ ทักษะการปรับตัวในการเคลื่อนไหวที่ทำได้ง่าย เช่น ทักษะการเลี้ยวไม้ เป็นต้น ทักษะการปรับตัวในการเคลื่อนไหวที่ทำไป

พร้อม ๆ กัน เช่น ทักษะในการตีเบตมินตัน เทนนิส เป็นต้น และ ทักษะการปรับตัวในการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะซับซ้อนมาก เช่น ทักษะการเล่นยิมนาสติก เป็นต้น

6) การสื่อสารที่ต้องใช้ทักษะระดับสูงในการแสดงออก (*non-discursive communication*) ได้แก่ การเคลื่อนไหวในเชิงแสดงออก เช่น การแสดงออกทางสีหน้าหรืออากัปกริยาท่าทางต่าง ๆ และการเคลื่อนไหวในเชิงตีความ เช่น การเคลื่อนไหวในเชิงสุนทรียภาพ หรือการเคลื่อนไหวในเชิงสร้างสรรค์

การเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย ตามแนวคิดของ บลูมและคณะ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและต่อเนื่องกันอย่างใกล้ชิด ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์

3.3 ความหมายของกระบวนการและรูปแบบการเรียนรู้

ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ เกษม วัฒนชัย (2545: 12) ได้สรุปไว้ว่ากระบวนการเรียนรู้ เกิดจากการรับการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ศรัทธาเจตคติ ค่านิยม ทักษะการงาน ทักษะชีวิต และการครองตน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้สึกรู้จักคิด และพฤติกรรมของผู้เรียน ตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ และคณะกรรมการผลิตวิทยุวิชาการจัดกระบวนการเรียนรู้ (2555: 15) ให้ความหมายว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน หรือการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดความรู้และความเข้าใจในสารต่าง ๆ หรือเป็นแบบแผน หรือกระบวนการความคิดที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่ผลอีกรูปแบบหนึ่ง

สำหรับกระบวนการเรียนรู้จะเกิดกับผู้เรียน และโดยผู้เรียนเท่านั้น

รูปแบบการเรียนรู้ เกษม วัฒนชัย (2545 : 21-24) ได้เสนอรูปแบบการเรียนรู้ไว้ 14 รูปแบบ ได้แก่

- 1) การบรรยาย (*lecture*) โดยครูผู้สอน
- 2) วิทยากรรับเชิญ (*invited speaker*) ให้ความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน ในความเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หรือความชำนาญในฐานะผู้รับผิดชอบ หรือผู้ประกอบการ
- 3) ทีมผู้สอน (*team teaching*) ประกอบด้วยผู้สอนที่หลากหลายความคิดเห็น หรือหลากหลายความเชี่ยวชาญ เพื่อเสนอความรู้ที่ประสานกว้าง
- 4) นักเรียนเป็นผู้สอน (*peer teaching*) มีรูปแบบการจัดหลากหลาย เช่น
 - แบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากกันและกันในรูปของกลุ่มตัวเพื่อน กลุ่มสัมมนา กลุ่มอภิปราย
 - ชมรมสนใจพิเศษเฉพาะเรื่อง
 - นักเรียนรุ่นพี่เป็นพี่เลี้ยงนักเรียนรุ่นน้อง เป็นต้น
- 5) การระดมสมอง (*brain storming*) เป็นการแสดงความคิดเห็นหลากหลายและเสรีโดยผู้เรียน เช่น เพื่อหาวิธีแก้ปัญหาแล้วจึงหาข้อสรุปร่วม

6) *อภิปรายกลุ่มย่อย (small group discussion)* เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความเห็นโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมมากที่สุดในหัวข้อที่กำหนด

7) *การอภิปรายโดยกลุ่มวิทยากร (panel discussion)* การนำเอาวิทยากร ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ มาร่วมอภิปรายในหัวข้อเดียวกัน โดยมีผู้นำอภิปรายเป็นผู้นำการประชุม

8) *การประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop)* การประชุมเชิงปฏิบัติการต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดว่าจะให้ปฏิบัติการเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้สำเร็จตามเป้าหมาย เริ่มโดยการเชิญวิทยากรกลุ่มเล็กมาให้ความรู้แก่ผู้เข้าประชุม เพื่อเป็นการนำ แล้วจึงแบ่งกลุ่มผู้เข้าประชุมเป็นกลุ่มย่อย ๆ เพื่อฝึกปฏิบัติการ โดยมีวิทยากรประจำกลุ่มคอยให้ความเห็นหรือวิจารณ์ หรือ ชี้แนะ จนกลุ่มสามารถปฏิบัติการแล้วเสร็จตามเป้าหมาย

9) *การสัมมนา (seminar)* เพื่อให้กลุ่มผู้เรียนขนาดเล็กได้ศึกษาลงลึกเฉพาะเรื่อง โดยการค้นคว้าจากเอกสารตำราหรือการวิจัย

10) *การจำลองแบบและการเล่นเกม (simulation and games)* เพื่อสร้างเรื่องหรือสร้างสถานการณ์จำลอง เพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงประเด็นหรือปัญหา

11) *การสาธิต (demonstration)* เพื่อแสดงกระบวนการ แสดงการปรากฏจริง หรือสร้างความเข้าใจจากหุ่นจำลอง

12) *กรณีศึกษา (case study)* เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนจากกรณีที่เกิดขึ้นจริงในการประกอบการ อาจเน้นที่เหตุการณ์ ประเด็นหลักของกรณีประวัติ หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องก็ได้ ใช้กรณีศึกษาเพื่อการสอนสาระของความรู้ สอนเทคนิควิธี สอนการตัดสินใจ สอนการแก้ปัญหา สอนทัศนคติและระบบคุณค่าคุณธรรมก็ได้

13) *โครงการ (project work)* มีการเตรียมโครงสร้างและรูปแบบของสาระการเรียนรู้ เพื่อการแก้ปัญหาในโลกแห่งความเป็นจริง ทำให้กระบวนการเรียนรู้มาจากประสบการณ์จริงมีความหมาย มีเป้าหมาย ให้แรงกระตุ้นและสร้างความกระตือรือร้นได้เป็นอย่างดี

14) *การเรียนรู้มาจากแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ (on-site classes)* นำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑ์ หอสมุด หอดูดาว สวนพฤกษชาติ วนอุทยาน แหล่งท่องเที่ยว แหล่งโบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ และศาสนสถานอื่น ๆ สถานประกอบการ โรงงาน ฯลฯ

3.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท สรุปได้ดังนี้ (พรทิพย์ อุดมสิน 2555: 10-33 – 10-34)

3.4.1 ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1) *ตัวผู้เรียนและตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน* ได้แก่ วุฒิภาวะและความพร้อม อายุ เพศ ประสบการณ์ สติปัญญา อารมณ์ สมรรถวิสัย ความบกพร่องทางร่างกาย และการจูงใจ

2) *บทเรียนและตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน* ได้แก่ ความยากง่าย ความจำเป็นสำหรับชีวิตของผู้เรียน ความหมายหรือประโยชน์ ความยาว ความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความรู้เดิม

3) *วิธีเรียนและการถ่ายโยงการเรียนรู้* การเรียนรู้ต้องอาศัยเทคนิควิธีการเรียนรู้ที่ดี และมีการถ่ายโยง โดยการนำเอาความรู้หรือประสบการณ์เดิมมาช่วยให้การเรียนรู้สิ่งใหม่ง่ายขึ้นหรือ ดีขึ้น

4) *ผู้สอนและตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผู้สอน* ได้แก่ บุคลิกภาพ คุณวุฒิ ความรู้ความสามารถในเนื้อหาที่สอน เทคนิควิธีการสอน การใช้สื่อการสอน การประเมินผลและการป้อนกลับข้อมูลหนึ่ง ปัจจัยนี้ จะไม่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ในกรณี que ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง

5) *สภาพแวดล้อมในขณะที่เรียนรู้* ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่น โต๊ะ ม้านั่งที่ได้ขนาดพอเหมาะกับผู้เรียน แสงสว่างและอุณหภูมิเหมาะสม เป็นต้น และสภาพแวดล้อมทางจิตภาพ ซึ่งเป็นบรรยากาศที่ช่วยให้ผู้เรียนสบายใจ เช่น รู้สึกว่าตนเองเป็นที่ยอมรับของผู้สอนและเพื่อน เป็นต้น

3.4.2 ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

1) *วัฒนธรรม* ความรู้สมัยใหม่อาจมีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับวัฒนธรรมของผู้เรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้ การประยุกต์หรือการไม่ยอมรับได้ทั้งสองทาง

2) *สังคม* การสื่อสารการคมนาคม ทำให้เกิดการกระจายข่าวสารอย่างรวดเร็วทั้งข่าวสารที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้

3) *เศรษฐกิจ* การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมีผลต่อการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้เรียน

4) *การเมือง* นโยบายหรือกฎระเบียบจากภาครัฐ บางครั้งเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ เช่น ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยว จนเกิดปัญหาสินค้าล้นตลาด เป็นต้น

3.5 ทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้สำคัญที่สามารถใช้เป็นหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มี 5 กลุ่ม ทฤษฎีการเรียนรู้ทั้ง 5 มองการเรียนรู้เป็นสิ่งเดียวกัน แต่มีแนวคิดและจุดเน้นที่สนใจศึกษาต่างกัน โดยสามารถสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบ ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ตารางเปรียบเทียบทฤษฎีการเรียนรู้

พฤติกรรมนิยม	การเรียนรู้: เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า โดยมีการเสริมแรงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมตอบสนองที่ต้องการ
ปัญญานิยม	การเรียนรู้: เกิดจากการใช้สติปัญญาและเหตุผล ผลการตอบสนองต่อสิ่งเร้า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสติปัญญา จึงเกิดการเรียนรู้
ปัญญาสังคม	การเรียนรู้: เกิดจากการสังเกตจดจำ เพื่อแสดงพฤติกรรมให้เหมือนต้นแบบ
มนุษยนิยม	การเรียนรู้: เกิดจากการรับรู้ที่ สิ่งที่เรียนรู้มีความหมายและความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของชีวิตตนเอง
สร้างสรรค์ทางปัญญานิยม	การเรียนรู้: เกิดจากผู้เรียนเป็นผู้กระทำ (active) และสร้างความรู้โดยมีผู้สอนเป็นผู้ช่วยบนพื้นฐานของประสบการณ์และโครงสร้างทางปัญญาของผู้เรียนแต่ละคนที่แตกต่างกัน

ที่มา: พรทิพย์ อุดมสิน (2555: 10-51)

3.6 การเรียนรู้ของผู้ใหญ่

3.6.1 การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (adult learning) แตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็ก เพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากกว่า ดังนั้นการเรียนการสอนต้องยึดหลักให้ตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้ใหญ่ นั่นคือ ต้องรู้หลักการศึกษาคือผู้ใหญ่ ซึ่ง โนลส์ (Knowles, 1980: 2) เรียกวิชาการศึกษาผู้ใหญ่นี้ว่า แอนดราโกจี (Andragogy) และ อาชัญญา รัตนอุบล (2542: 3) ได้ให้คำนิยามไว้ว่าเป็น “ศิลป์และศาสตร์ในการช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้” ซึ่งประกอบด้วย 1) มโนทัศน์หรือแนวคิดของผู้เรียน (self – concept) ผู้ใหญ่จะมีลักษณะที่เติบโต ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีวุฒิภาวะสูง มโนทัศน์ต่อตนเอง จะพัฒนาจากการพึ่งพาผู้อื่นไปเป็นการนำตนเอง เป็นตัวของตัวเอง 2) ประสบการณ์ของผู้เรียน (experience) ผู้ใหญ่มีวุฒิภาวะมากขึ้น มีประสบการณ์อย่างกว้างขวางที่จะเป็นแหล่งทรัพยากรอันมีค่าของการเรียนรู้ ขณะเดียวกันก็จะมีพื้นฐานเปิดกว้างที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ 3) ความพร้อมที่จะเรียน (readiness) ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียน เมื่อรู้สึกว่สิ่งนั้น “จำเป็น” ต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคมของตน และ 4) แนวทางการเรียนรู้ (orientation to learning) ผู้ใหญ่จะยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ มุ่งนำความรู้ไปใช้ทันที

3.6.2 หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ มีดังนี้ (พรทิพย์ อุดมสิน 2555: 10-56 - 10-57)

1) *ความต้องการเป็นผู้นำตนเอง (self-directing)* ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ ก็คือ การมีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ และเชื่อมั่นในความรู้ที่เกิดจากตนเองมากกว่าคนอื่น บวก ดังนั้น บทบาทของผู้สอนจึงอยู่ในกระบวนการสืบหาหรือค้นหาคำตอบร่วมกับผู้เรียน (mutual inquiry) มากกว่าการถ่ายทอดที่ทำหน้าที่ส่งผ่านหรือเป็นสื่อสำหรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินผลว่าผู้เรียนคล้อยตามหรือไม่

2) *การจูงใจ* สืบเนื่องจากความต้องการเป็นผู้นำตนเอง ทำให้ผู้ใหญ่มีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ที่มาจากภายในมากกว่าแรงจูงใจภายนอก เพราะผู้ใหญ่ทราบว่า ตนต้องการเรียนรู้ในสิ่งใด ซึ่งจะเปลี่ยนเป็นแรงจูงใจภายในที่กระตุ้นให้ผู้ใหญ่เกิดความต้องการและความสนใจที่จะเรียนรู้ ซึ่งแตกต่างจากเด็กที่ผู้สอนจะต้องพยายามสร้างแรงจูงใจภายนอก เพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ผู้สอนก็ต้องให้ความสำคัญกับการจูงใจในการเรียน เนื่องจากผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากมีความต้องการในการเรียนสิ่งนั้น ๆ ความต้องการจะเป็นการสร้างแรงจูงใจภายในที่ผลักดันให้เกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ และผู้สอนควรคำนึงถึงความต้องการในการเรียนของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกัน ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี เมื่อรู้สึกว่สิ่งที่เรียนรู้นั้น “จำเป็น” ตอบทบาทและสถานภาพทางสังคมของตน หรือตรงกับความต้องการและความสนใจ ทำให้เขาเกิดความพึงพอใจและต้องการเรียนรู้ ในที่สุด

3) *ความพร้อมด้านร่างกาย สติปัญญา และความแตกต่างระหว่างบุคคลในเรื่องการเรียนรู้* เมื่อผู้ใหญ่มีอายุมากขึ้น ความสามารถในการเรียนรู้จะลดลงตามพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญา เช่น สายตาเริ่มยาว ทำให้เป็นอุปสรรคในการอ่านเอกสารต่าง ๆ หูเริ่มตึง ทำให้เป็นอุปสรรคในการได้ยิน ความคิดเริ่มช้าลง ความจำลดลง และถ้าอายุมากขึ้น อาจจะมีเพิ่มมากขึ้นด้วย สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้การเรียนรู้ลดลง นอกจากนั้น ในเรื่องการเรียนรู้ ผู้ใหญ่ยังมีความแตกต่างระหว่างบุคคล และความแตกต่างนี้จะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละบุคคล เมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหลาย เพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้นั้น ผู้สอนต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้เสมอ

4) *การให้โอกาสเวลาที่มีการเน้นย้ำและใช้สื่อหลายประเภท* เนื่องจากข้อจำกัดของผู้ใหญ่ในเรื่องความพร้อมด้านร่างกายและสติปัญญา ดังได้กล่าวแล้วข้างต้นและผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดี เมื่อมีการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสหลายทาง ดังนั้น ผู้สอนจึงควรให้โอกาสแก่ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ โดยให้มีเวลาพอเพียงในการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้ข้อมูลใหม่ ๆ การฝึกทักษะใหม่ ๆ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ รวมทั้งให้โอกาสในการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสหลายทาง โดยใช้สื่อหลายชนิดประกอบกัน มีการเน้นย้ำและมีโอกาสทำกิจกรรมหรือฝึกภาคปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพ หรือ สมรรถภาพในการเรียนรู้ จนกระทั่งผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ได้เห็นถึงความก้าวหน้า สามารถบรรลุเป้าหมายได้ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้

5) *ความเชื่อมโยงกับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตหรือใกล้เคียงกับประสบการณ์เดิม* เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น การวิเคราะห์ถึง

ประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดว่า มีส่วนใดของประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้บ้าง แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป นอกจากนี้ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดี ถ้ายึดผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน (life - centered) และผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีเมื่อสิ่งที่กำลังเรียนรู้มีความเชื่อมโยงกับสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่หรือใกล้เคียงกับประสบการณ์เดิม ดังนั้นการจัดหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ควรคำนึงถึงความรู้เดิมและประสบการณ์อันมีคุณค่า รวมทั้งยึดถือความเชื่อมโยงกับสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ มิใช่ยึดที่ตัวเนื้อหาวิชาทั้งหลาย และให้ความสำคัญเกี่ยวกับปัญหาที่สอดคล้องกับความจริง สามารถนำการเรียนรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาและการดำรงชีวิตได้

6) **สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้** ทั้งด้านกายภาพ เช่น การจัดแสงสว่าง อุณหภูมิที่พอเหมาะ การจัดที่นั่งที่เอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์กัน เป็นต้น และด้านจิตภาพ เช่น มีบรรยากาศของการยอมรับในความแตกต่างในทางความคิดและประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละคน มีความเคารพซึ่งกันและกัน มีอิสรภาพในการแสดงออก เป็นกันเอง การให้ความไว้วางใจและการให้เกียรติผู้เรียนว่าเป็นสมาชิกของสังคมและได้สื่อสารตกลงถึงความคาดหวังและบทบาทใหม่ร่วมกัน เป็นต้น ดังนั้น ในการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ที่ดีนั้น ผู้สอนต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้เสมอ

3.7 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

พรทิพย์ อุดมสิน (2555: 10-56) ได้กล่าวถึงความหมาย แนวคิด และหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังนี้

3.7.1 ความหมาย การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (participatory learning: PL) เป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจเลือกบทเรียนที่ต้องการเรียนรู้ มีส่วนร่วมในจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ฝึกปฏิบัติการวางแผน การทำกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันและทำรายงานผลการเรียนรู้

3.7.2 แนวคิด การเรียนรู้ของบุคคลเป็นกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง โดยมีวิทยากรหรือผู้สอนจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยให้เกิดการสร้างความรู้มากกว่าการถ่ายทอดความรู้จากวิทยากรสู่ผู้เรียนแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นกระบวนการสร้างความรู้จึงต้องอ้างอิงจากประสบการณ์ของผู้เรียน โดยผู้เรียนเป็นฝ่ายกระทำ อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเรียนรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง (พลวัตรของการเรียนรู้) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง โดยอาศัยการแสดงออกทางการพูดและการเขียนเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้

3.7.3 หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม คือ การผสมผสานระหว่าง การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (experiential learning) กับกระบวนการกลุ่ม (group

process) เพราะในแต่ละองค์ประกอบของวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์นั้น ผู้เรียนแต่ละคนซึ่งมีประสบการณ์ติดตัวมา จะสามารถใช้ประสบการณ์ของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนทดลองใช้ความรู้ที่เรียนมาไปสู่การปฏิบัติได้ดั่งนั้น ต้องผ่านกระบวนการกลุ่ม ฉะนั้นการให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นกลุ่ม จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และช่วยกันทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี

3.8 การเรียนรู้แบบบูรณาการ

พรทิพย์ อุดมสิน (2555: 10- 58 - 10-60) ได้กล่าวถึงความหมาย ความจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ แนวคิด และหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังนี้

3.8.1 ความหมาย การเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นการเรียนรู้ที่นำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันให้กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน หรืออาจจะผสมผสานวิธีการและการใช้สื่ออุปกรณ์เข้าด้วยกัน จนมีความสมบูรณ์ครบถ้วนในตัวเอง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง ส่งเสริมให้เกิดทักษะและความสามารถในการแก้ปัญหา

3.8.2 ความจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีดังนี้

1) *ชีวิตจริงมีลักษณะบูรณาการการแก้ปัญหาจึงต้องใช้ความรู้ในลักษณะองค์รวม* สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงไม่ได้จำกัดว่าจะเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ หรือวิถีชีวิตจริงของบุคคลมีเรื่องราว ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่ได้แยกออกจากกันเป็นเรื่อง ๆ ตัวอย่าง เช่น การเกิดอุทกภัยเพียงเหตุการณ์เดียว แต่ก่อให้เกิดผลกระทบหลายอย่าง เช่น บ้านเรือนไร่นาเสียหาย ธุรกิจหยุดชะงัก โรงเรียนและสถานที่ต่าง ๆ ต้องหยุดงาน ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหลายประการ ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ จำเป็นจะต้องใช้ความรู้และทักษะจากหลาย ๆ สาขาวิชามาร่วมกันแก้ปัญหา ไม่มีหลักสูตรวิชาใดเพียงวิชาเดียวที่สำเร็จรูป และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้แต่การเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในลักษณะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชา และความสัมพันธ์ของวิชาต่าง ๆ เหล่านี้กับวิชาจริง

2) *การเชื่อมโยงศาสตร์ทำให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้* การเรียนรู้ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงความคิดรวบยอดจากหลาย ๆ สาขาวิชาเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย มีประโยชน์หลายอย่าง ที่สำคัญที่สุดคือช่วยให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ (transfer of learning) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริง โดยเรียนรู้ในสิ่งที่ใกล้ตัวแล้วขยายกว้างไกลตัวออกไป ทำให้ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีขึ้นและเรียนรู้อย่างมีความหมาย ในทางกลับกันก็จะสามารถเชื่อมโยงเรื่องในชีวิตจริงภายนอกห้องเรียนเข้ากับสิ่งที่เรียนได้ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่า สิ่งที่ตนเรียนมีประโยชน์หรือนำไปใช้จริงได้

3) *สาระในหลักสูตรมีความซ้ำซ้อนและหลากหลาย* หลักสูตรและการเรียนรู้แบบบูรณาการมีประโยชน์ในการจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่าง ๆ ในหลักสูตร ในปัจจุบันมีความรู้และข้อมูลต่าง ๆ

เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้มีเรื่องที่ต้องเรียนรู้เพิ่มขึ้นจำนวนมากภายในแต่ละปี จึงจำเป็นที่จะต้องเลือกสาระที่สำคัญและจำเป็นให้ผู้เรียนในเวลาที่เหมาะสม ทำให้การเรียนรู้แบบบูรณาการโดยการนำเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกัน หรือเกี่ยวข้องกัน มาเชื่อมโยงกัน เพื่อให้ผู้เรียนรู้อย่างมีความหมาย ลดความซ้ำซ้อนเชิงเนื้อหาวิชา ลดเวลา แบ่งเบาภาระของผู้สอน มีความสำคัญมากกว่าที่ต่างวิชาต่างเพิ่มเนื้อหาเข้าไปในหลักสูตรของตน

4) **การตอบสนองพหุปัญญา** การเรียนรู้แบบบูรณาการสามารถตอบสนองต่อความสามารถของผู้เรียนซึ่งมีหลายด้าน เช่น ภาษาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การมองพื้นที่ ความคล่องของร่างกาย และความเคลื่อนไหว ดนตรี สังคม หรือมนุษยสัมพันธ์และความรู้และความเข้าใจตนเอง ซึ่งรวมเรียกว่า “พหุปัญญา” (multiple intelligences) และสนองต่อความสามารถที่จะแสดงออกและตอบสนองทางอารมณ์ (emotional intelligence)

5) **ความสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้โดยผู้เรียน** การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้โดยผู้เรียน (constructivism) ซึ่งกำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงการศึกษาระดับที่กำลังแพร่หลายในปัจจุบัน

3.8.3 หลักการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้แบบบูรณาการมีหลักการที่ควรพิจารณา ดังนี้

1) **เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้** การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ กิจกรรมการเรียนรู้ใด ๆ จะต้องพิจารณาถึงการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ไม่ใช่ผู้สอนหรือวิทยากรเป็นศูนย์กลาง

2) **จัดประสบการณ์ตรงให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง** เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดี เมื่อมีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติจริง และเป็นเรื่อง que ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงในเรื่องนั้น ๆ

3) **จัดบรรยากาศที่ส่งเสริมผู้เรียน** ให้ได้มีโอกาสและกล้าคิดกล้าทำ โดยเปิดโอกาสอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้แสดงออก พุดคุย ซักถามได้อย่างสะดวก

4) **จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม** โดยร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพราะการเรียนรู้ที่ดี คือการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้แก่ผู้เรียน คือ ผู้เรียนได้คิด ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

5) **จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงอย่างมีความสุข** โดยเรื่อง que จัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ควรจะเป็นเรื่อง que เขาสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตหรือเป็นเรื่อง que ช่วยในการแก้ไขปัญหาที่ผู้เรียนประสบอยู่ได้

6) **เน้นปลูกจิตสำนึกค่านิยมความดี และสร้างวิสัยทัศน์** กิจกรรมการเรียนรู้ควรเน้นการปลูกจิตสำนึก ค่านิยมที่งดงาม ถูกต้องแก่ผู้เรียนรู้ รวมถึงการสร้างวิสัยทัศน์ให้แก่ผู้เรียนรู้ด้วย

4. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำและภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำว่า ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาเกษตรกรรม มีการนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศในช่วง ที่ผ่านมา นักวิชาการและนักพัฒนาได้สนใจให้ความสำคัญมากขึ้นและเริ่มมีการศึกษาอย่างจริงจังกว้างขวาง โดยมีการเรียกชื่อ และให้ความหมายที่หลากหลายและแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามในประเด็นหลัก ๆ ก็มีส่วนที่คล้ายคลึงกัน

คำว่า ภูมิปัญญา ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า wisdom ซึ่งหมายถึงความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ส่วนนักวิชาการไทยได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540: 11 - 12) อธิบายว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม – วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนา สืบสานกันมา ภูมิปัญญา เป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่าง ๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสร้างสัมพันธภาพทางวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่น ชนอื่น จากพื้นที่อื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคม – วัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น

ประเวศ วะสี (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2537: 6) อธิบายความหมายของภูมิปัญญาว่า ภูมิ แปลว่า แผ่นดิน ภูมิปัญญาจึงหมายถึงปัญญาที่ผูกติดอยู่กับแผ่นดินหรือท้องถิ่น ในขณะที่ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2543: 57) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญา คือกระบวนการจัดการ และผลที่เกิดจากกระบวนการจัดการของผู้คน อันเพื่อ หรือ เนื่องจากการปรับตัว ปรับวิถีการดำเนินชีวิตให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างคาดหวังว่าจะสันติ มั่นคง และยั่งยืน ตามบริบทที่เผชิญอยู่ หรือคาดหวังว่าจะต้องเผชิญ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2535: 39) อธิบายว่า ภูมิปัญญาอาจเป็นความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ หรือบรรทัดฐานทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายๆ อย่างผสมผสานกัน

ภณิดา มาประเสริฐ (2544: 204) กล่าวว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ผลที่เกิดจากพัฒนาการของความคิด การปรับตัว การสร้างกระบวนการ การสร้างสิ่งหรือทางขึ้นอันเป็นต้นแบบหรือเป็นแบบ

แผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความฉลาดปราดเปรื่องและประสบการณ์ของบุคคลหรือสังคมที่เป็น
 ทัศนคติ เพื่อความอยู่ดี อยู่ดีของชุมชน และหรือมนุษยชาติ

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึง ภูมิปัญญา โดยใช้คำต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไป ซึ่งให้
 ความหมายใกล้เคียงกัน เช่น พัทยา สายหู (2534) ให้คำจำกัดความของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เข้าใจง่ายว่า
 คือ ความรู้ ความคิดที่ได้สั่งสมไว้ กับคำว่าชาวบ้าน คือ คนธรรมดาหรือสามัญชน รวมความง่าย ๆ คือ
 ความรู้ ความคิดของคนธรรมดาสามัญที่ได้สั่งสมไว้

วิชิต นันทสุวรรณ (2542: 261) อธิบาย ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ว่า หมายถึง
 ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือ
 ถ่ายทอดต่อกันจากสถาบันต่างๆ ในชุมชน เช่น จากสถาบันครอบครัว สถาบันความเชื่อและศาสนา
 สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ นอกจากนี้ กรมการศึกษา
 นอกโรงเรียนให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” นั้นเป็นการเชื่อมโยงไปถึงความรู้ประสบการณ์ตรง
 ของคนในท้องถิ่น ที่ได้จากการสะสมประสบการณ์จากการทำงาน การประกอบอาชีพและการเรียนรู้จาก
 ธรรมชาติแวดล้อมต่างๆ และถ้าจะพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีแล้วนั้น
 หมายถึง เทคนิควิทยาพื้นบ้านได้ด้วย

นอกจากนี้ ภณิดา มาประเสริฐ (2544: 205) ยังได้ให้ความหมายคำว่า ภูมิปัญญา
 เกษตรกรรมว่า คือ ภูมิปัญญาทั้งปวงของเกษตรกรที่ต่อสู้ เสาะแสวงหาวิถีทางและปัจจัยต่าง ๆ อำนวยให้
 สามารถดำรงชีวิตอย่างสงบสุขและยั่งยืนในสังคมและวัฒนธรรมการเกษตรของตน ภาวการณ์เช่นนั้นจึง
 ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงสัมฤทธิ์ผลด้านคุณภาพและปริมาณของผลผลิตเพียงด้านเดียว หากแต่ย่อมรวมถึงวิถีและ
 พลังของภูมิปัญญา อันจะทำให้วัฒนธรรมการผลิตและการบริโภคสมดุลและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและ
 บริบทอื่น ๆ ของความเป็นชุมชนด้วย เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านและอาศัยอยู่ในชนบท จึงมีส่วนสำคัญ
 ในการกำหนดการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้น ภูมิปัญญาเหล่านั้นถูกประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการ
 เกษตรในรูปแบบแตกต่างกันไป มีการสืบทอดและแลกเปลี่ยนทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้
 เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ เช่น ทำให้เกิดการเกษตรแบบ
 ผสมผสาน การจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การพัฒนาหมู่บ้านและจัดธุรกิจชุมชน เป็นต้น

จากความหมายและแนวคิดที่นักวิชาการได้อธิบายไว้ในมุมมองที่หลากหลายข้างต้น
 สามารถนำมาอธิบายความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นความรู้ ความคิด
 ความเชื่อ ความสามารถ หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของคนในชุมชน ที่เป็นผลจากกระบวนการพัฒนาความคิด

การปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการณ์ต่าง ๆ การสร้างสิ่งหรือต้นแบบแผนการดำเนินชีวิตและได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา ทำให้สามารถดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้

กล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผูู้เอง หากนักพัฒนา มีการสืบค้นหา เพื่อศึกษาและนำมาใช้งานพัฒนาท้องถิ่น ก็จะเป็นประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น ทำให้เกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่เกษตรกรรุ่นใหม่ ตามยุคตามสมัยได้

4.1.2 การเกิด และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

การเกิดภูมิปัญญาไทยในระดับพื้นบ้าน เป็นการสะสมความรู้และประสบการณ์อันยาวนาน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ ในการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับธรรมชาติและสังคมมนุษย์ด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตามถือเป็นศักยภาพที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาของเกษตรกรในด้านต่าง ๆ ได้มีนักวิชาการอธิบายถึงการเกิดภูมิปัญญาไว้หลายมุมมองด้วยกัน

ภณิดา มาประเสริฐ (2544: 204) ได้อธิบายถึงกระบวนการเกิดของภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญาทุกอย่างต่างก็เกิดจากการใช้สติปัญญาของปัจเจกชนหรือกลุ่มชน โดยอาศัยความรอบรู้หรือประสบการณ์ และความฉลาดแหลมเฉาะตัวเพื่อคิดค้น หรือหาวิธีคิดและวิธีการเชื่อมสานสิ่งเก่าให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ อันจะช่วยให้การดำเนินชีวิตของตนและ / หรือเพื่อนมนุษย์ได้ประโยชน์ เพื่อการอยู่ได้ อยู่ดี อยู่เด่นแล้วแต่เจตนาของผู้ใช้สติปัญญาแต่ละคน

กระบวนการก่อให้เกิดภูมิปัญญา ไม่ว่าจะเกิดจากความสามารถพิเศษของผู้มีสติปัญญาสูง หรือเกิดจากการลองผิดลองถูกของคนสามัญ ล้วนต้องอาศัยปัจจัยจากสภาพและภูมิปัญญาดั้งเดิมหรือองค์ความรู้เก่าเป็นรากฐานและเป็นบ่อปมเพาะ เพื่อเชื่อมโยงให้เกิดแตกต่อเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่สอดคล้องประสานกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในช่วงนั้น ๆ อย่างเหมาะสม ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม ทรัพยากรบุคคล เจตคติ ความเชื่อ รวมทั้งข้อจำกัดทางวิทยาการและเทคโนโลยีในภาวการณ์นั้น ๆ

ในขณะที่ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540: 46 - 48) อธิบายการเรียนรู้ภูมิปัญญาในทุกภูมิภาคของสังคมไทยว่าเป็นการบ่มเพาะภูมิปัญญาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ คือ

1. การลองผิดลองถูก การลองผิดลองถูกทำให้มนุษย์ได้รับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวรู้ว่า อะไรควร ไม่ควร เกิดเป็นการสะสมความรู้ถ่ายทอดให้แก่ลูกหลาน ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไปคนรุ่นหลังก็อาจลืมว่าทำไมจึงมีข้อห้ามเช่นนั้น และเมื่อเหตุการณ์ปัจจัยเปลี่ยนไป ภูมิปัญญาเหล่านั้นใช้การไม่ได้

อีกต่อไป มนุษย์ต้องใช้ปัญญาขบคิดแก้ปัญหาใหม่เกี่ยวกับการลองผิดลองถูก ถ้าล้มเหลวก็จะจดจำไว้เป็นข้อห้าม การสั่งสมประสบการณ์เช่นนี้มนุษย์จึงมีภูมิปัญญาในการดำรงชีพมากขึ้น โดยมีความเสี่ยงน้อยลง

2. การลงมือกระทำจริง ในสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่น ชาวภาคเหนือเรียนรู้จากการจัดระบบเหมืองฝายเพื่อการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำหลังเขา แล้วค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นระบบความสัมพันธ์ในการแบ่งปันน้ำระหว่างคนพื้นที่เดียวกัน ชาวอีสานเรียนรู้ที่จะเสาะแสวงหาแหล่งดินดำน้ำชุ่มเป็นที่ทำกิน หรือขุดสระไว้เป็นบารายรอบเทวสถานเพื่อเลี้ยงชุมชน ชาวภาคกลางเรียนรู้ที่จะอยู่กับภาวะน้ำท่วม น้ำหลาก น้ำลด ด้วยการปลูกเรือในตักสูง เดินทางด้วยเรือและทำนาเป็นไรให้สอดคล้องกับฤดูกาล ชาวภาคใต้ก็เรียนรู้ที่จะพึ่งพากันระหว่างคนอยู่ต่างถิ่นกัน ในเขตเชิงเขา ลุ่มน้ำ และชายทะเล ด้วยการผูกไมตรี แลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างพื้นที่ การเรียนรู้และสะสมประสบการณ์จากสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง แล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลาน แบบค่อยเป็นค่อยไป ได้กลายเป็นแบบธรรมเนียมหรือวิถีปฏิบัติ

3. การสาธิตวิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า การสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านทุกภูมิภาคจะนิยมการสาธิต หรือการสอนด้วยวาจา ในกรณีที่เป็นศิลปวิทยาการระดับที่ซับซ้อนจึงจะใช้วิธีลายลักษณ์อักษร ในรูปของตำรา เช่น ตำรายา ตำราปลูกบ้าน หรือผูกเป็นวรรณกรรมคำสอน คำตัด ภาษิต คู่มือ แผนที่ และตำนาน - นิทาน ฯลฯ การถ่ายทอดทั้งโดยวาจาและลายลักษณ์ หรือการสาธิตจะไม่มีอะไรตายตัว แต่ปรับเปลี่ยนไปตามเหตุ - ปัจจัยที่อยู่ในการรับรู้ของคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ในบางกรณีความรู้ที่สะสมไว้ก็อาจถดถอยหรือสูญหายไป

4. การประกอบพิธีกรรม พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจโน้มน้าวคนที่มีส่วนร่วมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไว้ในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อ กรอบศีลธรรม จรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติ และความคาดหวัง โดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ศรัทธา ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม เป็นการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์พิธีกรรมของชาวบ้านจะมีภูมิปัญญา ความรอบรู้อยู่เบื้องหลัง ซึ่งไม่เน้นย้ำภูมิปัญญาเหล่านั้น แต่จะเน้นความศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้เกิดผลต่อสำนึกของผู้มีส่วนร่วม ด้วยเหตุนี้ พิธีสืบชะตาแม่น้ำ สืบชะตาเมือง บวชต้นไม้ บวชป่า จึงเกิดผลทางใจแก่ผู้ร่วมพิธี และมีผลในการวางบรรทัดฐานความประพฤติตลอดจนควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม

5. การเรียนรู้ผ่านทางศาสนา ทั้งในด้านหลักธรรม คำสอน ศิล และวัตรปฏิบัติ ตลอดจนพิธีกรรม และกิจกรรมทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการเรียนรู้มีส่วนตอกย้ำภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต ให้กรอบและบรรทัดฐานความประพฤติ ในการดำเนินชีวิต ดังนั้นหลักธรรม การปฏิบัติทางศาสนาจึงเป็นการหล่อหลอมบ่มเพาะทั้งความประพฤติและสติปัญญา ตลอดจนอุดมการณ์แห่ง

ชีวิตไปพร้อม ๆ กัน ถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นองค์รวมและมีอิทธิพลต่อชีวิตคนที่นับถือศาสนา นั้น ๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อีกทั้งยังเป็นแก่นและกรอบในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้วย

6. การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคน ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัว มีความคิด วิธีการใหม่ ๆ เข้ามาผสมผสานกลมกลืนกัน ขัดแย้งกันซึ่งทำให้เกิดความหลากหลายกว้างขวาง ทั้งในด้านสาระ รูปแบบ และวิธีการ เกิดการกระจายเครือข่ายและการขยายตัวของการเรียนรู้ที่มีภูมิปัญญา ทั้งเก่าและใหม่

7. การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เป็นการเลือกความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมมาใช้ให้สอดคล้องกับฐานความเชื่อเดิม โดยสามารถแก้ปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง เช่น การผสมผสาน การแพทย์สมัยใหม่กับสมุนไพร การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมอาจมีทั้งการหันมาบูชา พระพรหม ทรงเจ้า ซึ่งเป็นการแสดงการขาดความมั่นใจในตนเองเมื่อยามมีทุกข์ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ย่อมมีทั้งได้ผลและไม่ได้ผล สร้างสรรค์และไม่สร้างสรรค์

8. การสังเกต เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบครูปักหลักจำ ซึ่งเป็นวิธีธรรมชาติธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น แล้วรับมาเป็นของตนเมื่อสามารถนำไปใช้ได้ผลจริง

จากแนวคิดการเกิดภูมิปัญญาและการเรียนรู้ภูมิปัญญาในทุกภูมิภาคของสังคมไทย ที่เป็นการบ่มเพาะภูมิปัญญาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นถึงกระบวนการเกิด และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นว่ามีกระบวนการเกิดโดย เริ่มจากการสะสมความรู้และประสบการณ์ การสืบทอดถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรร ปรับปรุงความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรและสภาพสังคม แล้วเกิดภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

การเกิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีขั้นตอนการเกิดที่อธิบายได้ดังนี้

1. การสังสมองค์ความรู้เดิม คนในท้องถิ่นมีการสังสมองค์ความรู้เดิมในเรื่องต่าง ๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับในสภาวะการณ์และสิ่งแวดล้อมในขณะนั้น ดังที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539: 236) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมิได้เกิดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เกิดจากการสังสม กระจายความรู้ และการเข้าถึงตัวความรู้ หรือการบริการความรู้นั้น โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมา

2. การพัฒนาเลือกสรรและปรับปรุงองค์ความรู้ใหม่ จากองค์ความรู้ที่สังสมมา จะถูกพัฒนา / เลือกสรร / และปรับปรุงองค์ความรู้ให้เหมาะสมต่อสภาพทรัพยากรและสภาพสังคมในขณะนั้น การ

สร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญา ความรู้และระบบความรู้ของเกษตรกรไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่มีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลาโดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง

3. การนำองค์ความรู้ที่พัฒนาเลือกสรรและปรับปรุงแล้วไปใช้ในการแก้ปัญหา องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของเกษตรกร เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตนเอง จนเกิดหลอมรวมเป็นแนวความคิดในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเองที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ปัญหาของการดำรงชีวิต

4. การถ่ายทอด / สืบทอดองค์ความรู้ในเรื่องนั้นแก่บุคคลอื่น ในชุมชนและนอกชุมชน เมื่อองค์ความรู้ที่พัฒนาเลือกสรรและปรับปรุงแล้วถูกนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ ก็จะมีการถ่ายทอด / สืบทอดองค์ความรู้นั้นให้แก่บุคคลอื่น ในชุมชนและนอกชุมชน

กระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่กันและกันดังกล่าว เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของคนและชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เครือข่ายการเรียนรู้สามารถทำลายล้างหรือรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ถ้าบุคคลหรือชุมชนนั้น ๆ ไม่พยายามอนุรักษ์ความรู้ดั้งเดิม และเลือกรับวิทยาการความรู้ ทักษะ และความชำนาญใหม่ ๆ โดยนำมาปรับใช้ในสังคมได้อย่างเหมาะสมหรือชาวนฉลาด

5. การพัฒนาและปรับปรุงภูมิปัญญาที่กำลังใช้อยู่ให้สามารถแก้ไขปัญหาใหม่ เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ไม่มั่นคง หรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้ จึงเกิดการพัฒนาและปรับปรุงภูมิปัญญาที่กำลังใช้อยู่ให้สามารถแก้ไขปัญหาใหม่ ทำให้เกิดองค์ความรู้ (ภูมิปัญญาใหม่) ภูมิปัญญาจึงมีการเปลี่ยนแปลง มีวิวัฒนาการตามสภาพแวดล้อม ตามปฏิสัมพันธ์ที่มีกับวัฒนธรรมอื่น ๆ กับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จึงมีการผสมผสาน การบูรณาการ การประยุกต์เกิดขึ้นตลอดเวลา ในอดีตอาจเป็นกระบวนการที่ช้า แต่ในปัจจุบันทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ไปติดต่อกันสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ดี ระหว่างความคิดและประสบการณ์ต่าง ๆ ก็ดี ล้วนแต่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ชาวคราวความเคลื่อนไหวในโลกเดินทางเร็วเท่าแสง เช่นเดียวกับการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ด้วยเหตุดังนี้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้ต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วไปด้วย ความรู้จะเป็นปัญญา จะเป็นภูมิปัญญาหรือไม่อย่างไร นั้นเป็นการวินิจฉัยของผู้คนในชุมชน และในสังคม (เสรี พงศ์พิศ, ใน <http://www.thai.to/seri/educate/ed08.htm> วันที่ 12 เมษายน)

อย่างไรก็ตามการเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการสะสมความรู้และประสบการณ์อันยาวนาน และมีการสืบทอด ถ่ายทอดโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมา ได้แก่ เกิดจากการลองผิดลองถูก การลองทำจริง การสาธิตวิธีการ การสั่งสอน การบอกเล่า การประกอบพิธีกรรม

การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคน การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และการสังเกตที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ ในการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับธรรมชาติและสังคมมนุษย์ด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตามถือเป็นศักยภาพที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาของเกษตรกร

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและเครือข่าย

4.2.1 ความหมายของกลุ่ม

กลุ่มในงานพัฒนา มีแนวคิดที่สำคัญเช่นเดียวกับกลุ่มในชุมชนโดยทั่วไป โดยกล่าวถึงกลุ่มว่ามาจากแนวคิดของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของมนุษย์ ที่จะดำรงอยู่ในฐานะของสัตว์สังคมที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยและสร้างวัฒนธรรมทางสังคมร่วมกัน ซึ่งได้มีการอธิบายความหมายของกลุ่ม ในหลากหลายความหมาย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มกิจกรรม กลุ่มเรียนรู้ องค์กรชุมชน องค์กรชาวบ้าน หรือองค์กรประชาชน มีการให้ความหมายที่คล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันในประเด็นของรายละเอียด โดยมีนักวิชาการให้ความหมายไว้หลากหลายมุมมอง เช่น

นที ขลิบทอง (2544: 64) ได้สรุปความหมายของกลุ่มไว้ว่า ความหมายของกลุ่มมีหลายนิยามแล้วแต่ผู้ให้นิยามจะมองหรือศึกษากลุ่มในแง่มุมใด ซึ่งมีการให้คำนิยามของคำว่ากลุ่มออกเป็น 3 มุมมองด้วยกัน คือ 1) มุมมองทางด้านสังคมวิทยา เน้นตัวกลุ่มในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ก็จะเน้นความหมายอยู่ที่การอยู่ร่วมกันที่ทำให้เกิดกลุ่ม 2) มุมมองทางด้านองค์กร เน้นการบริหารจัดการ ก็จะเน้นความหมายที่ความเป็นระบบของกลุ่ม และ 3) มุมมองทางด้านจิตวิทยา เน้นพฤติกรรมของบุคคล ก็จะเน้นความหมายที่มีการปฏิสัมพันธ์หรือปฏิภิกิริยาต่อกัน

ส่วนกลุ่มในการพัฒนาชุมชนนั้น พัฒน์ บุณยรัตพันธ์ (2517: 148) ได้อธิบายถึงกลุ่มในความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า หมายถึง มวลชนที่คิดได้ รวมกันได้ ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และมารวมกันเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อรวมกันแล้วในที่สุดก็จะเกิดพลังขึ้น การมารวมกันไม่เพียงแต่มารวมกันเฉย ๆ แต่มุ่งให้ต่างคนต่างได้รับความพึงพอใจ ต่างมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการมารวมกัน และมีความปรารถนาร่วมกันในอันที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนให้หมดสิ้นไป โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของตนเป็นหลัก

นอกจากนี้ ปารีชาติ วลัยเสถียร (2543: 386) อธิบายว่า กลุ่มในงานพัฒนาชุมชน มีลักษณะของการรวมตัวของบุคคลในชุมชนที่มีปัญหา หรือความต้องการบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน เมื่อมารวมกันเป็นกลุ่ม จึงได้มีการกำหนดเป้าหมาย และดำเนินการบางอย่างร่วมกัน ซึ่งการมารวมกันนั้นทำให้เกิดพลังในการผลักดันหรือต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ให้หมดสิ้นไป

ซึ่งความหมายของกลุ่มโดยทั่วไป ควรประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้

1. การรวมกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ส่วนจะมีจำนวนมากที่สุดเท่าใดไม่ได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งจำนวนมากที่สุดน่าจะอยู่ที่ความเหมาะสมพอดีของวัตถุประสงค์และความมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันภายในกลุ่ม
2. มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง การเกิดกลุ่มต้องอยู่ภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน
3. สมาชิกมีการกระทำร่วมกัน มีความสัมพันธ์ต่อกัน และมีการติดต่อสื่อสารกัน
4. มีแนวปฏิบัติและบทบาทหน้าที่ให้ถือปฏิบัติ สมาชิกรับรู้ความเป็นกลุ่มและการเป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยมีแนวปฏิบัติและบทบาทหน้าที่ให้ถือปฏิบัติตามฐานะที่ถูกระบุกำหนดภายในกลุ่ม
5. มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ให้สมาชิกกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

โดยแนวคิดหลักของคำว่า “กลุ่ม” ที่กล่าวมา สรุปได้ว่า กลุ่มในงานพัฒนาจึงหมายถึง การที่คนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปมารวมกัน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และมีพฤติกรรมตลอดจนการกระทำของแต่ละบุคคลเพื่อไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม มีแนวปฏิบัติและบทบาทหน้าที่ให้ถือปฏิบัติตามฐานะที่ถูกระบุกำหนดภายในกลุ่ม และมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

4.2.2 ความสำคัญของกลุ่ม

กลุ่มมีความจำเป็นต่องานพัฒนา กลุ่มจะช่วยนำพาให้สมาชิกและชุมชนไปสู่จุดหมายที่วางไว้ ถ้ากลุ่มมีความเข้มแข็ง พลังของกลุ่มจะช่วยบรรเทาความทุกข์หรือสภาพปัญหาที่แต่ละบุคคลมีอยู่ ซึ่งบางครั้งไม่อาจสามารถแก้ไขได้ด้วยตัวเอง ก็จะสามารถแก้ไขได้ด้วยพลังกลุ่ม

นภาภรณ์ หะวานนท์ (2550: 81) ได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญของกลุ่มว่า การรวมกลุ่มเป็นขั้นตอนแรกและขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เพราะการรวมกลุ่มเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนในชุมชน เพื่อหาอุดมการณ์และแนวทางในการปรับตัวร่วมกัน การรวมกลุ่มจึงทำให้เกิดหรือเสริมพลังของ “ความเป็นชุมชน” ให้มีแรงเกะเกี้ยวแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ บัณฑิต อ่อนดำ และจิตติ มงคลชัยอรัญญา (อ้างถึงในปารีชาติ วลัยเสถียร ,2543: 392) และ นที ขลิบทอง (2544: 74) ได้อธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของกลุ่มเช่นกัน ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาสรุปความสำคัญของกลุ่มต่องานส่งเสริมการเกษตรได้ ดังนี้

1. สร้างกระบวนการทัศน์หรือเปิดมุมมองใหม่ ๆ ของสมาชิกที่มารวมกลุ่มกัน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทักษะ การทำงาน การวางตนในสังคม และสร้างความคิดที่มี จะทำให้เกษตรกรอยู่ร่วมกันอย่างสันติมากขึ้น

2. เกิดพลังอำนาจในการคิดริเริ่ม และต่อรอง การรวมกลุ่มกันทำให้เกิดพลังอำนาจในการคิดริเริ่ม และต่อรอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกทางอ้อม เพราะเมื่อมีการรวมกลุ่มกันจะทำให้คนอื่น ๆ ที่อยู่นอกกลุ่มเกิดความเกรงใจ ไม่กล้าที่จะเอาไรต์เอาเปรียบสมาชิก ซึ่ง บัณฑิต อ่อนดำและวิริยะ น้อยวงศ์ นยางค์ (2533: 140) ได้อธิบายถึงการรวมกลุ่มของเกษตรกรว่า เป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการพัฒนาชนบทที่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากถ้าไม่มีกลุ่มเกษตรกรแล้ว อำนาจต่อรองทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรก็จะไม่มีอำนาจการต่อรองในด้านต่าง ๆ ตามมา

3. เป็นศูนย์กลางของการส่งเสริมพัฒนาแก่สมาชิก เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของสมาชิก ในการส่งเสริมอาชีพการเกษตรแก่ชุมชนเกษตรกลุ่มต่าง ๆ ที่มีในชุมชนเกษตรจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี เมื่อสมาชิกมีปัญหาในการทำอาชีพการเกษตร

4. ช่วยรวบรวมและประสานความสามารถ กลุ่มสามารถประสานให้ผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะในแต่ละด้านมารวมกันเพื่อสร้างความสำเร็จในงานต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น สมาชิกสามารถเสริมจุดแข็งและชดเชยจุดอ่อนซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นความสามารถรอบด้านที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม

5. สร้างการตัดสินใจร่วม กลุ่มสามารถเป็นแหล่งกลางที่เอื้ออำนวยให้เกิดความเห็นหลากหลาย ทั้งที่ตรงกันและไม่ตรงกันโดยสามารถใช้กลุ่มเป็นที่ยุติในการตัดสินใจของทุกฝ่าย ซึ่งเรียกว่า การตัดสินใจร่วมกัน ผลของการตัดสินใจของกลุ่มจะได้ผลดีและเป็นที่ยอมรับกว่าการตัดสินใจโดยลำพัง และทำให้การตัดสินใจที่เกิดขึ้นมีคุณค่าและความหมายในการปฏิบัติมาก เพราะเป็นการตัดสินใจที่สมาชิกมีส่วนร่วม

6. เพิ่มโอกาสในการแก้ปัญหาแก่สมาชิกและกลุ่ม การที่สมาชิกได้มีโอกาสพบปะกันในการประชุมกลุ่ม ทำให้ทราบถึงความสามารถของกันและกัน ทั้งในแง่ของความรู้และปัจจัยของกลุ่ม เช่น เงินทุนของกลุ่ม สมาชิกบางรายมีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อการลงทุน แต่ยังขาดปัจจัยด้านทุน สมาชิกก็สามารถกู้เงินจากกลุ่มได้ เมื่อชำระเงินคืนเข้ากลุ่มพร้อมดอกเบี้ย ทำให้ทุนนั้นไม่สูญหายแต่อกเงย พร้อมทั้งจะเปิดโอกาสให้สมาชิกคนอื่น ๆ ได้ใช้ประโยชน์ในภายหลัง

7. ส่งเสริมการพัฒนาสมาชิกให้มีความรู้ ความสามารถมากขึ้น ทั้งจากการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกันและกัน และการได้ทำงานร่วมกัน ความรู้ที่ว่ามีนี้อาจมาจากสมาชิกคนใดคน

หนึ่งที่มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในการประชุมกลุ่ม นอกจากนี้กลุ่มยังช่วยกระตุ้นให้สมาชิกตื่นตัว ในการพัฒนาตัวเอง ได้ข้อมูลที่จะเรียนรู้ด้วยตัวเองและเปรียบเทียบกับมาตรฐานหรือสมาชิกคนอื่น

4.2.3 องค์ประกอบของกลุ่ม

องค์ประกอบของกลุ่มประกอบด้วย 6 องค์ประกอบย่อย ได้แก่

1. เป้าหมายของกลุ่ม หรือความสนใจร่วมกัน จากการอธิบายความหมายของกลุ่มในการส่งเสริมการเกษตรดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าลักษณะการรวมตัวกันของบุคคล มีพื้นฐานมาจากการที่สมาชิกหรือคนชุมชนมีปัญหาหรือความต้องการบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน เมื่อมารวมกันเป็นกลุ่ม จึงได้มีการกำหนดเป้าหมายและการดำเนินการบางอย่างร่วมกัน

2. สมาชิก ซึ่งมีจำนวนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป จนถึงขนาดเท่าใดก็ได้ แล้วแต่ความจำเป็นในการรวมกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาที่คล้ายคลึงกัน สมาชิกต้องมีคุณสมบัติบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน มีความไว้วางใจเชื่อใจกัน เชื่อมั่นหรือมั่นใจในตนเองและกลุ่ม และมีความเป็นน้ำหนึ่งน้ำใจเดียวกัน ที่จะประสานการทำงานกิจกรรมร่วมกันให้เกิดพลังในการพัฒนาตามจุดมุ่งหมายของกลุ่ม

3. ผู้นำกลุ่ม เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งเป็นตัวแทนของสมาชิกที่อาจมาจากการเสนอตัวเองหรือการเลือกของสมาชิกให้เข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่มหรือทำหน้าที่บางอย่างแทนสมาชิก เช่น เป็นตัวแทนในการสะท้อนปัญหาและความต้องการของสมาชิกสู่สาธารณะ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดโครงการพัฒนา หรือการเป็นตัวแทนสมาชิกในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกชุมชน

4. กฎระเบียบ การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม ย่อมต้องมีการกำหนดกฎระเบียบเพื่อเป็นแนวในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิก อันจะทำให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างราบรื่น บรรลุเป้าหมายตามที่กลุ่มได้กำหนดไว้ ซึ่งกฎระเบียบที่ดีควรเป็นที่ยอมรับของสมาชิก

5. กิจกรรมกลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่มนั้นจะต้องมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน ในการทำกิจกรรมร่วมกันสมาชิกจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันมากกว่าที่จะมีต่อบุคคลภายนอกกลุ่ม และยังให้ความสำคัญต่อสมาชิกนั้น ๆ ตามบทบาทและฐานะ

6. เงินทุนกลุ่ม ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกลุ่มเช่นกัน เพราะกลุ่มจำเป็นต้องมีเงินทุน ไว้ใช้ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งอาจได้จากการระดมทุนจากสมาชิก หรือการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

4.2.4 ประเภทของกลุ่ม

การทำความเข้าใจกับประเภทของกลุ่มจะช่วยให้พัฒนาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีผู้จำแนกประเภทกลุ่มในงานพัฒนาไว้หลายลักษณะ ดังนี้

1. การจำแนกตามแนวคิดด้านการจัดองค์การ

เป็นการจำแนกกลุ่มออกตามวิธีการจัดตั้งและการบริหารจัดการกลุ่ม เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1.1 กลุ่มที่เป็นทางการ เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง กลุ่มประเภทนี้จะมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ระเบียบแบบแผนที่แน่นอน มีกฎเกณฑ์แบ่งความรับผิดชอบกันเป็นสัดส่วน มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างเป็นทางการจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

1.1.1 กลุ่มที่มีการจดทะเบียนกับภาครัฐ เป็นกลุ่มที่มีกฎหมาย กฎระเบียบรองรับ มีการจดทะเบียนกับภาครัฐ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและการดำเนินการจากภาครัฐ ตัวอย่างของกลุ่มที่เป็นทางการกลุ่มที่พบในชุมชนเกษตร เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

1.1.2 กลุ่มที่ไม่มีการจดทะเบียนจากภาครัฐ แต่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินการจัดตั้งขึ้น มีโครงสร้างของกลุ่มแน่นอน เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มเยาวชนเกษตร เป็นต้น

1.2 กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกตามธรรมชาติ เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกแต่ละคน ไม่มีกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนหรือข้อบังคับที่ให้สมาชิกปฏิบัติตาม การเกิดกลุ่มลักษณะนี้จะเป็นไปตามความพอใจของแต่ละคน ซึ่งสมาชิกอาจมีความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน มีสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยทั่วไปสมาชิกที่มารวมกลุ่มมักจะมีแนวความคิด ทศนคติ วิธีการปฏิบัติ ตลอดจนพฤติกรรมคล้าย ๆ กัน กลุ่มมักจะมีบรรทัดฐานซึ่งร่วมกันกำหนดขึ้นมาเอง มาเป็นกลไกกำกับพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคน จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

1.2.1 กลุ่มที่มีโครงสร้างของกลุ่มแน่นอน เป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการที่มีการกำหนดโครงสร้างของกลุ่ม โดยกำหนดตำแหน่งต่าง ๆ ในกลุ่มให้มีบทบาทการทำงาน ซึ่งได้แก่ ประธาน กรรมการ สมาชิก กลุ่มประเภทนี้ที่พบในชุมชนเกษตร เช่น กลุ่มอาชีพทางการเกษตรต่าง ๆ เป็นต้น

1.2.2 กลุ่มที่มีโครงสร้างของกลุ่มไม่ชัดเจน เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกตามธรรมชาติ มีจำนวนไม่มากนัก เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกแต่ละคน ซึ่งจะมารวมกันเมื่อมีความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน หรือมีปัญหาเช่นเดียวกัน เป็นการรวมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ระหว่างกันอย่างไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มที่มีอาชีพเดียวกัน มักจะมาพบปะพูดคุยกันและแลกเปลี่ยนแนวทางแก้ปัญหาด้วยกัน

1.3 กลุ่มกึ่งทางการ เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับกลุ่มไม่เป็นทางการ ซึ่งสมาชิกจะมารวมกันเนื่องจากมีความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน หรือมีปัญหาเช่นเดียวกัน ไม่มีโครงสร้างของกลุ่มที่ชัดเจน เป็นการรวมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และมีการพบปะกันเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ

2. การจำแนกตามโครงสร้างของกลุ่ม

บัตร อ่อนดำ (2533: 88 - 89) ได้จำแนกประเภทของกลุ่มจากประสบการณ์ของโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในงานพัฒนาเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

2.1 กลุ่มที่มีโครงสร้างแบบง่าย ๆ กลุ่มกิจกรรมประเภทนี้จะมีประธานและรองประธาน หรือหัวหน้ากลุ่มกับรองหัวหน้ากลุ่ม สมาชิกกลุ่มทุกคน จะร่วมกันคิดร่วมกันวางแผนกิจกรรม และร่วมกันทำกิจกรรมบางอย่างของกลุ่ม โดยกลุ่มประเภทนี้จะมีลักษณะ 2 ประการ คือ

- 1) สมาชิกมีทรัพย์สินและงานของตนเองส่วนหนึ่ง แต่มีกิจกรรมทำร่วมกันเองส่วนหนึ่ง
- 2) สมาชิกเป็นเจ้าของทรัพย์สินร่วมกันและทำกิจกรรมร่วมกัน

2.2 กลุ่มที่มีโครงสร้างซับซ้อน กลุ่มกิจกรรมประเภทนี้ จะเป็นกลุ่มที่มีรูปแบบโครงสร้างอยู่แล้ว กล่าวคือ เป็นกลุ่มที่มีกฎเกณฑ์ วัตถุประสงค์ คณะกรรมการ กิจกรรม รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของสมาชิก และบทบาทของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งมีหลายฝ่าย เนื่องจากมีความต้องการแก้ไขปัญหาบางประการ เช่น ชุมชนขาดแคลนข้าว จึงมีการจัดตั้งธนาคารข้าวขึ้น ราคาสินค้าในหมู่บ้านแพงและไม่สะดวกในการออกไปซื้อนอกหมู่บ้านจึงตั้งร้านค้าขึ้น และมีความต้องการออมทรัพย์เพื่อการลงทุนบางอย่าง จึงตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น

3. การจำแนกตามลักษณะกิจกรรม

ในชุมชนชนบทโดยทั่วไป จะพบกลุ่มคนที่มารวมกันเพื่อทำกิจกรรมกิจกรรมต่าง ๆ อยู่หลายลักษณะ ซึ่ง จิตติ มงคลชัยอรัญญา (อ้างถึงในปาริชาติ วัลย์เสถียร, 2543: 396-597) ได้แบ่งประเภทของกลุ่มออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 กลุ่มเรียนรู้ เป็นการรวมตัวกันในหมู่คนที่ไว้ใจกันได้ และมีความสนใจในวิชาการด้านนั้น ๆ ร่วมกัน นักส่งเสริมการเกษตรเพียงแต่จัดกระบวนการส่งเสริมความรู้ให้กับกลุ่ม จำนวนคนที่มารวมกันอาจมีไม่มาก ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มจะเป็นไปแบบหลวม ๆ ไม่มีโครงสร้างขององค์การกฎระเบียบ วิธีปฏิบัติมากนัก อาจจะมีเพียงหัวหน้ากลุ่มผู้ทำหน้าที่นัดหมายเป็นคนคอยดำเนินรายการ การ

เกิดกลุ่มประเภทนี้สืบเนื่องมาจากความต้องการของชาวบ้านเป็นทุนอยู่แล้ว จึงทำให้ง่ายต่อการรวมตัวกัน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญต่อกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยี ในงานส่งเสริมการเกษตร เพราะสมาชิกกลุ่ม เห็นความจำเป็นที่จะต้องแก้ปัญหาด้วยตนเอง จึงมารวมกลุ่มกัน เขาจะตัดสินใจเองว่าต้องการความรู้อะไร อาจเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การตลาด การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

3.2 กลุ่มกิจกรรม เป็นกลุ่มคนที่มารวมกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันหลายอย่าง ผสมผสานทั้งงานด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี กลุ่มจะมีภารกิจที่มากกว่าการพูดคุยกันเรื่องความรู้ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านต่าง ๆ มากกว่าเนื้อหาความรู้เฉพาะด้านของกลุ่มเรียนรู้ จะต้องมีการระดม ทรัพยากรเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ทุน ปัจจัยการผลิต เครื่องมือ แรงงาน ผลของการลงทุน ร่วมกันอาจก่อให้เกิดกำไรหรือขาดทุน มีระดับของการแก้ปัญหาสูงกว่ากลุ่มเรียนรู้ และที่สำคัญคือ กลุ่มจะมีการจัดองค์กร กฎ ระเบียบกติกา และเทคนิคการจัดการอื่น ๆ เพื่อให้กลุ่มอยู่รอดได้

อย่างไรก็ตามกลุ่มเรียนรู้บางกลุ่มอาจพัฒนาต่อจนเป็นกลุ่มกิจกรรม ซึ่งกลุ่มกิจกรรม จะยังประโยชน์ให้สมาชิกได้มาก ควรจะมีฐานมาจากกลุ่มเรียนรู้ โดยในระหว่างที่ทำกลุ่มกิจกรรมนั้น ก็ต้อง นำเนื้อหาของการสร้างกลุ่มเรียนรู้มาเสริมให้กับสมาชิก และกรรมการอย่างสม่ำเสมอ

4. การจำแนกตามพัฒนาการของกลุ่ม

จากการศึกษาโครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่าย แบบบูรณาการของ เบญจมาศ อยู่ประเสริฐและคณะ (2551) สามารถจำแนกกลุ่มที่พบในชุมชนที่ศึกษา ตามพัฒนาการของกลุ่ม ออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

4.1 กลุ่มเตรียมการ สมาชิกที่สนใจจะมาร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ มีการเตรียมการ ในเรื่องของการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน การสร้างความคุ้นเคยและไว้วางใจ การวิเคราะห์ปัญหาชาวบ้าน การกระตุ้นปลุกจิตสำนึกในการทำงานกลุ่ม

โดยทั่วไปในกลุ่มเตรียมการนั้น มักจะเป็นการพูดคุยกันของแกนนำในชุมชนที่ สนใจในเรื่องต่าง ๆ ที่พัฒนาเพียงไม่กี่คนก่อน ซึ่งมักจะเป็นการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งในการ พูดคุยกันนั้นอาจเริ่มต้นมาจากผู้นำในชุมชน หรือได้รับการกระตุ้นจากนักพัฒนา

4.2 กลุ่มก่อเกิด พัฒนามาจากกลุ่มเตรียมการ เป็นกลุ่มที่เพิ่งเริ่มรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ มีสมาชิกเพียงไม่กี่คน สมาชิกมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ปัญหาด้วยตนเอง เกี่ยวกับปัญหาของสมาชิกซึ่งเป็น ปัญหาเดียวกัน เช่น ปัญหาการผลิตทางการเกษตร ปัญหาการตลาดสินค้าการเกษตร เป็นต้น สมาชิกจึงมา รวมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันตามประเด็นปัญหา และวิชาการที่สนใจร่วมกัน ยังไม่มีโครงสร้างกลุ่ม และ การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจน

4.3 กลุ่มดำเนินการ เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันทำกิจกรรมแล้ว มีโครงสร้างกลุ่มชัดเจน กำลังอยู่ในช่วงของการทบทวนองค์ประกอบและบทบาทของคณะกรรมการ กฎกติกา กลุ่ม การจัดระบบการสื่อสารระหว่างผู้นำ คณะกรรมการกลุ่มและสมาชิก การกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิก และการขยายกิจกรรมกลุ่มไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ ที่กลุ่มสามารถดำเนินการได้

4.4 กลุ่มเข้มแข็ง เป็นกลุ่มที่มีการจัดโครงสร้างของกลุ่มอย่างชัดเจน มีการตั้งคณะกรรมการกลุ่มและกำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการ มีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะจำแนกประเภทของกลุ่มในมิติใดก็ตาม โดยหลักสำคัญแล้ว กลุ่มจะมีองค์ประกอบสำคัญที่เหมือนกัน คือประกอบด้วย เป้าหมายของกลุ่ม หรือความสนใจร่วมกัน สมาชิกซึ่งมีจำนวนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป จนถึงขนาดเท่าใดก็ได้ ผู้นำกลุ่ม กฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม กิจกรรมกลุ่ม ที่ทำร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน และเงินทุนกลุ่มไว้ใช้ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

5. เครือข่าย

5.1 ความหมายของเครือข่าย

คำว่า “เครือข่าย” มาจากภาษาอังกฤษว่า network ซึ่ง net คือ ตาข่ายที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะ work เมื่อต้องการใช้งาน ทั้งนี้ ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ภิระพันธ์ (อ้างถึงในพระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2547: 35) อธิบายว่า เครือข่ายเป็นสัมพันธภาพของสมาชิก ที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ที่มุ่งเน้นกระบวนการทำงานร่วมกัน ระหว่างข่ายต่าง ๆ โดยข่ายจะเป็นเครือข่ายไม่ได้ ถ้าหากปราศจากงาน ดังนั้นข่ายจะเป็นเครือข่ายได้นั้น ก็ต้องทำงานหรือ work ร่วมกันเป็น network โดยเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับบนความแตกต่างหลากหลายของสมาชิก ซึ่งเห็นคุณค่าและความเป็นประโยชน์ในความเป็นเครือข่าย โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่งกับช่องทางการติดต่อสื่อสารที่จะก่อให้เกิดการรับรู้และการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน จากความหมายดังกล่าว ได้มีผู้ให้คำนิยามที่ขยายความหมายมากกว่านี้ไว้หลากหลายประการ เช่น นฤมล นิราทร (2543: 6-8) ได้ให้ความหมายในเชิงโครงสร้างว่า หมายถึง กลุ่มของจุดต่างๆ ซึ่งเชื่อมต่อด้วยเส้น จุดต่างๆ คือบุคคลหรือกลุ่ม ส่วนเส้นที่เชื่อมต่อหมายถึงความสัมพันธ์ที่บุคคลหรือกลุ่มต่างๆ มีต่อกัน และสรุปถึงลักษณะสำคัญของเครือข่ายว่า

1. มีกลุ่มบุคคลหรือองค์กร
2. กลุ่มเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์เป็นกระบวนการที่ประสานกลุ่มหรือบุคคลเอาไว้ คือ ข่าวสารข้อมูลในรูปแบบต่างๆ
3. มีการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน
4. มีความเป็นอิสระต่อกัน คือ แต่ละกลุ่มมีเป้าหมายมีกิจกรรมของตนเองอยู่แล้ว การเข้ามาร่วมเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเป็นบางส่วนเพื่อทำกิจกรรม หรือโครงการร่วมกัน เมื่อโครงการสำเร็จเครือข่ายอาจสลายตัวไปได้

กาญจนา แก้วเทพ (2538: 68) ได้อธิบายว่า “เครือข่าย” หมายถึงรูปแบบหนึ่งของการประสานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคลกลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้

นอกจากนี้กาญจนา แก้วเทพ ยังได้อธิบายเพิ่มเติมถึงความแตกต่างระหว่าง “เครือข่าย” และ “กลุ่มหรือองค์กร” โดยที่ “การสังกัดกลุ่มหรือองค์กรเดียวกันนั้นบุคคลทุกคนในกลุ่มนั้นจะต้องเข้าร่วมในทุกอย่าง อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน รับผิดชอบในทรัพย์สินร่วมกัน ในช่วงระยะเวลาตราบเท่าที่ยังเป็นสมาชิกอยู่ ฯลฯ” แต่ว่าการเข้าร่วมกันเป็นเครือข่ายนั้น แม้จะมีบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายเฉพาะหน้าร่วมกัน มีผลประโยชน์เฉพาะหน้าร่วมกัน หรือมีกฎเกณฑ์บางอย่างร่วมกัน ฯลฯ แต่ “การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายนั้นก็เพียงบางส่วนเสีย หรือเป็นการเข้าร่วมเพียงชั่วคราวเท่านั้น โดยที่แต่ละกลุ่มยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองเอาไว้ได้”

เสรี พงศ์พิศ (2548: 8) ได้ให้ความหมายที่คล้ายคลึงกันว่า เครือข่าย เป็นขบวนการทางสังคม อันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน โดยมีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กรระหว่างคนในองค์กร และระหว่างองค์กรนั้นกับองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเปลี่ยนจากการจัดการแบบลำดับชั้น (hierarchical) มาเป็นการสร้างเครือข่าย (networking)

ในขณะที่จู่ไรรัตน์ พลเลิศ (2550: 13) ได้สรุปความหมายของเครือข่ายว่า เป็นการเชื่อมโยงองค์กร กลุ่มคน หรือบุคคลอย่างเป็นระบบและเสมอภาคกันในการดำเนินงานที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ร่วมกัน เครือข่ายที่เข้มแข็งจะเป็นพลังสำคัญในการผลักดันเคลื่อนไหว และเป็นกลไกในการตรวจสอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (2547: 36 - 38) ได้อธิบายความหมายของเครือข่ายไว้ 3 มิติ ดังนี้

1. เครือข่ายนัยคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ เป็นการให้ความหมายโดยอธิบายถึงมิติแห่งความสัมพันธ์ของหน่วยต่าง ๆ และข่ายของงาน (network) ซึ่งอธิบายว่า เครือข่าย หมายถึงความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ช่วยเหลือพึ่งพา จนกระทั่งการสร้างพลังและอำนาจต่อรองและต่อมาก็มีการขยายความสัมพันธ์ไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น

2. เครือข่ายนัยการประสานความร่วมมือ เป็นการให้ความหมายโดยอธิบายถึงมิติของการประสานความร่วมมือ ซึ่งเครือข่าย หมายถึงความร่วมมือและการเปิดรับของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะมีข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ถ้าไม่มีความร่วมมือต่อกันแล้วความเป็นเครือข่ายหรือข่ายใยแห่งความสัมพันธ์คงไม่เกิดขึ้น

3. เครือข่ายนัยภารกิจและกระบวนการ เป็นการให้ความหมายโดยอธิบายว่า ภารกิจและกระบวนการทำงานของฝ่ายต่าง ๆ เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ความเป็นเครือข่ายเกิดความต่อเนื่อง โดยเป็นทั้งกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และกระบวนการกลุ่มที่เป็นการระดมทรัพยากรในการสร้างพลังและอำนาจในการต่อรองให้สูงขึ้น กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย

จากคำจำกัดความที่กล่าวมา จะเห็นว่า นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของเครือข่ายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ครอบคลุมประเด็นหลัก ๆ คือ การสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน มุ่งเน้นกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยผ่านกระบวนการติดต่อสื่อสารที่เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จึงกล่าวได้ว่า เครือข่ายในการพัฒนาชุมชนเกษตร หมายถึง การประสานเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์กรที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกันและเชื่อมโยงขยายผลการทำงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่มองค์กรอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การมีส่วนร่วม และกระบวนการกลุ่มที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันของทุกฝ่าย

5.2 ลักษณะของการเชื่อมโยงเครือข่าย

จากการให้ความหมายข้างต้นสามารถสรุปถึงลักษณะของการเชื่อมโยงเครือข่ายได้ว่าประกอบไปด้วยประเด็นสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม องค์กร
2. ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากการมีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกันในบางประการจึงทำให้เข้ารวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนทางด้านข้อมูลข่าวสาร หรือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ดังกล่าว
3. ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายมีลักษณะเป็นอิสระต่อกัน เพราะแต่ละสมาชิกมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของตนอยู่แล้ว การเข้ารวมกันเป็นเครือข่ายเพียงเพื่อวัตถุประสงค์บางประการที่ร่วมกันเท่านั้น และโดยทั่วไปจะเป็นความสัมพันธ์ที่แต่ละสมาชิกจะมีความเสมอภาคกัน ไม่เป็นแบบลำดับชั้น (hierarchy) เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับการความหมายและลักษณะของเครือข่าย ดังภาพที่ 2.1 ที่แสดงถึงการเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของบุคคล หรือกลุ่มต่างๆ แต่เครือข่ายย่อยต่างๆ มีการเชื่อมโยงถึงกันเอง

ภาพที่ 2.1 แสดงการเชื่อมโยงเครือข่าย

5.3 ความสำคัญของเครือข่าย

เสรี พงศ์พิศ (2548: 14 - 16) ได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญของเครือข่ายว่า เครือข่าย ซึ่งเคยเป็นหัวใจชีวิตของผู้คน ชุมชน และสังคมในอดีตที่ได้หายไปหรือเสื่อมคลายลงไป ผู้คนอยู่กันแบบตัวใครตัวมันต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างไปในทิศทางของตนเอง ซึ่งในวันนี้กระบวนการพัฒนากลับมาให้ความสำคัญกับการจัดความสัมพันธ์ใหม่ที่มีความสำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ระหว่างคนกับธรรมชาติ รอบตัว ระหว่างชุมชนกับชุมชนอีกครั้ง โดยการฟื้นฟูวิถีชีวิตของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบพึ่งพาอาศัยกัน คนพึ่งป่า ป่าพึ่งคน จึงเกิดมีพิธีกรรมประยุกต์ที่ทำให้คนร่วมใจกันฟื้นฟูความสัมพันธ์ การร่วมกันจัดการผลผลิต ทรัพยากรของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งพาตนเอง ซึ่งเรียกกันว่าวิสาหกิจชุมชน การจัด

ความสัมพันธ์ดังกล่าว คือ การจัดการที่เป็นเครือข่ายที่ทำให้เกิดการช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ร่วมมือกันแทนที่จะแข่งขันกัน ช่วยเหลือกันแทนที่จะเอาเปรียบกัน

ในขณะที่ นฤมล นิราทร (2543: 15 - 17) ได้สรุปถึงความสำคัญ ของการมีเครือข่ายไว้ว่า

1. เครือข่ายเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลไปมาระหว่างแหล่งข้อมูลต่าง ๆ
2. เครือข่ายเป็นแหล่งสำหรับการทำงานสนับสนุนต่าง ๆ และเปิดช่องให้สมาชิกสามารถเข้าถึงเรื่องที่กำลังสนใจได้อย่างทุกแห่งทุกมุม อันจะนำไปสู่การสร้างกิจกรรมของเครือข่ายเอง
3. เครือข่ายเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ ทำให้เกิดการสะสมความรู้ในประเด็นที่กำลังสนใจและประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
4. เครือข่ายเป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน โดยผ่านการติดต่อโดยตรงระหว่างบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ที่ร่วมเป็นเครือข่าย
5. เครือข่ายเป็นเวทีสำหรับการปฏิบัติงานร่วมกัน และเป็นที่ระดมสรรพกำลังเพื่อปฏิบัติกิจกรรมของเครือข่ายให้ลุล่วง
6. การสร้างเครือข่ายการทำงานเป็นกลยุทธ์ที่เสริมสร้างจุดแข็งขององค์กร การด้วยการเข้าร่วมทำงานกับองค์กรที่ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยข้อดีนี้จะเป็นประโยชน์ได้ต่อเมื่อการบริหารจัดการเครือข่ายเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ความสำคัญของเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนเกษตรสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ก่อเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การมีเครือข่ายทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มย่อยที่เป็นเครือข่าย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และทักษะต่าง ๆ ระหว่างกัน ทำให้เกิดการสะสมความรู้ในประเด็นที่กำลังสนใจและประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เป็นกลยุทธ์ที่เสริมสร้างจุดแข็งขององค์กร ด้วยการเข้าร่วมทำงานกับองค์กรที่ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน เช่น การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม สมาชิกเครือข่ายแต่ละกลุ่มมีปัญหาและประสบการณ์ทั้งที่เหมือนกันและต่างกัน เมื่อมาเป็นเครือข่ายกันจะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาที่ตนเองเคยประสบให้กับสมาชิกกลุ่มอื่นได้ เป็นการเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหาที่สมาชิกคนใดคนหนึ่งทำไม่ได้
3. เกิดการพึ่งพาตนเองในกลุ่มสมาชิกเครือข่าย เครือข่ายที่มีการทำงานที่เข้มแข็งจะส่งผลให้สมาชิกและเครือข่ายสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งในเรื่องของทุน ทรัพยากร ความรู้การจัดการ และการตลาด
4. เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การรวมกันเป็นเครือข่ายก่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย ลดการทำงานที่ซ้ำซ้อนและสิ้นเปลืองทรัพยากร โดยอาจมีการแลกเปลี่ยนหรือเสริมหนุนกันทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

5. เกิดพลังอำนาจในการคิดริเริ่มและต่อรอง การทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยลำพังอาจไม่มีพลังอำนาจในการต่อรอง แต่ถ้ามารวมกันเป็นเครือข่ายจะก่อให้เกิดพลังอำนาจในการต่อรอง ๆ

6. เกิดพลังใจ ความสามัคคี ให้กำลังใจและช่วยกันในรูปแบบต่าง ๆ เมื่อกลุ่มต่าง ๆ มาเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ทำให้สมาชิกเครือข่ายได้รับทราบปัญหาของกันและกัน ก่อให้เกิดพลังใจและความสามัคคีในกลุ่มที่มีปัญหาเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน

7. เป็นเวทีสำหรับการปฏิบัติงานร่วมกัน การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทำให้เกิดเวทีในการทำงานร่วมกัน และยังเป็นที่ระดมสรรพกำลังเพื่อปฏิบัติกิจกรรมของเครือข่ายให้ลุล่วง

8. เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลไปมาระหว่างแหล่งข้อมูลต่าง ๆ แต่ละกลุ่มที่เชื่อมโยงกัน ก็มีความชำนาญหรือข้อมูลที่แตกต่างกัน เมื่อมาพบกัน จะทำให้เกิดเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลไปมาระหว่างกันและกัน

5.4 องค์ประกอบของเครือข่าย

พระมหาอุทิศย์ อาภากรโ (2547: 47 - 50) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายว่า เครือข่ายใด ๆ ก็ตามจะต้องมีจุดรวมอย่างน้อย 5 ประการ คือ

1. หน่วยชีวิตหรือสมาชิก เป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของความเป็นเครือข่าย ที่สร้างระบบปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกัน ตามหลักของธรรมชาติที่จะต้องพึ่งพากัน และสร้างกระบวนการที่สืบเนื่องเพื่อการดำรงอยู่ของเครือข่าย สมาชิกจึงเป็นองค์ประกอบหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นเครือข่าย

2. จุดมุ่งหมาย ความเป็นเครือข่ายจะต้องมีการร่วมกันอย่างมีจุดหมาย เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

3. การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การที่หน่วยแต่ละหน่วยมารวมกันนั้น สิ่งที่จะยึดโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน คือการทำหน้าที่ต่อกัน และกระทำอย่างมีจิตสำนึก หากขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวม กระบวนการนั้นจะเป็นเพียงการจัดตั้งและเรียกร้องหาผลประโยชน์ตอบแทนเท่านั้น

4. การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน ในองค์ประกอบของเครือข่ายสิ่งหนึ่งจะขาดไม่ได้คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิก จะเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้เครือข่ายนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายที่จะช่วยให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากันและพึ่งพากันมากขึ้น ส่วนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะนำไปสู่การให้ และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการนั้นบรรลุเป้าหมาย

5. ระบบความสัมพันธ์ และการสื่อสารข้อมูล และการสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย รวมทั้งระบบความสำคัญในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกระบวนการสื่อสารจะช่วยให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการเรียนรู้

ในขณะที่จอห์น เเวอร์เนอร์ (อ้างใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, 2546 : 9) กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่าย โดยใช้ตัวอักษรย่อในภาษาอังกฤษ 4 ตัว คือ LINK หรือการเชื่อมต่อ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. การเรียนรู้ (learning) ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับความจำเป็น และความต้องการของตนเอง และผู้อื่น
2. การลงทุน (investing) ได้แก่ การลงทุนด้านเวลา และพลังงานในการติดต่อและเชื่อมประสานกับบุคคลต่าง ๆ
3. การดูแล (nursing) ได้แก่ การดูแลสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกของเครือข่ายอย่างใกล้ชิด ทั้งในเรื่องของการทำงานและสัมพันธ์ภาพส่วนตัว
4. การรักษา (keeping) ได้แก่ การรักษาทิศทางในการบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะการตรวจสอบความต้องการของสมาชิก และการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อแสวงหาแนวทางที่ทรงพลังในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

จากแนวคิดในการอธิบายความหมายและองค์ประกอบของเครือข่ายที่กล่าวมา ความเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. หน่วยหรือสมาชิกของเครือข่าย เป็นองค์ประกอบเบื้องต้นที่มีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อก่อให้เกิดเครือข่าย
2. มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน การเป็นเครือข่ายนั้น สมาชิกต้องมารวมกันเพื่อทำกิจกรรมให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือมี การรวมกันอย่างมีจุดหมาย
3. การทำหน้าที่ต่อกันของสมาชิกอย่างมีจิตสำนึก เมื่อแต่ละหน่วยหรือสมาชิกรวมกัน สิ่งที่จะยึดโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน คือ การกระทำหน้าที่ต่อกันอย่างมีจิตสำนึก
4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นได้สมาชิกจะต้องมีส่วนร่วม การพึ่งพาและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นจะทำให้สมาชิกรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย

5. การมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารร่วมกัน ความเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นได้นั้นสมาชิกต้องมีการเชื่อมโยงถึงกันโดยกระบวนการสื่อสารจะทำให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการเรียนรู้ ยอมรับกระบวนการทำงานและรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

6. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน หมายถึงสมาชิกของเครือข่ายต้องเสริมกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน เกิดการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน

7. ความเท่าเทียมของฝ่ายต่าง ๆ บุคคลหรือสมาชิกที่เข้ามาทำงานเป็นเครือข่าย จะต้องยึดหลักการดำเนินงานบนความเท่าเทียมกัน

8. การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน เครือข่ายเป็นการรวมตัวกันบนฐานผลประโยชน์ที่จะดึงดูดให้สมาชิกรวมเป็นเครือข่าย ซึ่งจะต้องมีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน

5.5 ประเภทและรูปแบบของเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนเกษตร

มีการจำแนกประเภทและรูปแบบของเครือข่าย ไว้หลายวิธีด้วยกัน ดังนี้

5.5.1 การจำแนกเครือข่ายตามการเชื่อมโยง

กาญจนา แก้วเทพ (2538: 72) อธิบายรูปแบบของเครือข่ายว่า เครือข่ายนั้นอาจจะแสดงออกในหลายรูปแบบ เช่น เครือข่ายแบบแนวตั้ง / เครือข่ายแบบแนวนอน

เครือข่ายแบบแนวตั้งนั้นอาจจะได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐบาลกับชาวบ้าน องค์กรพัฒนากับชาวบ้าน หรือนายจ้างกับลูกจ้าง ส่วนตัวอย่างเครือข่ายแบบแนวนอนก็เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวชาวบ้านเองกับครอบครัว ชาวบ้านกับกลุ่มเครือข่าย ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน ฯลฯ (แต่ในสถานการณ์ที่เป็นจริง กลุ่มที่กล่าวมาทั้งหมดนี้อาจจะจัดเครือข่ายในลักษณะใดก็ได้)

ในภาคปฏิบัตินั้น เราจะมองเห็นลักษณะการจัดเครือข่ายระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในหลายรูปแบบ เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กันโดย ตัวอย่างการสร้างเครือข่ายที่เกิดขึ้นในแวดวงนักพัฒนา เช่น

1) เอาลักษณะพิเศษของกิจกรรมมาจัดเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายของกลุ่มเกษตรกร ผสมผสาน กลุ่มสมุนไพร กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

2) การจัดตั้งเครือข่ายขององค์กรระหว่างชุมชนหมู่บ้านในละแวกเดียวกัน 5 - 10 หมู่บ้าน มาจัดตั้งรวมกันเป็นเขต

3) การจัดตั้งกลุ่มทุกประเภทมารวมพลังกันเพื่อผลักดันเคลื่อนไหวประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น เครือข่ายของทุกกลุ่ม ทุกหมู่บ้าน ทั้งในระดับชาวบ้าน ระดับกลุ่มสนับสนุน (support group) กลุ่มข้าราชการท้องถิ่น กลุ่ม ส.ส. มารวมตัวกันในประเด็นของการคัดค้านการสร้างเขื่อน

5.5.2 การจำแนกเครือข่ายตามการก่อเกิด

ธนา ประมุขกุล (2550: 13 - 14) ได้กล่าวถึงรูปแบบของเครือข่ายโดยพิจารณาจากจุดเริ่มต้นของเครือข่ายโดยสรุปได้ 3 ลักษณะ คือ

1. เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เกิดจากการที่ผู้คนมีความคิดตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อนมารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ไปจนถึงร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่าในการดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกอันเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มเอง เครือข่ายเช่นนี้มักเกิดในพื้นที่ชุมชนที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน

2. เครือข่ายจัดตั้ง มักมีความเกี่ยวข้องกับนโยบาย หรือการดำเนินงานของภาครัฐที่กำหนดให้จัดตั้งเครือข่ายต่าง ๆ ในชุมชน

3. เครือข่ายวิวัฒนาการ เป็นลักษณะของกระบวนการพัฒนา ผสมผสานอยู่โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล / องค์กร มารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้าง ๆ ในการทำงานที่จะสนับสนุนกัน และเรียนรู้ไปด้วยกันก่อน โดยอาจจะยังมีได้มีเป้าหมาย / วัตถุประสงค์ร่วมเฉพาะใด ๆ อย่างชัดเจน

จากความข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การเกิดขึ้นของการทำงานเครือข่ายนั้นเกิดขึ้นจากการที่องค์กรที่มีการทำงานในเรื่องเดียวกันเข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างองค์กรที่เข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่าย และทำให้เกิดพลังในการทำงานที่จะทำให้บรรลุผลที่มากขึ้น จึงทำให้เป็นแรงจูงใจที่องค์กรต่าง ๆ จะเข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่าย โดยมีลักษณะการเกิดแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นการเข้าร่วมกันของกลุ่ม / องค์กร ที่มีความคิด เป้าหมาย ประสบการณ์ที่ตรงกัน จึงมาเข้าร่วมกันขึ้นเพื่อทำงานเป็นเครือข่าย 2) เครือข่ายจัดตั้ง ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินการของภาครัฐอันเป็นการจัดตั้งให้เกิดเครือข่ายขึ้น และ 3) เครือข่ายวิวัฒนาการ ที่เป็นการรวมกลุ่มบุคคล / องค์กรโดยมีวัตถุประสงค์กว้าง ๆ ยังมีได้มีวัตถุประสงค์เฉพาะที่ชัดเจน

5.5.3 การจำแนกเครือข่ายตามขอบเขตของชุมชน

จากการศึกษาในโครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการของ เบญจมาศ อยู่ประเสริฐและคณะ (2551) พบว่ามีเครือข่ายซึ่งมีการเชื่อมโยงกันและทำงานร่วมกันในชุมชนอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

1) เครือข่ายภายในชุมชน เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน ซึ่งกลุ่มที่มาเชื่อมโยงกันนั้น มี 2 ประเภท คือ

1.1) เครือข่ายเรียนรู้ เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน มีลักษณะการรวมกันที่ไม่เป็นทางการ เช่น อาจจัดเวทีชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน หรือการไปดูงานกิจกรรมซึ่งกันละกัน ส่วนใหญ่ความรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมักเป็นความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพทางการเกษตร

1.2) เครือข่ายกิจกรรม เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายในลักษณะของการทำกิจกรรมร่วมกัน มีคณะกรรมการกลางที่มาทำงานร่วมกัน และเป็นศูนย์ประสานงานเครือข่าย เช่น กลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกิจกรรมอาชีพและกลุ่มกิจกรรมภูมิทัศน์

2) เครือข่ายภายนอกชุมชน เป็นการเชื่อมโยงของกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในและนอกชุมชน ซึ่งกลุ่มที่มาเชื่อมโยงกันนั้นจะมีการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่ 2 ลักษณะ คือ

2.1) กลุ่มที่สนับสนุน ได้แก่ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคราชการ ที่เข้ามาสนับสนุนการทำกิจกรรมกลุ่มในลักษณะต่าง ๆ เช่น การจัดฝึกอบรมให้ความรู้ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต การสนับสนุนทุนในการทำกิจกรรม

2.2) กลุ่มที่ร่วมปฏิบัติการ เช่น กลุ่มต่าง ๆ นอกชุมชนทั้งหน่วยงานภาคเอกชน และภาคราชการ ที่ร่วมทำกิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการอยู่

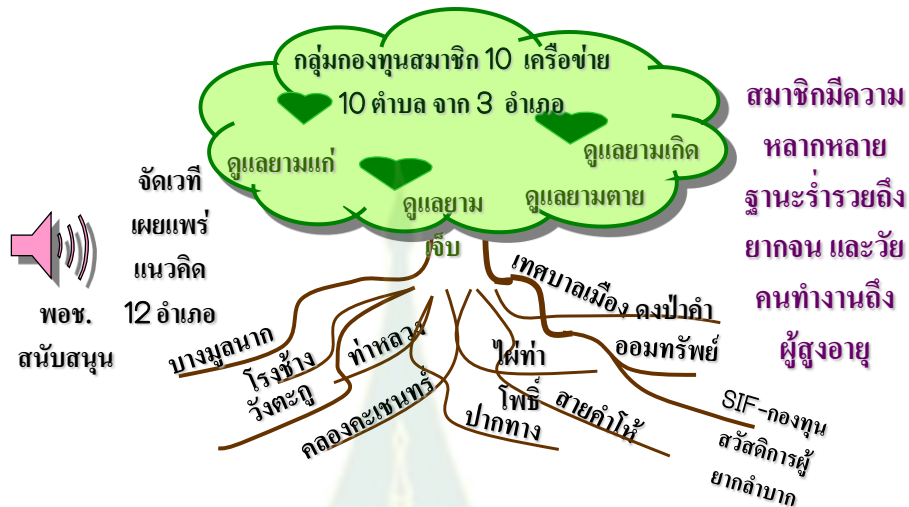
จากแนวคิดในการจำแนกประเภทของเครือข่ายที่กล่าวมา ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือเครือข่ายจัดตั้ง สามารถจำแนกประเภทเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนเกษตรออกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

1. เครือข่ายเชิงพื้นที่ การรวมตัวของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกัน แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 การแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ เช่น เครือข่ายคุ้มบ้าน เครือข่ายตำบล เครือข่ายภาค เป็นต้น ดังแสดงใน ภาพที่ 2.2 แสดงเครือข่ายองค์กรการเงินสวัสดิการคนพิการ ซึ่งเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงการจัดสวัสดิการของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดพิจิตร

1.2 การแบ่งพื้นที่ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะกระบวนการทำงานทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยมีการรวมศูนย์กิจกรรมเข้าสู่ส่วนกลาง และมีศูนย์ประสานงานย่อยในพื้นที่ขนาดเล็ก เช่น เครือข่ายเหมืองฝาย เครือข่ายลุ่มน้ำ เป็นต้น

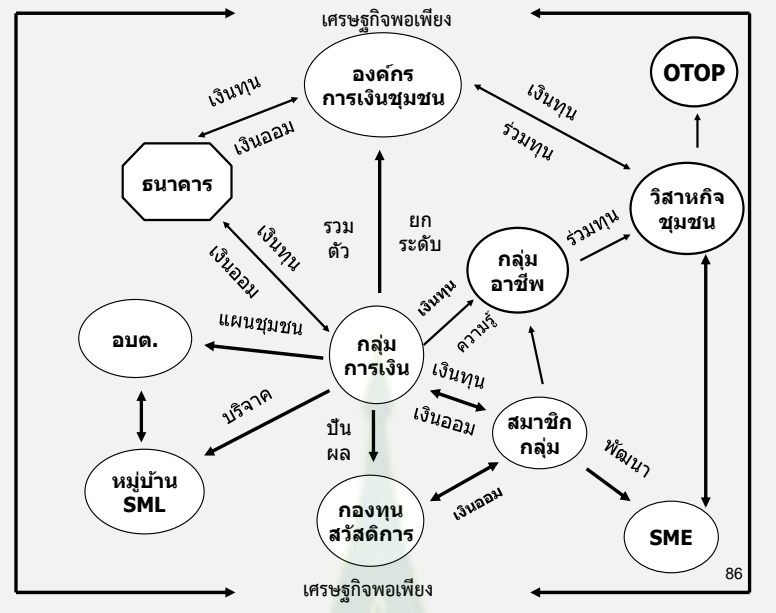
“พัฒนาการเครือข่ายองค์กรการเงินสวัสดิการพัฒนาคณพิจิตร”

ภาพที่ 2.2 แสดงเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ : กรณีศึกษาเครือข่ายองค์กรการเงินสวัสดิการพัฒนาคณพิจิตร

(ที่มา : บำเพ็ญ เขียวหวานและคณะ (2551) โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ : กรณีศึกษาเครือข่ายองค์กรการเงินสวัสดิการพัฒนาคณพิจิตร)

2. เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานที่เกิดขึ้น เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติเชิงพื้นที่ เครือข่ายประเภทนี้ เช่น เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เครือข่ายกลุ่มที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อมุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมการทำงานมีการประสานการในแนวราบและโครงสร้างความสัมพันธ์มีทั้งแนวดิ่งและแนวราบ ดังภาพที่ 2.3 แผนผังแสดงเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงของกลุ่มที่ทำกิจกรรมที่แตกต่างกันแต่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยมีกลุ่มการเงินเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยง

ภาพที่ 2.3 แสดงเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ที่มา : เอ็นนู ซื่อสุวรรณ (เอกสารประกอบการบรรยายในการอบรมเข้มเสริมประสบการณ์วิชาชีพส่งเสริมการเกษตร, 2552)

อย่างไรก็ตาม ในการจำแนกรูปแบบของเครือข่ายสามารถจำแนกได้หลายมุมมอง ซึ่งขึ้นกับหลักในการจำแนกที่แตกต่างกัน

6. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทางไกล

6.1 ความหมายของการศึกษาทางไกล

นักการศึกษาที่ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาทางไกลหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “การศึกษาทางไกล” ทั้งที่ใกล้เคียงและแตกต่างกันประมวลได้ ดังนี้

คีแกน (Keegan) (1983: 15) ให้ความหมายว่า การศึกษาทางไกล เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนและผู้สอนอยู่คนละที่ โดยองค์กรที่จัดการศึกษาจะเป็นผู้วางแผนและเตรียมวัสดุการศึกษาที่ใช้สื่อทางเทคนิคปลายประเภท ผ่านการสื่อสารแบบสองทาง นอกจากนี้ยังจัดให้มีการสัมมนาบ้างโอกาส รวมทั้งจัดให้มีส่วนร่วมกันศึกษาด้วยการนำเอาวีซีดีอุตสาหกรรมมาใช้ (Keegan 1983: 13 - 36 อ้างถึงใน นาถอนงค์ ศรีจินดา 2535: 19)

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2527: 18) กล่าวว่า การศึกษาทางไกลเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสและขยายโอกาสให้ผู้เรียนโดยไม่จำกัด เพศ วัย อาชีพ หรือคุณวุฒิ ซึ่งไม่ต้องสอบเข้าเรียนในห้องเรียนปกติ แต่มีระบบที่จะช่วยให้ผู้เรียนที่อยู่ต่างถิ่นสามารถศึกษาหาความรู้ได้โดยพึ่งความช่วยเหลือจากผู้อื่นน้อยที่สุด

วิจิตร ศรีสอาน (2529: 5 - 6) ให้คำนิยาม การเรียนการสอนทางไกลว่า หมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่ไม่มีชั้นเรียนแต่อาศัยสื่อประสมได้แก่ สื่อทางไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และการสอนเสริม รวมทั้งศูนย์บริการการศึกษาเป็นหลัก โดยมุ่งให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเองอยู่กับบ้าน ไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ

วิจิตร ภักดีรัตน์ (2530: 9) กล่าวว่า การศึกษาทางไกล คือ การศึกษาที่มีระยะทางระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้สอนอยู่คนละที่ คนละทาง ไม่ว่าจะใกล้ไกล จึงจำเป็นที่จะต้องใช้สื่อหรือระบบวิธีที่ทำให้รู้สึกว่าได้ใกล้ชิด หรือเสมือนใกล้ชิดซึ่งกันและกัน ระบบการศึกษาทางไกลเริ่มต้นจากการจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ โดยใช้วิทยุส่งกระจายเสียงออกไป และส่งสื่อสิ่งพิมพ์หรือจดหมายติดต่อกันและกัน

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การศึกษาทางไกล หมายถึง การจัดการการศึกษาที่ไม่ต้องมีชั้นเรียน การเรียนการสอนอาศัยสื่อประสม ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ การสอนเสริม การสัมมนาเสริม การสัมมนาเข้ม ฯลฯ ที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเอง รวมทั้งการจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ที่จำเป็นต่อการศึกษา

6.2 รูปแบบและวิธีการดำเนินการจัดการศึกษาทางไกล

การศึกษาทางไกลมีการพัฒนารูปแบบ และกลวิธีดำเนินงานที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการผู้รับบริการให้มากที่สุด ก่อเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบและกลวิธีการจัดการศึกษาทางไกลในประเทศต่าง ๆ ได้ดังนี้ (นิคม ทาแดง, 2536: 204 - 211)

1) มหาวิทยาลัยเปิดแห่งอังกฤษ เป็นมหาวิทยาลัยเปิดสมบูรณ์แบบ นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้มีงานประจำ ใช้เวลาว่างในการศึกษา และไม่จำกัดคุณวุฒิผู้เรียน ใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกล นักศึกษาเรียนด้วยตนเองจากชุดสื่อประสม ได้แก่ เอกสารการสอน ตำราชุด ชุดทดลองด้วยตนเอง สื่อโสตทัศน์ต่าง ๆ หลักสูตรแบ่งออกเป็น ชุดวิชาแบบบูรณาการ มีอาจารย์ที่ปรึกษาประจำศูนย์ศึกษาซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศ เป็นบุคลากรในท้องถิ่นทำงานนอกเวลา บางชุดวิชาอาจบังคับให้เข้าเรียนภาคฤดูร้อนเพื่อการปฏิบัติงานและการทดลอง

2) มหาวิทยาลัยทางวิทยุและโทรทัศน์ของฝรั่งเศส เป็นมหาวิทยาลัยเปิดสอนทางไกลโดยใช้วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์เป็นสื่อหลัก เสริมด้วยสิ่งพิมพ์ แบบฝึกหัด ชุดอุปกรณ์การทดลองต่าง ๆ

ผู้เรียนต้องมีคุณสมบัติเหมือนผู้มีสิทธิเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยภาคปกติโดยทั่วไป นักศึกษาของมหาวิทยาลัยต้องลงทะเบียนที่มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น เมื่อเรียนครบวิชาจากมหาวิทยาลัยทางวิทยุและโทรทัศน์ และสอบผ่านมหาวิทยาลัยที่ลงทะเบียน เมื่อสะสมหน่วยกิตครบจะได้รับปริญญาจากมหาวิทยาลัยทางวิทยุและโทรทัศน์

3) มหาวิทยาลัยทางอากาศของญี่ปุ่น ใช้วิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อหลัก เสริมด้วยคู่มือการรับฟัง และชมรายการ การเข้ามาฝึกปฏิบัติที่ศูนย์ศึกษาของมหาวิทยาลัยในวันหยุด การศึกษาภาคฤดูร้อน กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนที่ทำงานแล้วและต้องการศึกษาเพิ่มเติมความรู้ ความชำนาญในวิชาชีพ นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอื่นที่สามารถมาเรียนและโอนหน่วยกิตได้ หรือการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอื่นในการสอนวิชาพื้นฐานแบบสะสมหน่วยกิตได้ ส่วนมหาวิทยาลัยอื่นจะสอนเฉพาะวิชาชีพ

4) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ใช้ระบบการสอนทางไกล โดยนักศึกษาสามารถศึกษาด้วยตนเองโดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียนตามปกติ โดยศึกษาผ่านสื่อประสม ได้แก่ เอกสารการสอน ซึ่งเป็นการบูรณาการเนื้อหาสาระ ประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ของวิชาที่มีความสัมพันธ์กันไว้ด้วยกันอย่างมีระบบอันเป็นสื่อหลัก และการศึกษาทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เทปเสียง การเข้ารับการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเองจากสื่อการศึกษาประเภทต่าง ๆ ที่จัดไว้ ณ ศูนย์วิทยุพัฒนาบริการ และศูนย์บริการการศึกษาเฉพาะกิจ มุม มสธ. ในบางชุดวิชานักศึกษาต้องทำการทดลองในห้องปฏิบัติการ และทำงานตามที่ได้รับมอบหมายในระยะเวลาและสถานที่ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ในการพิจารณาเลือกสื่อการสอนที่จะใช้ประกอบเป็นชุดการสอนทางไกล ขึ้นอยู่กับโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ความพร้อมด้านทรัพยากรของสถาบัน ผู้เรียน โดยประกอบด้วยสื่อหลัก และสื่อเสริม ในอนาคตรูปแบบการสื่อสารจะเปลี่ยนแปลงไปจากการใช้สื่อประเภทวัสดุ อุปกรณ์ มาเป็นการใช้สื่อประเภทวิธีการ คือ การใช้กิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ใช้เครื่องมือถ่ายทอดเนื้อหาสาระแทนการบรรยาย การสอนด้วยสื่อโสตทัศน์ กระบวนการกลุ่ม การสาธิต ทดลอง สถานการณ์จำลอง การศึกษารายกรณี ฯลฯ โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนด้วยตนเองมากที่สุด (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2534: 327)

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์ (อ้างในรวีเทพ มุสิกะปาน, 2550) ได้สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้รับการสนับสนุน จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ของการสังเคราะห์ครั้งนี้ 1) เพื่อสำรวจสถานะองค์ความรู้ (Status of Knowledge) ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับรัฐ ครอบคลุมชุมชน ภาคธุรกิจ โดยเฉพาะในระดับชุมชนของสังคมไทย 3) เพื่อสนับสนุนแผนงานพัฒนาวิชาการและการจัดการความรู้ (ส่งเสริมการวิจัย) ของคณะกรรมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยแหล่งข้อมูลคือ งานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหลัก 2 หน่วยงาน คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และกระทรวงศึกษาธิการ โดยเลือกศึกษาจากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่มีคำสำคัญ ดังนี้ “เศรษฐกิจพอเพียง” “เศรษฐกิจชุมชน” และ “ชุมชนเข้มแข็ง” ทั้งนี้ในการสังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารซึ่งรวบรวมและเผยแพร่โดยสำนักราชเลขาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ วิธีวิทยาการวิจัยในการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปรัชญา แนวคิด หลักการ และระดับการประยุกต์ใช้นั้น ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยา Critical Knowledge Synthesis (CKS) ที่เป็นวิธีวิทยาในการสำรวจประเมิน - วิเคราะห์สังเคราะห์งานวิจัยเชิงวิพากษ์ โดยมีการตั้งคำถามการวิจัยไว้ 2 ประเด็น คือ 1) สถานะองค์ความรู้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากการศึกษางานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานดังกล่าวและวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาเป็นอย่างไร และ 2) จะนำผลการสังเคราะห์องค์ความรู้การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อประโยชน์ในการวางแผนเพื่อขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งแนวทางในการดำเนินชีวิต และเป็นทั้ง (ระบบ) เศรษฐกิจที่เชื่อมประสานวิถีการผลิตกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับต่าง ๆ และวัฒนธรรมเป็นเนื้อเดียวกันอย่างแยกแยะไม่ออก ทั้งนี้การให้ความหมายหรือทำความเข้าใจของนักวิจัยต่อเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากถ้าหากว่านักวิจัยไม่มีความชัดเจนเพียงพอในเรื่องที่ตนศึกษาก็อาจนำไปสู่การค้นหาความจริงและสร้างองค์ความรู้ที่ขาดทิศทางและเป้าประสงค์ที่ชัดเจน โดยพบข้อสังเกตทางทฤษฎีหลายประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสแนวคิดการพัฒนาทางสังคมทางเลือกหลายกลุ่มในสังคมไทย เป็นเสมือนความพยายามด้านกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ - สังคมกระแสหลัก ที่เริ่มส่งผลกระทบทางลบต่อความมั่นคงในระบบชีวิตมนุษย์และระบบนิเวศ อาทิ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน พุทธเกษตร เกษตรผสมผสาน ตลอดจนการเกิดขึ้นของชุมชนใหม่ในเชิงอุดมการณ์ศาสนาเพื่อแสวงหาทางรอดจากการรุกรอย่างรวดเร็วของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ความคล้ายคลึงกันในแก่นของกลุ่มแนวคิด “ทางเลือกในการพัฒนา” จึงนำไปสู่การกล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะ “วัฒนธรรมทวนกระแส” แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มของผู้ปฏิบัติว่าเป็นชุมชนหรือธุรกิจในระบบทุนนิยม ถ้าเป็นธุรกิจในระบบทุนนิยมจะไม่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมและศีลธรรมมากนัก แต่เน้นหลักการไม่โลภและการ

กระจายความเสี่ยงต่ำเป็นสำคัญ การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง จำต้องกระทำควบคู่กับการทำความเข้าใจบริบททางสังคมดังกล่าว ตลอดจนสาระสำคัญของแนวคิดทางเลือกต่าง ๆ เหล่านี้

ประการที่สอง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในงานวิจัยครอบคลุมมิติต่าง ๆ ในการดำรงอยู่ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางเทคนิคหรือเรื่องศีลธรรม ความรู้ระดับอภิปัญญาหรือความรู้เชิงจิตวิญญาณ - จริยศาสตร์ แนวคิดและวิถีปฏิบัติของวัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านไทยดำรงอยู่ด้วยการสนับสนุนจากโลกทัศน์องค์รวม อันเป็นผลพวงของการตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างความรู้หลายประเภท เพื่อรักษาดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเชิงกายภาพ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดจนความรู้ที่นำพามนุษย์สู่ความมีอิสรภาพ ความรู้ที่เป็นองค์รวมเหล่านี้หลอมรวมวิถีการผลิต อุดมการณ์และสัมพันธภาพการผลิตเข้ากับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์กับสิ่งที่อยู่ล้อมรอบมนุษย์ในทุกมิติจนเป็นเนื้อเดียวกัน และอาจเรียกได้ว่าเป็นศาสตร์แบบบูรณาการ (Integral Sciences)

ประการที่สาม การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทยยืนยันว่าความรู้ของชุมชนไทยในภาคชนบทและ / หรือภาคเกษตร เรื่องความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงดำรงอยู่แล้วในวิถีชีวิตชุมชนด้วยอุดมการณ์การผลิตที่มีเอกลักษณ์แตกต่างจากอุดมการณ์การผลิตของระบบทุนนิยม

ประการที่สี่ ความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตของผู้คนในภาคเกษตรหรือการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพิงระบบนิเวศธรรมชาติ และระบบความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมในฐานะปัจจัยในการผลิตที่มีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากตั้งอยู่บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนหรือทำลายล้างระบบต่าง ๆ ที่หล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ วิธีการผลิตและจารีตต่าง ๆ จึงสะท้อนการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การใช้หลักการกระจายความเสี่ยงในกิจกรรมการผลิต และการพัฒนากลุ่ม - ชุมชนเพื่อร่วมแรงในการผลิต การจัดการผลผลิตและการพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ถึงแม้ว่าในบางช่วงขณะ ชุมชนอาจพลังพลาดหรือล้มลุกคลุกคลานเนื่องจากการรู้ไม่เท่าทันการรุกร้าของระบบคิด อุดมการณ์ทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยมสุดขั้ว ก็ยังสามารถปรับตัวปรับเปลี่ยนและดัดแปลงรูปแบบการผลิตโดยมีสำนึกการสร้างความมั่นคงให้ฐานรากของชีวิตเข้มแข็งก่อน และที่สุดสามารถยืนอยู่ท่ามกลางกิจกรรมการผลิตสองระบบ โดยมีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากการผลิตเพื่อการค้า

ประการที่ห้า ข้อค้นพบจากงานวิจัยชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทยยืนยันตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการดำเนินชีวิตของประชาชนไทยในภาคเกษตร / ภาคชนบทโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นการคิดเรื่องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะทางเลือกในการพัฒนา จึงควรเริ่มต้นความจริงข้อนี้

สำหรับสรุปผลการสังเคราะห์สถานะองค์ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในมิติของการประยุกต์ใช้ มุ่งแสวงหาและพัฒนาองค์ความรู้เรื่อง (1) เทคโนโลยีในการผลิตและการเกษตร อาทิ การปรับแก้สภาพทางกายภาพของพื้นดินโดยการปรับเปลี่ยนสภาพเดิมที่มีปัญหา เป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เน้นการประหยัดแต่ถูกวิชาการ การวางแผนขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร (2) องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการให้เหตุผลต่อวิธีการผลิต การริเริ่มที่หลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงโดยเฉพาะในเรื่องที่กระบวนการรับรู้และบริโภคข่าวสารซึ่งเกี่ยวข้องกับสาขาจิตวิทยาการรู้คิด (Cognitive Psychology) สาขาวิชาพาณิชยศาสตร์และการบัญชีในเรื่องการกระจายความเสี่ยง หรือการบริหารความเสี่ยงต่ำทั้งนี้มีข้อสังเกตว่า ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกภาคการผลิต แต่ยังไม่พบในงานวิจัยที่สำรวจการประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้ข้อสรุปที่สำคัญว่า การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปประยุกต์ได้จำเป็นต้องมีกระบวนการเรียนรู้อย่างเข้มข้น ต้องชัดเจนว่าในประเด็นว่า จะสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างไร กระบวนการเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต้องทำกันอย่างไร มีขั้นตอนอะไรบ้าง งานวิจัยนี้ได้แสวงหาคำตอบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงสังคม (Transformative Action Learning Research) โดยเสนอแนวทางการวิจัยเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยประยุกต์ทฤษฎี การเรียนรู้ท่ามกลางประสบการณ์ (Action and Experiential Learning Theory) การวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ของชุมชนจะต้องมีหลักการพื้นฐานสรุปไว้ ดังนี้

- ส่งเสริมสำนักแบบวิพากษ์เพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ตระหนักถึงภัยอันตรายจากเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่อาจกลายเป็นภัยคุกคามวิถีชีวิตของคนในชุมชนหากไม่รู้ไม่เท่าทัน
- สร้างสถาบันใหม่ที่สนับสนุนการพัฒนาจิตสำนักที่วิพากษ์ เพื่อเป็นเวทีในการกระจายความคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน
- พัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และโลกทัศน์ดั้งเดิมที่เน้นความพอเพียงทางนิเวศ
- ยึดมั่นในหลักการวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชน

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางและขั้นตอนในการส่งเสริมให้มีการปรับเปลี่ยนหรือประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดย พื้นฟู ปรับเปลี่ยน และสร้าง ดังนี้

ฟื้นฟู: เศรษฐศาสตร์วัฒนธรรมแบบพอเพียง

ปรับเปลี่ยน: ความคิดทางยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนา จากการพึ่งพาโลกาภิวัตน์ไปสู่พัฒนาทางเลือกที่เน้นเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น

: ระบบการเกษตร ระบบนิเวศการเกษตร (Agro-Ecology)

สร้าง : สมรรถนะชุมชน การบริหารจัดการและการสร้างสถาบันการวางแผนแบบใหม่

: เครือข่ายสถาบันเศรษฐกิจชุมชน

สรยุทธ จันสุขและวินัย วีระวัฒนานนท์ (2552) ได้ศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากตัวชี้วัด จำนวน 5 ด้าน 60 ตัวชี้วัด โดยรวบรวมจากวิจัยที่เกี่ยวกับตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการวิจัยตัวชี้วัด ดัชนี หรือปัจจัยที่สร้างความเข้มแข็งหรือการพึ่งตนเองของชุมชน นำมาให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 7 คน วิเคราะห์สังเคราะห์ส่วนที่มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการของชุมชนที่มีความเข้าใจและปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงครอบคลุมพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสุ่มพื้นที่จำนวน 10 จังหวัด คือ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สุรินทร์ หนองบัวลำภู และอุดรธานี กลุ่มเป้าหมายจำนวน 319 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผลการศึกษา พบว่า ตัวชี้วัดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่นัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 จำนวน 60 ตัวชี้วัด โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความกลมกลืน = 0.89 ค่าดัชนีความกลมกลืนที่ปรับค่าแล้ว = 0.84 ค่าดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยส่วนที่เหลือ = 0.035 ค่าความน่าจะเป็น = 0.94171 และค่าอิทธิพลทุกด้านมีค่าระหว่าง 0.90 - 0.97

การวิจัยนี้จึงสรุปตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าประกอบด้วย 5 ด้านหลัก 60 ตัวชี้วัด คือ

ตัวชี้วัดด้านจิตใจและความรู้สึก มีตัวชี้วัดจำนวน 14 ตัว คือ (1) พึ่งพอใจวิถีชีวิตสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง (2) ความคาดหวังถึงความเจริญก้าวหน้าอย่างเท่าเทียม (3) พึ่งพอใจการตัดสินใจอันเกิดจากสติปัญญาของคนในชุมชน (4) การเอื้อเพื่อพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน (5) เข้าใจถึงเหตุผลการใช้ทรัพยากรที่ขาดการระมัดระวัง (6) ตื่นตัวกับการแก้ปัญหาชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาทันเวลา (7) เชื่อว่าศักยภาพของชุมชนจัดการแก้ไขปัญหาได้ (8) เสียสละตนเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม (9) พึ่งพอใจความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากร (10) สนใจร่วมกันปรับปรุงแก้ไขให้การพัฒนามีประสิทธิภาพ (11) สนใจเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงสม่ำเสมอ (12) มีการนำข้อมูลไปสื่อสาร

ให้สมาชิกได้รู้พร้อมกัน (13) มีความอดทนต่อความยากลำบากเพื่อสามารถพึ่งตนเองได้ และ (14) มีการประนีประนอมยอมความกันในชุมชน

ตัวชี้วัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกายภาพ มีตัวชี้วัดจำนวน 10 ตัว คือ (1) น้ำในชุมชนปลูกพืชได้สมบูรณ์ตลอดปี (2) มีแหล่งน้ำสะอาดสำหรับอุปโภคบริโภคของชุมชนอย่างเพียงพอ (3) มีบริเวณพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ (4) สภาพถนนที่ใช้สัญจรเข้าและออกสะดวกสบายในทุกฤดูกาล (5) มีพื้นที่สาธารณะในปริมาณที่เพียงพอ (6) ปรับปรุงคุณภาพดินให้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่เป็นประจำ (7) ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจัดการโดยคนในชุมชน (8) ปรับปรุงวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับโครงสร้างทางกายภาพ (9) มีพื้นที่ป่าไม้เพื่อใช้ดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน และ (10) สมาชิกชุมชนมีอำนาจในการดูแลรักษาพื้นที่ทรัพยากรชุมชน

ตัวชี้วัดด้านเทคโนโลยีและการเรียนรู้ มีตัวชี้วัดจำนวน 12 ตัว คือ (1) วิธีการผลิตสืบทอดมาจากปราชญ์หรือภูมิปัญญา (2) โครงการส่วนใหญ่แก้ไขปัญหาให้หมดไปอย่างยั่งยืน (3) ขอตรวจสอบการบริหารจัดการชุมชนได้ตลอด (4) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ไขปัญหาได้ (5) ขอรับการช่วยเหลือจากภายนอกเมื่อไม่สามารถดำเนินการได้ (6) จัดการกับเทคโนโลยีที่นำมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน (7) ยอมรับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่เป็นประโยชน์ (8) ปรับแผนชุมชนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง (9) มีองค์กรในการขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้ (10) มีช่องทางการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย (11) มีเจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแนะนำอย่างสม่ำเสมอ และ (12) การพัฒนาเป็นไปตามแผนชุมชนที่กำหนดไว้

ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ มีตัวชี้วัดจำนวน 12 ตัว คือ (1) การมีโอกาสเลือกอาชีพตามความสามารถและทักษะ (2) การจัดสรรผลประโยชน์เป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน (3) ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเพิ่มรายได้หรือลดรายจ่าย (4) มีงานทำอยู่ในชุมชนเป็นปกติโดยไม่ว่างงาน (5) ใช้ทักษะความชำนาญในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ (6) สมาชิกของกลุ่มอาชีพเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชน (7) ผลผลิตชุมชนนำมาใช้ในชุมชนอย่างเพียงพอ (8) การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากระทำโดยคนในชุมชน (9) การผลิตสินค้ามีการแข่งขันกันเพื่อคุณภาพผลิตภัณฑ์ (10) ผลิตภัณฑ์ชุมชนได้เปรียบทางการตลาดกว่าชุมชนอื่น (11) มีรายได้เหลือเก็บออมไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบส่วน และ (12) สามารถคืนเงินที่ยืมมาได้จากรายได้ของผลผลิต

ตัวชี้วัดด้านสังคมและวัฒนธรรม มีตัวชี้วัด จำนวน 12 ตัว คือ (1) ขนบธรรมเนียมหรือประเพณีมีความเป็นเอกลักษณ์ (2) นำหลักคำสอนพระพุทธศาสนามาปฏิบัติประจำวัน (3) ร่วมกันสมทบทุนกิจกรรมการพัฒนาให้สำเร็จลุล่วงได้ (4) กิจกรรมส่วนรวมทุกคนสนใจเข้าร่วมจริงจัง (5) ชุมชนยอมรับปัญหาจากการกระทำของคนในชุมชน (6) ผู้นำชุมชนทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยความเสียสละ (7) เคารพเชื่อ

ฟังและยอมรับความคิดเห็นผู้อาวุโส ปราชญ์ (8) แสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลที่เพียงพอก่อนตัดสินใจ (9) วิธีชีวิตสืบทอดขนบธรรมเนียมมาจากบรรพบุรุษ (10) กลุ่ม องค์กร มีกิจกรรมที่หลากหลายและต่อเนื่อง (11) นำบทเรียนในอดีตมาป้องกันการเกิดเหตุการณ์เช่นนั้นอีก (12) ประยุกต์วัฒนธรรมภายนอกเข้ากับชุมชนอย่างรอบคอบ

7.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

7.2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน

อารี วิบูลย์พงศ์ และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ (2551) ทำการศึกษาโครงการวิจัยและพัฒนา ระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อศึกษาหาคำตอบในประเด็น 1) ปัจจัยใดบ้างที่เป็นเหตุให้ระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนมีความยั่งยืนต่างกัน และระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนควรมีระบบการบริหารจัดการการผลิตอย่างไร เพื่อให้พัฒนาได้อย่างยั่งยืนบนฐานอัตลักษณ์ และ 2) วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practice) ของระบบการผลิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรเป็นอย่างไร การวิจัยนี้เลือกระบบการผลิตเกษตรและผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่สะท้อนอัตลักษณ์ของภาคเหนือ ได้แก่ ข้าว ลำไย ส้ม โคนม อาหารแปรรูปพื้นบ้าน และหัตถกรรมพื้นบ้าน รวม 18 ระบบการผลิต (กลุ่ม / สหกรณ์) ในพื้นที่ 5 จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา และน่าน การศึกษาใช้วิธีการผสมผสาน ได้แก่ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 ครั้ง การสัมภาษณ์เชิงลึกแกนนำกลุ่ม 18 กลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึกสมาชิก จำนวน 143 ราย การจัดทำโครงการพัฒนาตนเองของกลุ่ม / สหกรณ์ และการจัดการเล่นบทบาท (role playing) จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อค้นหาความรู้ความเข้าใจต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการค้นหาอัตลักษณ์ของทั้ง 6 ระบบการผลิต ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ความเข้าใจของผู้ให้ข้อมูลในกรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ค่อนข้างหลากหลาย แต่กลุ่ม / สหกรณ์เกือบทั้งหมดมุ่งไปที่เศรษฐกิจพอเพียงในระดับการผลิตที่เพียงพอต่อการบริโภคและขายในส่วนใหญ่ กลุ่ม / สหกรณ์ให้ความสำคัญและความเข้าใจต่อประเด็นความรู้และการสร้างภูมิคุ้มกันค่อนข้างน้อย นอกจากนี้กลุ่ม / สหกรณ์ทั้งหมดไม่ตระหนักถึงประเด็นของ “อัตลักษณ์” เลย แต่เริ่มเรียนรู้และเริ่มพัฒนาซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับรู้ เรียง และรุ่ง โดยพบว่ากลุ่ม / สหกรณ์ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับแรก คือระดับรู้เท่านั้น จากกระบวนการมีส่วนร่วมโดยการประเมินตนเองของกลุ่ม / สหกรณ์จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีหลักการประเมิน 3 ด้าน คือ การบริหารจัดการที่ดี การปฏิบัติที่สอดคล้องตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวโน้มความยั่งยืนหรือการสะสมทุน พบว่ากลุ่ม / สหกรณ์มีคะแนนการประเมินตามแนวหลัก 3 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายประเด็น

พบว่า การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมีความสอดคล้องกับระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงสูงอย่างไรก็ดี จุดอ่อนที่สำคัญในด้านการบริหารจัดการของกลุ่ม / สหกรณ์ส่วนใหญ่ คือ การขาดการมองการบริหารในลักษณะองค์รวม เพราะให้ความสำคัญด้านการจัดการองค์กรและการผลิตเป็นหลัก ในขณะที่ด้านที่กลุ่ม / สหกรณ์ให้ความสำคัญเป็นลำดับท้ายสุด คือ การบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน ข้อค้นพบที่สำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่ง คือ ขาดการให้ความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงส่งผลกระทบต่อระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่ม / สหกรณ์ให้ไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในระดับนโยบายของประเทศ

นันทพัทธ์ พูลสวัสดิ์ (2551) ทำการศึกษาเรื่อง การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของวิสาหกิจในจังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (2) เปรียบเทียบระหว่างปัจจัยลักษณะองค์กรกับผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และ (3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจกับผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 395 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติที (t-test) ค่าสถิติเอฟ (F-test) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) ผลการวิจัยการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พบว่า ระดับการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานีอยู่ในระดับกลาง พิจารณาตามรายด้าน ได้แก่ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และด้านการมีคุณธรรมอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการมีความรู้การประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยลักษณะองค์กรกับผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานี พบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีผลการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับมาก ซึ่งแยกตามรายด้าน ได้แก่ ด้านทุนสิ่งแวดล้อมและด้านทุนกายภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านทุนมนุษย์และด้านทุนสังคมมีผลการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับปานกลาง

การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะองค์กรกับผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีประเภทกิจการต่างกัน มีผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไม่แตกต่างกัน สำหรับปัจจัยลักษณะที่มีผลให้ผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ระยะเวลาดำเนินธุรกิจ และ

การที่ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีระยะเวลาดำเนินการต่างกัน มีผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่างกัน มีผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7.2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัว

นภดล กรรณิกา (2552) ทำการสำรวจหลักการใช้ชีวิตพอเพียงกับความสุขมวลรวม (Gross Domestic Happiness, GDH Indexes) โดยศึกษาตัวอย่างประชาชนใน 17 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ กรุงเทพมหานคร อุดรดิตถ์ สุโขทัย เพชรบูรณ์ เชียงใหม่ ปทุมธานี เพชรบุรี ฉะเชิงเทรา กาญจนบุรี ชลบุรี หนองบัวลำภู สกลนคร ศรีสะเกษ ขอนแก่น ระนอง พัทลุง และสุราษฎร์ธานี จำนวนรวมทั้งสิ้น 1,245 ครอบครัว ผลการสำรวจพบว่า ประชาชนไทยร้อยละ 47.2 กำลังใช้ชีวิตพอเพียงระดับปานกลาง ร้อยละ 29.2 ใช้ชีวิตแบบไม่พอเพียง และใช้ชีวิตพอเพียงแบบเคร่งครัด ร้อยละ 23.6 และในการใช้ชีวิตแบบไม่พอเพียงนั้น พบข้อมูลที่น่าเป็นห่วง คือ มีประชาชนที่ซื้อสินค้ามาแล้วไม่ได้ใช้ประโยชน์จากสินค้าเหล่านั้น ร้อยละ 47.9 และกำลังมีพฤติกรรมที่คิดอยากจะทำอะไรก็ซื้อ ร้อยละ 25.0

ผลการศึกษาความสุขมวลรวม พบว่า ประชาชนกลุ่มที่ใช้ชีวิตพอเพียงมีค่าเฉลี่ยความสุขมวลรวม (GDH) สูงกว่ากลุ่มคนที่ไม่ใช้ชีวิตพอเพียง โดยมีค่าเฉลี่ยความสุข 7.05 ในขณะที่กลุ่มคนที่ไม่ใช้ชีวิตพอเพียงมีค่าเฉลี่ยความสุข 6.30 จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน เมื่อสอบถามระดับความเชื่อมั่นที่จะอยู่รอดในทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะการเมืองจะขัดแย้งรุนแรงบานปลาย เศรษฐกิจตกต่ำ และปัญหาสังคมมากมาย ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อมั่นที่จะอยู่รอดในทุกสถานการณ์ในภาพรวม มีค่า 5.85 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจำแนกเป็นกลุ่มผู้ใช้ชีวิตแบบพอเพียงและกลุ่มใช้ชีวิตแบบไม่พอเพียง พบว่า กลุ่มผู้ใช้ชีวิตแบบพอเพียงมีความเชื่อมั่นที่จะอยู่รอดในทุกสถานการณ์ ค่าเฉลี่ย 5.98 ในขณะที่ความเชื่อก่อนหน้านี้ของผู้ที่ใช้ชีวิตแบบไม่พอเพียงมีค่าเฉลี่ย 2.00 เท่านั้น

สมนึก ชัชวาลย์ (2551) ได้ศึกษาความเข้าใจ ความพึงพอใจ และการปรับตัวของประชาชนในเขตภาคเหนือตอนบนต่อแนวคิดและนโยบายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำการวิจัยเชิงสำรวจเก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างจำนวน 1,175 ครัวเรือนในพื้นที่ตัวแทนภาคเหนือตอนบน ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย น่าน และแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 50 มีความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมในระดับสูง ร้อยละ 49.3 มีความเข้าใจในระดับปานกลาง และอีกร้อยละ 0.7 มีความเข้าใจในระดับต่ำ และยังมีความเข้าใจไม่กระจ่างชัดเกี่ยวกับองค์ประกอบแต่ละ

องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบการมีภูมิคุ้มกัน นอกจากนั้น ผลการวิเคราะห์ค่าไคสแควร์ (Chi-square) ไม่พบความแตกต่างระหว่างตัวแปรถิ่นที่อยู่อาศัย (เมือง / ชนบท) เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา การติดตามข่าวสาร กับระดับความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สุมาลี จันทรชลอ และคณะ (2551) ได้ทำการศึกษาความเข้าใจการดำเนินชีวิต และความเห็นเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในกรุงเทพมหานคร จากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 750 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เป็นกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 400 คน และกลุ่มประชาชน อายุ 15 - 30 ปีที่ประกอบอาชีพพื้นฐาน ได้แก่ พนักงานหรือคนงาน โรงงานอุตสาหกรรม กลุ่มผู้ค้ารายย่อย และกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพให้บริการ จำนวน 350 คน

ผลการศึกษาพบว่า 1) ในภาพรวมประชาชนมีความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดีพอใช้ เมื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มประชาชนเพศชายกับเพศหญิง และระหว่างผู้ประกอบการอาชีพ พบว่า ความเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 2) ประชาชนมีพฤติกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับบ่อยครั้ง ทั้งในด้านการใช้จ่ายพอประมาณ ความรอบคอบ และความมีเหตุผล 3) ประชาชนส่วนมากมีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยพัฒนาสังคมได้ และทุกคนควรต้องทำงานประมาณค่าใช้จ่าย

พูนศิริ วัจนะภูมิ และคณะ (2551) ได้ศึกษาการจัดการรายได้และรายจ่ายของครอบครัวข้าราชการครูในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับข้าราชการครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับช่วงชั้นที่ 1 - 2 ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 32 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ครอบครัวข้าราชการครูมีการจัดการรายได้ประจำที่เป็นเงินเดือนให้เพียงพอกับรายจ่ายครอบครัวได้หลายวิธี โดยข้าราชการครูส่วนใหญ่จะใช้ความรู้ที่มีอยู่หารายได้เสริม อาทิ รับสอนพิเศษ ประดิษฐ์ของชั่วคราว ส่วนครอบครัวที่มีรายได้เหลือหลังจากใช้จ่ายในครอบครัวแล้วจะนำมาลงทุนทั้งไปฝากธนาคาร สหกรณ์ออมทรัพย์ ซื้อสลากออมสิน ซื้อกองทุน ซื้อที่ดินทำสวน และปลูกห้องแถวให้เช่า 2) การจัดการรายจ่ายของครอบครัวข้าราชการครูนั้น จะให้ความสำคัญในเรื่องการวางแผนค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือน การกำหนดสัดส่วนการออมว่าในแต่ละเดือนจะเก็บออมไว้เท่าไร และมีการจดบันทึกรายจ่ายแล้วนำมาเปรียบเทียบกับรายได้ โดยนำมาสรุปตอนสิ้นเดือนว่ามีค่าใช้จ่ายเกินรายได้หรือไม่ 3) สำหรับแนวทางในการจัดการรายได้และรายจ่ายของครอบครัวข้าราชการครู ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ครอบครัวข้าราชการครูต้องมีความประหยัด อุดมอม ไม่ฟุ่มเฟือย จ่ายอย่างรู้ค่า พออยู่พอกิน คำนึงถึงความมีเหตุผลในการใช้จ่ายและการลงทุน มีการดำเนินชีวิตโดยมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ทั้งการมีภูมิปัญญาและการมี

ภูมิธรรม โดยเฉพาะการระมัดระวังในการใช้จ่าย ชื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน และแบ่งปัน รวมทั้งมีการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญผลกระทบต่อครอบครัวโดยการออมเงิน การทำประกันชีวิต การเป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์

จิตตินันท์ เดชะคุปต์และคณะ (2555) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษา : ครอบครัวแบบพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้ 1) เพื่อค้นหาตัวอย่างของครอบครัวแบบพอเพียง ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง (ฝั่งตะวันตก) 2) เพื่อถอดบทเรียนจากตัวอย่างของครอบครัวแบบพอเพียงมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตครอบครัวแบบพอเพียง และ 3) เพื่อประเมินการให้บริการ เผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตครอบครัวแบบพอเพียงผ่านเว็บไซต์ของสาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช การวิจัยนี้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม คือ ผู้ให้ข้อมูลครอบครัวแบบพอเพียงซึ่งมาจากครอบครัวที่อยู่ในเกณฑ์การคัดเลือกหมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ของกรมการพัฒนาชุมชนตามเกณฑ์ตัวชี้วัด 6X2 ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง (ฝั่งตะวันตก) 6 จังหวัด คือ จังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งสมัครใจเข้าร่วมโครงการ และกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มผู้ประเมินองค์ความรู้และสารสนเทศผ่านเว็บไซต์ จำนวน 100 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ / นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านครอบครัว จำนวน 15 คน ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานหรือองค์กรภาคีเครือข่ายด้านครอบครัวทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 15 คน นิสิตนักศึกษา จำนวน 30 คน และประชาชนหรือผู้สนใจทั่วไป จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมินเว็บไซต์

จากการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อนำเรื่องราวของครอบครัวที่ได้รับการคัดเลือกกว่าดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาถอดเป็นบทเรียนครอบครัวแบบพอเพียง พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้ครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข สามารถสรุปได้เป็นด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านพื้นฐานครอบครัว ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย คืออยู่ด้วยกัน พ่อแม่ลูก และปู่ย่าตายาย ด้านหลักธรรมในการดำเนินชีวิตครอบครัว หัวหน้าครอบครัวจะทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ให้กับคนในครอบครัว เป็นคนอดทน ขยันทำงาน ชื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบ มีคุณธรรม ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทุกประเภท เป็นคนใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ มีการพัฒนาศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง มีการทดลองนำไปปรับใช้กับตนเอง รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจ และมีความไว้วางใจ มีความกตัญญูต่อบิดามารดา ด้านที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่จะปลูกเป็นบ้านไม้ยกพื้นใต้ถุนสูงไว้สำหรับเป็นที่ประชุมของชาวบ้าน และใช้เป็นที่ทานอาหารร่วมกันภายในครอบครัว ส่วนบริเวณรอบบ้านจะปลูกต้นไม้ใหญ่เพื่อให้ความร่มรื่น ช่วยลดภาวะโลกร้อน มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคเป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เหลือจากบริโภคจะนำไปจำหน่าย หรือแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน มีการ

ทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้เอง ไม่ใช้สารเคมี ด้านความเป็นอยู่ ส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตอย่างพอประมาณ พออยู่พอกิน พอใช้ ใช้ชีวิตพอเพียงและไม่ประมาท มีการวางแผนลงทุนอย่างรอบคอบ ไม่ทำให้ใหญ่เกินตัว มีการปรึกษาหารือในครอบครัวทั้งเรื่องทำมาหากินและการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน สมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำงาน ไม่จ้างแรงงานที่อื่น พึ่งตนเองเป็นหลัก ใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลในสิ่งที่จำเป็น ไม่ฟุ่มเฟือย ประหยัดอดออม มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น มีอาชีพเสริมเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ มีการวางแผนเรื่องการใช้หนี้อย่างเป็นระบบ ใช้ความรักความเข้าใจกัน ความสามัคคีกันในครอบครัว ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง ด้านการช่วยเหลือสังคม ส่วนใหญ่หัวหน้าครอบครัวจะเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน เป็นผู้เสียสละช่วยเหลืองานของส่วนรวม มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปันคนในชุมชน ไม่ว่าเรื่องความรู้ด้านการทำมาหากิน การเป็นวิทยากรอบรมการเกษตรให้แก่คนในหมู่บ้าน มีการพัฒนาชุมชนของตนเองอยู่เสมอ

ผลการประเมินการนำเสนอรูปแบบเว็บไซต์ต้องค้ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ ครอบครัวศึกษา : ครอบครัวแบบพอเพียง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่าความน่าสนใจในการนำเสนออยู่ในระดับมากที่สุด ในความทันสมัยของเนื้อหา มีประโยชน์และน่าสนใจ เนื้อหามีความแปลกใหม่

7.3 กระบวนการเรียนรู้

ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543 อ้างถึงในสิริวรรณ ศรีพหล 2555: 40 - 41) ได้ศึกษาวิจัยสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการในการบริหาร การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 49 คน ผู้ร่วมบริหารโรงเรียน จำนวน 46 คน และครูผู้สอน จำนวน 99 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า มีการปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาในการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านการเตรียมการ การจัดการเรียนรู้ การกำกับติดตาม และการประเมินผล ความต้องการที่สำคัญในการบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการ ได้แก่ การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร สถานที่ และงบประมาณ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การบูรณาการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงกับรายวิชาต่าง ๆ และการกำกับติดตามการประเมินผลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องสม่ำเสมอ

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ (2544) ศึกษาการวิเคราะห์การน้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติในสถาบันราชภัฏใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลโดย

การวิเคราะห์เอกสาร การศึกษาดูงาน และการศึกษาสำรวจการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในสถาบัน ราชภัฏทุกแห่ง

ผลการวิจัยพบว่า แนวพระราชดำริได้พัฒนามาจากความพอเพียงไปสู่การพอมีพอกิน และเป็น วัฒนธรรมในทฤษฎีใหม่ 3 ขั้นตอน บรรลุสัมฤทธิ์ผลเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานและแบบก้าวหน้า ใช้ หลักความสามัคคี ความร่วมมือ ความขยัน ความอดทน และปรารถนาดีต่อกัน หน่วยงานของราชภัฏได้น้อมนำแนวพระราชดำริสู่การปฏิบัติ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สถาบัน และชุมชน นอกจากนี้มีความเห็นว่า ควรใช้กลยุทธ์สร้างอุดมการณ์ร่วมกันในการทำงาน โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายทั่วประเทศ เป็นการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมทั้งระบบของทุกฝ่าย

เทพวณี วินิจำทร (2549) ได้วิจัยเรื่อง การปลูกฝังค่านิยมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการสอนตามแนวคิดของบลูมและแรทส์ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนสาธิตบางนา จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 23 คน ใช้แบบวัดความรู้ตามเนื้อหาสาระค่านิยม 4 เรื่อง คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร และความรอบครอบ โดยใช้แบบวัดเจตคติ แบบวัดพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักเรียน โดยทดลองรวม 10 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 1 คาบ คาบละ 60 นาที ในช่วงเวลาเรียนปกติ

ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ความเข้าใจของนักเรียนตามเนื้อหาสาระค่านิยมที่ต้องการปลูกฝัง หลังการร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และแบบบันทึกการเรียนรู้ของนักเรียนที่เขียนบรรยาย ความรู้ ความรู้สึก ประโยชน์ที่ได้รับ และการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน แสดงว่า นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของความหมายของค่านิยมทั้ง 4 เรื่องมากขึ้น

กาญจนา บุญเรือง (2542) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมมโนทัศน์ด้านเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ค่าเฉลี่ยของคะแนนมโนทัศน์ด้านเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนหลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
- 2) ค่าเฉลี่ยของคะแนนมโนทัศน์ด้านเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนหลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ ร้อยละ 60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
- 3) นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในโปรแกรมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก

ธิดา โมสิกรัตน์ ณิชชา มาลัย และสุพิมพ์ ศรีพันธ์วรสกุล (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาวิธีการสอนโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นต้นแบบคุณธรรม จริยธรรม สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาวิธีการสอนโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นต้นแบบคุณธรรม จริยธรรม สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และ 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อวิธีสอนและอาจารย์ผู้สอน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 32 คน ได้มาโดยบังเอิญ เป็นนักศึกษาในภาคการศึกษาที่ 1 และภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ที่เข้ารับการสอนเสริมชุดวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ณ ศูนย์บริการการศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร 14 คน และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการสอน คู่มืออาจารย์ และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาต่อวิธีการสอนและอาจารย์ผู้สอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสอนที่เหมาะสมกับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นต้นแบบคุณธรรม จริยธรรม สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช คือ การเรียนรู้ร่วมกัน ที่มีกระบวนการเรียนในกลุ่มตามขั้นตอนของการเรียนรู้ร่วมมือแบบสแตด กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นในระดับมาก ทั้งวิธีการสอนและอาจารย์ผู้สอน โดยเห็นว่า วิธีการสอนที่นำมาใช้ทำให้มีความรู้ความเข้าใจคุณธรรม และจริยธรรมเพิ่มขึ้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตและการทำงานได้ ในด้านอาจารย์ผู้สอน กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ใช้เวลาสอนเหมาะสม ตรงเวลา ใช้ภาษาและวิธีสอนที่ทำให้เข้าใจได้ชัดเจน มีการอธิบาย สรุปประเด็น และตอบข้อซักถามครอบคลุมเนื้อหา ตรงประเด็นและชัดเจน

สิริวรรณ ศรีพหล (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับสถานศึกษา เรื่อง การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของการใช้ชุดฝึกอบรมทางไกลก่อนและหลังการเข้าฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่ใช้ชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับสถานศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อการนำชุดฝึกอบรมทางไกลไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม ที่สอนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ในโรงเรียนที่สอนในระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 216 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของการใช้ชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับสถานศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียนตามหลักปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อการนำชุดฝึกอบรมทางไกลไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแบบสัมภาษณ์ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ของการใช้ชุดฝึกอบรมทางไกลของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อผลการนำชุดฝึกอบรมทางไกลไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ส่วนใหญ่ได้นำไปใช้จริง และความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น และความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียน ทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์การพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้

ในการดำเนินการวิจัยพัฒนาต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกลนี้ พัฒนาการเริ่มต้นมาจากการถอดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตรพัฒนากระบวนการเรียนการสอน การทดลองและประเมินหลักสูตร ปรับแก้ไขเพื่อพัฒนาต้นแบบหลักสูตรดังกล่าว การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาต่อยอดเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัยเกี่ยวกับ 1) ต้นแบบหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้สู่วิถี “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยใช้ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่ครอบครัว ชุมชน และสังคมสุขภาวะอย่างยั่งยืน 2) มาตรฐานการเรียนรู้ และ 3) ตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้กำหนดการนำเสนอเนื้อหาในส่วนนี้เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 เกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้สู่วิถี “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยเชื่อมโยงตั้งแต่ขั้นตอนการถอดปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ การยกร่างหลักสูตร การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ การประเมินหลักสูตรและปรับเป็นต้นแบบหลักสูตรฯ ซึ่งจะได้นำเสนอการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเป็นมาแนวทางและขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย
 - 1.1 ความเป็นมาของแนวคิดการพัฒนาหลักสูตร
 - 1.2 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร
 - 1.3 ร่างหลักสูตร
2. การประเมินหลักสูตรในขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตร
3. ต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย
 - 3.1 ต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.2 กระบวนการเรียนรู้
 - 3.3 มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดความสำเร็จของหลักสูตร
4. การประเมินต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย
 - 4.1 ผลการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรต้นแบบ
 - 4.2 ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากหลักสูตร
5. บทเรียนกรณีศูนย์การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จในการเรียนตามหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
6. ความคิดเห็นของผู้จัดการเรียนรู้ ผู้เรียนรู้ คณะทำงานจัดการเรียนรู้ และภาคีเครือข่ายต่อการเรียนรู้

โดยมีรายละเอียดผลการศึกษา ดังนี้

1. ความเป็นมาและแนวทางและขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร

1.1 ความเป็นมาของแนวคิดการพัฒนาหลักสูตร

จากปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เกิดประเด็นคำถามว่าจะจัดทำเป็นหลักสูตร การศึกษาได้หรือไม่ และหลักสูตรที่เหมาะสมควรมีเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนการสอนอย่างไร การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของหลักสูตรจะอย่างไร และจะกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของ หลักสูตรอย่างไร ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง และผู้เรียนเกิดปัญญาได้นั้น ควรมีหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมอย่างไร เป็นต้น

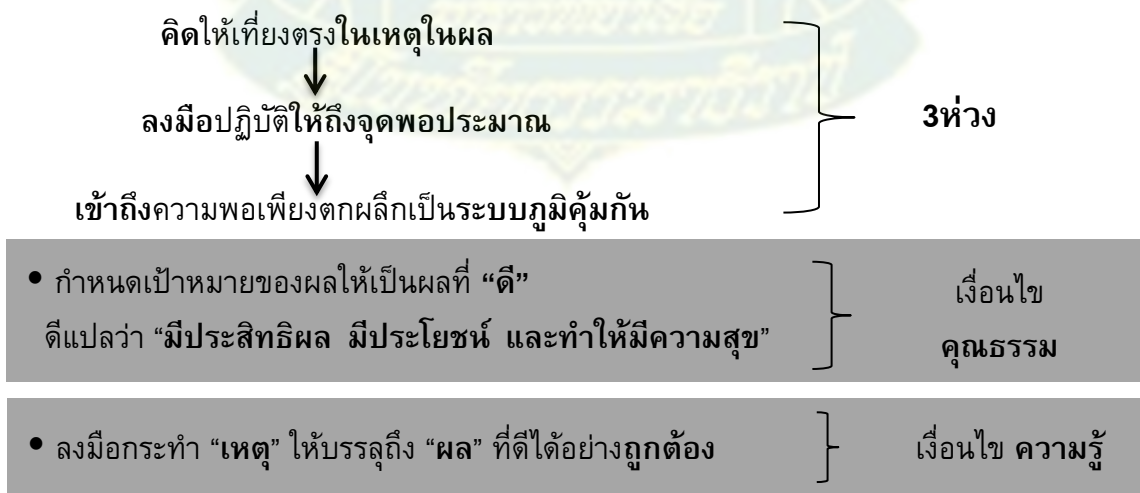
1.2 ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร

ในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

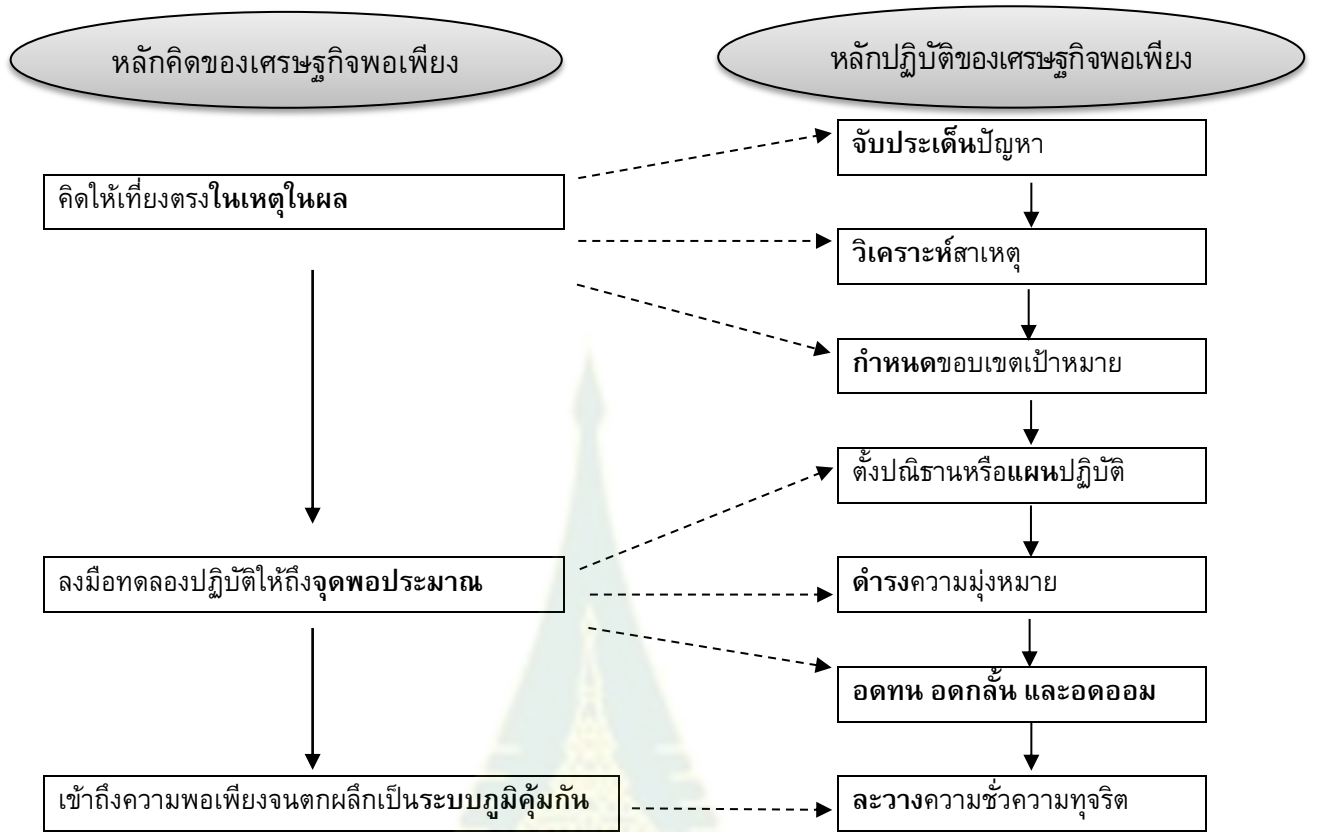
1) จัดการประชุมหารือระหว่างผู้บริหาร คณาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิด้านเศรษฐกิจพอเพียง ผลจากการประชุมได้ปรัชญาและแนวคิดเพื่อนำไปกำหนดลักษณะของหลักสูตร และแนวทางการพัฒนา หลักสูตรว่าควรเป็นหลักสูตรที่มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

- (1) ต้องเป็นการเรียนรู้ว่าอะไรเป็น “เหตุ” ที่ก่อให้เกิด “ผล”
- (2) เน้นพฤติกรรมที่ทำให้ “เกิดผล” ที่ดี
- (3) ทำให้เกิดการลงมือประพฤติปฏิบัติให้ถึงจุด “พอประมาณ”
- (4) ทำให้เกิดการตกผลึกเป็น “ปัญญา”
- (5) นำไปสู่การแก้ปัญหาที่กลายเป็น “ภูมิคุ้มกัน”
- (6) ปฏิบัติด้วย “ความรู้และคุณธรรม”

สำหรับเนื้อหาในหลักสูตรเป็นการนำหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียง (3 ห่วง 2 เงื่อนไข) เป็น แนวทางในการถอดสู่ร่างโครงสร้างและรายละเอียดหลักสูตร ดังนี้

ภาพที่ 4.1 หลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียง (3 ห่วง 2 เงื่อนไข)

ภาพที่ 4.2 การถอดหลักคิดสู่หลักปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียง

- 2) แต่งตั้งคณะทำงานและที่ปรึกษาหลักสูตร
- 3) จัดสัมมนาระดมสมองร่วมกันกำหนดดสภาพที่พึงประสงค์ในการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่คาดหวัง
- 4) ลงพื้นที่เพื่อสอบถามประชาชน เกษตรกรเกี่ยวกับปัญหา ความคาดหวังและการเรียนรู้ที่พึงประสงค์
- 5) ศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ต่างๆ
- 6) ประชุมคณะทำงานและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อออกแบบและยกร่างหลักสูตร
- 7) ลงนามความร่วมมือการดำเนินงานหลักสูตรระหว่างมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและหน่วยงานภาคี ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคสถาบันการศึกษา
- 8) จัดสัมมนาผู้เกี่ยวข้องเพื่อวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะต่อหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตร
- 9) จัดทำหลักสูตรเพื่อทดลองใช้การจัดการเรียนรู้
- 10) ทดลองหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตร
- 11) ประเมินผลหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้

ผลจากการดำเนินการในระยะแรกได้นำไปยกร่างหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในระยะแรก

1.3 ร่างหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล

ปรัชญาการเรียนรู้ในหลักสูตรนี้ได้ให้น้อมนำเอาพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องของหลักเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้เป็นแกนคิดของปรัชญาในหลักสูตร “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ การทำอะไรก็ได้ให้บรรลุถึงผลที่ดีโดยทำเหตุให้ตรงกับผลนั้น “ดี” คือ สิ่งที่มี “ประสิทธิผล” สิ่งที่มี “ประโยชน์” และ สิ่งที่ทำให้มี “ความสุข” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2543 โดยหลักสูตรนี้น้อมนำเอาพระราชดำรัสดังกล่าวเข้ามาใช้จัดเป็นการเรียนการสอนที่เน้นการลงมือประพฤติปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาของแต่ละชีวิต แต่ละชุมชนให้บรรลุถึงเป้าหมายของผลที่ดีตามพระราชดำรัสนี้ สำหรับวิธีการจัดเรียนการสอนในหลักสูตรเน้นเอาสื่อเรียนรู้ทางไกลเข้ามาใช้ โดยเน้นการดูจากแบบอย่างของชีวิตที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือในการปรับความคิดของคน que เรียนรู้ การนำสื่อเข้ามาช่วยทำให้ต้นทุนการเรียนรู้ต่ำลง จะใช้สถานที่ไหนในหมู่บ้านเป็นที่เรียนก็ได้ ผู้เรียนซึ่งก็คือชาวบ้านจะเรียนเวลาไหนก็ได้ ถ้าทำงานกลางวันก็เรียนกลางคืน ก็เดินมาเรียนใช้บ้านไหนเป็นที่เรียนก็ได้ขอให้เครื่องมือเล่นวีซีดี มีโทรทัศน์ก็เรียนรู้กันได้ การเรียนรู้ก็ดูสื่อเรื่องราวชีวิตคนอื่น แล้วก็แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันว่าได้เรียนรู้อะไรจากเรื่องเหล่านั้น แล้วลงมือทำลงมือปฏิบัติทำโครงการต่างๆ จากแบบอย่าง que เห็นในสื่อบ้างจากการวิจัยและพัฒนาขึ้นมาเองบ้าง มีส่วนที่เป็นวิชาหลักวิชาบังคับ กับวิชาเลือกตามอาชีพที่หลากหลาย สำหรับวิชาหลักวิชาบังคับคือ วิชาที่มีความจำเป็นต่อการแก้ปัญหาตามปรัชญาชุดนี้ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นวิชาที่เลือกให้เหมาะสมกับปัญหาของแต่ละชีวิต แต่ละครอบครัว แต่ละชุมชนท้องถิ่นที่ไม่เหมือนกัน และเน้นการเรียนรู้จากการทำโครงการคล้ายการเรียนแบบผู้ใหญ่ระดับปริญญาโทและปริญญาเอกมีการทำวิทยานิพนธ์ แต่เราเรียก ปฏิบัตินิพนธ์ แทน อันนี้เป็นแนวทางการเรียนรู้โดยกว้างๆ และเป็นการเรียนอย่างต่อเนื่องระยะยาวไม่ใช่หลักสูตรอบรมระยะสั้นแค่ 3 วัน 5 วัน 7 วัน เราเรียนกันหลายเดือน ถ้าประสบความสำเร็จในเบื้องต้นอยากจะเรียนรู้ต่อยอดก็สามารถที่จะเรียนต่อเนื่องไปถึงตลอดเวลา โดยกำหนดระยะเวลาของหลักสูตรไว้กว้าง ๆ 4 ปี เทียบเท่าคล้าย ๆ กับหลักสูตรในปริญญาตรี แต่ออกเป็นใบวุฒิบัตร ประกาศนียบัตร หรือเรียกว่า ปริญญาบัตร

เนื่องจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่ใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกล มุ่งขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับคนในสังคมทุกระดับอย่างเสมอภาคได้ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชน ได้จัดทำหลักสูตรการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อจะช่วยเหลือพัฒนากลุ่มคนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่อยู่ในชุมชน เครือข่ายของชุมชนให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยวิธีการจัดการเรียนการสอนให้ใน

ระบบการศึกษาทางไกล ซึ่งเรียนที่ไหนก็เรียนได้ โดยวิธีการใช้สื่อเป็นตัวหลักในการนำเอาความรู้ กระบวนการ ทักษะต่าง ๆ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามไปสู่การพัฒนาคุณภาพคนของชุมชนและ สังคม โดยกระบวนการเรียนการสอนสามารถจัดได้ทุกที่ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนอยู่ในครอบครัว หรืออยู่ในที่ ทำงานก็สามารถศึกษาได้ ใครก็ตามที่มีความพร้อมสามารถเรียนได้และไม่เสียโอกาสของกระบวนการ ทำงาน นอกเหนือจากนี้แล้วการศึกษาด้วยระบบทางไกลทำให้ผู้สอนหรือวิทยากรซึ่งเป็นผู้รอบรู้รอบ สามารถนำความรู้ในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านอาชีพ ด้านสุขภาพ ด้านคุณภาพชีวิต เป็นต้น ถ่ายทอดให้ ผู้เรียนได้โดยไม่ถูกจำกัดด้วยการเดินทางเหมือนการเรียนแบบเผชิญหน้า เพราะเมื่อนำความรู้มาจัดทำ สื่อวีซีดีจะเข้าสู่กลุ่มผู้เรียนทั้งหลายได้ง่าย ในสื่อบางประเภทจะมีการสาธิตทางวีซีดีจะเห็นกระบวนการ ทุกขั้นตอน เสมือนอยู่ในห้องเรียนและได้ทำการทดลองไปด้วย หลังจากการทดลองก็มีการนำไปปฏิบัติ จริง โดยการทำให้โครงการเป็นตัวที่จะเชื่อมโยงเอาความรู้ที่วิทยากรทั้งหลายได้ให้ไปผ่านกระบวนการ ปฏิบัติด้วยตัวของตัวเอง ถือเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกเหนือจากนั้นกลุ่มหรือเครือข่ายไม่ว่าจะเป็น วิชาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ หรือกลุ่มของเยาวชนสามารถเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างกันและกัน หลาย ๆ กระบวนการเรียนรู้มีการเรียนตั้งแต่ตัวเองเป็นหลัก กลุ่มเพื่อน กลุ่มพ่อแม่พี่ น้อง ญาติ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ จะเข้ามาร่วมกันแลกเปลี่ยนในส่วนที่เป็นประสบการณ์ และภูมิ ความรู้ ทักษะต่าง ๆ ซึ่งจะเรียนได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพด้วยระบบการเรียนการสอนทางไกล

1.3.1 ระดับการเรียนรู้ในหลักสูตร

ระดับการเรียนรู้ของหลักสูตรได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

หลักสูตรขั้นที่ 1 เน้นการแก้ปัญหาในระดับปัจเจกบุคคล ลดหนี้สิน ลดบាយมุข มี อาชีพการงานมั่นคง มีครอบครัวที่อบอุ่น

หลักสูตรขั้นที่ 2 เน้นการแก้ปัญหาในระดับกลุ่ม การรวมตัวกันในลักษณะต่าง ๆ เพื่อ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

หลักสูตรขั้นที่ 3 เน้นการแก้ปัญหาในระดับเครือข่าย เชื่อมโยงกลุ่มคนหลายกลุ่ม การ เอื้ออาทรต่อสังคม การสร้างเครือข่ายเพื่อจัดการทรัพยากร การผลิต และการตลาด และ กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ในขั้นตอนนี้ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้การ ดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นที่ 1 เพื่อให้ผู้สนใจ หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ได้ใช้ประโยชน์ใน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ทั้งแก่ตนเองและบุคคลเป้าหมายต่อไป

1.3.2 วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจ และสามารถอธิบายหลักปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และระบุคุณค่าประโยชน์ของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบได้
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกถึงความตั้งใจและความคาดหวังที่จะประพฤติปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทำแผนการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้
4. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจและมั่นใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้
5. ส่งเสริมการเรียนรู้และบูรณาการร่วมกันขององค์กรภาคีต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น และภาคสถาบันการศึกษาในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

1.3.3 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเรียนรู้

ในส่วนของผู้มีสิทธิในการเรียนรู้ได้กำหนดให้ประชาชน และผู้สนใจได้มีสิทธิในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามได้กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเรียนรู้ ดังนี้

1. มีความมุ่งมั่นและต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง
2. มีเวลาและตั้งใจในการจะเข้าเรียนรู้และสามารถเข้าร่วมเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ
3. สามารถรวมกลุ่มผู้สนใจที่จะเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละชุมชนได้ประมาณ 20 คน

ผู้ที่มีคุณสมบัติครบทั้ง 3 ข้อจะเป็นผู้มีสิทธิเข้าเรียนรู้ในหลักสูตรนี้ ซึ่งไม่จำกัดวุฒิการศึกษา

1.3.4 ระบบการเรียนรู้

ระบบการเรียนรู้ในหลักสูตร ประกอบด้วย

1. การเรียนตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนศึกษาจากสื่อและการเรียนรู้จากการปฏิบัติตามตารางเวลาที่กำหนด
2. การลงมือปฏิบัติโดยจัดทำโครงงานส่วนบุคคล และโครงงานกลุ่ม
3. มีผู้จัดการเรียนรู้เป็นผู้ประสานงานและทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ

1.3.5 การเรียนตามแนวทางการจัดการเรียนรู้

หลักสูตรได้จัดสาระเป็นหมวดวิชา เพื่อบูรณาการเนื้อหาเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบ และเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้เชิงเนื้อหากับการฝึกปฏิบัติและการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตจริง โดยการเรียนรู้แต่ละระดับได้แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงระยะที่ 1 ระยะการเข้าใจ เน้นการเรียนรู้เชิงเนื้อหาและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดระหว่างผู้เรียน ระยะเวลาประมาณ 8 สัปดาห์ ดังนี้

1. มีการเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อวีดิทัศน์คัตสรร สัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 3 ชั่วโมง รวม 16 วัน
2. การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่มในการพูดคุย สรุป วิเคราะห์ร่วมกัน ไม่น้อยกว่า สัปดาห์ละ 1 วัน วันละ 3 ชั่วโมง รวม 8 วัน

ช่วงระยะที่ 2 ระยะการเข้าถึงและพัฒนา เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง 24 สัปดาห์ ดังนี้

1. การทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาตนเองและครอบครัวตามแผนชีวิตเพื่อลด รายจ่ายเพิ่มรายได้ เวลา 24 สัปดาห์
2. การเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนระยะเวลาอย่างน้อย 12 สัปดาห์ ในการเรียนรู้ ขั้นที่ 1 สำหรับผู้ที่ไม่เคยทำบัญชีครัวเรือนมาก่อน
3. การศึกษาดูงานกับบุคคลต้นแบบตามความเหมาะสม ซึ่งรวมระยะเวลาการเรียนรู้และปฏิบัติแต่ละระดับรวม 32 สัปดาห์

1.3.6 หมวดวิชาและรายละเอียดวิชา

ร่างหลักสูตรการเรียนรู้การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นที่ 1 ที่ได้พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยหมวดวิชา จำนวน 8 หมวด และมีวิชาในแต่ละหมวด ดังนี้

1. หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มี 4 วิชา คือ
 - วิชา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - วิชา วิธีชีวิตพอเพียง
 - วิชา โลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง
 - วิชา วิธีปราชญ์ชาวบ้าน
2. หมวดวิชา บัญชีครัวเรือนและการจัดการข้อมูลเพื่อการวางแผน มี 2 วิชา คือ
 - วิชา บัญชีครัวเรือน
 - วิชา การจัดการข้อมูลเพื่อวางแผนชีวิตและแผนชุมชน
3. หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน มี 4 วิชา คือ
 - วิชา เกษตรอินทรีย์
 - วิชา เกษตรกรรมไร้สารพิษ
 - วิชา การจัดการทรัพยากรดิน
 - วิชา เลือก(ตามความสนใจ)

4. หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต
 - วิชา การลดต้นทุนการผลิตและลดรายจ่าย
 - วิชา การเสริมสร้างอาชีพ
 - วิชา เลือก(ตามความสนใจ)
5. หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด มี 2 วิชา คือ
 - วิชา วิสาหกิจชุมชน
 - วิชา ระบบการแลกเปลี่ยนและการจัดการตลาดชุมชน
6. หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ
 - วิชา การดูแลสุขภาพ
 - วิชา การเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน
 - วิชา เลือก(ตามความสนใจ)
7. หมวดวิชาสารบบันเทิง
8. หมวดวิชาอื่น ๆ

1.3.7 มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร

ในการเรียนรู้มีมาตรฐานเชิงพฤติกรรมที่จะเกิดกับผู้เรียนดังนี้

1. มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีการทำบัญชีครัวเรือน
3. มีการทำเกษตรกรรมในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการผลิตอาหารปลอดภัย
4. มีการเสริมสร้างกิจกรรมเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สิน และลดต้นทุนการผลิต
5. มีการเสริมสร้างสุขภาวะของตนเองและครัวเรือน
6. มีการทำแผนปฏิบัติการพัฒนาของตนเอง กลุ่ม และชุมชน
7. สามารถพึ่งพาตนเอง มีความทุกข์น้อย มีความสุขมากขึ้น
8. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และสังคมตามอัตภาพ และมีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรโดยภาพรวมได้กำหนดไว้ 5 ด้านคือ

1. ด้านคุณธรรม จริยธรรม
2. ด้านความรู้
3. ด้านทักษะทางปัญญา
4. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
5. ด้านการวิเคราะห์เชิงตัวเลข

มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรการเรียนรู้อารมณ์ชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ชั้นที่ 1 ที่ได้พัฒนาขึ้นนั้น จึงมีความสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2554 - 2559 ฉบับปรับปรุง โดยอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาหลัก คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีกรอบแนวคิดและเจตนารมณ์ที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา มีการบูรณาการแบบองค์รวม เน้นการพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เข้มแข็ง และมีดุลยภาพอย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

2. การประเมินหลักสูตรในขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตร

ในการนำหลักสูตรการเรียนรู้อารมณ์ชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงไปทดลองใช้ ผู้วิจัยกำหนดการประเมินในประเด็น ดังนี้

1. บริบทของหลักสูตร เช่น วัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเรียนรู้ ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2. ปัจจัยของหลักสูตร ประกอบด้วย

2.1 ปัจจัยเบื้องต้นของหลักสูตร ได้แก่ โครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

2.2 ปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ของหลักสูตร ได้แก่ สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ สถานที่ คุณสมบัติผู้เรียน คุณสมบัติผู้จัดการเรียนรู้ คุณสมบัติผู้สนับสนุน

3. ความเหมาะสมของกระบวนการของหลักสูตร ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ระบบการเรียนรู้ ได้แก่ กำหนดเวลาการเรียนรู้ ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ช่วงที่ 1 และช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ช่วงที่ 2 และ 2) การลงทะเบียนเรียน 3) การวัดผลการสำเร็จการเรียนรู้ และ 4) การบริหารหลักสูตร

2.1 ผลการประเมินบริบทของหลักสูตร

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับบริบทของหลักสูตร ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเรียนรู้ ข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ และความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2.1.1 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเรียนรู้ของผู้เรียนรู้

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเรียนรู้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 วัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเรียนรู้ตามหลักสูตร

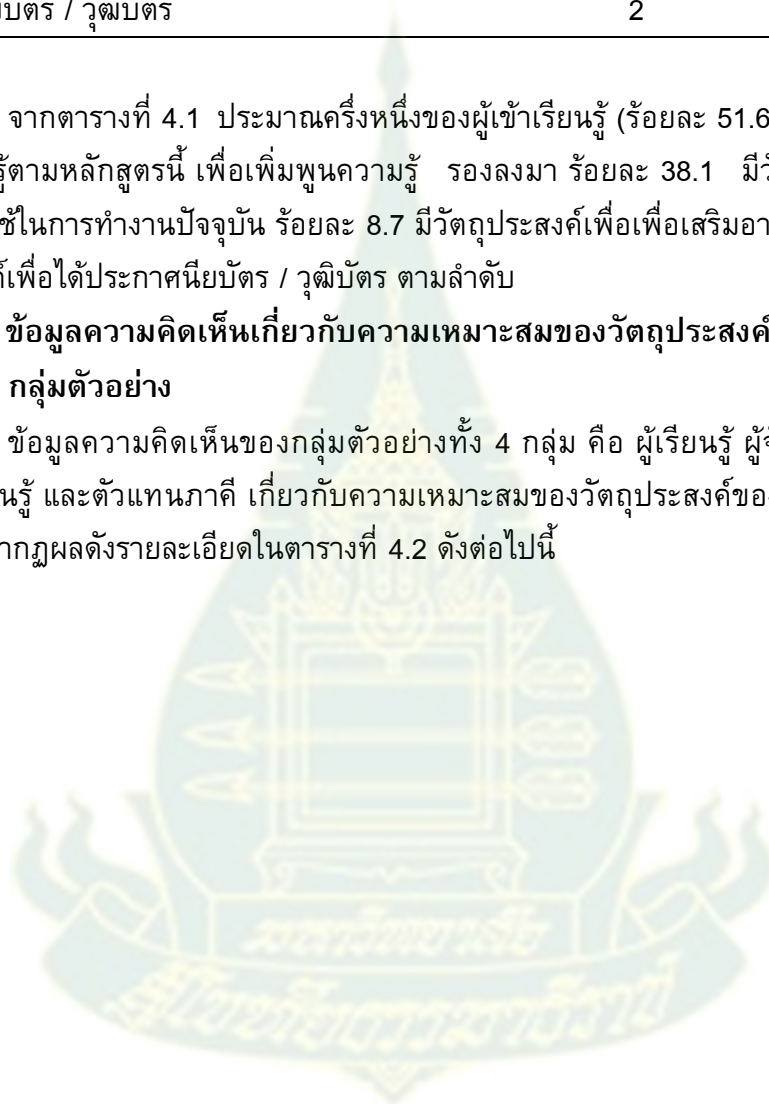
n = 126

วัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเรียนรู้	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้	65	51.6
2. เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการทำงานปัจจุบัน	48	38.1
3. เพื่อเสริมอาชีพเดิม	11	8.7
4. ได้ประกาศนียบัตร / วุฒิบัตร	2	1.6

จากตารางที่ 4.1 ประมาณครึ่งหนึ่งของผู้เข้าเรียนรู้ (ร้อยละ 51.6) มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเรียนรู้ตามหลักสูตรนี้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ รองลงมา ร้อยละ 38.1 มีวัตถุประสงค์เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการทำงานปัจจุบัน ร้อยละ 8.7 มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อเสริมอาชีพเดิม และร้อยละ 1.6 มีวัตถุประสงค์เพื่อได้ประกาศนียบัตร / วุฒิบัตร ตามลำดับ

2.1.2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของหลักสูตรของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม คือ ผู้เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ คณะทำงานจัดการเรียนรู้ และตัวแทนภาคี เกี่ยวกับความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.2 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ หลักสูตร	ผู้เรียนรู้ (n=126) \bar{X} (S.D.)	ผู้จัดการเรียนรู้ (n=19) \bar{X} (S.D.)	คณะทำงาน จัดการเรียนรู้ (n=17) \bar{X} (S.D.)	ตัวแทนภาคี (n=10) \bar{X} (S.D.)
1. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและสามารถอธิบายหลักปรัชญา แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง และระบุคุณค่า ความสำคัญ ประโยชน์ของการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้	4.07 (0.66) มาก	3.89 (0.57) มาก	4.65 (0.49) มากที่สุด	4.30 (0.48) มากที่สุด
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักคิด วิเคราะห์ เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบได้	3.87 (0.72) มาก	3.89 (0.81) มาก	4.47 (0.51) มากที่สุด	4.20 (0.63) มาก
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกถึงความตั้งใจ และความคาดหวังที่จะประพฤติปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และนำแผนการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของตน ครอบครัว กลุ่มและชุมชนไปปฏิบัติได้	3.94 (0.62) มาก	4.11 (0.66) มาก	4.41 (0.51) มากที่สุด	4.20 (0.63) มาก
4. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ มั่นใจ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้	4.07 (0.65) มาก	3.89 (0.81) มาก	4.47 (0.62) มากที่สุด	4.40 (0.52) มากที่สุด
5. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การบูรณาการร่วมกันขององค์กรภาคีต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น และภาคสถาบันการศึกษา ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง	3.97 (0.70) มาก	3.68 (0.82) มาก	4.47 (0.72) มากที่สุด	4.40 (0.70) มากที่สุด

จากตารางที่ 4.2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ของหลักสูตรข้อที่ 1 เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและสามารถอธิบายหลักปรัชญา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และระบุคุณค่า ความสำคัญ ประโยชน์ของการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.49) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.30$, S.D.

= 0.48) และในระดับมากอีก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.66) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.57) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ของหลักสูตรข้อที่ 2 เพื่อให้ผู้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักคิด วิเคราะห์ เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบได้ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.51) และในระดับมากอีก 3 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.63) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.81) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ของหลักสูตรข้อที่ 3 เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกถึงความตั้งใจ และความคาดหวังที่จะประพฤติปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและนำแผนการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของตน ครอบครัว กลุ่ม และชุมชนไปปฏิบัติได้ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.51) และในระดับมากอีก 3 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.63) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.66) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.94$, S.D. = 0.62) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ของหลักสูตรข้อที่ 4 เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ มั่นใจ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.62) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.52) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.65) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.81) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ของหลักสูตรข้อที่ 5 เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ มั่นใจ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.72) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.70) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = 0.70) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.82) ตามลำดับ

2.2 ปัจจัยเบื้องต้นของหลักสูตร

ปัจจัยเบื้องต้นของหลักสูตร ได้แก่ โครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา และปัจจัยเกื้อหนุนต่างๆ ของหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ สถานที่ คุณสมบัติผู้เรียน คุณสมบัติผู้จัดการเรียนรู้ คุณสมบัติผู้สนับสนุนมีความคิดเห็น ดังนี้

2.2.1 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกเป็นรายหมวดวิชา ทั้ง 6 หมวดวิชา ประกอบด้วย 1) หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ 2) หมวดวิชา บัญชีครัวเรือน 3) หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน 4) หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลด

ต้นทุนการผลิต 5) หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด 6) หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาพและการเสริมสร้างศักยภาพ ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.3 - 4.8 ดังต่อไปนี้
หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มี 4 วิชา ได้แก่ วิชาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิชาวิถีชีวิตพอเพียง วิชาโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง และวิชา วิถีปราชญ์ชาวบ้าน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับโครงสร้างของ หลักสูตรและเนื้อหาวิชา ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.3 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

ความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ หลักสูตร	ผู้เรียนรู้ (n=126) \bar{X} (S.D.)	ผู้จัดการเรียนรู้ (n=19) \bar{X} (S.D.)	คณะทำงาน จัดการเรียนรู้ (n=17) \bar{X} (S.D.)	ตัวแทนภาคี (n=10) \bar{X} (S.D.)
1. วิชาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.14 (0.64) มาก	3.95 (0.78) มาก	4.65 (0.49) มากที่สุด	4.70 (0.48) มากที่สุด
2. วิชาวิถีชีวิตพอเพียง	4.01 (0.71) มาก	4.11 (0.74) มาก	4.59 (0.62) มากที่สุด	4.50 (0.53) มากที่สุด
3. วิชาโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง	3.74 (0.75) มาก	3.84 (0.60) มาก	4.35 (0.70) มากที่สุด	4.10 (0.74) มาก
4. วิชาวิถีปราชญ์ชาวบ้าน	4.04 (0.72) มาก	4.16 (0.69) มาก	4.41 (0.62) มากที่สุด	4.20 (0.42) มาก

จากตารางที่ 4.3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ใน *วิชาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง* ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.48) และกลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.49) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.64) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.78) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ *วิชาวิถีชีวิตพอเพียง* ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.62) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.53) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.74) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.71) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ *วิชาโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง* ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.70) และในระดับมากอีก 3 กลุ่มคือ

และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.74) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.60) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.75) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ วิชาวิธีปราชญ์ชาวบ้าน ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.62) และในระดับมากอีก 3 กลุ่มคือ และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.24) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.69) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

หมวดวิชา บัญชีครัวเรือน

หมวดวิชา บัญชีครัวเรือน มี 2 วิชา ได้แก่ วิชาบัญชีครัวเรือน และวิชาการจัดการข้อมูลเพื่อวางแผนชีวิตและแผนชุมชน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.4 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา บัญชีครัวเรือน

ความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ หลักสูตร	ผู้เรียนรู้ (n=126) \bar{X} (S.D.)	ผู้จัดการเรียนรู้ (n=19) \bar{X} (S.D.)	คณะทำงาน จัดการเรียนรู้ (n=17) \bar{X} (S.D.)	ตัวแทนภาคี (n=10) \bar{X} (S.D.)
1. วิชาบัญชีครัวเรือน	4.04 (0.72) มาก	4.11 (0.99) มาก	4.41 (0.71) มากที่สุด	4.40 (0.70) มากที่สุด
2. วิชาการจัดการข้อมูลเพื่อวางแผน ชีวิตและแผนชุมชน	4.09 (0.63) มาก	3.95 (0.78) มาก	4.24 (0.66) มากที่สุด	4.20 (0.63) มาก

จากตาราง 4.4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา บัญชีครัวเรือน ใน วิชาบัญชีครัวเรือน ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.71) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.70) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.99) และ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ วิชาการจัดการข้อมูลเพื่อวางแผนชีวิตและแผนชุมชน ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.66) และในระดับมากอีก 3 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.63) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.63) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.78) ตามลำดับ

หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนมี 5 วิชา ได้แก่ วิชาเกษตรอินทรีย์ วิชาเกษตรกรรมไร้สารพิษ วิชาการจัดการทรัพยากรดิน วิชาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและพันธุกรรม และ วิชาเลือก (ตามความสนใจ) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.5 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.5 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

ความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ หลักสูตร	ผู้เรียนรู้ (n=126) \bar{X} (S.D.)	ผู้จัดการเรียนรู้ (n=19) \bar{X} (S.D.)	คณะทำงาน จัดการเรียนรู้ (n=17) \bar{X} (S.D.)	ตัวแทนภาคี (n=10) \bar{X} (S.D.)
1. วิชาเกษตรอินทรีย์	4.17 (0.78) มาก	4.05 (0.62) มาก	4.71 (0.47) มากที่สุด	4.40 (0.52) มากที่สุด
2. วิชาเกษตรกรรมไร้สารพิษ	4.13 (0.74) มาก	3.79 (0.63) มาก	4.71 (0.47) มากที่สุด	4.40 (0.52) มากที่สุด
3. วิชาการจัดการทรัพยากรดิน	3.85 (0.70) มาก	3.84 (0.69) มาก	4.71 (0.47) มากที่สุด	4.30 (0.67) มากที่สุด
4. วิชาการจัดการความหลากหลายทาง ชีวภาพและพันธุกรรม	3.66 (0.74) มาก	3.53 (0.70) มาก	4.24 (0.67) มากที่สุด	4.30 (0.67) มากที่สุด
5. วิชาเลือก (ตามความสนใจ)	4.03 (0.71) มาก	4.47 (0.51) มากที่สุด	4.24 (0.66) มากที่สุด	4.40 (0.70) มากที่สุด

จากตารางที่ 4.5 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ใน วิชาเกษตรอินทรีย์ ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.47) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.52) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.78) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.62) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ วิชาเกษตรกรรมไร้สารพิษ ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.47) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.52) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.74) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.63) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ วิชาการจัดการทรัพยากรดิน ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.47) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.67) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.70) และกลุ่มผู้จัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.69) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ วิชาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและ พันธุกรรม ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.67) และกลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.67) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = 0.74) และกลุ่มผู้จัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 0.70) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ วิชาเลือก (ตามความสนใจ) ในระดับมากที่สุด 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้จัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.51) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.70) และกลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.66) และในระดับมากอีก 1 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.71) ตามลำดับ

หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต

หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต มี 3 วิชา ได้แก่ วิชาการลดต้นทุนและลดรายจ่ายในครัวเรือน วิชาการเสริมสร้างอาชีพ และวิชาเลือก (ตามความสนใจ) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.6 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.6 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต

ความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ หลักสูตร	ผู้เรียนรู้ (n=126) \bar{X} (S.D.)	ผู้จัดการเรียนรู้ (n=19) \bar{X} (S.D.)	คณะทำงาน จัดการเรียนรู้ (n=17) \bar{X} (S.D.)	ตัวแทนภาคี (n=10) \bar{X} (S.D.)
1. วิชาการลดต้นทุนและลดรายจ่ายใน ครัวเรือน	4.23 (0.67) มากที่สุด	4.26 (0.65) มากที่สุด	4.76 (0.56) มากที่สุด	4.50 (0.53) มากที่สุด
2. วิชาการเสริมสร้างอาชีพ	3.93 (0.72) มาก	4.05 (0.70) มาก	4.59 (0.51) มากที่สุด	4.30 (0.48) มากที่สุด
3. วิชาเลือก (ตามความสนใจ)	3.87 (0.76) มาก	3.74 (0.81) มาก	4.47 (0.51) มากที่สุด	4.10 (0.57) มาก

จากตารางที่ 4.6 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิตใน วิชาการลดต้นทุนและลดรายจ่ายในครัวเรือน ในระดับมากที่สุดทั้ง 4 กลุ่ม ตามลำดับดังนี้ กลุ่ม

คณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.56) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.53) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.65) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.67)

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ *วิชาการเสริมสร้างอาชีพ* ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.51) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.48) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.70) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ *วิชาเลือก (ตามความสนใจ)* ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.51) และในระดับมากอีก 3 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.57) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.76) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.81) ตามลำดับ

หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด

หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด มี 2 วิชา ได้แก่ วิชา วิชาสหกิจชุมชน และวิชาระบบการแลกเปลี่ยนและการจัดการตลาดชุมชน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.7 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด

ความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ หลักสูตร	ผู้เรียนรู้ (n=126) \bar{X} (S.D.)	ผู้จัดการเรียนรู้ (n=19) \bar{X} (S.D.)	คณะทำงาน จัดการเรียนรู้ (n=17) \bar{X} (S.D.)	ตัวแทนภาคี (n=10) \bar{X} (S.D.)
1. วิชาวิชาสหกิจชุมชน	3.67 (0.70) มาก	3.53 (0.84) มาก	4.18 (0.53) มาก	4.30 (0.67) มากที่สุด
2. วิชาระบบการแลกเปลี่ยนและการ จัดการตลาดชุมชน	3.60 (0.74) มาก	3.37 (0.83) มาก	4.29 (0.67) มากที่สุด	4.30 (0.67) มากที่สุด

จากตารางที่ 4.7 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด ใน *วิชาวิชาสหกิจชุมชน* ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.67) และในระดับมากอีก 3 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.53) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.70) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 0.84) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ *วิชาระบบการแลกเปลี่ยนและการจัดการตลาดชุมชน* ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.67) และกลุ่มคณะทำงานจัดการ

เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.67) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.60$, S.D. = 0.74) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.37$, S.D. = 0.83) ตามลำดับ

หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ

หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ มี 3 วิชา ได้แก่ วิชาการดูแลสุขภาพ วิชาการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน และวิชาเลือก (ตามความสนใจ) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.8 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.8 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ

ความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ หลักสูตร	ผู้เรียนรู้	ผู้จัดการเรียนรู้	คณะทำงาน จัดการเรียนรู้	ตัวแทนภาคี
	(n=126) \bar{X} (S.D.)	(n=19) \bar{X} (S.D.)	(n=17) \bar{X} (S.D.)	(n=10) \bar{X} (S.D.)
1. วิชาการดูแลสุขภาพ	3.96 (0.69) มาก	3.74 (0.87) มาก	4.35 (0.61) มากที่สุด	4.10 (0.74) มาก
2. วิชาการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำ ชุมชน	3.85 (0.74) มาก	3.68 (0.82) มาก	4.35 (0.70) มากที่สุด	4.10 (0.57) มาก
3. วิชาเลือก (ตามความสนใจ)	3.79 (0.79) มาก	3.68 (1.00) มาก	4.41 (0.51) มากที่สุด	4.10 (0.57) มาก

จากตาราง 4.8 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ในหมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ ใน วิชาการดูแลสุขภาพ ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.61) และในระดับมากอีก 3 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.74) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.69) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.87) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ วิชาการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.70) และในระดับมากอีก 3 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.57) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.74) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.82) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อ วิชาเลือก (ตามความสนใจ) ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.51) และในระดับมากอีก 3 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.57) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.79) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 1.00) ตามลำดับ

2.2.2 ปัจจัยเกี่ยวพันต่าง ๆ ของหลักสูตร

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของปัจจัยเกี่ยวพันต่าง ๆ ของหลักสูตร ประกอบด้วย สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ สถานที่ คุณสมบัติผู้เรียน คุณสมบัติผู้จัดการเรียนรู้ คุณสมบัติผู้สนับสนุน ปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.9 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.9 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมของปัจจัยเกี่ยวพันต่าง ๆ ของหลักสูตร

ความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ หลักสูตร	ผู้เรียนรู้ (n=126) \bar{X} (S.D.)	ผู้จัดการเรียนรู้ (n=19) \bar{X} (S.D.)	คณะทำงาน จัดการเรียนรู้ (n=17) \bar{X} (S.D.)	ตัวแทนภาคี (n=10) \bar{X} (S.D.)
1. สื่อวีดิทัศน์เพื่อใช้ในการเรียนรู้	3.85 (0.99) มาก	3.79 (0.92) มาก	4.18 (0.64) มาก	4.50 (0.53) มากที่สุด
2. อุปกรณ์การเรียนรู้อื่นๆ (ทีวี เครื่องเล่นดีวีดีและอื่นๆ)	3.73 (0.90) มาก	3.68 (0.95) มาก	4.12 (0.70) มาก	4.00 (0.67) มาก
3. คู่มือแนวทางการเรียนรู้ประจำหลักสูตร	3.78 (0.90) มาก	3.95 (0.97) มาก	4.24 (0.66) มากที่สุด	4.30 (0.67) มากที่สุด
4. บันทึกการออกแบบกระบวนการ	*	3.58 (0.84) มาก	3.94 (0.66) มาก	3.90 (0.57) มาก
5. บันทึกผลการจัดกระบวนการเรียนรู้	*	3.74 (1.05) มาก	4.06 (0.66) มาก	4.00 (0.67) มาก
6. สถานที่ในการจัดการเรียนรู้	3.82 (0.75) มาก	3.95 (0.78) มาก	4.12 (0.48) มาก	3.90 (0.57) มาก
7. คุณสมบัติของผู้เรียนรู้	3.75 (0.74) มาก	3.53 (0.84) มาก	4.00 (0.61) มาก	3.80 (0.79) มาก
8. คุณสมบัติของผู้จัดการเรียนรู้ประจำพื้นที่	3.88 (0.90) มาก	3.84 (0.90) มาก	4.24 (0.44) มากที่สุด	3.80 (0.79) มาก
9. คุณสมบัติของทีมงานสนับสนุน	*	3.68 (0.88) มาก	4.00 (0.35) มาก	3.90 (0.57) มาก

หมายเหตุ * ไม่เก็บข้อมูล

จากตารางที่ 4.9 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของปัจจัยเกี่ยวพันต่าง ๆ ของหลักสูตร ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของ สื่อวีดิทัศน์เพื่อใช้ในการเรียนรู้ ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.53) และใน

ระดับมากอีก 3 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.64) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.99) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.92) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของ *อุปกรณ์การเรียนรู้ เช่น ทีวี เครื่องเล่นดีวีดี และอื่นๆ* ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.70) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.67) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 0.90) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.95) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของ *คู่มือแนวทางการเรียนรู้ประจำหลักสูตร* ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.67) และกลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.66) และในระดับมากอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.97) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของ *บันทึกการออกแบบกระบวนการ* ในระดับมากที่สุด 3 กลุ่มตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.66) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.67) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 1.05)

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของ *สถานที่ในการจัดการเรียนรู้* ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่มตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.48) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.78) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.57) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.75)

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของ *คุณสมบัติของผู้เรียนรู้* ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่มตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.61) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.79) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.74) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 0.84)

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของ *คุณสมบัติของผู้จัดการเรียนรู้ประจำพื้นที่* ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.44) และในระดับมากที่สุด 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 0.90) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.90) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.79) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของ *คุณสมบัติของทีมงานสนับสนุน* ในระดับมากที่สุด 3 กลุ่มตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.35) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.57) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.88)

2.3 กระบวนการของหลักสูตร

2.3.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของกระบวนการของหลักสูตร

การประเมินความเหมาะสมของกระบวนการของหลักสูตร ทั้ง 4 ด้าน คือ

1) ระบบการเรียนรู้ ได้แก่ กำหนดเวลาการเรียนรู้ ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ครั้งที่ 1 ระยะการเข้าใจ ประมาณ 8 สัปดาห์ ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ครั้งที่ 2 ระยะการเข้าถึงและพัฒนา ประมาณ 24 สัปดาห์

2) การลงทะเบียนเรียน

3) การวัดผลการสำเร็จการเรียนรู้ ได้แก่ มีเวลาเรียน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนวันที่มีการนัดพบของกลุ่ม (ร้อยละ 80 ของ 20 วัน) มีการทำบัญชีครัวเรือนสม่ำเสมอ (สำหรับผู้ที่ไม่เคยทำบัญชีครัวเรือน) มีการทำโครงการส่วนบุคคลและโครงการกลุ่ม (แผนชีวิต) มีการทำกิจกรรมลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ของตนเองและครัวเรือน

4) การบริหารหลักสูตร ได้แก่ การประชาสัมพันธ์รับสมัครผู้เรียน การรวบรวมส่งใบสมัครของผู้เรียนและผู้จัดการเรียนรู้ให้ มสธ. / Node การสัมภาษณ์ผู้จัดการเรียนรู้ การรับเอกสารและสื่อการเรียนรู้จาก มสธ. / Node การวางแผน กำหนดวิชา / สื่อ / เวลา กับผู้เรียน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ครั้งที่ 1 การส่งเสริมการทำแผนชีวิต/แผนกลุ่ม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ครั้งที่ 2 การประสานหน่วยงาน / ชุมชน ขับเคลื่อนแผนชีวิต/แผนกลุ่ม การติดตาม เยี่ยมให้กำลังใจผู้เรียน การประเมินผล การเรียนรู้ของผู้เรียน การประเมินผลหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การรายงานผลการเรียนรู้และผลการประเมินให้ มสธ. / Node และการประสานงานกับ มสธ. / Node ในการขับเคลื่อนต่อไป

โดยการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.10 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.10 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมของกระบวนการของหลักสูตร

ความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ หลักสูตร	ผู้เรียน (n=126) \bar{X} (S.D.)	ผู้จัดการเรียนรู้ (n=19) \bar{X} (S.D.)	คณะทำงานจัดการ เรียนรู้ (n=17) \bar{X} (S.D.)	ตัวแทนภาคี (n=10) \bar{X} (S.D.)
1. ระบบการเรียนรู้				
1.1 กำหนดเวลาการเรียนรู้	3.91 (0.77) มาก	3.74 (0.65) มาก	4.12 (0.78) มาก	3.80 (0.63) มาก
1.2 ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้	3.73 (0.72) มาก	*	*	*
1.3 ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ครั้งที่ 1	*	3.68 (0.82) มาก	4.29 (0.69) มากที่สุด	3.70 (0.48) มาก
1.4 ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ครั้งที่ 2	*	3.68 (0.75) มาก	4.35 (0.70) มากที่สุด	3.80 (0.63) มาก

ตารางที่ 4.10 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมของกระบวนการของหลักสูตร (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ หลักสูตร	ผู้เรียนรู้ (n=126) \bar{X} (S.D.)	ผู้จัดการเรียนรู้ (n=19) \bar{X} (S.D.)	คณะทำงานจัดการ เรียนรู้ (n=17) \bar{X} (S.D.)	ตัวแทนภาคี (n=10) \bar{X} (S.D.)
2. การลงทะเบียนเรียน	3.76 (0.72) มาก	3.89 (0.46) มาก	4.00 (0.00) มาก	4.00 (0.00) มาก
3. การวัดผลการสำเร็จการเรียนรู้				
3.1 มีเวลาเรียน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนวันที่มีการนัด พบของกลุ่ม (ร้อยละ 80 ของ 20 วัน)	3.78 (0.71) มาก	3.58 (0.77) มาก	4.12 (0.70) มาก	3.70 (0.67) มาก
3.2 มีการทำบัญชีครัวเรือนสม่ำเสมอ (สำหรับผู้ที่ไม่เคยทำบัญชี ครัวเรือน)	*	3.63 (1.06) มาก	4.18 (0.64) มาก	4.20 (0.63) มาก
3.3 มีการทำโครงการส่วนบุคคล และโครงการกลุ่ม (แผนชีวิต)	*	3.42 (0.92) มาก	4.35 (0.70) มากที่สุด	4.20 (0.63) มาก
3.4 มีการทำกิจกรรม ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ของตนเองและ ครัวเรือน	*	3.95 (0.70) มาก	4.29 (0.69) มากที่สุด	4.20 (0.42) มาก
4. การบริหารหลักสูตร				
4.1 การประชาสัมพันธ์ รับสมัครผู้ เรียนรู้	3.81 (0.72) มาก	3.42 (0.96) มาก	4.18 (0.53) มาก	4.10 (0.57) มาก
4.2 การรวบรวมส่งใบสมัครของผู้ เรียนรู้ และผู้จัดการเรียนรู้ให้ มสธ. / Node	*	3.63 (0.83) มาก	4.12 (0.48) มาก	3.70 (0.48) มาก
4.3 การสัมภาษณ์ผู้จัดการเรียนรู้	*	3.63 (0.95) มาก	4.12 (0.60) มาก	3.90 (0.57) มาก
4.4 การรับเอกสารและสื่อการเรียนรู้ จาก มสธ. / Node	*	3.79 (0.85) มาก	4.12 (0.60) มาก	3.90 (0.32) มาก
4.5 การวางแผน กำหนดวิชา / สื่อ / เวลา กับผู้เรียนรู้	*	3.79 (0.79) มาก	4.24 (0.44) มากที่สุด	3.80 (0.42) มาก

ตารางที่ 4.10 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมของกระบวนการของหลักสูตร (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อวัตถุประสงค์ หลักสูตร	ผู้เรียนรู้ (n=126) \bar{X} (S.D.)	ผู้จัดการเรียนรู้ (n=19) \bar{X} (S.D.)	คณะทำงานจัดการ เรียนรู้ (n=17) \bar{X} (S.D.)	ตัวแทนภาคี (n=10) \bar{X} (S.D.)
4.6 การจัดกระบวนการเรียนรู้ช่วงที่ 1	*	3.58 (0.98) มาก	4.18 (0.53) มาก	4.00 (0.00) มาก
4.7 การส่งเสริมการทำแผนชีวิต / แผนกลุ่ม	*	3.68 (0.67) มาก	4.18 (0.73) มาก	4.40 (0.52) มากที่สุด
4.8 การจัดกระบวนการเรียนรู้ช่วงที่ 2	*	3.68 (0.67) มาก	4.12 (0.70) มาก	3.80 (0.42) มาก
4.9 การประสานหน่วยงาน / ชุมชน ขับเคลื่อนแผนชีวิต / แผนกลุ่ม	*	3.95 (0.78) มาก	4.06 (0.66) มาก	3.90 (0.57) มาก
4.10 การติดตาม เยี่ยมให้กำลังใจผู้ เรียนรู้	*	4.00 (0.74) มาก	4.12 (0.78) มาก	3.70 (0.67) มาก
4.11 การประเมินผลการเรียนรู้ของ ผู้เรียน	*	3.79 (0.71) มาก	4.24 (0.66) มากที่สุด	3.90 (0.74) มาก
4.12 การประเมินผลหลักสูตรและ การจัดการเรียนรู้	*	3.58 (0.84) มาก	4.18 (0.73) มาก	4.00 (0.82) มาก
4.13 การรายงานผลการเรียนรู้และ ผลการประเมินให้ มสธ. / Node	*	3.63 (0.89) มาก	4.12 (0.60) มาก	3.80 (0.63) มาก
4.14 การประสานงานกับ มสธ. / Node ในการขับเคลื่อนต่อไป	*	3.79 (0.79) มาก	4.18 (0.53) มาก	3.90 (0.57) มาก

หมายเหตุ * ไม่เก็บข้อมูล

1. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของระบบการเรียนรู้

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของระบบการเรียนรู้ ทั้ง 4 ด้านดังนี้

1.1. กำหนดเวลาการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสม ในระดับมากที่สุดทั้ง 4 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ (\bar{X} = 4.65, S.D. = 0.49) กลุ่มผู้เรียนรู้ (\bar{X} = 4.07, S.D. = 0.66) กลุ่มตัวแทนภาคี (\bar{X} = 4.30, S.D. = 0.48) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ (\bar{X} = 3.89, S.D. = 0.57)

1.2. ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ กลุ่มผู้เรียนรู้ มีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสม ในระดับมาก (\bar{X} = 3.73, S.D. = 0.72)

1.3. ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ช่วงที่ 1 ระยะการเข้าใจ ประมาณ 8 สัปดาห์ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.69) และในระดับมาก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.48) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.82) ตามลำดับ

1.4. ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ช่วงที่ 2 ระยะการเข้าถึงและพัฒนา ประมาณ 24 สัปดาห์ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.70) และในระดับมาก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.63) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.75) ตามลำดับ

2. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการลงทะเบียนเรียน

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการลงทะเบียนเรียน ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.00) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.00) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.46) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.76$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

3. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการวัดผลการสำเร็จการเรียนรู้

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการวัดผลการสำเร็จการเรียนรู้ ทั้ง 4 ด้านดังนี้

3.1 มีเวลาเรียน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนวันที่มีการนัดพบของกลุ่ม (ร้อยละ 80 ของ 20 วัน) กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 3 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.70) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.67) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.77)

3.2 มีการทำบัญชีครัวเรือนสม่ำเสมอ (สำหรับผู้ที่ไม่เคยทำบัญชีครัวเรือน) กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 3 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.63) กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.64) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 1.06)

3.3 มีการทำโครงการส่วนบุคคลและโครงการกลุ่ม (แผนชีวิต) มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.70) และในระดับมาก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.63) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 0.92) ตามลำดับ

3.4 มีการทำกิจกรรม ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ของตนเองและครัวเรือน มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้

($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.69) และในระดับมาก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.42) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.70) ตามลำดับ

4. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการบริหารหลักสูตร

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการบริหารหลักสูตร ทั้ง 14 ด้านดังนี้

4.1 การประชาสัมพันธ์ รับสมัครผู้เรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากทั้ง 3 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มคณะกรรมการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.53) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.57) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 0.96)

4.2 การรวบรวมส่งใบสมัครของผู้เรียนรู้และผู้จัดการเรียนรู้ให้ มสธ ./ Node กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากทั้ง 3 กลุ่ม ตามลำดับ กลุ่มคณะกรรมการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.48) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.48) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.83)

4.3 การสัมภาษณ์ผู้จัดการเรียนรู้ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากทั้ง 3 กลุ่ม ตามลำดับ กลุ่มคณะกรรมการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.60) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.57) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.95)

4.4 การรับเอกสารและสื่อการเรียนรู้จาก มสธ ./ Node มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากทั้ง 3 กลุ่ม ตามลำดับ กลุ่มคณะกรรมการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.60) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.32) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.85)

4.5 การวางแผน กำหนดวิชา / สื่อ / เวลา กับผู้เรียนรู้ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะกรรมการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.44) และในระดับมาก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.42) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.79) ตามลำดับ

4.6 การจัดกระบวนการเรียนรู้ครั้งที่ 1 มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากทั้ง 3 กลุ่ม ตามลำดับ กลุ่มคณะกรรมการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.53) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.00) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.98)

4.7 การส่งเสริมการทำแผนชีวิต/แผนกลุ่ม มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.52) และในระดับ มาก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะกรรมการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.73) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.67) ตามลำดับ

4.8 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ช่วงที่ 2 มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 3 กลุ่ม ตามลำดับ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.70) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.42) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.67)

4.9 การประสานหน่วยงาน / ชุมชน ขับเคลื่อนแผนชีวิต / แผนกลุ่ม มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 3 กลุ่ม ตามลำดับ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.66) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.78) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.57)

4.10 การติดตาม เยี่ยมให้กำลังใจผู้เรียนรู้ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 3 กลุ่ม ตามลำดับ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.78) กลุ่ม ผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.74) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.67)

4.11 การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.66) และในระดับมาก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.74) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.71) ตามลำดับ

4.12 การประเมินผลหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็น ว่ามีความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 3 กลุ่ม ตามลำดับ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.73) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.82) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.84)

4.13 การรายงานผลการเรียนรู้และผลการประเมินให้ มสช. / Node มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 3 กลุ่ม ตามลำดับ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.60) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.63) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.89)

4.14 การประสานงานกับ มสช. / Node ในการขับเคลื่อนต่อไป มีกลุ่มตัวอย่าง มี ความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 3 กลุ่ม ตามลำดับ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.53) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.57) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.79)

จากผลการประเมินหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในระยะทดลอง คณะทำงานฯ ได้นำมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นต้นแบบหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงและนำไป จัดการเรียนรู้กับศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง รายละเอียดของหลักสูตร

3. ต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ในส่วนของรายละเอียดต้นแบบหลักสูตรการเรียนการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้ออกแบบโดยจัดหลักสูตรเป็น 3 ระดับคือ หลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3 โดยระยะแรกได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้เฉพาะหลักสูตร ชั้นที่ 1 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ชื่อหลักสูตร การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 ชื่อผู้จัดทำ ผู้จัดทำ การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ชั้นที่ 1

3.3 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

- 1) สำนักการศึกษาต่อเนื่องและศูนย์การเรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- 2) หน่วยงานภาคี

3.4 หลักการและเหตุผลของหลักสูตร

ในสถานการณ์ปัจจุบัน สังคมไทย และชุมชนเกษตร ต้องมีการปรับตัว เรียนรู้การดำรงชีวิต เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามามีผลต่อสังคมและชุมชนเกษตร การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานให้กับพสกนิกรชาวไทยไว้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ดังนั้นการเรียนรู้ทำความเข้าใจในหลักการเศรษฐกิจพอเพียง การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การรู้จักตนเองรู้จักพื้นที่และชุมชน เพื่อแสวงหาทางเลือกในการผลิต การจัดการทรัพยากรที่เป็นฐานของการผลิตและชุมชนอย่างยั่งยืน รวมถึงการจัดการกลุ่ม เครือข่าย และชุมชน และการสร้างสุขภาวะ จึงมีความจำเป็นที่ชุมชน สังคมต้องเรียนรู้และเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและองค์กรภาคีทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาควิชาการและองค์กรศาสนา จึงได้ร่วมกันจัดทำหลักสูตร การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ขึ้น เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้มีการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเรียนรู้และพัฒนา โดยการเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์หรืออย่างเป็นระบบ และได้มีการเรียนรู้ทั้งในระดับตนเอง กลุ่ม และชุมชน ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนอย่างแท้จริง จึงได้จัดทำหลักสูตรการเรียนรู้อขึ้น เพื่อให้ผู้สนใจเกษตรกร และหน่วยงานต่าง ๆ ได้ใช้หลักสูตรนี้เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ต่อไป

3.5 ปรัชญาและแนวคิดของหลักสูตร

1) ปรัชญาการศึกษาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาการศึกษาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นไปที่ “ความประพัตที่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผล” โดยเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการลงมือประพัตปฏิบัติให้ถึงจุด “พอประมาณ” (ที่ไม่มากหรือน้อยเกินไปจนไม่เกิดผลที่ดี) อันมิใช่สักแต่ให้คิดได้อย่างเที่ยงตรงในเหตุในผล โดยที่ไม่ลงมือปฏิบัติอะไร ซึ่งในที่สุดการเรียนรู้จากการลงมือประพัตปฏิบัติเช่นนี้ ก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชีวิตผู้เรียนในทางที่เจริญงอกงามขึ้น และตกผลึกเป็น “ปัญญา” ที่สามารถจะนำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเที่ยงตรงในเหตุในผลยิ่ง ๆ ขึ้น อันจะกลายเป็น “ภูมิคุ้มกัน” ของชีวิตต่อไป

การเข้าใจว่า “ผลที่ดี” คืออะไรเป็นเงื่อนไขด้าน “คุณธรรม” ขณะที่การเข้าใจว่า จะต้องกระทำ “เหตุ” อะไรเพื่อนำไปสู่ “ผลที่ดี” นั้น ๆ เป็นเงื่อนไขด้าน “ความรู้” ฉะนั้นหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไขของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง อันได้แก่ “ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกัน” กับเงื่อนไขของ “ความรู้และคุณธรรม” ถ้าอธิบายให้เป็น “กระบวนการเรียนรู้” (learning process) ดังแนวทางที่อธิบายมาข้างต้น ก็จะเห็นได้ว่าปรัชญาการศึกษาของเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะที่คล้ายคลึงมากกับ “กระบวนการเรียนรู้แบบวิทยาศาสตร์” (scientific method) ที่ประกอบด้วยขั้นตอนการ “ตั้งสมมติฐาน” ว่าอะไรเป็น “เหตุ” (หรือตัวแปรนำ) ที่ก่อให้เกิด “ผล” (หรือตัวแปรตาม) ต่าง ๆ จากนั้นก็ “ทดลองพิสูจน์สมมติฐาน” ดังกล่าว (ให้ถึงจุด “พอประมาณ” ที่ไม่มากหรือน้อยเกินไปเพื่อจะประพัตผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ) สุดท้ายจึง “สรุปผลการทดลอง” ให้ตกผลึกเป็น “ปัญญา” ที่สามารถจะนำไปประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาเรื่องอื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ได้ต่อไป (ซึ่งก็จะกลายเป็น “ภูมิคุ้มกัน” ของชีวิตในที่สุด)

2) แนวคิดของหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

จากปรัชญาการศึกษาของเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้กับการสร้างหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยชุดสี่ทางไกล จะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากหลักสูตรการศึกษาภายใต้ระบบการศึกษาปรกติที่เป็นทางการ คือ

(1) ใช้ชุดสี่วิถีทัศน์เป็นเครื่องมือหลักของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ อันทำให้ต้นทุนจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ต่ำมาก แต่ให้ผลสัมฤทธิ์สูง (มีประสิทธิภาพ) เพราะสามารถใช้สถานที่ใด ๆ ในแต่ละหมู่บ้านเป็นที่เรียนก็ได้ขอเพียงให้มีเครื่องเล่นวิถีทัศน์ โดยไม่ต้องลงทุนก่อสร้างอาคารอะไรเพิ่ม อีกทั้งสามารถใช้วิทยากรกระบวนการจากคนในหมู่บ้านเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการความรู้ ส่งผลให้ชาวบ้านไม่ต้องเสียเวลาเดินทางไปเรียนในสถานที่ห่างไกลจากหมู่บ้าน ตลอดจนสามารถจะกำหนดตารางเวลาเรียนที่เหมาะสมร่วมกันได้โดยไม่ให้กระทบต่อวิถีการทำมาหากิน จึงสามารถเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นหลักสูตรระยะยาว และได้ความรู้ครบถ้วนเป็นระบบ (package) ที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ภายใต้บริบทของปัญหาที่แตกต่างกัน (เนื่องจากสามารถใช้สี่วิถีทัศน์ที่มีเรื่องราวความรู้หลากหลายสาขาช่วยในการจัดการเรียนรู้โดยไม่มีข้อติดขัดด้านตัวผู้สอนหรือวิทยากรเก่ง ๆ ที่จะมมีปัญหาในการเดินทางไปสอนยังสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ)

(2) เน้นการเรียนรู้จากการลงมือประพฤติปฏิบัติ ด้วยการอาศัยประเด็นปัญหาของแต่ละชีวิต แต่ละครอบครัว แต่ละชุมชนท้องถิ่น เป็นโจทย์เพื่อหาคำตอบในการแก้ปัญหาเหล่านั้น ผ่านการทำโครงการต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งต่อผู้เรียน ครอบครัว และชุมชนท้องถิ่น (มีประโยชน์) กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนี้ ช่วยให้แม้แต่คนที่อ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ ก็สามารถจะร่วมเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพในการแก้ปัญหาของชีวิตตนเองและครอบครัว จากหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่ออกแบบให้สามารถรองรับกลุ่มคนซึ่งมีพื้นฐานการศึกษาอันแตกต่างกันหลากหลายได้ เนื่องจากเน้นเรียนรู้ด้วยการดูสื่อ วิดีทัศน์เรื่องเล่าต่าง ๆ และการทำโครงการ เพื่อแก้ปัญหาของแต่ละชีวิตและครอบครัว อันสอดคล้องกับวิถีการเรียนรู้ตามปกติของผู้คนอยู่แล้ว เพียงแต่จัดการเรียนรู้ตามธรรมชาตินี้ให้เป็นระบบขึ้น และสร้าง “ระเบียบวินัยของการเรียนรู้” (discipline) ผ่านการให้ใบจุดบัตร ประกาศนียบัตร หรือ “ปัญญาบัตร” ในแต่ละระดับที่จะออกให้กับผู้ที่มีวินัยของการเรียนรู้ตามมาตรฐานที่กำหนด ทั้งนี้เพื่อเป็น “สัญญา” แห่งการรับรองคุณค่าของ “ความรู้” ที่สามารถจะแก้ปัญหาชีวิตของผู้เรียน ครอบครัว และชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) เน้นการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มของคนที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงกันโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง อันจะนำไปสู่การรวมกลุ่มของคนที่มีฐานความรู้ความเข้าใจ (หรือทิวทัศน์) ที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความประหยัดของขนาด (economy of scale) ในการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งด้านการผลิต การบริโภค การจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ของคนในแต่ละชุมชน ตลอดจนนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นจนก่อให้เกิดเป็นสภาพแห่งความมี “มิตรดี สหายดี สภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่ดี” ซึ่งเอื้อต่อการเสริมสร้างความเจริญงอกงามทางจิตปัญญาของผู้คน (ทำให้มีความสุขอย่างยั่งยืน)

3.6 วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและสามารถอธิบายหลักปรัชญา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และระบุคุณค่า ความสำคัญ ประโยชน์ของการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักคิด วิเคราะห์ เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบได้
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกถึงความตั้งใจ และความคาดหวังที่จะประพฤติปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและนำแผนการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของตน ครอบครัว กลุ่ม และชุมชนไปปฏิบัติได้
4. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ มั่นใจ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้
5. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การบูรณาการร่วมกันขององค์กรภาคีต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น และภาคสถาบันการศึกษาในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

3.7 โครงสร้างและรายละเอียดหลักสูตรการเรียนรู้อื่น

โครงสร้างหลักสูตรได้มีการออกแบบเป็นหมวดวิชาต่างๆ จำนวน 8 หมวด ดังนี้

- 1) หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (รหัส 01)
- 2) หมวดวิชา บัญชีครัวเรือน และการจัดการข้อมูลเพื่อการวางแผน (รหัส 02)
- 3) หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน (รหัส 03)
- 4) หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การลดต้นทุนการผลิต และการเพิ่มรายได้ (รหัส 04)
- 5) หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด (รหัส 05)
- 6) หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ (รหัส 06)
- 7) หมวดวิชา สารสนเทศ (รหัส 07)
- 8) หมวดวิชาอื่น ๆ (รหัส 08) (จะมีการพัฒนาในระยะต่อไป)

หมายเหตุ

หมวดวิชาและวิชาในการเรียนรู้อื่น อาจจะมีการพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของผู้เรียน

3.8 รายละเอียดหมวดวิชา

ในหมวดวิชาต่าง ๆ มีรายละเอียดของวัตถุประสงค์และคำอธิบายหมวดวิชาดังนี้

01 หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและกระบวนการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายหลักการ ความสำคัญ ประโยชน์ คุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) เพื่อให้ผู้เรียนมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ของตนเองได้

คำอธิบายหมวดวิชา

หลักการ ความสำคัญ ประโยชน์ คุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนของการปฏิบัติตามวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของตนเองและครัวเรือน การกำหนดขอบเขต เป้าหมายในการแก้ปัญหา การเชื่อมโยงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดำรงความมุ่งหมาย สร้างกำลังใจและกำลังปัญญา และทบทวนความสำเร็จ ทบทวนตนเองและการปรับกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาตนเอง

02 หมวดวิชา บัญชีครัวเรือนและการจัดการข้อมูลเพื่อการวางแผน

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกถึง ความสำคัญ ประโยชน์ของการทำบัญชีครัวเรือนในการลดรายจ่ายในระดับบุคคล และครัวเรือนได้

2) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้

3) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้จากการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนไปปรับใช้ในชีวิตของตนเองและครัวเรือนอย่างเป็นรูปธรรม

คำอธิบายหมวดวิชา

ประโยชน์คุณค่าของบัญชีครัวเรือน ขั้นตอนการจัดทำบัญชีครัวเรือน การวิเคราะห์ และกำหนดแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในระดับบุคคลและครัวเรือนจากบัญชีครัวเรือน

03 หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถจัดการทรัพยากรของตนเอง ครัวเรือน และท้องถิ่นอย่างเหมาะสมได้

2) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทำการเกษตรในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

คำอธิบายหมวดวิชา

หลักการ วิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ การทำเกษตรธรรมชาติ เกษตรกรรมไร้สารพิษ การทำไร่นาสวนผสม การทำวนเกษตร การทำเกษตรอินทรีย์ การจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ความหลากหลายทางชีวภาพและอุทกภัย

04 หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การลดต้นทุนการผลิต และการเพิ่มรายได้

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเสริมสร้างอาชีพให้กับตนเองตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง
2) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถผลิต เพิ่มมูลค่าผลผลิต และแปรรูปอาหารสู่ระบบอาหารปลอดภัยได้

3) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และลดต้นทุนการผลิตได้

คำอธิบายหมวดวิชา

การบริโภค การผลิต การประกอบอาชีพ ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และการเพิ่มมูลค่าผลผลิต การแปรรูปอาหารสู่ระบบอาหารปลอดภัย และการลดต้นทุนการผลิต

05 หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด

2) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

3) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายและประยุกต์หลักการการจัดการตลาดชุมชน และการจัดทำวิสาหกิจชุมชนสู่การปฏิบัติได้

4) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และสามารถจัดการทุนชุมชนและการจัดสวัสดิการชุมชนได้
คำอธิบายหมวดวิชา

แนวคิดหลักการจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชนและการจัดการตลาดชุมชน ตลาด เศรษฐกิจพอเพียง ตลาดสีเขียว การดำเนินการวิสาหกิจชุมชนและการจัดการทุนชุมชน การรวมกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ การจัดการสวัสดิการชุมชน

06 หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับหลักสุขภาวะที่ดี
- 2) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำหลักสุขภาวะที่ดีไปใช้กับตนเอง ครอบครัวและชุมชน
- 3) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของบุคคล กลุ่ม และชุมชน
- 4) เพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพ และสามารถนำความรู้ที่เหมาะสมไปใช้ในการแก้ปัญหา หรือการพัฒนาได้

คำอธิบายหมวดวิชา

หลักการสุขภาวะส่วนบุคคล (กาย จิต สังคม และปัญญา) แนวทางการสร้างสุขภาวะที่ดี ในครัวเรือน การดูแลสุขภาพ การพัฒนาสุขภาวะชุมชนที่ดี แนวคิดหลักการเสริมสร้างศักยภาพและความรู้ในวิชาต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพแก่บุคคล กลุ่ม และชุมชนในแต่ละพื้นที่ ได้แก่ กฎหมายเบื้องต้น การสื่อสารชุมชน การจัดการความรู้ชุมชน การเป็นวิทยากร การวางแผนและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง สันติวิธี

07 หมวดวิชา สารสนเทศ

08 หมวดวิชา อื่น ๆ (เป็นหมวดวิชาที่จะมีการพัฒนา เพิ่มเติมต่อไปตามความเหมาะสม)

4. กระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตร

4.1 ระบบการเรียนรู้และกำหนดเวลาการเรียนรู้

หลักสูตรการเรียนรู้อิงการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ชั้นที่ 1 ใช้ระบบการเรียนการสอนโดยจัดสาระของหลักสูตรเป็นชุดวิชาที่บูรณาการเนื้อหา และประสบการณ์ต่าง ๆ ของวิชาที่มีความสัมพันธ์กันเข้าไว้ด้วยกันอย่างมีระบบ และเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ในเชิงเนื้อหากับการฝึกปฏิบัติ และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจริง ระบบการเรียนรู้แบ่งเป็น 2 ช่วง รวมระยะเวลาการเรียนรู้ตลอดหลักสูตร ทั้ง 2 ช่วงระยะรวมจำนวน 32 สัปดาห์ โดยมีลักษณะดังนี้

4.1.1 ช่วงระยะที่ 1 ระยะการเข้าใจ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นด้านการเรียนรู้เชิงเนื้อหา แนวคิด หลักการและองค์ความรู้ต่างๆ ที่สามารถเข้าใจ ในการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้ เป็นการเรียนรู้ จำนวน 72 ชั่วโมง ระยะเวลาประมาณ **8 สัปดาห์** ดังนี้

- 1) การเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อวีดิทัศน์คัตสรร และการทำกิจกรรมหลังจากชมวีดิทัศน์ ระยะเวลาสัปดาห์ละ 2 วัน ๆ ละ 3 ชั่วโมง รวม 16 วัน 48 ชั่วโมง
- 2) การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่มในการพูดคุย สรุป วิเคราะห์ เนื้อหา สัปดาห์ละ 1 วัน วันละ 3 ชั่วโมง รวม 8 วัน 24 ชั่วโมง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปบทเรียนร่วมกัน

4.1.2 ช่วงระยะที่ 2 ระยะการเข้าถึงและพัฒนา เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถเข้าถึง และเกิดการพัฒนาในระดับบุคคลและครอบครัวตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงขั้นที่ 1 เป็นการเรียนรู้ โดยการปฏิบัติการจริง **24 สัปดาห์** ดังนี้

- 1) การทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองและครัวเรือนในการเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย เวลา 24 สัปดาห์
- 2) การเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติในกิจกรรมการทำบัญชีครัวเรือน 12 สัปดาห์ (กิจกรรมสำหรับผู้ไม่เคยทำบัญชีครัวเรือนมาก่อน ซึ่งจะทำความคุ้นกับกิจกรรมที่ 11.2.1)
- 3) การเรียนรู้ เสริมจากการพูดคุย ศึกษาดูงาน (ถ้ามี) จากบุคคลต้นแบบ กลุ่มต้นแบบชุมชนต้นแบบ รวมถึงการศึกษา ชักถามกับผู้จัดการเรียนรู้
- 4) การเรียนรู้ จากสื่อสิ่งพิมพ์คัตสรร
- 5) การเรียนรู้ โดยกระบวนการกลุ่มในการพูดคุย สรุป วิเคราะห์ สรุปบทเรียน การทำกิจกรรม การปฏิบัติการพัฒนาตนเองและครอบครัวไม่น้อยกว่าเดือนละ 2 วัน วันละ 3 ชั่วโมง รวม 12 วัน 36 ชั่วโมง

4.2 แนวการเรียนรู้หลักสูตร การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

การเรียนรู้ได้มีการจัดทำแนวการเรียนรู้โดยกำหนดตารางการเรียนรู้ กำหนดการสัมมนา กลุ่มผู้เรียนรู้ การให้ผู้เรียนรู้จัดทำโครงการส่วนบุคคลและโครงการกลุ่มดังนี้

1. การเรียนรู้ในหมวดวิชาต่าง ๆ ตามตารางการเรียนรู้ ประจำหลักสูตรชั้นที่ 1 จำนวน 32 สัปดาห์

สัปดาห์ที่	หมวดวิชา และวิชา
1-2	หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ วิชา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิชา วิธีชีวิตพอเพียง วิชา โลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง วิชา วิธีปราชญ์ชาวบ้าน
สัปดาห์ที่	หมวดวิชา และวิชา
3	หมวดวิชา บัญชีครัวเรือนและการจัดการข้อมูลเพื่อการวางแผน วิชา บัญชีครัวเรือน วิชา การจัดการข้อมูลเพื่อวางแผนชีวิตและแผนชุมชน
4	หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน วิชา เกษตรอินทรีย์ วิชา เกษตรกรรมไร้สารพิษ วิชา การจัดการทรัพยากรดิน วิชา เลือก(ตามความสนใจ)
5-6	หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต วิชา การลดต้นทุนการผลิตและลดรายจ่าย วิชา การเสริมสร้างอาชีพ วิชา เลือก(ตามความสนใจ)
7	หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด วิชา วิสาหกิจชุมชน วิชา ระบบการแลกเปลี่ยนและการจัดการตลาดชุมชน
8	หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ วิชา การดูแลสุขภาพภาวะ วิชา การเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน วิชา เลือก(ตามความสนใจ)
1-32	ภาคการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและครัวเรือน

2. การสัมมนากลุ่ม

การสัมมนากลุ่มเป็นการสัมมนาพบปะร่วมกันของผู้ร่วมเรียนรู้ในแต่ละจุดการเรียนรู้ และผู้จัดการกระบวนการเรียนรู้ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพิ่มพูนทักษะ และอภิปรายประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน 2 ระยะ ดังนี้

ช่วงระยะที่ 1 สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 3 ชั่วโมง รวม 8 ครั้ง 24 ชั่วโมง

ช่วงระยะที่ 2 เดือนละ 2 ครั้ง ครั้งละ 3 ชั่วโมง รวม 12 ครั้ง 36 ชั่วโมง โดยวัน เวลา ผู้ร่วมเรียนรู้และผู้จัดการเรียนรู้แต่ละจุดการเรียนรู้ร่วมกันกำหนด ดังนี้

3. โครงการงานส่วนบุคคล

กำหนดให้ผู้เรียนได้จัดทำโครงการงานส่วนบุคคล ดังนี้

ผู้เรียนรู้	ชื่อ.....	นามสกุล.....
ที่อยู่	บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล.....	อำเภอ.....
	จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....	โทรศัพท์.....
	ชื่อโครงการ(ทำอะไร).....	
	รายละเอียดโครงการ (จะอย่างไร ? ทำใด ? เมื่อใด? ฯลฯ).....	

4. โครงการกลุ่ม

การกำหนดให้กลุ่มผู้เรียนได้ร่วมกันจัดทำโครงการกลุ่มดังนี้

ศูนย์การเรียนรู้.....	ชื่อ.....
ที่อยู่	บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....
	จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์.....
	ชื่อ โครงการกลุ่ม (ทำอะไร).....
	จำนวนผู้ร่วมงานกลุ่ม.....คน
	รายละเอียดโครงการ (อย่างไร ? ทำใด ? เมื่อใด? ฯลฯ).....

4.3 ผู้จัดการเรียนรู้

หลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ชั้นที่ 1 ใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกล โดยผู้เรียนจะเรียนจากสื่อวีดิทัศน์คัดสรร และทำกิจกรรมหลังชมวีดิทัศน์ นอกจากนี้ผู้เรียนเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่มในการพูดคุย สรุปล วิเคราะห์เนื้อหา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสรุปบทเรียนร่วมกัน รวมทั้งต้องฝึกปฏิบัติทำกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย การเรียนการสอนดังกล่าวจึงต้องอาศัย**ผู้จัดการเรียนรู้** ซึ่งเป็นอาสาสมัครเป็นผู้ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ อำนวยความสะดวก รวมถึงดูแล ประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มการเรียนรู้ เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ของหลักสูตร ด้วยเหตุนี้บทบาทของผู้จัดการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับกระบวนการเรียนรู้ของหลักสูตรนี้ โดยประเภทและบทบาทของผู้จัดการเรียนรู้มีดังนี้

4.3.1 ประเภทและบทบาทผู้จัดการเรียนรู้

4.3.1.1 ประเภทของผู้จัดการเรียนรู้

1) ผู้จัดการเรียนรู้ประจำหลักสูตร

ผู้จัดการเรียนรู้ประจำหลักสูตรประกอบด้วยที่ปรึกษา คณะทำงานจัดการเรียนรู้ และหน่วยงาน องค์กรร่วมจัดการเรียนรู้ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ร่วมดำเนินการในหลักสูตร

2) ผู้จัดการเรียนรู้ในพื้นที่

ผู้จัดการเรียนรู้ในพื้นที่เป็นผู้ที่อาสา กลุ่มเรียนรู้ในการช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกและจัดกระบวนการเรียนรู้ นำผู้เรียนรู้เข้าสู่กระบวนการทดลองจนร่วมสรุปประเด็นสำคัญ ซึ่งมีทักษะในการเป็นวิทยากรกระบวนการ อาจเป็นบุคลากรในชุมชนเองหรือ เจ้าหน้าที่ นักพัฒนาทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในพื้นที่ / กลุ่มเรียนรู้ อย่างน้อยกลุ่มละ 1 คน

4.3.1.2 บทบาทของผู้จัดการเรียนรู้ในพื้นที่

ผู้จัดการเรียนรู้ในพื้นที่หรือผู้ช่วยชุมชนในพื้นที่ เป็นผู้ที่อาสาในกลุ่มเรียนรู้ในการช่วยเหลืออำนวยความสะดวก และจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยมีบทบาท ดังนี้

- 1) ศึกษาหลักสูตรและสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้
- 2) ชี้แจงทำความเข้าใจในหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้เรียน
- 3) ร่วมกับผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้ ทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม โดยการสัมมนากลุ่ม (กำหนดวิชา สถานที่ เวลาการเรียนรู้)
- 4) อำนวยความสะดวก และแนะนำผู้เรียนในการจัดทำแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน (กำหนดวิชา และ แนะนำกิจกรรม)
- 5) ประสานงาน จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สื่อเพื่อการเรียนรู้
- 6) ในการเรียนรู้เชิงเนื้อหา เป็นผู้นำกระบวนการเรียนรู้ในการตั้งคำถาม คิดวิเคราะห์ สรุปประเด็นที่ได้จากการเรียนรู้
- 7) ในการเรียนรู้ภาคปฏิบัติ ติดตาม เยี่ยมเยียน ให้กำลังใจ ให้ข้อเสนอแนะ
- 8) ติดตามประเมินผลการเรียนรู้ทั้งในส่วนของผู้เรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้และหลักสูตร
- 9) ช่วยประสานงานเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มผู้เรียนรู้กับคณะทำงานหลักสูตร
- 10) ช่วยประสานงานระหว่างกลุ่มผู้เรียนรู้กับองค์กรภาคี สนับสนุนอื่น ๆ
- 11) ให้ข้อเสนอแนะต่อผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการสนับสนุนการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4.3.2 การดำเนินงานของผู้จัดการเรียนรู้

ในระยะเวลา 9 เดือนในการเรียนรู้ตามหลักสูตร ผู้จัดการเรียนรู้มีกิจกรรมที่ต้องดำเนิน ดังนี้

กิจกรรม	ช่วงระยะเวลาในการทำกิจกรรม
1. ประชาสัมพันธ์ รับสมัครผู้เรียนรู้ 2. รวบรวมส่งใบสมัครของผู้เรียนรู้และผู้จัดการเรียนรู้ ให้ มสธ./ Node 3. การสัมมนาผู้จัดการเรียนรู้ 4. รับเอกสารและสื่อการเรียนรู้จาก มสธ. / Node 5. วางแผน กำหนดวิชา / สื่อ / เวลา กับผู้เรียนรู้	
6. จัดกระบวนการเรียนรู้ช่วงที่ 1 7. ส่งเสริมการทำแผนชีวิต / แผนกลุ่ม	เดือนที่ 1-2
8. จัดกระบวนการเรียนรู้ช่วงที่ 2 9. ประสานหน่วยงาน / ชุมชน ขับเคลื่อนแผนชีวิต/แผนกลุ่ม 10. ติดตาม เยี่ยมให้กำลังใจผู้เรียนรู้	เดือนที่ 3-8
11. ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน 12. ประเมินผลหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้	เดือนที่ 8
13. รายงานผลการเรียนรู้และผลการประเมินให้ มสธ. / Node 14. ประสานงานกับ มสธ. / Node ในการขับเคลื่อนต่อไป	เดือนที่ 9

4.3.3 การจัดทำบันทึกของผู้จัดการเรียนรู้ในพื้นที่

ในกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ผู้จัดการเรียนรู้ต้องจัดทำบันทึก (1) บันทึกการเรียนรู้ของผู้เรียนรายบุคคล และ (2) บันทึกข้อคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

4.3.3.1 บันทึกผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (บันทึกผู้เรียนรู้เป็นรายบุคคล)

4.1. บันทึกผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (บันทึกผู้เรียนรู้เป็นรายบุคคล)	
ชื่อผู้เรียนรู้.....
ที่อยู่ บ้านเลขที่.....	ชื่อบ้าน หมู่ที่..... ตำบล.....
อำเภอ.....	จังหวัด..... โทรศัพท์.....
ผลการเรียนรู้	☐ H (ดีเลิศ) ☐ S (ผ่าน) ☐ U (ไม่ผ่าน)

วัน/เดือน/ปี	บันทึกพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน (จุดเด่น/การเปลี่ยนแปลง/ปัญหา/ข้อควร พัฒนา)	ข้อเสนอแนะต่อผู้เรียนรู้

4.3.3.2 บันทึกข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้จัดการเรียนรู้

- 1) สรุปพฤติกรรมของผู้เรียนและกลุ่มเรียนรู้.....
- 2) ข้อคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้.....
- 3) ข้อเสนอแนะต่อหลักสูตร.....
- 4) ข้อเสนอแนะในการสนับสนุนและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ของผู้จัดการ
เรียนรู้.....

4.4 การลงทะเบียนเรียน

ผู้เรียนรู้ในหลักสูตรจะต้องลงทะเบียนเรียนในแต่ละภาคการศึกษาที่มีการเปิดการเรียนรู้อ

4.5 สถานที่และอุปกรณ์การศึกษา

- 1) สถานที่ การจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรนี้ กลุ่มผู้เรียนรู้สามารถกำหนดสถานที่ และ
ช่วงเวลาในการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ด้วยตัวเอง
- 2) อุปกรณ์การเรียนรู้ กลุ่มและชุมชนที่มีการเรียนรู้ จัดเตรียมอุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ เช่น
เครื่องฉายวีดิทัศน์ เครื่องรับโทรทัศน์ ฯลฯ ด้วยตนเอง
- 3) สื่อวีดิทัศน์ เพื่อใช้ในการเรียนรู้ที่ศูนย์เรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราชได้จัดทำขึ้น
- 4) แนวทางการเรียนรู้ประจำหลักสูตร

4.6 ทรัพยากรและงบประมาณ

- 1) ในการดำเนินการเรียนรู้ มีการประสาน บูรณาการจัดการงบประมาณเพื่อจัดกระบวนการ
เรียนรู้ตามความเหมาะสม
- 2) ส่วนทรัพยากรในกิจกรรมอื่น ๆ ผู้เรียนรู้และองค์กรสนับสนุนสมทบตามความจำเป็น

5. เกณฑ์ชีวิตและมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงโดยเชื่อมโยงกับแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องทฤษฎีใหม่ 3 ชั้น ได้แก่ การแก้ปัญหาในระดับบุคคลและครัวเรือน ระดับกลุ่มคน และระดับเครือข่าย จึงกำหนดแบ่งระดับการเรียนรู้ของหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็น 3 ชั้น คือ

ก) เศรษฐกิจพอเพียงขั้นที่ 1 เน้นการแก้ปัญหาในระดับของชีวิตปัจเจกบุคคล และครัวเรือนให้หมดหนี้สิน มีอาชีพการงานที่มั่นคง มีครอบครัวที่อบอุ่น ลดบวมขมุขสิ่งเสพติดที่เป็นทางแห่งความเสื่อมของชีวิต ตลอดจนมีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่แข็งแรง เป็นต้น

ข) เศรษฐกิจพอเพียงขั้นที่ 2 เน้นการแก้ปัญหาในระดับของกลุ่มคนที่มีการรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มลักษณะต่าง ๆ อาทิ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ ให้เกิดเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งมั่นคง สามารถพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสุขภาพะทั้งในมิติทางด้านกาย (Physical Health) จิต (Mental Health) สังคม (Social Health) และ จิตปัญญา (Spiritual Health) ของสมาชิกกลุ่ม

ค) เศรษฐกิจพอเพียงขั้นที่ 3 เน้นการแก้ปัญหาในระดับเครือข่ายที่เชื่อมโยงกลุ่มคนหลายกลุ่มเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในมิติต่าง ๆ อาทิ เครือข่ายลุ่มน้ำที่ร่วมมือช่วยเหลือกันในการแก้ปัญหาเรื่องน้ำของลุ่มน้ำนั้น ๆ หรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ร่วมมือช่วยเหลือกันในด้านการผลิตและการตลาด เพื่อให้สามารถต่อรองแข่งขันกับองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่อื่น ๆ ได้ เป็นต้น

การเชื่อมโยงหลักเศรษฐกิจพอเพียง 3 ชั้น กับหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไขของกระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ได้กรอบของเกณฑ์ชีวิตและมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเป็น 9 ชั้น คือ

	เข้าใจ (คิดได้เที่ยงตรง ในเหตุในผล)	เข้าถึง (ทดลองปฏิบัติ ให้ถึงจุดพอประมาณ)	พัฒนา (ตกผลึกเป็น ภูมิคุ้มกัน)
เศรษฐกิจพอเพียง ขั้นที่ 1 (บุคคล/ครัวเรือน)	เกณฑ์ชีวิต มาตรฐานขั้นที่ 1	เกณฑ์ชีวิต มาตรฐานขั้นที่ 2	เกณฑ์ชีวิต มาตรฐานขั้นที่ 3
เศรษฐกิจพอเพียง ขั้นที่ 2 (กลุ่ม)	เกณฑ์ชีวิต มาตรฐานขั้นที่ 4	เกณฑ์ชีวิต มาตรฐานขั้นที่ 5	เกณฑ์ชีวิต มาตรฐานขั้นที่ 6
เศรษฐกิจพอเพียง ขั้นที่ 3 (เครือข่าย)	เกณฑ์ชีวิต มาตรฐานขั้นที่ 7	เกณฑ์ชีวิต มาตรฐานขั้นที่ 8	เกณฑ์ชีวิต มาตรฐานขั้นที่ 9

5.1 มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร

การเรียนรู้ในหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ได้กำหนดมาตรฐานในการเรียนรู้ดังนี้

1. มาตรฐานในการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม เป็นมาตรฐานที่วัดพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1) มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) มีการทำบัญชีครัวเรือน
- 3) มีการทำเกษตรกรรมในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการผลิตอาหารปลอดภัย
- 4) มีการเสริมสร้างกิจกรรม เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สินและลดต้นทุนการผลิต
- 5) มีการเสริมสร้างสุขภาพของตนเอง และครัวเรือน
- 6) มีการทำแผนปฏิบัติการพัฒนาของตนเอง กลุ่ม / ชุมชน
- 7) สามารถพึ่งพาตนเอง มีความทุกข์น้อยลง มีความสุขมากขึ้น
- 8) มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และสังคม ตามอัตภาพและมีจิตสาธารณะ

มาตรฐานการเรียนรู้มีพัฒนาการในระยะต้น ระยะกลาง ระยะปลายที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3

2. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หลักสูตรการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้พิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ผู้เรียนรู้ได้พัฒนาขึ้นในตนเองจากประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังให้ผู้เรียนรู้มีอย่างน้อย 5 ด้าน ดังนี้

1) **ด้านคุณธรรมจริยธรรม (Ethics and Moral)** หมายถึง การพัฒนานิสัยในการประพฤติอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และด้วยความรับผิดชอบทั้งในส่วนตนและส่วนรวม ความสามารถในการปรับวิถีชีวิตในความขัดแย้งทางค่านิยม การพัฒนานิสัยและการปฏิบัติตนตามศีลธรรม ทั้งในเรื่องส่วนตัวและสังคม

2) **ด้านความรู้ (Knowledge)** หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจ การนึกคิดและการนำเสนอข้อมูล การวิเคราะห์และจำแนกข้อเท็จจริงในหลักการ ทฤษฎี ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้

3) **ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills)** หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และใช้ความรู้ ความเข้าใจในแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และกระบวนการต่าง ๆ ในการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน

4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (Interpersonal Skills and Responsibility) หมายถึง ความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม การแสดงถึงภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ความสามารถในการวางแผนและรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง

5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical Analysis, Communication and Information Technology Skills) หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข ความสามารถในการใช้เทคนิคทางคณิตศาสตร์ (ที่จำเป็น) ความสามารถในการสื่อสารทั้งการพูด การเขียน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ที่เหมาะสม)

5.2 การประกันคุณภาพหลักสูตร

ด้านการประกันคุณภาพหลักสูตรกำหนดไว้ดังนี้

1. การบริหารหลักสูตร

1) มีคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ จากทุกภาคส่วนทั้งสถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และภาคประชาชน

2) มีการพิจารณากลับกรองหลักสูตรในรูปคณะกรรมการ

3) มีการแต่งตั้งผู้จัดการเรียนรู้ประจำหลักสูตร ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน

4) มีวิจัยและการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

2. การวัดผลการเรียนรู้

1) มีคณะกรรมการออกแบบการวัดผล

2) มีการพิจารณาตัดสินผลการเรียนรู้ร่วมกันในรูปคณะกรรมการ

3) มีการวัดผลภายในกลุ่มโดยการดำเนินการวัดผลแบบมีส่วนร่วมโดยสมาชิกกลุ่มร่วมกับผู้จัดการเรียนรู้

3. การประเมินประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้

มีผลการศึกษาวิจัย ความพึงพอใจของผู้เรียน ผู้จัดการเรียนรู้และหน่วยงานภาคีต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ และการพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

5.3 การวัดผลและการสำเร็จการเรียนรู้

ในการวัดผลการเรียนรู้ การสำเร็จการเรียนรู้ และความคิดเห็นของผู้เรียนต่อความเหมาะสมของการวัดผลการสำเร็จการเรียนรู้มีดังนี้

1. การวัดผลการเรียนรู้ กำหนดลำดับขั้นในการแสดงความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนรู้ ดังนี้

สัญลักษณ์	ความหมาย	คำอธิบาย
H	การเรียนรู้ดีเลิศ	<ul style="list-style-type: none"> • เรียนครบตามหลักสูตร • ทำบัญชีครัวเรือน • มีแผนชีวิต (โครงการส่วนบุคคลและกลุ่ม) • ลดรายจ่าย ลดหนี้สิน มีรายได้เพิ่ม ลดต้นทุน • มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความทุกข์น้อยลง มีความสุขมากขึ้น
S	ผ่านการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> • เรียนครบตามหลักสูตร • ทำบัญชีครัวเรือน • มีแผนชีวิต (โครงการส่วนบุคคลและกลุ่ม)
U	ไม่ผ่านการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> • เรียนไม่ครบเกณฑ์ของหลักสูตร

2. การสำเร็จการเรียนรู้ ผู้สำเร็จการเรียนรู้ในหลักสูตร ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

2.1 มีเวลาเรียน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนวันที่มีการนัดพบของกลุ่ม (ร้อยละ 80 ของ 20 วัน)

2.2 มีการทำบัญชีครัวเรือนสม่ำเสมอ (สำหรับผู้ที่ไม่เคยทำบัญชีครัวเรือน)

2.3 มีการทำโครงการส่วนบุคคลและโครงการกลุ่ม (แผนชีวิต)

2.4 มีการทำกิจกรรม ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ของตนเองและครัวเรือน

อนึ่ง บุคคล กลุ่ม หรือชุมชนที่สามารถพัฒนาและสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นที่ยอมรับและเป็นต้นแบบแก่บุคคล กลุ่มหรือชุมชนอื่น ๆ ได้ จะได้รับมอบรางวัลผลการเรียนรู้ในการเป็นต้นแบบการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

6. การประเมินผลต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ในระยะเวลาการขยายผลหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเป็นต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้นำไปใช้กับศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 35 ศูนย์ เพื่อศึกษาผลของหลักสูตร ดังนี้

1. ผลการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรต้นแบบ
2. ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากหลักสูตรทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับครอบครัวและระดับชุมชน ทั้งในข้อมูลในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

6.1 ผลการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรต้นแบบ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรต้นแบบและมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร โดยการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.11 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.11 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ความคิดเห็นต่อการบรรลุ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	ผู้เรียนรู้ (n=126)	ผู้จัดการ เรียนรู้ (n=19)	คณะทำงาน จัดการเรียนรู้ (n=17)	ตัวแทนภาคี (n=10)
1. มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เข้าสู่ วิถีเศรษฐกิจพอเพียง				
1.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการ เรียนรู้	4.00 (0.64) มาก	3.74 (0.56) มาก	4.41 (0.51) มากที่สุด	4.30 (0.48) มากที่สุด
1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผล การเรียนรู้	3.80 (0.59) มาก	3.79 (0.42) มาก	4.00 (0.35) มาก	3.70 (0.67) มาก
2. มีการทำและใช้ประโยชน์จากบัญชี ครัวเรือน				
2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการ เรียนรู้	3.93 (0.72) มาก	4.00 (0.82) มาก	4.24 (0.56) มากที่สุด	4.40 (0.70) มากที่สุด
2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผล การเรียนรู้	3.81 (0.65) มาก	3.74 (0.73) มาก	3.82 (0.53) มาก	3.80 (0.80) มาก
3. มีการทำเกษตรกรรมในระบบ เกษตรกรรมยั่งยืน และการผลิตอาหาร ปลอดภัย				
3.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการ เรียนรู้	3.95 (0.78) มาก	4.05 (0.62) มาก	4.24 (0.56) มากที่สุด	4.30 (0.67) มากที่สุด
3.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผล การเรียนรู้	3.83 (0.63) มาก	3.79 (0.63) มาก	3.82 (0.39) มาก	4.00 (0.47) มาก
4. มีการเสริมสร้างกิจกรรม เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สินและลดต้นทุนการ ผลิต				
4.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐาน การเรียนรู้	3.95 (0.79) มาก	4.11 (0.57) มาก	4.35 (0.61) มากที่สุด	4.60 (0.70) มากที่สุด
4.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผล การเรียนรู้	3.80 (0.69) มาก	3.84 (0.50) มาก	3.94 (0.43) มาก	3.80 (0.80) มาก

ตารางที่ 4.11 ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อการบรรลุ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	ผู้เรียนรู้ (n=126)	ผู้จัดการ เรียนรู้ (n=19)	คณะทำงาน จัดการเรียนรู้ (n=17)	ตัวแทนภาคี (n=10)
5. มีการเสริมสร้างสุขภาวะของตนเอง และครัวเรือน				
5.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐาน การเรียนรู้	3.98 (0.78) มาก	3.84 (0.50) มาก	4.12 (0.70) มาก	4.50 (0.71) มากที่สุด
5.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผล การเรียนรู้	3.84 (0.62) มาก	3.89 (0.46) มาก	3.76 (0.44) มาก	3.90 (0.74) มาก
6. มีการทำแผนปฏิบัติการพัฒนาของ ตนเอง กลุ่ม / ชุมชน				
6.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐาน เรียนรู้	3.77 (0.69) มาก	3.68 (0.58) มาก	3.88 (0.60) มาก	4.40 (0.52) มากที่สุด
6.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผล การเรียนรู้	3.73 (0.65) มาก	3.68 (0.48) มาก	3.71 (0.47) มาก	4.00 (0.67) มาก
7. สามารถพึ่งพาตนเอง มีความทุกข์ น้อยลง มีความสุขมากขึ้น				
7.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการ เรียนรู้	3.90 (0.74) มาก	3.89 (0.81) มาก	4.00 (0.50) มาก	4.40 (0.70) มากที่สุด
7.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผล การเรียนรู้	3.85 (0.62)	3.79 (0.63)	3.71 (0.47)	4.00 (0.67)
8. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และ สังคม ตามอัตภาพและมีจิตสาธารณะ				
8.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการ เรียนรู้	4.01 (0.72) มาก	3.89 (0.66) มาก	4.12 (0.60) มาก	4.40 (0.48) มากที่สุด
8.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผล การเรียนรู้	3.93 (0.60) มาก	3.74 (0.45) มาก	3.65 (0.49) มาก	4.00 (0.47) มาก

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร และความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผลการเรียนรู้ทั้ง 8 ประเด็น ปรากฏผลดังนี้

1. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการบทศน์เข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการบทศน์เข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 2 ด้านดังนี้

1.1 *ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้* มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.51) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.48) และในระดับมาก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.64) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.56) ตามลำดับ

1.2 *ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผลการเรียนรู้* กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.35) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.59) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.42) และกลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.67)

2. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการทำและใช้ประโยชน์จากบัญชีครัวเรือน

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการทำและใช้ประโยชน์จากบัญชีครัวเรือน ทั้ง 2 ด้านดังนี้

2.1 *ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้* มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.70) และกลุ่ม คณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.56) และในระดับมาก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.82) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

2.2 *ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผลการเรียนรู้* กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.53) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.65) กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.80) และ กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.73)

3. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการทำเกษตรกรรมในระบบเกษตรกรรม ยั่งยืน และการผลิตอาหารปลอดภัย

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการทำเกษตรกรรมในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการผลิตอาหารปลอดภัย ทั้ง 2 ด้านดังนี้

3.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.67) และกลุ่ม คณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.56) และในระดับมาก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้จัดการการ เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.62) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.78) ตามลำดับ

3.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผลการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.47) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.63) กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.39) และ กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.63)

4. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการเสริมสร้างกิจกรรม เพิ่มรายได้ ลด รายจ่ายลดหนี้สิน และลดต้นทุนการผลิต

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการเสริมสร้าง กิจกรรม เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สินและลดต้นทุนการผลิต ทั้ง 2 ด้านดังนี้

4.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.70) และกลุ่ม คณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.61) และในระดับมาก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้จัดการการ เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.57) และกลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.79) ตามลำดับ

4.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผลการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.94$, S.D. = 0.43) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.50) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.69) และ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.80)

5. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการเสริมสร้างสุขภาวะของตนเอง และ ครัวเรือน

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการเสริมสร้าง สุขภาวะของตนเอง และครัวเรือนทั้ง 2 ด้านดังนี้

5.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.71) และในระดับ มาก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.70) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.78) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.50) ตามลำดับ

5.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผลการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.74) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.46) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.62) และกลุ่ม คณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.76$, S.D. = 0.44)

6. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการทำแผนปฏิบัติการพัฒนาของตนเอง กลุ่ม / ชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านมีการทำ แผนปฏิบัติการพัฒนาของตนเอง กลุ่ม / ชุมชน ทั้ง 2 ด้านดังนี้

6.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.52) และในระดับ มาก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 0.60) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.69) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.58) ตามลำดับ

6.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผลการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.67) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 0.65) กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.47) และ กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.48)

7. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านการสามารถพึ่งพาตนเอง มีความทุกข์ น้อยลง มีความสุขมากขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านการสามารถ พึ่งพาตนเอง มีความทุกข์น้อยลง มีความสุขมากขึ้น ทั้ง 2 ด้านดังนี้

7.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.70) และในระดับ มาก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.50) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.74) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.81) ตามลำดับ

7.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผลการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.67) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.62) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.63) และกลุ่ม คณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.47)

8. ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และสังคมตามอัตภาพและมีจิตสาธารณะ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และสังคม ตามอัตภาพและมีจิตสาธารณะ ทั้ง 2 ด้านดังนี้

8.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ มีกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 1 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.48) และในระดับ มาก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะกรรมการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.60) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.72) และกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.66) ตามลำดับ

8.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบรรลุผลการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามี ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด 4 กลุ่ม ตามลำดับ ดังนี้ กลุ่มตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.47) กลุ่มผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.60) กลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.45) และกลุ่ม คณะทำงานจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 0.49)

6.2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากหลักสูตรทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับครอบครัว และระดับชุมชน

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับ ครอบครัว และระดับชุมชน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.12 - 4.15 ดังต่อไปนี้

6.2.1 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับบุคคล

ตารางที่ 4.12 การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับบุคคล

การเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล*	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
1. ผู้เรียนรู้		
นำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติ	37	29.4
ได้รับความรู้	17	13.5
มีความคุ้นเคยกับคนในชุมชนเพิ่มขึ้น	8	6.3
ได้พัฒนาตัวเอง	2	1.6
2. ผู้จัดการการเรียนรู้		
มีการนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติ	10	52.6
ได้รับความรู้	4	21.1
ได้พัฒนาตัวเอง	3	15.8

* ข้อมูลจากคำถามปลายเปิดที่มีผู้ตอบบางส่วน

จากตารางที่ 4.12 การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับบุคคล ผลจากการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

ผู้เข้าเรียนรู้ที่ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 29.4 มีความคิดเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล คือนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติ รองลงมา ร้อยละ 13.5 ได้รับความรู้ มีความคุ้นเคยกับคนในชุมชนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 6.3 ตามลำดับ

ผู้จัดการการเรียนรู้ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล คือมีการนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติ ร้อยละ 52.6 รองลงมา มีความเห็นว่าผู้เรียนรู้ได้รับความรู้ ร้อยละ 21.1 และได้พัฒนาตัวเอง ร้อยละ 15.8 ตามลำดับ

6.2.2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับกลุ่ม

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับกลุ่ม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.13 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.13 การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับกลุ่ม

การเปลี่ยนแปลงในระดับกลุ่ม*	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
1. ผู้เรียนรู้		
เกิดความสามัคคีในกลุ่ม	23	18.2
ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ	15	11.9
เกิดกลุ่มกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ตามที่เรียนรู้	8	6.3
คนในกลุ่มได้ความรู้และพัฒนาตนเอง	8	6.3
มีการรวมกลุ่มเรียนรู้ในชุมชน	5	4.0
2. ผู้จัดการการเรียนรู้		
เกิดกลุ่มกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ตามที่เรียนรู้	8	42.1
มีการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน	4	21.0
มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกิดความสามัคคีในกลุ่ม	4	21.0

* ข้อมูลจากคำถามปลายเปิดที่มีผู้ตอบบางส่วน

จากตารางที่ 4.13 การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับกลุ่ม ผลจากการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้ ผู้เข้าเรียนรู้ มีความคิดเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงในระดับกลุ่ม คือ เกิดความสามัคคีในกลุ่มมากที่สุดคือ ร้อยละ 18.2 รองลงมา ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ ร้อยละ 11.9 เกิดกลุ่มกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ตามที่เรียนรู้ และคนในกลุ่มได้ความรู้และพัฒนาตนเอง ร้อยละ 6.3 เท่ากัน

ผู้จัดการการเรียนรู้ ร้อยละ 42.1 มีความคิดเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงในระดับกลุ่ม คือเกิดกลุ่มกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ตามที่เรียนรู้ รองลงมา ร้อยละ 21.0 เท่ากัน มีการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกิดความสามัคคีในกลุ่ม ตามลำดับ

6.2.3 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับชุมชน

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับชุมชน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.14 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.14 การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับชุมชน

การเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน*	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
1. ผู้เรียนรู้ (n=126)		
คนในชุมชนมีความรู้เพิ่มขึ้น	20	15.9
เกิดการเรียนรู้และการรวมกลุ่มด้านต่างๆ ร่วมกันในชุมชน	14	11.1
ภาคภูมิใจในชุมชนและชุมชนมีชื่อเสียง	12	9.5
ทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น	5	4.0
2. ผู้จัดการการเรียนรู้ (n=19)		
คนในชุมชนมีความรู้เพิ่มขึ้น	5	41.7
เกิดการเรียนรู้และการรวมกลุ่มด้านต่างๆ ร่วมกันในชุมชน	4	21.0
ภาคภูมิใจในชุมชน	3	15.8

* ข้อมูลจากคำถามปลายเปิดที่มีผู้ตอบบางส่วน

จากตารางที่ 4.14 การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับชุมชน ผลจากการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

ผู้เข้าเรียนรู้ ร้อยละ 15.9 มีความคิดเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน คือ คนในชุมชนมีความรู้เพิ่มขึ้น รองลงมา ร้อยละ 11.1 เกิดการเรียนรู้และการรวมกลุ่มด้านต่างๆ ร่วมกันในชุมชน ร้อยละ 9.5 ภาคภูมิใจในชุมชนและชุมชนมีชื่อเสียง ตามลำดับ

ผู้จัดการการเรียนรู้ส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน คือ คนในชุมชนมีความรู้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 41.7 รองลงมา ร้อยละ 21.0 เกิดการเรียนรู้และการรวมกลุ่มด้านต่างๆ ร่วมกันในชุมชน และร้อยละ 15.8 ภาคภูมิใจในชุมชน ตามลำดับ

6.2.4 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับหน่วยงาน

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับหน่วยงาน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังรายละเอียดในตารางที่ 4.15 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.15 การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับหน่วยงาน

การเปลี่ยนแปลงในระดับหน่วยงาน*	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
1. ผู้เรียนรู้		
มีหน่วยงานต่าง ๆ มาทำงานร่วมกันมากขึ้น	22	17.5
เกิดการบูรณาการในการทำงาน	12	9.5
เกิดการพัฒนาการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ	6	4.8
2. ผู้จัดการเรียนรู้		
มีหน่วยงานต่าง ๆ มาทำงานร่วมกันมากขึ้น	5	26.3
เกิดการบูรณาการในการทำงาน	3	15.8
ยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของหน่วยงานต่าง ๆ น้อย	2	10.5

* ข้อมูลจากคำถามปลายเปิดที่มีผู้ตอบบางส่วน

จากตารางที่ 4.15 การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับหน่วยงาน ผลจากการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

ผู้เข้าเรียนรู้ ร้อยละ 17.5 มีความคิดเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในระดับหน่วยงาน คือ มีหน่วยงานต่าง ๆ มาทำงานร่วมกันมากขึ้น รองลงมา ร้อยละ 9.5 เกิดการบูรณาการในการทำงาน และร้อยละ 4.8 เกิดการพัฒนาการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ตามลำดับ

ผู้จัดการการเรียนรู้กว่าหนึ่งในสี่ (ร้อยละ 26.3) มีความคิดเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในระดับหน่วยงาน คือ มีหน่วยงานต่าง ๆ มาทำงานร่วมกันมากขึ้น รองลงมา ร้อยละ 15.8 เกิดการบูรณาการในการทำงาน และร้อยละ 10.5 ยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของหน่วยงานต่าง ๆ น้อย ตามลำดับ

6.3 ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับผลของหลักสูตรการที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับครอบครัว ชุมชนและหน่วยงาน

การเรียนรู้ตามหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระดับบุคคลหรือตัวผู้เรียนในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งต่อกลุ่มสมาชิก ท้องถิ่นและหน่วยงาน โดยเฉพาะในด้านการประกอบอาชีพและสุขภาพอนามัย นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ ติดตามมา โดยกลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงต่อตัวผู้เรียน

1.1) ด้านความรู้ กลุ่มผู้เรียนได้รับความรู้จากหลักสูตรในหลายด้าน นอกจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ยังได้รับความรู้ในด้านการทำบัญชีครัวเรือน การทำน้ำหมักชีวภาพ พลังงานทดแทน การทำนาโยน การทำเกษตรอินทรีย์ ฯลฯ ซึ่งสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ทำให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งยังส่งเสริมให้เป็นคนมีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

1.2) **ด้านเศรษฐกิจ** กลุ่มผู้เรียนได้มีการนำความรู้ในรายวิชาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการทำบัญชีครัวเรือน อันก่อให้เกิดการนำไปสู่การลดรายจ่ายบางรายการที่ฟุ่มเฟือยในชีวิตประจำวัน ทำให้ช่วยลดหนี้สินและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้โดยที่รู้คุณค่าของเงิน นอกจากนี้ยังช่วยในการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมให้แก่กลุ่มผู้เรียนอีกด้วย

1.3) **ด้านสังคม** กลุ่มผู้เรียนได้มีความตระหนักถึงผลเสียหายจากการใช้สารเคมีในด้านยาฆ่าแมลงกำจัดศัตรูพืช รวมทั้งการใช้ปุ๋ยเคมีที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ ตลอดจนมีการระมัดระวังและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการผลิตและบริโภคอาหารที่ปลอดภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคการเกษตร ทำให้สุขภาพของผู้เรียนหลายรายมีแนวโน้มที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความรักสามัคคีของกลุ่มผู้เรียนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้มีการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนตามมาเป็นการต่อเนื่อง

2) การเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มสมาชิก

กลุ่มสมาชิกมีการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการประกอบอาชีพและการทำงานร่วมกัน โดยมีการทำกิจกรรมส่วนกลางของหลักสูตรร่วมกัน ก่อให้เกิดความผูกพัน ความรักสามัคคีร่วมกัน บางกลุ่มมีการลงทุนประกอบอาชีพด้วยกัน ทำให้เกิดรายได้เสริม ทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบการทำงานของกลุ่มได้ดียิ่งขึ้น

3) การเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนและท้องถิ่น

ผลจากการเรียนรู้ของหลักสูตรก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นหลายด้าน ได้แก่ สภาวะแวดล้อมของท้องถิ่นมีแนวโน้มที่ดีขึ้น เนื่องจากการลดการใช้สารเคมีในรูปแบบของยาฆ่าแมลงและกำจัดศัตรูพืช รวมทั้งปุ๋ยเคมี โดยมีการหันมาใช้น้ำหมักชีวภาพและสารสกัดจากพืชบางชนิดและการใช้ปุ๋ยหมักในท้องถิ่นทดแทน นอกจากนี้ยังช่วยให้มีการนำประเพณีและวัฒนธรรมอันเป็นวิถีไทยคืนมา โดยมีการร่วมกันลงแขกเกี่ยวข้าวในบางพื้นที่ รวมทั้งยังก่อให้เกิดความผูกพันกับท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้นพร้อมที่จะเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อบ้านเกิดและการพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญมากยิ่งขึ้น

4) การเปลี่ยนแปลงต่อหน่วยงาน

หน่วยงานในชุมชนที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งได้มีการนำนโยบายทางด้านเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ประกอบการดำเนินงาน โรงเรียนบางแห่งได้กำหนดให้มีการเรียนการสอนทางด้านเศรษฐกิจพอเพียงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานย่อยของภาคีที่จัดหลักสูตรยังได้มีการประสานงานกับทั้งกลุ่มผู้เรียนในท้องถิ่น เพื่อดำเนินการทางด้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านและศูนย์การเรียนรู้ทางด้านเกษตรของท้องถิ่น ซึ่งนอกจากจะเป็นพี่เลี้ยงให้กลุ่มสมาชิกแล้ว ยังให้การสนับสนุนการเรียนรู้ด้านทรัพยากรต่าง ๆ เป็นอย่างดี

7. บทเรียนกรณีศูนย์การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ

โดยบทเรียนจากศูนย์การเรียนรู้หลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่างจำนวน 3 ศูนย์ ซึ่งเป็นตัวแทนผู้เรียนรู้กลุ่มเกษตรกร กลุ่มประมง คือ

1. ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านสวนมะรุ่ย อ.ทับปุด จ.พังงา (กลุ่มทำประมง)
2. ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองเขิน จ.สมุทรสงคราม (กลุ่มทำสวน)
3. ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโป่งแมลงวัน อ.เมือง จ.นครราชสีมา (กลุ่มทำไร่)

7.1 ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านสวนมะรุ่ย อ.ทับปุด จ.พังงา (กลุ่มทำประมง)

บริบทของชุมชนและความเป็นมาในการเข้าร่วมเรียนรู้ในหลักสูตร

ชุมชนบ้านมะรุ่ย จ.พังงา เป็นชุมชนที่มีวิถีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และสงบ คนในชุมชนมีทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำประมง อดีตที่ผ่านมามีทรัพยากรทางชีวภาพทางทะเลสมบูรณ์มาก หลังจากนั้นการทำประมงเป็นแบบทำลายล้าง ทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรทางทะเลไปมากส่งผลกระทบต่อชุมชนในเรื่องการประกอบอาชีพ เมื่อทรัพยากรทางทะเลได้ถูกทำลายไปมากทำให้ผลผลิตที่เคยได้จากการประมงลดน้อยลง รายได้ที่เคยได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ต่อมาได้จัดทำเวทีประชาคมในหมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านทบทวนอดีตในเรื่องของการดำรงชีพ วิถีชีวิต การประกอบอาชีพว่าเกิดอะไรขึ้นความอุดมสมบูรณ์ความหลากหลายของอาชีพต่าง ๆ หายไป จึงจัดทำเวทีย่อยกลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านจำนวน 8 กลุ่ม ภายในกลุ่มให้ระดมปัญหา ปัญหาเกิดจากอะไรเกิดขึ้นได้อย่างไร และวิเคราะห์ปัญหา เราจะร่วมกันแก้ไขปัญหาได้อย่างไร นำไปสู่กระบวนการนำเสนอในเวทีประจำเดือนของตำบล หลังจากการประชุมใหญ่ผ่านไปแล้ว เกิดเป็นกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อปกป้องและฟื้นฟู พื้นฐานในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ต้องรู้จักใช้ประโยชน์ของทรัพยากร เกิดกระบวนการต่อสู้เรื่องของการปกป้อง หลังจากมีกลุ่มอาสาได้เรียนรู้จากองค์กรภายนอกเรื่องคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืช โดยคุณธนู แบนเนียร เป็นผู้ประสานงาน พอคุณธนูอยู่ในโครงการฟื้นฟูอันดามันก็ได้ประสานงานกับเอ็นจีโอได้สร้างการเรียนรู้ความเข้าใจให้กับชุมชน

จากปัญหาของชุมชนบ้านมะรุ่ย ที่ผู้ใหญ่บ้านอำหมีด คำนึงการ ต้องการให้ชุมชนกลับมาสู่วิถีชีวิตที่ดีเช่นในอดีต รวมทั้งไม่ทำลายและเบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าสู่การเรียนรู้หลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ชั้นที่ 1 ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา

1. บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้อง : บทบาทผู้นำชุมชน

คุณอำหมีด คำหนึ่งการ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ต.มะรุ่ย อ.ทับปุด จ.พังงา กล่าวว่า “ในระยะแรกผู้ใหญ่บ้านยังตีความคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ไม่ออก ตอนแรกคิดว่าต้องประหยัด ออม แล้วก็รู้ว่าไม่ใช่ หลังจากทำแผนครอบครัว ทำบัญชีครัวเรือนเราจะรู้เลยว่าการใช้จ่ายของเราล้นรายได้ของเราสมดุลกันหรือไม่ เราต้องปรับปรุงตัวเอง ปรับปรุงภายในครอบครัว และเมื่อมาเรียนหลักสูตรของ มสช. ก็ได้รู้เรื่องของคุณค่าในเรื่องค่าใช้จ่าย การเพิ่มปริมาณของสินทรัพย์ เมื่อเรียนรู้อีกกลับไปทำที่บ้าน ทำน้ายาล้างจาน ทำผักสวนครัว สมุนไพรต่าง ๆ ซึ่งลดรายจ่ายแม้ไม่เพิ่มรายได้ก็จริง แต่เมื่อไม่ต้องมีรายจ่ายในเรื่องที่ทำเองได้ก็ประหยัดได้วันละ 100 - 200 บาท จะนำความรู้จากไปเผยแพร่ให้กับคณะกรรมการ อีกส่วนหนึ่งจะไปเผยแพร่กับชาวบ้านชุมชน”

2. บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้อง : ผู้จัดการศูนย์การเรียนรู้

สุติน กรีนฟอร์เรส ผู้จัดการกระบวนการศูนย์การเรียนรู้บ้านสวนมะรุ่ย อ.ทับปุด จ.พังงา กล่าวว่า “มีความโชคดีของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้บ้านสวนมะรุ่ย ผู้เรียนเป็นตัวแทนของแต่ละพื้นที่ที่สัมพันธ์กันอยู่ก่อนแล้ว ก็จะพูดคุยเข้าใจกันง่ายขึ้น มีฐานการจัดกิจกรรมมาก่อนหน้านี้แล้ว แต่ปัญหาอุปสรรคที่เราเจอก็คือ ผู้เรียนต่างอยู่กันคนละชุมชนกัน ต่างหมู่บ้านกัน จึงเป็นอุปสรรคในการเรียนการสอน ต้องกำหนดกติการ่วมกันในการมาเรียนตรงนี้ ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วงระยะที่มาเรียนมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น ถ้าผู้เรียนไม่ตั้งใจมาเรียนไม่สละให้กับตัวเองก็ไม่สามารถมาเรียนได้ อยู่คนละอำเภอกัน แต่ผู้ที่มีเรียนมีความตั้งใจอยากเรียนรู้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมากพอสมควรจึงเกิดแรงบันดาลใจในการเสียสละของตัวเองเข้ามาเรียนซึ่งช่วยแก้ปัญหาได้ จากส่วนหนึ่งคุณกิตติกาในการอยู่ร่วมกันในการมาเรียน ถ้าไม่วางกติกาขึ้นมาก่อนการควบคุมปัญหามันจะยาก แต่ถ้ามีกติกาและนำมาสู่การแก้ปัญหา กติกาจะมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับปัญหา หลักๆ ใช้กติกาเป็นตัวกำหนด เช่น เรียนวันละ 3 ชั่วโมง ช่วงเช้าทำอะไรก่อน มีเวลาพักกินน้ำ ถ้าอยากสูบบุหรี่ก็ขอให้หาที่สูบที่ไม่รบกวนผู้เรียนผู้หญิง ถ้าจะคุยโทรศัพท์ก็ลุกไปคุยที่อื่น ปัญหาเวลาจะพยายามนัดกันให้สอดคล้องที่สุดเพราะเงื่อนไขที่อยู่ต่างพื้นที่กัน เวลาที่จะลงไปในพื้นที่ หรือกิจกรรมที่เป็นโครงการของตัวเองหรือของกลุ่มก็คุยกันแล้วกำหนดล่วงหน้า

จากการสังเกตดูพฤติกรรมประเด็นที่หนึ่งที่เกิดขึ้นได้ชัดคือ ความรับผิดชอบและการตรงต่อเวลา เพราะเรามีเวลาจำกัดมาก ถ้าเข้าไปครึ่งชั่วโมงก็จะส่งผลไปกินเวลาส่วนอื่น เพราะวันศุกร์ช่วงเที่ยงต้องมีเวลาละหมาด เวลาเดินกลับอีก 20 กิโลเมตร

พฤติกรรมการกล้าแสดงออกก็สูงขึ้น ผู้เรียนผู้หญิงไม่กล้าแสดงออกเราพยายามใช้เงื่อนไขให้เขากล้าแสดงออกกลายเป็นฝึกการเป็นผู้นำไปในตัว เช่น การแบ่งกลุ่มทุกครั้งประเมินทุกครั้งมีการคละกันให้ทุกคนมีโอกาสได้คิดได้แสดงออกให้มีความเชื่อมั่นในตัวเอง

ประเด็นมีความรับผิดชอบในการกลับไปทำจริง บางครั้งเราจะสร้างเงื่อนไขว่าเดี๋ยวจะไปให้คะแนนนะ จริงๆ คะแนนไม่มีหรอก แต่ถ้าเขาปรับเงื่อนไขได้เขาก็จะฝึกตัวเองเราเป็นนักเรียนต้องเคารพกับคำพูดของอาจารย์”

บรรดิษฐ์ ดิงหวัง ผู้ประสานงานของหลักสูตร หมู่ 6 ต.มะรุ่ย อ.ทับปุด จ.พังงา กล่าวว่า “ในส่วนของฝ่ายประสานงานหรือผู้ประสานงานที่นี่ จะต้อง ช่วยเตรียมเรื่องเกี่ยวกับสื่อต่าง ๆ ในการให้นักเรียนได้เรียนอุปกรณ์ต่าง ๆ กระจาด ปากกา อำนวยความสะดวกให้กับนักเรียน สถานที่ทุกอย่างก็ต้องเตรียมให้พร้อมก่อนที่นักเรียนจะมาเรียน เพราะนักเรียนมาเรียนก็จะพร้อมไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับสถานที่นักเรียนจะได้เรียนเต็มที่ ในส่วนของปัญหาที่เจอคือเราเตรียมสื่อไว้อย่างดีถึงเวลาบางที่ไฟฟ้าดับ เราต้องชวนคุยหรือทำอะไรไปก่อน หรือบางที่ก็ฝนตกหนักฝนสาดเข้ามาก็ต้องเลื่อนสถานที่ย้ายอุปกรณ์ไปเรียนด้านในหรืออีกที่หนึ่ง หรือบางที่แดดจ้าเกินเราก็ต้องหาอุปกรณ์อื่นมาบังแสงเพื่อให้นักเรียนได้ดู ในส่วนของผู้ประสานงานอย่างหนึ่งที่สำคัญที่สุดคือเรื่องการเสียสละ เพราะเรามาทำเรื่องการเรียนการสอนหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงเราไม่มีค่าตอบแทนอะไร แต่เราก็ตั้งใจที่จะทำและเห็นนักเรียนที่มาเรียนได้เรียนแล้วกลับไปทำก็มีความสุข

เมื่อผู้เรียนเรียนจบหลักสูตรแล้ว ผู้ทุกคนต่างก็มีแผนชีวิตและแผนกลุ่ม ไม่เพียงแต่เกิดกับตนเองเท่านั้น แต่ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงต่อบุคคลในครอบครัวทั้งในด้านความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมอันจะนำไปสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ตั้งไว้นั้นเอง”

3. บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้อง : ผู้เรียนรู้

คุณวรรณ ป่าชาย ต.มะรุ่ย อ.ทับปุด จ.พังงา กล่าวว่า “อันดับแรกพี่เขาให้ข้อมูลก่อนเรียนรู้แล้วได้อะไรบ้าง เขาบอกได้ว่าผู้สมัคร เรียนรู้แล้วสามารถปฏิบัติได้จริงเลย เช่น สมุนไพรเขาแนะนำให้กินใจ เรียน กศน.ได้เพียงแต่ความรู้แต่เราไม่สามารถปฏิบัติได้เพียงแต่เอาภูมิมาสมัครทำงานแล้วก็แค่นั้นจบ แต่เราสามารถทำเป็นอาชีพได้ และบางสิ่งบางอย่างที่เราไม่รู้เรากลับมารู้สมุนไพรที่เราไม่สนใจไม่รู้เคยเหยียบไปถอนไปทิ้งไปแต่ตอนนี้รู้หมดแล้วว่าเป็นสมุนไพร จึงสนใจอยากเรียนรู้ขึ้นไปอีก และสามารถไปบอกเพื่อนได้ด้วย และเอาความรู้ที่เรียนไปบอกพี่สาวอยู่อีกจังหวัดหนึ่งเขาเป็นอสม.เขารู้จักเราแล้วเอาไปทำยาให้แม่ให้พ่อและแฟนเขาด้วย เป็นไปอย่างที่คิด คิดแล้วก็ต้องทำด้วย ถ้าคิดแล้วไม่ทำก็ไม่สำเร็จผล”

สุนทร อูมาสะ ต.บางเตย อ.บ้านกลาง จ.พังงา กล่าวว่า “เมื่อก่อนอยู่บ้านเฉย ๆ ว่างๆ ก็เข้าไปสวนบ้าง ไปตัดหญ้าไปทำสวนบ้าง ที่บ้านมีสวนยางและก็สวนปาล์ม บังเอิญเพื่อนบอกว่ามีหลักสูตรการเรียนรู้แบบเศรษฐกิจพอเพียง ตอนนั้นยังไม่รู้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นคืออะไร ก็เลยเข้ามาเรียนเข้ามาศึกษาดู ได้เรียนรู้ว่ามีการสอนปลูกผักสวนครัว ผลิตยาปราบศัตรูพืช เมื่อก่อนใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชพอได้มาเรียนรู้ทำการผลิตขึ้นเองลดรายจ่ายในครอบครัว เห็นพื้นที่ที่บ้านที่ว่างมีมาก

จากปลูกยางพาราใช้พื้นที่ตรงนั้นปลูกผัก ถั่วพู พักข้าว ผักต่าง ๆ ขมิ้น ข่า พริก มะเขือ หลังจากนั้นมา คิดดูว่าลดรายจ่ายในครอบครัวไปได้เยอะเหมือนกัน จึงมาเรียนอย่างจริงจังขึ้นและให้ความสนใจมากขึ้น จากที่เมื่อก่อนไม่สนใจไม่ได้ทำอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน เดี่ยวนี้เห็นผักอะไรที่ปลูกได้ก็เอามาปลูกหมด เมื่อก่อนต้องซื้อผักกินเดี๋ยวนี้หันมาปลูกเองปลอดสารพิษด้วย”

สนธยา คำหนึ่งการ บ้านท่าสนุก หมู่ 3 ต.มะรุ่ย อ.ทับปุด จ.พังงา กล่าวว่า “หลังจากได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ก็จะนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อก่อนซื้อผักกินทุกอย่าง อย่างไม่เคยปลูกเอง ตอนนี้อาปลูกขึ้นมาริโภคเองหลาย อย่าง ผักพื้นบ้านทั้งหมดที่ทำซื้อได้ตามท้องตลาดเราปลูกเองหมด อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในครัวเรือน น้ำยาล้างจาน แชมพูสระผมทำกันเอง รู้สึกว่าเปลี่ยนแปลงขึ้นมากพอสมควร”

ณิชา โนนทอง บ้านกลาง หมู่ 6 ต.บางเตย อ.เมือง จ.พังงา กล่าวว่า “ประโยชน์ที่ได้จากการเรียนนี้ก็คือ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในครัวเรือน การทำบัญชีครัวเรือนได้มาอย่างหนึ่ง เคยมีหน่วยงานแนะนำให้ทำแต่ไม่ทำ วัน ๆ รายรับรายจ่ายมันเยอะก็เลยไม่ทำ พอได้มาเรียนได้มารู้ที่มาที่ ไปของรายรับรายจ่ายก็เลยทำ อีกอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันที่เราใช้ สบู่ น้ำยาซักผ้า ยาสระผม น้ำยาล้างจานซื้อแต่ละเดือนรายจ่ายในบัญชีครัวเรือนพวกนี้เยอะมากแต่ตอนนี้รายจ่ายพวกนี้ตัดไปเลยคะ มันไม่มีเราทำใช้เอง สมุนไพรใกล้ ๆ บ้านพืชที่เราคิดว่ามันไม่มีประโยชน์เรามาเรียนตรงนี้เราก็ได้เอามาใช้ อย่างหญ้าหน้าบ้านหญ้าอะไรไม่รู้จักพอมาเรียนก็รู้จักว่ามันมีประโยชน์ก็นำมาใช้แนะนำให้คนข้าง ๆ บ้านใช้ด้วย พวกน้ำปรุงรสที่บ้านมีวัตถุดิบฤดูกาลหนึ่งเยอะหล่นเน่าไม่ได้ใช้ ตอนนีก็เก็บมาใช้หมดได้ใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีในหมู่บ้านไม่ได้ทิ้งเลย เพื่อน ๆ ในข้างบ้านก็แนะนำให้ใช้หลังจากเรามาเรียน แล้วก็นำไปเผยแพร่ให้เพื่อน ๆ ได้รู้ เขาก็สนใจ บอกเขาว่าถ้าอยากรู้จักก็มาเรียน”

สุรพงศ์ สุมาลี บ้านกลาง หมู่ 6 ต.บางเตย อ.เมือง จ.พังงา กล่าวว่า “หลังจากการที่เราได้มารับการศึกษาในหลักสูตรวิชานี้ ผมค่อนข้างมีฐานะแนวหน้าคนหนึ่งในหมู่บ้าน อดีตเรื่องการใช้จ่ายใช้เครื่องใช้ครัวเรือนอุปกรณ์วัสดุทุกอย่างจะใช้ตามความพึงพอใจ พอได้มาเรียนวิชานี้เรารู้หลักการของในหลวงตรัสไว้ว่า “เข้าใจ เข้าถึงพัฒนา” เราได้เข้าใจปรัชญาตัวจริง เพราะเราได้มาเข้าใจ เข้าถึงและได้ปฏิบัติในตัวเราเรื่องค่าใช้จ่ายทุกอย่างในครัวเรือน เรื่องการทำบัญชีในครัวเรือนได้ทำมาปีนี้เป็นปีที่ 4 แล้วไม่เคยขาดแต่ทำตามวิชาการโดยที่เราไม่รู้ แต่พอได้ศึกษารายละเอียดต่าง ๆ เรื่องเครื่องใช้ในครัวเรือน โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลงมาก ลดลงอย่างผิดปกติเลยหลังจากที่เช็คบัญชีครัวเรือนของเราที่เคยใช้จ่ายแต่ก่อน ๆ ของทุกอย่างที่ทำมาในวันนี้นอกจากทำในครอบครัวแล้วก็มาจากเครือข่ายเพื่อนสมาชิกก็ร่วมกันทำ เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า น้ำปรุงรสเคยซื้อตอนนี้ไม่ซื้อเลย ทำให้ประหยัดขึ้นมาในครัวเรือน นี่คือนี่ที่เราเปลี่ยนแปลงที่ได้จากหลักสูตรนี้ แต่ก่อนนี้เรารู้ใน

ทฤษฎีทางสื่อต่าง ๆ แต่เราไม่ได้ปฏิบัติจริง ๆ หลังจากมาเรียนหลักสูตรนี้เราต้องปฏิบัติจริง รู้จริง ทำจริง”

7.2 ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต.คลองเขิน จ.สมุทรสงคราม (กลุ่มทำสวน)

บริบทของชุมชนและความเป็นมาในการเข้าร่วมเรียนรู้ในหลักสูตร

ชุมชนบ้านคลองเขิน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตของความเป็นไทย คนในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย โดยอาชีพส่วนใหญ่ของชุมชนนี้ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นส่วนใหญ่ โดยผลผลิตที่ได้มาจากธรรมชาติแทบทั้งสิ้น แต่ปัจจุบันนี้ชุมชนบ้านคลองเขินก็ไม่ต่างจากชุมชนต่าง ๆ ในเมืองที่คนในชุมชนส่วนใหญ่มักไปทำงานนอกบ้านมากกว่าที่จะประกอบอาชีพดั้งเดิม

1. บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้อง : บทบาทผู้นำชุมชน

ยุพิน ศรีโหระ ปราชญ์ชาวบ้าน ต.คลองเขิน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม กล่าวว่า “ในอดีตมีการทำน้ำตาลมะพร้าวชาวบ้านทุกครัวเรือนต้องทำกิจกรรมนี้ แต่ปัจจุบันทอดถอยน้อยลง แล้วอดีตไม่มีสารเคมีไม่มียากันบูดไม่มีน้ำตาลทราย ทำแบบพื้นบ้าน อาชีพหลักของทุกครัวเรือนคือทำน้ำตาลมะพร้าว วิถีชีวิตการทำน้ำตาลเหนียวกันทั้งบ้านจะใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นเราอย่างพื้น การเคี่ยวน้ำตาลไม่มีเครื่องทุ่นแรงใช้มือตลอดกระทั่งต้องล้างทุกวัน แต่สมัยนี้เขาไม่ล้างความสะอาดต้องอันดับหนึ่ง อันที่สองคือปลอดสารจะไม่มีสารเคมีใดๆ ทั้งสิ้น ทำขายได้แต่อายุน้ำตาลไม่นาน ปัจจุบันสารเคมีเยอะ สิ่งเจือปนเยอะ ผลกระทบกับคนที่กินอันตรายสะสมโดยไม่รู้ตัวว่ากินอะไรเข้าไป เกิดโรคแล้วภูมิคุ้มกันทานลดลง อดีตอยู่กันอย่างพี่น้องมีอะไรแบ่งกันกิน วันสารทไทย วันสงกรานต์มีขนมแลกเปลี่ยนกันกิน ปัจจุบันอยู่แบบตัวใครตัวมัน ใช้วิถีชีวิตนอกบ้านมากขึ้น คนรุ่นใหม่อาชีพทำตาลจะไม่ค่อยเอาไม่สวยจะเหนียวจะตากแดด อาชีพขึ้นตาล ฝนตกแดดออกก็ต้องขึ้นถึงเวลาถ้าไม่ขึ้นจะเสีย แต่เดี๋ยวนี้ไม่ขึ้นก็อยู่ได้เพราะใส่สารกันบูด อดีตต้องขยัน อดทน หมั่นเพียร ตั้งแต่เช้าจนถึงค่ำ อาหารทำกินเองไม่มีสารพิษ ความอบอุ่นดี เดี่ยวนี้บ้านใครบ้านมันห้องใครห้องมัน อดีตดีแน่ๆ แต่เลือนรางหายไป เพราะคนยุคใหม่เข้ามา เทคโนโลยีเข้ามาสื่อสารง่าย

ไป มสธ.ก็ปลื้มใจไปครั้งแรกภูมิใจที่ได้เรียนรู้ใน มสธ.อาจารย์อุษาเป็นคนชักชวนเข้าไป ระดับมสธ.ไม่ใช่ระดับเล็ก ๆ ก็ภูมิใจลึก ๆ ว่ายังได้ไปเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง คือทำอยู่แล้วแต่ต้องหาความรู้เพิ่มขึ้น ไม่ใช่เป็นปราชญ์แล้วจะรู้หมดทุกอย่าง อะไรที่ไม่รู้ก็อยากรู้ อะไรที่ไม่เคยเห็นก็อยากเห็น เพื่อเก็บเกี่ยวมาเป็นประสบการณ์ แล้วจะได้มาแบ่งปันกันในตำบลเราในหมู่บ้านเรา คนอื่นไปได้ไปแต่เราไปเราจะมาขยายความ เพราะตำบลนี้มีการประชุมกันทุกเดือน เราอธิบายในที่ประชุมได้ว่าเราไปไหนมามีประสบการณ์อะไรมาความรู้เรื่องอะไรเพื่อสื่อสารให้คนอื่นรู้บ้าง ได้เป็นปราชญ์ได้เป็นต้นแบบ

เราได้ขยายความรู้เรื่อย ๆ ไปในตำบลนอกตำบล ใคร ๆ ที่มาเรียนรู้นี้เราจะไม่หวังวิชา เริ่มต้นเขาก็มี ปัญหาเขาบอกเขาไม่มีเวลาเราบอกเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้ใช้เวลามากขอให้มีความเข้าใจแล้วเอาใจมาก่อน มาเรียนเราได้ประโยชน์อะไร ในหลวงท่านทรงพูดมาตั้งนานแล้วว่าเศรษฐกิจพอเพียงพึ่งพาตนเองปลูกที่กินกินที่ปลูก ปลอดภัยร่างกายก็ดีสุขภาพดีร่างกายแข็งแรง แล้วเราปฏิบัติกันไม่ได้หรือเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ใช่เวลามากเลย ขอเวลาชั่วโมงเดียวถ้าปฏิบัติตัวเองได้จะอยู่ได้ บอกเขาว่าเศรษฐกิจพอเพียงตัวเองนี้สำคัญ แล้วอีกอย่างทุกวันนี้ถ้าในหลวงท่านทรงสบายอกสบายใจที่ประชากรของท่านอยู่ดีกินดีไม่เดือดร้อนท่านก็มีความสุขแล้วไม่ต้องไปอวยพรเอาอะไรไปหารถไป ประชาชนไม่มีโรคไม่เจ็บไม่ใคร่ไปโรงพยาบาลนี่คือพึ่งพาตนเอง ทำที่กินกินที่ทำนี่แหละ ไม่ต้องไปหาที่อื่นดิ้นรนกันหรือไปด้านนอกสารเคมีทั้งนั้น”

2. บทบาทผู้เกี่ยวข้อง : ผู้จัดการศูนย์การเรียนรู้

ดร.อุษา เทียนทอง ผู้จัดการเรียนรู้ ต.คลองเขิน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม กล่าว
ว่า “เรามีความเชื่อซึ่งกันและกัน ก่อนเข้าหลักสูตรเรียนได้มีการสอบถามพูดคุยกันแล้ว ที่นี้มีการทำกิจกรรมด้วยกันตลอด มีประชาคมกันทุกเดือนเดือนละครั้ง มีกิจกรรมทำด้วยกันมา พอมีโครงการเรื่องของการเรียนหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงทุกคนก็ยินดีอยากจะมา อยากจะได้ความรู้ กระบวนการหนึ่งก็คือเอาใจหาใจกัน มาเรียนแล้วดีนะทำให้เรามีวิธีการจัดการความคิดให้เป็นระบบ ทุกคนใช้เศรษฐกิจพอเพียงอยู่แต่สามารถมาจัดระบบชีวิตของตนเองให้เป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กันได้อย่างไร เรื่องหนึ่งคือเรื่องของการทำทนาย มาเรียนกันนะเรียนแล้วคุณจะทำอะไรได้บ้าง คุณจะได้ประโยชน์อะไรเพิ่มขึ้น แล้วมีแรงจูงใจคือได้เป็นนักศึกษาของ มสธ. เขาอยากมีวุฒิปริญญาของ มสธ. และตอนนี้นักศึกษาของ กศน.สามารถใช้วุฒิปริญญาเทียบได้ อาจเป็นโอกาสอย่างหนึ่งของการศึกษาที่เปิดช่องทางให้วันนี้สามารถที่จะเรียนนอกระบบแล้วสามารถเอาความรู้ไปยกระดับได้เป็นโอกาสหนึ่งของการที่ทำให้เราได้ นักศึกษามาร่วมกระบวนการตรงนี้ เพราะฉะนั้นบางตำบลอาจจะทำเช่นนี้ไม่ได้ถ้าไม่มีกิจกรรมร่วมกันมาก่อน การที่เราสามารถมาผูกพันกันได้เช่นนี้เพราะเรามีใจผูกกันมาตลอดเวลาอยู่แล้วเรื่องของการทำกิจกรรมเพื่อตำบลของเรา เพราะเราอยากเห็นตำบลของเราเป็นตำบลที่เข้มแข็ง เป็นตำบลที่มีกิจกรรมอะไรเพื่อสังคมอยู่ตลอดเวลา อันนี้เป็นฐานของคนที่ทำบิลนี้อยู่แล้วเพราะฉะนั้นเรื่องอะไรที่เข้ามาที่นี่จะไปได้เร็วมากสามารถรวมกลุ่มกันและจัดกระบวนการกันได้เร็ว เพราะมีพื้นฐานการทำประชาคมร่วมกันเป็นประจำทุกเดือน มีเวทีพูดคุยกันมาตลอด มีกิจกรรมให้เห็น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

การเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน ประการที่หนึ่งคือมีคนที่ยึดมั่นชีวิตของตนเองได้ดีขึ้น รู้ตัวตนว่าทำไมเราเป็นหนี้ เราเป็นหนี้เพราะอะไรจากการจัดบัญชีครัวเรือน การจัดบัญชีครัวเรือนทำให้รู้ว่า เงินบางอย่างเอาไปใช้ผิดประเภทแทนที่จะใช้เพื่อประโยชน์ของครอบครัว เพื่อประโยชน์ของการออม เก็บไว้ไยยามเจ็บไข้ไยยามมีความจำเป็นฉุกเฉิน กลับมาปรับตัวเองได้ เรื่องของการใช้จ่ายในครัวเรือน

บางทีภรรยาจะมาเรียนสามีเห็นตัวอย่างการจดบัญชีของภรรยาที่ปรับตัวเองได้เคยกินเหล้าก็เลิกไม่กินแล้ว เพราะเริ่มเห็นว่าบัญชีครัวเรือนบอกว่า เงินหายไปจากสิ่งที่ไม่สมควรแล้ว ร่างกายแทนที่จะแข็งแรงก็อ่อนแอไปด้วยจากพิษสุรา อีกประการหนึ่งเรื่องของการมาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเขาไปทำเกษตรที่สร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น เห็นเพื่อนปลูกผักเป็นกระป๋องได้น้ำท่วมก็สามารถยกย้ายได้ก็เอาไปประยุกต์ให้เหมาะกับบ้านของตนเอง บางคนน้ำไม่ท่วมทำเป็นแปลง บางครั้งคนมาดูงานยกเป็นกระถางไปก็สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นด้วย นี่คือวิถีที่เปลี่ยนไป

อีกประการที่เปลี่ยนไปคือรู้จักกันรักกันมากยิ่งขึ้น จากที่ต่างคนต่างอยู่ในหมู่บ้านตนเองพอมารเรียนก็จับกลุ่มกัน ไปศึกษาดูงานด้วยกันบ่อยหลักสูตรนี้พาไปดูงาน 2-3 แห่ง เกิดการจับกลุ่มกันสื่อสารหากัน เม็ดผักชีเราไม่ขึ้นเลยเธอปลูกยังไง เกิดความรู้ที่แลกเปลี่ยนกัน บางคนกล้าหาญมากขึ้น กล้าหาญในการพูด กล้าหาญในการสื่อสาร กล้าหาญในการนำเสนอความคิดอ่านของตนเอง”

3. บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้อง : ผู้เรียนรู้

มีเดช ล้ำเลิศ ผู้เรียนรู้ ต.คลองเขิน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม กล่าวว่า “หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงที่มสธ.ได้มาในครั้งนี้นี้มีความเชื่อมั่นเลื่อมใสศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงอยู่แล้ว แต่ว่าความรู้อย่างไม่กระจ่างยังไม่ครอบคลุมถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่าทำได้ทุกคนหรือไม่ ทำได้ทุกอาชีพหรือไม่อยากจะได้ปัญญาตรงนี้ แล้วเป็นโอกาสดีที่มีโครงการนี้เข้ามา ได้ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มกับตำบลอยู่แล้ว เลยได้มีโอกาสสมาธิรับสมัครมาเลย”

มะลิ ประสงค์สุข ผู้เรียนรู้ ต.คลองเขิน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม กล่าวว่า “เพราะว่าอยากรู้ว่าคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” จริง ๆ แล้วตามความคิดของเราก็คือว่าเขาจะหมายความว่าให้เราพออยู่กับสิ่งที่เราเป็นอยู่ ณ ปัจจุบันนี้ ไม่หลงไปกับความฟุ้งเฟ้อที่เข้ามาหาเรา พอเรียนแล้วถึงได้รู้ว่าจริง ๆ แล้วมันคือการรักษาหน้าที่ของเราให้อยู่กับสภาพชีวิตของเราที่เราปฏิบัติอยู่หน้าที่ที่หมายความว่า ผู้ที่เป็นพ่อแม่มีหน้าที่อะไรบ้าง หน้าที่ในการดำรงชีวิตประจำวันเรามีหน้าที่อะไรบ้าง การดำรงชีวิตประจำวันในชีวิตเกษตรกรรมต้องขยัน อดทนซึ่งเป็นหลักเป็นหัวใจของเกษตรกรรม”

วิทยา หอมระรื่น ผู้เรียนรู้ ต.คลองเขิน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม กล่าวว่า “อยากได้ความรู้เพิ่มเติมว่าที่ทำอยู่ถูกต้องไหมที่เคยปฏิบัติมา อยากจะเป็นตัวอย่างให้เด็กรุ่นหลังได้เห็น ว่าเกษตรเรานี้อยู่ได้ไม่ต้องไปพึ่งงานอื่น อยากปลูกให้เด็กเห็นอยากทำให้เด็กได้รู้ว่าไอนี้กิน ถ้าเราทำแบบนี้อยู่ในสังคมได้ไม่ต้องไปพึ่งงาน บางครั้งงานทำให้เราอึดอัด ถ้าเรามาอยู่อย่างนี้ใช้ชีวิตแบบสบาย ๆ ไม่เครียดอยู่ได้แบบพอเพียง แล้วเราก็รู้จักการดำรงชีวิต การอยู่การกินการดำเนินชีวิตการใช้จ่ายก็เลยเข้ามาเพราะเราต้องการจะเติมตรงนี้ที่เราอยากรู้”

แพรวตา เข้มกำเนิด ผู้เรียนรู้ ต.คลองเขิน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม กล่าวว่า “อยากจะทำหาความรู้เพิ่มเติมที่ได้ขึ้นตาลอยู่กับบ้านไม่รู้ว่าโลกภายนอกเขาไปอย่างไรบ้าง อาจารย์อุษาได้มาชวน ก็เลยอยากจะทำทดสอบความรู้ เมื่อได้เข้ามาก็ได้ทราบถึงว่าการที่เราจะดำรงชีวิตได้ต้องมีเพื่อนบ้านบ้าง มีเพื่อนฝูงที่เข้าใจเราได้ดี แล้วได้รู้ว่าความพอเพียงของเราคือจะต้องไม่ฟุ่มเฟือย ต้องประหยัดและอดทนเพื่อชีวิตข้างหน้าจะได้สบายกว่าเก่า จากคนจนก็จะได้มีเงินมีทอง”

สิงห์ ศรีแสง ผู้เรียนรู้ ต.คลองเขิน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม กล่าวว่า “อยากจะทำให้จริงว่าคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” มันคืออะไร เคยมีคนบอกว่าในหลวงท่านบอกคุณน้องของท่านว่า เธอจงลงไปหมู่บ้านแล้วทำด้วยวิธีไหนก็แล้วแต่ให้ประชาชนเข้าใจว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” คืออะไร พอมาเจออาจารย์อุษามาชวนเรียนเศรษฐกิจพอเพียง ก็เลยเข้ามาเรียน ต้องกล้าคิดกล้าทำแล้วต้องไม่โกหกตัวเองถึงจะสำเร็จ คือกล้าจดที่เราทำอะไรไป เราใช้เงินอะไรไปที่ฟุ่มเฟือย จะทำให้เรารู้ถึงการบริหารจัดการในครอบครัวของเรา จะรู้ว่าเราควรต้องตัดอะไรออกไปเพิ่มอะไร พอเราจะแล้วเราจะเอามาวิเคราะห์ว่าจุดไหนเป็นจุดอ่อนของเรา”

ทองห่อ คำสง่า ผู้เรียนรู้ ต.คลองเขิน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม กล่าวว่า “อยากจะทำหาความรู้เพิ่มเติมความรู้ที่เคยมีอยู่บ้างแล้ว เพื่อสอนเด็กรุ่นหลังหลาน ๆ ที่บ้าน อาจารย์อุษาได้มีการประชุมสัจจกรกันทุกเดือนก็ได้เข้ามาในกลุ่มนี้ มีความรู้สึกที่สบายใจขึ้นที่เราได้เรียนรู้เพิ่มเติมและได้เจอผู้คนหลาย ๆ แบบ เราอยู่บ้านไม่ค่อยจะได้รู้ ออกมาก็ได้เรียนรู้กับเพื่อนฝูงรอบ ๆ ข้าง ได้พูดคุยได้เรียนรู้ปลูกผักปลูกหญ้า เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่เคยทำอยู่ถูกต้องหรือเปล่า

7.3 ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโป่งแมลงวัน อ.เมือง จ.นครราชสีมา

บริบทของชุมชนและความเป็นมาในการเข้าร่วมเรียนรู้ในหลักสูตร

ชุมชนบ้านโป่งแมลงวัน อ.เมือง จ.นครราชสีมา เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตกึ่งเมืองกึ่งชนบท โดยมีอาชีพส่วนใหญ่ของชุมชนนี้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลผลิตที่ได้จากการเกษตรมักประสบปัญหาต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตที่ขายได้ก็ไม่คุ้มกับต้นทุนการผลิต จึงทำให้เกษตรกรประสบปัญหาหนี้สินเพิ่มมากขึ้น

1. บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้อง :บทบาทผู้จัดการเรียนรู้

สมพิส ทองดีนอก ผู้จัดการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้บ้านโป่งแมลงวัน จ.นครราชสีมา กล่าวว่า “จากปัญหาของชุมชนบ้านโป่งแมลงวันจึงทำให้คนในชุมชนหันกลับมาทบทวนตนเอง และคิดว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้สภาพความเป็นอยู่พ้นจากภาระหนี้สินดังกล่าวได้ ทำให้ชุมชนลดต้นทุน เพิ่มรายได้ให้กับตัวเอง มีการทำของใช้ในชุมชนเองโดยที่ไม่ต้องไปซื้อจากร้านโชห่วยหรือตามห้างมากมาย ผลิตน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างการปลูกผัก ปลูกผักโดยการ

ปลอดภัยใช้วิธีธรรมชาติเหมือนทฤษฎีของไหลวอง สอนให้ชาวบ้านรวมกลุ่มทำกิจกรรมทำปุ๋ยเอง ทำน้ำหมักใช้เองโดยที่ไม่ต้องไปพึ่งสารเคมีต่าง ๆ เพราะปีหนึ่งเราใช้ปุ๋ยอย่างน้อย ๆ 10 ไร่ใช้ประมาณ 10 กว่าลูก ลูกหนึ่งตกเกือบ 1,000 บาทต้นทุนสูงมาก แล้วรายได้ที่เข้ามากับรายจ่ายไม่สมดุลกัน ถ้าเกิดเราทำปุ๋ยใช้เองก็จะลดต้นทุนตรงนี้ได้ ทำของใช้ในครัวเรือนลดต้นทุนลงไปตรงนี้ รายได้เราก็เพิ่มกลับขึ้นมา อย่างแรกประชาสัมพันธ์ก่อนจากผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านก็ประชาสัมพันธ์ชาวบ้านว่าทำอะไร จะมีโครงการนี้เข้ามา มาเรียนแล้วจะเป็นอย่างไร หลังจากประชาสัมพันธ์เสร็จก็เชิญเกษตรจังหวัดมา แนะนำวิธีการว่าทำอะไร ก็มีการสมัคร รวมกลุ่มได้แล้วก็มาเรียน อาจารย์ก็เชิญวิทยากรในวีดีทัศน์มา

ปัญหาของบ้านโป่งแมลงวัน คนที่มาเรียนส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรจะมีปัญหาเรื่อง รายได้น้อยรายจ่ายเยอะ ผลผลิตทางการเกษตรต้องอาศัยฟ้าดิน ต้นทุนสูงขึ้น ปัจจัยทางสภาวะแวดล้อม เปลี่ยนไปบางคนประสบผลสำเร็จ บางคนขาดทุน ปัญหาหนี้สินค่อนข้างมาก เป็นชุมชนกึ่งเมือง ลูกหลานส่งเข้าเรียนในเมืองค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงแต่พ่อแม่มีรายได้เป็นเกษตรกรอยู่จึงไม่สมดุลกัน วิธีการที่เข้าไปสอนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงก็จะแนะนำว่านอกจากพ่อแม่ที่เป็นเกษตรกรมาเรียนแล้วถ้า คิดว่าเป็นประโยชน์ หรือเขียนหนังสือไม่เก่งให้ดึงลูกหลานมานั่งฟังด้วยก็ได้ เป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งที่ทำให้ เขาพาลูกหลานมาด้วย ก็จะมีเด็ก ๆ ลูกหลานเป็นนักเรียนนักศึกษามาเรียนด้วย ตั้งแต่ ป.6 ม.3 ม.4

ปัญหาที่ช่วยแก้ไข อย่างน้อยให้รู้จักลดรายจ่ายของตัวเอง จากต้องจ่ายลูกมาก ๆ ตามที่ลูกต้องการ ขอให้รู้จักคิดว่าจะต้องจ่ายเท่าไรจะต้องประมาณตัวเองและดูเหตุผลว่าค่ารถเท่าไร ค่าอาหารเท่าไร ให้รู้จักหาเหตุผล ในเรื่องครอบครัวทำไรทำนาลูกไปเรียนหนังสือ ดูหนังสืออย่างเดียว ไม่ใช่เสาร์อาทิตย์อยากให้เราลูกไปดูพ่อแม่ทำงานด้วยจะได้รู้ถึงความลำบากและเป็นการทำงานร่วมกัน เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ครอบครัวด้วย คิดว่าเป็นการแก้ปัญหาของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโป่งแมลงวันได้ในระดับหนึ่ง

ส่วนอีกปัญหาหนึ่งคือเรื่องของการลดรายจ่ายที่ใช้จ่ายในครัวเรือนพาเขาทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาเอนกประสงค์ สบู่เหลว น้ำยาซักผ้า พวกนี้เขาไม่ต้องซื้อเลย ทำรวมกลุ่มกันแล้วแบ่งกันไปใช้ พอหมดแล้วก็มาร่วมกันทำอีก เขาก็บอกว่าช่วยประหยัดได้เยอะ มีหลายรายที่นำไปทำจำหน่ายมีรายได้เพิ่มด้วย

ปัญหาในเรื่องอาชีพด้านการเกษตรก็สอนให้รู้จักใช้ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ ใช้สารไล่แมลงมีหลายคนเอาไปทำแล้วประสบผลสำเร็จเป็นตัวอย่างให้กับชุมชนมีรายอื่น ๆ มาดูงานมาขอเรียนสูตร ซึ่งหัวหน้าห้องคุณลุงสมนัต แก้วพลกรัง สามารถทำจำหน่ายได้มีรายได้เป็นกอบเป็นกำลดหนี้สินได้เยอะแล้ว

ปัญหาในเรื่องการจัดการเรียนรู้ ปัญหาของคนไปสอนคือ ถ้าเราไม่สามารถดึงดูดให้ เขามาเรียนรู้กับเราแบบต่อเนื่องก็จะมาแบบขาด ๆ หาย ๆ ซึ่งการเรียนรู้จะไม่ประสบผลสำเร็จเพราะ

เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจะต่อยอดกันไปเรื่อย ๆ เทคนิคที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของศูนย์ฯ คือ กำหนดการเรียนของศูนย์โป่งแมลงวันคือ วันจันทร์กับวันอังคาร 6 โมงเย็นถึง 3 ทุ่ม วันจันทร์ให้ดูสื่อแล้วสรุปมอบหมายงานให้ไปทำ ส่วนวันอังคารจะเชิญวิทยากรจากข้างนอกมาสอนกิจกรรม เรื่องการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ หรือเป็นวิทยากรที่จะมาแนะนำเรื่องการวางแผนชีวิต เขาอยากรู้เรื่องอะไรก็ตอบสนองให้ ซึ่งเป็นเทคนิคที่ดึงให้เขามาทำการเรียนรู้กับเราแบบต่อเนื่องและเขาคิดว่าเป็นประโยชน์กับเขาได้มากด้วย

อีกเทคนิคหนึ่งคือ ที่มาเรียนเป็นคู่พ่อแม่ที่มาเรียนด้วยกันมักไม่ค่อยขาดเรียนมีหลายคู่ พ่อแม่ลูกมาเรียนด้วยกันแม่เล่าว่าลูกประหยัดขึ้นเยอะมีการเก็บออมด้วย ลูกก็เล่าว่าแม่กลับบ้านก็เร็วขึ้นให้เวลากับครอบครัวมากขึ้นมีกิจกรรมเรื่องการลดรายจ่ายมากขึ้น ปลูกผักสวนครัวไว้ทานเอง การทำน้ำหมักชีวภาพ ทำปุ๋ยหมักพอกก็เอาไปทำเองที่บ้าน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ลดรายจ่ายและอาจเพิ่มรายได้ด้วย”

2. บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้อง : ผู้เรียนรู้

คุณพจนา ดีด้วยชาติ ผู้เรียนบ้านโป่งแมลงวัน จ.นครราชสีมา กล่าวว่า “ในหมู่บ้านชุมชนของเราส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ซึ่งรายจ่ายมีมากเนื่องจากในชุมชนส่วนใหญ่จะทำอาชีพการเกษตร สภาพดินฟ้าอากาศ สภาพฝนไม่เอื้ออำนวย บางปีแล้งมาก บางปีฝนตกน้ำท่วมซึ่งเป็นปัญหามาก รายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตรรายได้ส่วนอื่นน้อยมาก เวลาหมดฤดูกาลทำเกษตรจะไปทำงานก่อสร้าง ต้นทุนการผลิตไม่มีส่วนใหญ่อะไรก็ไปกู้หนี้ยืมสินมาจากทางธนาคารปีหนึ่งอย่างน้อยเป็นแสนผลกลับมาน้อยมาก ส่วนใหญ่ใช้สารเคมีเพราะสะดวกซื้อมาได้เลย ผลผลิตออกมาได้งามเหมือนอย่างที่ตั้งใจไว้ แต่ทำไปหลาย ๆ ปีสภาพดิน ผลผลิตไม่ได้อย่างที่เราคิด คือใช้สารเคมีมากทำให้ดินเสื่อมสภาพดินเค็ม ดินเสีย ดินดาน”

สมนัต แก้วพลกรัง หัวหน้ากลุ่มผู้เรียนบ้านโป่งแมลงวัน จ.นครราชสีมา กล่าวว่า “มาเรียนยังมีกำลังใจไม่มีความย่อท้อต่อการเรียนรู้ รู้ไว้ใช้ว่าใส่ปุ๋ยแบกหามจะคิดอยู่เสมอ ทางบ้านก็พร้อมบอกว่ามาเรียนเขาก็ไม่ขัด เพราะได้ผลประโยชน์หลาย ๆ อย่างเขาก็มีความสุขเขาได้บุญที่ได้สอนลูกสอนหลานที่รู้จักทำนั่นทำนี่เป็นแล้วก็รู้จักเอาของทิ้งแล้วมาทำประโยชน์ พอเขาเชื่อเราแล้วเราก็ภูมิใจที่เขาปฏิบัติ ที่ภูมิใจคือบอกคนได้ใช้คนเป็นใช้แล้วทำ สำเร็จได้หลาย ๆ คนเอาเยี่ยงอย่างปรึกษาหารือต่างจังหวัดโทรมาทุกวันดอกเตอร์ก็ยังมาปรึกษา”

สุรตน์ โคกขุนทด ผู้เรียนบ้านโป่งแมลงวัน จ.นครราชสีมา กล่าวว่า “ได้ยินเขาประกาศจากวิทยุเสียงตามสายของหมู่บ้านมีครูมาบรรยายบ้าง ก็ลองสมัครดู ชอบเรามีอาชีพการเกษตรอยู่แล้ว อยากลองเรียนดูว่าที่เราทำอยู่ทุกวันนี้กับที่เขามาสอนเรานี้จะเหมือนกันหรือเปล่า ก็ไม่เหมือนกันแตกต่างกันตรงที่ว่าเราเคยทำอย่างหนึ่งเขามาสอนเราอีกอย่างหนึ่ง ไม่ขัดกันก็ฟังว่าเขาดี

อย่างไรของเราคืออย่างไรก็เอามาเปรียบเทียบดูว่าอันไหนดีอันไหนไม่ดี ดีขึ้นตรงที่ว่าเราใช้ต้นทุนเยอะเรามาเรียนใช้ต้นทุนน้อย ลดต้นทุนของเราได้เยอะครั้งต่อครั้ง”

ดวงเด่น รอสุนเณิ **ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านโป่งแมลงวัน จ.นครราชสีมา** กล่าวว่า “เมื่อก่อนใช้สารเคมีเวลาไปฉีดหญ้าไม่ไหวพอดีอาจารย์สมพิส ทองดินนอก ท่านมาสอนในหมู่บ้านเป็นเศรษฐกิจพอเพียงก็เลยได้ใช้ยาไล่แมลงเป็นชีวภาพมาช่วย ครั้งแรก ๆ แมลงก็เยอะหลัง ๆ ก็เริ่มหายไปสภาพร่างกายเราก็ดีขึ้น เมื่อก่อนเราซื้อปุ๋ยราคาแพงขึ้นสารเคมีมาระยะหลังก็ไม่ได้ซื้อ เราทำเองจากของที่มีในหมู่บ้าน เอาปุ๋ยคอกมารองพื้น ผลผลิตหลังจากกินก็เอามาขายให้แม่ขาย บางครั้งก็แจกพี่น้องบ้าง มีแผนว่าจะทำเศรษฐกิจพอเพียงของพ่อหลวงเราให้ดีขึ้นกว่านี้ คือ ตั้งใจว่าจะปลูกต้นสักให้ลูกสัก 20 ต้นเพื่อบอกบ้านให้ลูกในอนาคต จะขยายเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านของเราต่อไปในการใช้ปุ๋ยใช้สารเคมีก็จะให้เลิกใช้เพื่อฟื้นฟูดิน

สมจิตร น้อยกลาง ผู้เรียนบ้านโป่งแมลงวัน จ.นครราชสีมา กล่าวว่า “เป็นแม่ค้าพอได้ยินผู้ใหญ่บ้านเขาประกาศว่ามีเศรษฐกิจพอเพียงก็มาลงทะเบียนที่ศาลาที่จะเรียนเกษตร คิดว่าอยากเรียนรู้ตรงคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” มันเป็นอย่างไงก็เลยอยากเรียนรู้ตรงนี้ดู การใช้จ่าย การปลูกผักกินน้ำมันเป็นเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างไร เดินตามรอยพ่อหลวงได้อย่างไรก็เลยอยากมา คำขายไม่ได้มากเท่าไรเรื่องการใช้จ่าย จ่ายลูกไปวันละร้อยกว่าบาทเดี๋ยวนี้ลดได้วันละร้อย เพราะว่าสอนลูกให้เก็บให้ออม ประหยัด ลดค่าใช้จ่าย อุดหนุนของตัวเอง ซื้อห่วยซื้อเครื่องตีมต่าง ๆ ลดลง ให้ลูกสองคน ออมใส่กระปุกวันละ 10 บาท เมื่อก่อนเห็นอะไรก็ซื้อเดี๋ยวนี้รู้จักคิดว่าสิ่งไหนควรซื้อสิ่งไหนไม่ควรซื้อของแพงเราก็หลีกเลี่ยงหันมาสนใจเรื่องปลูกผักเอาไว้เป็นประโยชน์ของใช้ในครัวเรือนมีพริก มะกรูดเมื่อก่อนซื้อทุกอย่างเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยได้ซื้อ ลดปัญหาตรงนี้ลงได้”

คุณปิยะวรรณ ชาญสูงเณิ ผู้เรียนบ้านโป่งแมลงวัน จ.นครราชสีมา กล่าวว่า “เปลี่ยนแปลงเยอะเลยจากที่เคยเล่นหอยก็ลดการเล่นหอยลง ทำน้ำยาล้างจานตัวเอง น้ำยาเอนกประสงค์ แชมพู ยาสีฟัน ของใช้ทุกชนิดทำใช้เอง ประหยัดได้มากจากที่เคยซื้อก็ไม่ต้องซื้อ”

8. ความคิดเห็นของผู้จัดการเรียนรู้ ผู้เรียนรู้ คณะทำงานจัดการเรียนรู้ และภาคีเครือข่าย

8.1 ความคิดเห็นของผู้จัดการเรียนรู้ และผู้เรียนรู้

ในการทำงานร่วมกันระหว่างคณะทำงานจัดการเรียนรู้ และภาคีเครือข่ายการทำงานเป็นการจัดประชุมเป็นระยะ ๆ ทุก 3 เดือนเพื่อติดตามผลการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ ซึ่งทางคณะทำงานจัดการเรียนรู้ได้เยี่ยมพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ และสัมภาษณ์ผู้จัดการเรียนรู้และสมาชิก เพื่อให้ภาคีเครือข่ายได้ทราบรายงานผลการดำเนินการจัดการเรียนรู้ และพิจารณาร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะที่ได้รับจากศูนย์การเรียนรู้และสมาชิก ดังนี้

8.1.1 ผลการดำเนินการจัดการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ฯ ส่วนใหญ่ได้ระบุว่า มีความก้าวหน้าไปได้ด้วยดี ทั้งรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง มีประโยชน์มาก มีชาวบ้านเข้ามาเรียนรู้กันมาก รวมทั้งสมาชิกบางศูนย์ฯ ได้นำไปขยายเครือข่าย ศูนย์การเรียนรู้ฯ บางศูนย์ เป็นศูนย์นำร่องในเรื่องดังกล่าวในพื้นที่ เช่น ศูนย์เรียนรู้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ทำให้มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอื่น ๆ สนใจที่จะเป็นเครือข่ายคาดว่าจะติดต่อขอเป็นศูนย์เรียนรู้เพิ่มอีก ประมาณ 17 โรงเรียน ในปี 2555

8.1.2 ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงาน พอสรุปได้ดังนี้

1) ระยะเวลาการอบรมผู้จัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ น้อยเกินไป ทำให้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ฯ ยังคลาดเคลื่อนบ้างในบางศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งทำให้การนำไปจัดกระบวนการเรียนรู้มี ประสิทธิภาพไม่ดีเท่าที่ควร

2) แบบฟอร์มการทำบัญชีครัวเรือน มีรายละเอียดค่อนข้างมาก ค่าใช้จ่ายบางรายการเข้าใจยาก สมาชิกไม่เข้าใจในการลงบัญชีครัวเรือน ผลทำให้การทำบัญชีครัวเรือนไม่สม่ำเสมอ

8.1.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

1) ควรเชิญส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมโครงการเพื่อให้ครบวงจร เช่น กระทรวง ICT เพื่อช่วยในเรื่องของสื่อ การสื่อสาร การสืบค้นข้อมูล หรือหาข้อมูลเพิ่มเติม เป็นต้น

2) ควรนำเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร เช่น ดิน น้ำ ปุ๋ย เป็นเนื้อหาบรรจุไว้ในวิชา เช่น การจัดการน้ำ นวัตกรรมช่วงน้ำท่วม หรืออาจจะทำเป็นสื่อโดยการรวบรวมจากแหล่งที่มีอยู่แล้ว หรือจัดทำขึ้นใหม่ก็ได้

3) เรื่องการจัดการน้ำในช่วงต่าง ๆ โดยเฉพาะในช่วงน้ำท่วม ได้แก่ ควรให้ข้อมูล หรือความรู้ตั้งแต่ช่วงเวลาก่อนน้ำมา เมื่อน้ำมา และเมื่อน้ำไป หรือพื้นที่น้ำไม่ท่วม พื้นที่น้ำท่วมแต่ยังไม่ยู่รอด พื้นที่หลังน้ำท่วม เพื่อถ่ายทอดวิธีการเตรียมตัวเพื่อรับมือกับเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งที่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีทีมวิจัยของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ดังนั้น คณะทำงานจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชอาจประสานงานขอข้อมูล ผลการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หรือสื่อจาก Thai PBS เพื่อจัดทำ เป็นสื่อการเรียนรู้หรือจะสอดแทรกในเนื้อหาวิชาหรือหลักสูตรก็ได้

8.2 ความคิดเห็นของคณะทำงานจัดการเรียนรู้ และภาคีเครือข่าย

คณะทำงานจัดการเรียนรู้ และภาคีเครือข่ายมีความเห็นเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ต้นแบบหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนี้

1) ควรมีการวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญ เกี่ยวกับบรรยากาศการเรียนรู้ การควบคุม ติดตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ ปัจจัยภายในที่เกื้อหนุนหรือเป็นปัจจัยอุปสรรค เช่น ความภาคภูมิใจหรือความสำเร็จ ความคาดหวังของผู้เรียน เป็นต้น รวมทั้งปัจจัยภายนอกที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนหรืออุปสรรค เป็นต้น

2) ควรมีการกำหนดและศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของหลักสูตร ได้แก่

- ความเข้าใจ ในเรื่องของบทบาทของ ผู้จัดการเรียนรู้ ต้องชัดเจน และบทบาท ของผู้เรียน ต้องมีการกำหนดเงื่อนไข
- ข้อตกลงร่วมกัน เช่น กติกาของเรียน
- การบริหารการเรียนรู้ เช่น การกระตุ้น การจูงใจให้เกิดการเรียนรู้

3) ควรสอดแทรกเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องขยะ ไว้ในเนื้อหาวิชาหรือหลักสูตรด้วย

4) เนื่องจากบัญชีครัวเรือนสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือวัดความยากจนของครัวเรือนได้ และนำมาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ ซึ่งมีตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จโดยการจัดทำบัญชีครัวเรือนมาแล้ว และมีงานวิจัย มีสื่อ และตำรา และเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญที่ศูนย์เรียนรู้จะต้องดำเนินการ ทั้งนี้เมื่อนำมาใช้ในเนื้อหาของวิชาหรือหลักสูตร ก็ควรชี้ให้เห็นว่าการทำบัญชีครัวเรือน ทำไปเพื่ออะไร และมีประโยชน์อย่างไร และควรประสานเน้นย้ำกับผู้จัดการศูนย์เรียนรู้ในเรื่องดังกล่าว รวมทั้งภาคีเครือข่ายที่มีหน่วยงานในพื้นที่อาจประสานงานกับหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือได้

5) ในการประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ ควรแยกให้เห็นศักยภาพของศูนย์เรียนรู้ฯ แต่ละศูนย์ว่าอยู่ในระดับใด และแต่ละระดับนั้นมีความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ และสมาชิกด้วย

6) ควรมีการแจ้งบทบาทหน้าที่หน่วยงานที่มีการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) แล้ว และสำรวจความต้องการความช่วยเหลือว่าต้องการอะไรบ้าง

7) ควรมีการสำรวจว่า สื่ออะไรบ้างที่สมาชิกสนใจ หรือเรื่องใดที่สนใจหรือต้องการ เพื่อจะได้นำมาพัฒนาสื่อต่อไป

บทที่ 5

การพัฒนาและจัดตั้งคลังความรู้และเครือข่าย

การศึกษา การพัฒนาต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล เพื่อให้มีความต่อเนื่องและสามารถขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การเสริมสร้างสุขภาพะทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคมได้อย่างยั่งยืน จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ในข้อ 2 คือ เพื่อพัฒนาและจัดตั้งคลังความรู้/คลังข้อมูลและคลังสื่อวีดิทัศน์ที่ใช้ในกระบวนการเรียนรู้สำหรับสร้างสุขภาพะของครอบครัวและกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ตามหลักสูตร และ วัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดกระบวนการเรียนรู้ เครือข่ายการวิจัยและพัฒนาาร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เป็นภาคียุทธศาสตร์ ตลอดจนองค์กรและเครือข่ายประชาชน เพื่อขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมแห่งสุขภาพะ ในบทนี้จะได้นำเสนอผลการศึกษา เพื่อตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

1. การพัฒนาและการจัดตั้งคลังความรู้ในกระบวนการเรียนรู้ของต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
2. การสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่สังคมสุขภาพะ

1. การพัฒนาและจัดตั้งคลังความรู้ในกระบวนการเรียนรู้ของต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จากการทำร่างหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงไปทดลองเรียนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชโดยการประชุมร่วมกับเครือข่าย องค์กร หน่วยงานที่เป็นภาคี ได้กำหนดและออกแบบหมวดวิชา รายละเอียดวิชาและสื่อในกระบวนการเรียนรู้ โดยกำหนดเป็นประเด็นหลักที่จัดให้มีสื่อพื้นฐาน และประเด็นสาระเลือก และจัดสื่อเลือกให้ตามรายละเอียดวิชาในแต่ละหมวด ดังนี้

1.1 หมวดวิชาที่ 1 หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มี 4 วิชา และสื่อเรียนรู้ในแต่ละวิชา ดังนี้

1.1.1 วิชาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่
 1. เรื่อง เรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง
 2. เรื่อง พัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 1 เรื่อง

1.1.2 วิชาวิถีชีวิตพอเพียง

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่
 1. เรื่อง ชีวิตที่พอเพียงของมาร์ติน วิลเลอร์
 2. เรื่อง ชีวิตที่พอเพียงของประทีน รุ่งเรือง

3. เรื่อง แลกเปลี่ยนและแบ่งปันบทวิเคราะห์กรณีศึกษา

4. เรื่อง ชีวิตใหม่ของลุงยวง

2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 1 เรื่อง

1.1.3 วิชาโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลง

1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่

1. เรื่อง มาตรการเฝ้าจับ

2. เรื่อง ระบบเศรษฐกิจจิตต

3. เรื่อง สันนา สันชาติ

2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 2 เรื่อง

1.1.4 วิชาวิถีปราชญ์ชาวบ้าน

ประเด็นสาระเลือก จำนวน 2 เรื่อง

รายละเอียดสื่อวีดิทัศน์เพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 1 มีดังนี้

ตาราง 5.1 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 1

วิชาและประเด็นการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
วิชาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 1. เรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความหมายและการเรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดย องคมนตรี นพ. เกษม วัฒนชัย	สื่อพื้นฐาน	29	VCD
2. พัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ความสำคัญ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การนำไปปรับใช้ในการพัฒนาชนบท การเกษตรและการพัฒนาประเทศ โดย คุณเมษิต ปันเปี่ยมราษฎร์	สื่อพื้นฐาน	20	VCD
3. พัฒนาสู่สังคมพอเพียง อยู่เย็น เป็นสุข <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> วิเคราะห์สถานการณ์ประเทศ และการพัฒนาครอบครัว ชุมชน สังคม สู่ความพอเพียง อยู่เย็น เป็นสุข ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดย ดร.อำพล กิตติอำพล เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	สื่อเลือก	25	VCD

ตาราง 5.1 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
4. ก้าวหน้าอย่างสมดุล และมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การก้าวสู่โลกภายนอกอย่างมีความพร้อมที่เท่าทัน และมีภูมิคุ้มกันในกระแสโลกาภิวัตน์ ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดย ดร.ชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์	สื่อเลือก	25	VCD
วิชาวิถีชีวิตพอเพียง 1. ชีวิตที่พอเพียงของมาร์ติน วิลเลอร์ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> บทสัมภาษณ์นายมาร์ติน วิลเลอร์ ชาวอังกฤษ ซึ่งใช้ชีวิตเป็นเกษตรกรอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น ผู้ซึ่งปฏิเสธวิถีทุนนิยมตะวันตกมาใช้ชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	สื่อพื้นฐาน	66	DVD
2. ชีวิตที่พอเพียงของประทีป รุ่งเรือง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ตัวอย่างของเกษตรกรที่มีหนี้สินมาก แต่อาศัยความประหยัด รู้จัดลดรายจ่ายด้านต่าง ๆ และขยันทำงานสร้างรายได้ สามารถใช้หนี้สินหมดภายในเวลาเพียง 2 ปีเศษ	สื่อพื้นฐาน	44	DVD
3. แลกเปลี่ยนและแบ่งปันบนวิถีเกษตรกรรมยั่งยืน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีที่บอกเล่าความสัมพันธ์ของคนสองกลุ่มบนเส้นทางชีวิตที่เกื้อกูล แบ่งปัน และสร้างการเรียนรู้ตามวิถีเกษตรกรรมยั่งยืนที่จังหวัดเชียงใหม่	สื่อพื้นฐาน	16	VCD
4. ชีวิตใหม่ของลุงยวง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ชีวิตลุงยวง เขียวนิล จากชีวิตที่ล้มเหลว ติดเหล้า ถูกดูถูกว่าเป็นคนไม่เคยทำอะไรสำเร็จ เป็นหนี้สินธุรกิจล้มเหลว พลิกตัวเองด้วยการทำเกษตร 4 ไร่จนสำเร็จ ด้วยเงินกู้ ไม่ใช่เงินกู้ จนได้เป็นชาวสวนดีเด่น ศูนย์ปราชญ์จังหวัดนนทบุรี	สื่อพื้นฐาน	20	VCD
5. ชีวิตที่พอเพียงของยายพริ้ง ทองสีดา/ นายบุญเลิศ โกสุมา เกษตรกรนอหน้า	สื่อเลือก	38	DVD

ตาราง 5.1 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
<p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เรื่องราวของยายพริ้ง ทองสีดา กับวิถีชีวิตที่สวยงามของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และเรื่องราวการสู้ชีวิตของบุญเลิศ โกสุมา ชายหนุ่มจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งได้รับอุบัติเหตุจนไม่สามารถเดินและนั่งได้ แต่ด้วยความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ทำให้ได้รับการเรียกขานว่า “เกษตรกรนอหน้า”</p>			
<p>6. ชีวิตที่พอเพียงของสำเร็จ เย็นรัมย์</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ตัวอย่างของเกษตรกรที่มีการศึกษาเรียนรู้จากการปฏิบัติ แม้จะอ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ได้ จนในที่สุดจากความตั้งใจในการปฏิบัติทำให้กลายเป็นครูที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ในการทำเกษตรแก่ผู้อื่นได้</p>	สื่อเลือก	52	DVD
<p>7. พอเพียง เพียงพอ ภูมิพ่อกุ้มแผ่นดิน</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่สร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนจากกระบวนการเรียนรู้และการวิจัยบนความเรียบง่าย พอเพียง และยั่งยืน</p>	สื่อเลือก	14	VCD
<p>8. ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมุมมองของบุคคลต้นแบบ</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีแนะนำศูนย์การเรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียงของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบุคคลต้นแบบสามท่าน คือ อาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม และคุณพรรณพิมล บัญคำ</p>	สื่อเลือก	70	DVD
<p>วิชาโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง</p> <p>1. ฆาตกรเงียบ</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีผลกระทบของการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชในวิถีเกษตรเชิงเดี่ยว จากเรื่องราวของชุมชนในประเทศอินเดียที่ได้รับอันตรายจากการใช้สารเคมีในการเกษตร</p>	สื่อพื้นฐาน	18	VCD

ตาราง 5.1 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
2. เศรษฐกิจทางเลือก : จินตนาการที่ขาดหายไปของสังคมไทย <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีที่นำเสนอการแสวงหาทางเลือกของระบบเศรษฐกิจในการเผชิญหน้ากับกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อสร้างหนทางของความอยู่รอดที่ยั่งยืนและเป็นธรรม	สื่อพื้นฐาน	20	VCD
3. สันนา สันชาติ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีเรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงเส้นทางวัฒนธรรม “ข้าว” ของไทย ที่เคยเป็นจิตวิญญาณของชาวนาไทยซึ่งกำลังจะสูญหายบนความทุกข์ของชาวนาไทย	สื่อพื้นฐาน	12	VCD
4. แผ่นดินไท <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดี 4 ตอน จากรายการแผ่นดินไท ที่นำเสนอเรื่องราวของวิกฤติและปัญหาของเกษตรกร ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต และนำเสนอทางออกของปัญหาตามวิถีของความพอเพียง	สื่อเลือก	180	DVD
5. ทองปาน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ภาพยนตร์ต้องห้าม ที่สร้างในปี 2519 ซึ่งนำเสนอชีวิตของทองปาน ชายหนุ่มจากที่ราบสูง ผู้ได้รับผลกระทบกระทบจากการพัฒนาของภาครัฐ (การสร้างเขื่อนผามอง) จนชีวิตต้องพลิกผันไปจนเกินความคาดหมายของตน	สื่อเลือก	60	VCD
6. วิธีการพัฒนาฝัาวิกฤต <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีวิกฤตของสังคมที่เป็นผลของการพัฒนาที่ขาดสมดุล และการพัฒนาเพื่อฝัาวิกฤต	สื่อเลือก	15	DVD
7. เปิดโปง สังคมไทย <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีเรื่องราวของวิกฤตห่วงโซ่อาหารของสังคมไทย ที่สร้างความไม่มั่นคงและไม่ปลอดภัยให้ผู้คนในสังคม	สื่อเลือก	19	VCD

ตาราง 5.1 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
<p>วิชาวิถีปราชญ์ชาวบ้าน</p> <p>1. รวมปราชญ์ชาวบ้าน</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> รวมบทสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน คือ พ่อชาลี มาระแสง ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดอำนาจเจริญ พ่อประคอง มนต์กระโทก ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดนครราชสีมา และพ่อคำเตื่อง ภาษี ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์ เกี่ยวกับแนวคิด ความคิด องค์ความรู้ และประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต และการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง</p>	สื่อเลือก	60	DVD
<p>2. แร้งบันดาลใจจากฟ้าดิน (สองแผ่นดิน)</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> บทสัมภาษณ์แนวคิด และแร้งบันดาลใจของ ลุงทองเหมาะ แจ่มแจ้ง ปราชญ์ชาวนาจากสุพรรณบุรี และ ดาบตำรวจวิชัย สุริยุทธ์ ตำรวจนักปลูกต้นไม้ของศรีสะเกษ</p>	สื่อเลือก	73 และ 70	DVD
<p>3. การเสวนาเรื่องวิถีพอเพียง : ชีวิต งาน และภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสาน</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เวทีการนำเสนอแนวคิด ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสาน 4 ท่าน คือ พ่อคำเตื่อง ภาษี พ่อผาย สร้อยสระกลาง ลุงโชคดี ปรโลกานนท์ และ อ.ไพรัตน์ ชื่นคง</p>	สื่อเลือก	98	DVD
<p>4. ลุงทองเหมาะ รายการปราชญ์เดินดินและรายการคิดได้ไง</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ชีวิตและแนวคิดของลุงทองเหมาะ แจ่มแจ้ง ปราชญ์เกษตรจากจังหวัดสุพรรณบุรี ในการทำนาแบบอินทรีย์ที่มีการใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์ การตัดพันธุ์ข้าวผ่านการทดลองในผืนนาของตนเอง</p>	สื่อเลือก	43	VCD
<p>5. พ่อคำเตื่อง ภาษี “ฟูกูโอกะเมืองไทย” กับกองทัพเกษตรธรรมชาติ</p>	สื่อเลือก	60	VCD
<p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีเรื่องราววิถีชีวิต แนวคิด และแนวทางปฏิบัติของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานที่สามารถพลิกฟื้นผืนดินให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ และเวทีเสวนาชาวบ้าน</p>			

ตาราง 5.1 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
6. พ่อทองหล่อ เจนไรสง กับแนวคิดการออมทางการเกษตร	สื่อเลือก	60	VCD
7. พ่อสุทธิพันธ์ ปรัชญพฤกษ์ “ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ไม่หยุดเรียนรู้”	สื่อเลือก	60	VCD
8. พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา (ปราชญ์ชาวบ้านผู้พลิกชีวิตด้วยวิถี เกษตรผสมผสาน)	สื่อเลือก	60	VCD
9. พ่อผาย สร้อยสระกลาง (ปราชญ์ชาวบ้านผู้นำหลักธรรมนำ การเกษตร)	สื่อเลือก	60	VCD
บทสัมภาษณ์แนวคิด ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และแนวทางปฏิบัติ ของปราชญ์ชาวบ้าน ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ จริงจนตกผลึก เกิดการสรุปทบทวนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ชีวิตที่มีความสุขอย่างยั่งยืน	สื่อเลือก	38	DVD
10. พ่อคำเตื่อง ภาษี (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์)			
11. ประสิทธิ์ หงส์อินทร์ (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดศรีสะเกษ)	สื่อเลือก	22	DVD
12. พ่อเชียง ไทยดี (ปราชญ์ภูมิปัญญาไทจังหวัดสุรินทร์)	สื่อเลือก	44	DVD
13. พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัด นครราชสีมา)	สื่อเลือก	40	DVD
14. ลุงโชคดี ปรโลกานนท์ (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัด นครราชสีมา)	สื่อเลือก	32	DVD
15. ขวัญดิน สิงห์คำ (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดศรีสะเกษ)	สื่อเลือก	36	DVD
16. อ.ไพรัตน์ ชื่นคง (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์)	สื่อเลือก	46	DVD
17. สมชาติ เนืองมี (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดสุรินทร์)	สื่อเลือก	37	DVD
18. ประสิทธิ์ บุญแก้ว (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดอุบลราชธานี)	สื่อเลือก	37	DVD
19. พ่อบุญเหลือ สายแวง (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัด)	สื่อเลือก	33	DVD
20. พ่อผาย สร้อยสระกลาง (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์)	สื่อเลือก	32	DVD
21. ลุงฉ้ออ่อน แผนโคกสูง (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัด นครราชสีมา)	สื่อเลือก	39	DVD
22. เกียรติ ประมูลศรี (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดสุรินทร์)	สื่อเลือก	34	DVD
23. อรชัญ-ประชาสรรค์ พันธุ์วิล (ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัด ศรีสะเกษ)	สื่อเลือก	34	DVD

1.2 หมวดวิชาที่ 2 บัญชีครัวเรือน

1.2.1 วิชาบัญชีครัวเรือน

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ชุมชนทำบัญชีครัวเรือน
- 2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 1 เรื่อง

1.2.2 วิชาการจัดการข้อมูลเพื่อวางแผนชีวิตและแผนชุมชน

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง บ้านสามขา กระบวนการสู่ความเป็นไท

ตาราง 5.2 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 2

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
วิชา บัญชีครัวเรือน 1. การชุมชนทำบัญชีครัวเรือน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> บทสัมภาษณ์ชุมชน และเกษตรกรที่มีการทำบัญชีครัวเรือนจนสามารถบริหารจัดการทางการเงินของครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ สร้างความมั่นคงทางการเงินได้อย่างยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	สื่อพื้นฐาน	63	DVD
2. กรณีศึกษา ธนาคารชีวิต กลุ่มวัดอู่ตะเภา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สัมภาษณ์พระอาจารย์ทอง เดชบุญโญ เจ้าอาวาสวัดดอน อ.หาดใหญ่ ถึงแนวคิด การดำเนินงานธนาคารชีวิต โดยการลดอบายผ่านการออมเงินวันละ 1 บาท ที่มีการเริ่มต้น ในดำเนินการจากอุบาสก อุบาสิกาเป็นกระบวนการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งกายและจิต สร้างความยั่งยืนให้ชุมชน	สื่อเลือก	45	DVD
3. สัจจะ ลดรายจ่ายวันละ 1 บาท <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> กรณีตัวอย่างการดำเนินงานกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท จังหวัดสงขลา มีหลักคิดใช้การออมจากการลดรายจ่ายวันละ 1 บาท ทุกวันและทำทุกคน จนสามารถสร้างเป็นสวัสดิการภาคประชาชนและเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทั้งชุมชน	สื่อเลือก	32	DVD

ตาราง 5.2 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 2 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
วิชาการจัดการข้อมูลเพื่อวางแผนชีวิตและแผนชุมชน 1. บ้านสามขา กระบวนการสู่ความเป็นไท <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> บทเรียนบ้านสามขาในการทำบัญชีครัวเรือน การวิเคราะห์ข้อมูล วางแผนชีวิต แผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของตนเองและชุมชน	สื่อพื้นฐาน	40	VCD
2. การทำแผนกลยุทธ์การลดต้นทุน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายเรื่อง การจัดทำแผนกลยุทธ์การลดต้นทุน โดย ดร.ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์	สื่อพื้นฐาน	70	VCD

1.3 หมวดวิชาที่ 3 การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

1.3.1 วิชาเกษตรอินทรีย์

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่
 1. เรื่อง เส้นทางเกษตรอินทรีย์
 2. เรื่อง เกษตรประณีต 1 ไร่ ไม่ยาก ไม่จน
- 2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 2 เรื่อง

1.3.2 วิชาเกษตรกรรมไร้สารพิษ

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่
 1. เรื่อง กสิกรรมธรรมชาติที่วังน้ำเขียว ของอำนาจ หมายยอดกลาง
 2. เรื่อง การปลูกผักปลอดสารเคมี เพื่อการพึ่งตนเอง : รวมกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ
- 2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 2 เรื่อง

1.3.3 วิชาการจัดการทรัพยากรดิน

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 1 เรื่อง ได้แก่
 - เรื่อง ชีวิตในดิน ดินมีชีวิต
- 2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 1 เรื่อง

1.3.4 วิชาเลือก (ระบุ)

- ประเด็นสาระเลือก จำนวน 2 เรื่อง

ตาราง 5.3 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 3

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
<p>วิชาเกษตรอินทรีย์</p> <p>1. เส้นทางเกษตรอินทรีย์</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีเรื่องราววิถีชีวิตของเกษตรกรที่เลือกเดินบนเส้นทางของเกษตรอินทรีย์</p>	สื่อพื้นฐาน	25	DVD
<p>2. เกษตรประณีต 1 ไร่ ไม่ยาก ไม่จน</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> แนวคิด วิธีปฏิบัติในการทำเกษตรประณีต เกษตรอินทรีย์ ในพื้นที่ 1 ไร่ ไม่ยาก ไม่จน</p>	สื่อพื้นฐาน	15	VCD
<p>3. เกษตรอินทรีย์พื้นฐาน โดยเกษตรสมพงษ์ (สามแผ่น)</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายแนวคิดเกษตรอินทรีย์และสาธิตการทำปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้ในการปรับปรุงบำรุงดิน และพืช</p>	สื่อเลือก	51	VCD
<p>4. เทคนิคการทำเกษตรอินทรีย์</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> แนวคิด และเทคนิคการปลูก การดูแลสวนมะพร้าวแบบอินทรีย์ วิธีการป้องกันกำจัดแมลงในสวนมะม่วง และสวนมะพร้าว ของคุณธีระ วณิชย์ถนอม</p>	สื่อเลือก	38	DVD
<p>5. ตัวอย่างการทำเกษตรอินทรีย์แบบประหยัดที่เนินพอกิน (สองแผ่น)</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เทคนิค และเคล็ดลับในการทำเกษตรอินทรีย์แบบประหยัดที่เนินพอกิน อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี จากพื้นที่ดินเสื่อมสภาพมาสู่แปลงเกษตรอินทรีย์ที่ให้ผลผลิตดี ในระยะเวลา 3 ปี</p>	สื่อเลือก	56 55	VCD
<p>6. เกษตรอินทรีย์ทางเลือกใหม่ของเกษตรกรไทย</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การอภิปรายของวิทยากร การวิเคราะห์เกษตรอินทรีย์ ผลกระทบและแนวทางพัฒนา ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์</p>	สื่อเลือก	19	VCD
<p>7. การจัดการพืชแบบผสมผสาน (เกษตรอินทรีย์)</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การจัดการพืชแบบผสมผสาน แนวคิด วิธีการ และกรณีศึกษาการทำเกษตรอินทรีย์</p>	สื่อเลือก	30	VCD

ตาราง 5.3 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 3 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
<p>วิชาเกษตรกรรมไร้สารพิษ</p> <p>1. กลีกรรรมธรรมชาติที่วังน้ำเขียวของอำนาจ หมายถึงอดกลาง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สัมภาษณ์คุณอำนาจ หมายถึงอดกลาง ปราชญ์ ชาวบ้านที่วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา ถึงแนวคิด และเทคนิคใน การทำกลีกรรรมธรรมชาติให้ประสบผลสำเร็จ</p>	สื่อพื้นฐาน	54	DVD
<p>2. การปลูกผักปลอดสารเคมี เพื่อการพาดตนเอง : รวมกรณี ตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีกรณีตัวอย่างเกษตรกรปลูกผักปลอด สารเคมี กรณีตัวอย่างที่ชุมชนแม่ทา จ.เชียงใหม่ และเกษตรกร ปลูกผักยกรองภาคกลาง</p>	สื่อพื้นฐาน	60	VCD
<p>3. เคล็ดลับการทำกลีกรรรมไร้สารพิษ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เคล็ดลับ และเทคนิคในการทำกลีกรรรมแบบไร้ สารพิษ ด้วยการใช้จุลินทรีย์และการใช้ฟางข้าวในการปรับปรุง ดินและการปลูกผักแบบผสมผสานจากประสบการณ์ของ อาจารย์อุดม ศรีเชียงใหม่</p>	สื่อเลือก	48	DVD
<p>4. ผักปลอดสารพิษ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีเรื่องผักปลอดสารพิษจากรายการ แผ่นดินไท</p>	สื่อเลือก	45	VCD
<p>5. วิธีปลูกผลไม้อินทรีย์จันทบุรี (สองแผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สัมภาษณ์เกษตรกรทำสวนผลไม้อินทรีย์ (ลองกอง) โดยใช้ปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยหมักชีวภาพในการปรับปรุง ดิน และสภาพแวดล้อม และการเลี้ยงชันโรงเพื่อช่วยการผลิต</p>	สื่อเลือก	65 48	VCD
<p>6. การปลูกพืชไร้สารพิษ (สองแผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> รวมเคล็ดลับการปลูกผักไร้สารพิษ ที่ให้ผลผลิต ดีมีความปลอดภัย ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม โดยการใช้ จุลินทรีย์ในการปรับปรุงบำรุงดิน</p>	สื่อเลือก	49 47	VCD

ตาราง 5.3 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 3 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
7. ผากฟ้าแต่ดิน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ภาพยนตร์สร้างสรรค์สังคม เรื่องราวการเดินทางของ “ผักคะน้า” ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องต่างต้องประสบชะตากรรมที่แตกต่างกัน	สื่อเลือก	96	VCD
8. องค์ความรู้ที่เนิ่นพอกิน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> รวมองค์ความรู้การทำกิจกรรมไร้สารพิษและวิธีการปลูกพืชบนดินที่มีปัญหาแห้งแล้ง และต้นทุนการผลิต	สื่อเลือก	60	VCD
วิชาการจัดการทรัพยากรดิน 1. ชีวิตในดิน ดินมีชีวิต <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> องค์ความรู้เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตในดินและการปรับปรุงดินตามแนวทางเกษตรธรรมชาติจากประเทศญี่ปุ่น	สื่อพื้นฐาน	53	DVD
2. รวมสารคดีการจัดการดิน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> รวมสารคดีการจัดการดินอย่างยั่งยืน	สื่อเลือก	70	VCD
3. การจัดการทรัพยากรที่ดินบนพื้นที่ลาดชัน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> แนวคิด วิธีการจัดการที่ดิน เพื่อทำการเกษตรบนพื้นที่ลาดชัน	สื่อเลือก	24	VCD
วิชาการจัดการทรัพยากรน้ำ 1. รูปแบบการจัดการน้ำในคลองตำบลแพรกหนามแดง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีจากชุดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำของชาวชุมชนแพรกหนามแดง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม ที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและหลักสันติวิธีในการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน	สื่อเลือก	28	VCD
2. ป่าขุนตำ : แหล่งเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มแม่น้ำตำ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีการจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ลุ่มแม่น้ำแม่ตำ จ.พะเยา โดยการใช้องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมและสร้างเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน	สื่อเลือก	40	VCD

ตาราง 5.3 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 3 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
3. การจัดการน้ำ : ความขัดแย้งที่ลุ่มแม่น้ำแม่ตาช้าง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีจากชุดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำของชุมชนในลุ่มแม่น้ำแม่ตาช้าง อ.หางดง จ.เชียงใหม่ จากวิกฤตขาดแคลนน้ำ ขยายตัวไปสู่ความขัดแย้ง และนำมาสู่การสร้างความร่วมมือในการแก้ปัญหาาร่วมกัน	สื่อเลือก	10	VCD
4. ชุมชนลุ่มน้ำวางกับการจัดการทรัพยากรน้ำ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> บทเรียนการจัดการน้ำของลุ่มน้ำแม่วาง ที่ชุมชนได้ร่วมกันจัดการน้ำโดยชุมชนเอง ให้เกิดความยั่งยืนและพอเพียง	สื่อเลือก	26	VCD
วิชาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ 1. บทเรียนจากป่าชุมชน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีสรุปบทเรียนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนจาก 4 กรณีตัวอย่างทั่วประเทศ ที่มีการจัดการทรัพยากรในป่าให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน ด้วยภูมิปัญญา วัฒนธรรม และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน	สื่อเลือก	24	VCD
2. บ้านป่าสักงาม ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> กรณีศึกษาชุมชนบ้านป่าสักงาม อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับป่าด้วยภูมิปัญญาและการอนุรักษ์ป่าและน้ำ	สื่อเลือก	20	VCD
วิชาการจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง 1. ภู่วิกฤตอ่าวไทยตอนบน สถานการณ์ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีจากงานวิจัยท้องถิ่น กรณีตัวอย่างในการแก้ปัญหาวิกฤตของอ่าวไทยตอนบน ผ่านกระบวนการวิจัยของชุมชน และความร่วมมือนร่วมใจในการฟื้นฟู และอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน	สื่อเลือก	24	VCD
2. คีนชีวิตให้ทะเล บทเรียนชุมชนประมงชายฝั่ง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> บทเรียนของการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนประมงชายฝั่ง ต.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช โดยการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์เพื่อช่วยเหลือตนเอง และการประสานความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	สื่อเลือก	10	DVD

ตาราง 5.3 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 3 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
3. คนหวงแผ่นดิน : ย่าหมี กลุ่มพลัง หวังน้ำอ้นตามัน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> รายการคนหวงแผ่นดิน นำเสนอเรื่องราวของ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนที่เคยป้องกันชุมชนจาก เหตุการณ์สึนามิ โดยการรวมกลุ่มของคนในชุมชนตำบลย่าหมี จ.พังงา เป็น “กลุ่มพลังหวังน้ำอ้นตามัน” โดยมีหลักศาสนา อิสลามเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ	สื่อเลือก	23	VCD
4. บทเรียนป่าดอนสัก มรดกแห่งวิถีชุมชน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีเรื่องราวของชาวชุมชนบ้านดอนสัก จ.สุ ราษฎร์ธานี ในการอนุรักษ์รักษาและฟื้นฟูป่าชายเลน ซึ่งเป็น แหล่งอาหาร พื้นที่ทำกินของชาวบ้าน โดยความร่วมมือของ ภาคีเครือข่ายและชุมชนบ้านดอนสัก	สื่อเลือก	27	VCD
5. สรุปประมงชุมชน 4 หมู่บ้าน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> กรณีศึกษาในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ชายฝั่งของชุมชนชายทะเล จ.พังงา โดยมีชุมชนเป็นแกนนำ จน สามารถฟื้นฟูสภาพแวดล้อมชายฝั่งอ่าวพังงาให้มีความสมบูรณ์ กลับขึ้นมาได้	สื่อเลือก	20	VCD
6. ฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ชุมชนรอบทะเลสาบสงขลากับการแก้ปัญหา และฟื้นฟูทะเลสาบ โดยการรวมกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน บทเรียน กระบวนการและข้อคิดในการจัดการ	สื่อเลือก	27	VCD
7. ตามหาปูม้ากับลุงจาง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การฟื้นฟูทะเล ธนาคารปู การทำงานของกลุ่ม อนุรักษ์ของ ลุงจาง ฟุ้งเฟื่อง อ่าวทุ่งมหา ชุมชนเกาะเตียบ อ.ปะ ทิว จ.ชุมพร	สื่อเลือก		VCD
วิชาความหลากหลายทางชีวภาพและพันธุกรรม 1. สงครามเมล็ดพันธุ์ (สองแผ่นดิน) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เรื่องราวของการต่อสู้ในเรื่องเมล็ดพันธุ์พืช เพื่อ ปลดแอกการครอบงำของบริษัทต่างชาติจากเวทีเสวนาของ ชุมชนอโศก	สื่อพื้นฐาน	46 54	VCD

ตาราง 5.3 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 3 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
2. ขบวนการกู้ชาติ ตอน อนุรักษ์และขยายพันธุ์ข้าวไทย <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> วิธีที่ค้นจากเวทีเสวนาปราชญ์ชาวบ้าน ณ ปฐม อโศก ที่จะเล่าเรื่องราวการต่อสู้เพื่อการอนุรักษ์และการ ขยายพันธุ์ข้าวไทย และเทคนิคการขยายพันธุ์ข้าวและปลูกข้าว แบบไม่ใช้สารเคมี	สื่อเลือก	63	VCD

1.4 หมวดวิชาที่ 4 การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การลดต้นทุนการผลิต และการ เพิ่มรายได้

1.4.1 วิชาการลดต้นทุนการผลิตและการลดรายจ่าย

ประเด็นสาระเลือก จำนวน 2 เรื่อง

1.4.2 วิชาการเสริมสร้างอาชีพ

ประเด็นสาระเลือก จำนวน 2 เรื่อง

1.4.3 วิชาเลือก

ประเด็นสาระเลือก จำนวน 1 เรื่อง

ตาราง 5.4 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 4

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
วิชา การลดต้นทุนการผลิตและการลดรายจ่าย 1. แนะนำวิธีพึ่งตนเองตามแนววิถี ชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายวิธีการพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำทาง สร้าง ความเข้มแข็งให้เกษตรกร โดยท่านสมณะเสียงศีล ชาตวโรและ หลากหลายสูตรเด็ดเคล็ดลับของท่านสมณะนิกนบ ฉันทโส	สื่อพื้นฐาน	69	DVD
2. ความรู้เรื่องปุ๋ยชีวภาพ (สองแผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> บรรยาย และสาธิตการทำปุ๋ยชีวภาพ และ เทคนิคในการเพิ่มผลผลิต กำจัดศัตรูพืช และการบำบัดน้ำเสีย โดย ร.ต.อ.สามารถ นารถสูงเนิน	สื่อพื้นฐาน	75 72	DVD

ตาราง 5.4 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 4 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
3. สาธิตการทำน้ำสกัดชีวภาพ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> รวมความรู้เรื่องจุลินทรีย์และการสาธิตการทำน้ำสกัดชีวภาพหลากหลายสูตร จำนวน 10 ตอน ที่ทำง่ายได้ด้วยตนเอง	สื่อเลือก	53	DVD
4. สาธิตการทำสบู่ก้อนและสบู่เหลว <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การสาธิตการทำสบู่ก้อนและสบู่เหลว จากสมุนไพร ทำง่าย ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้ตนเอง สูตรชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน	สื่อเลือก	57	DVD
5. สอนวิธีการทำน้ำหมักโดยไม่ใช้โม่ลาหรือกากน้ำตาล <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายเรื่องการทำน้ำหมักแบบไม่ใช้กากน้ำตาล และเทคนิควิธีการทำปุ๋ยหมักแบบง่ายโดย จอมขอบฟ้า	สื่อเลือก	43	DVD
6. การปลูกผักในล้อยางรถยนต์ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การปลูกผักในล้อยางรถยนต์ทางเลือกสำหรับการปลูกผักสวนครัวแบบปลอดสารพิษ	สื่อเลือก	59	DVD
7. ปลูกผักบนกอผักตบชวาและผลิตภัณฑ์จากผักตบชวาที่ปากฉิ่ง (2 แผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การปลูกผักบนกอผักตบชวา นวัตกรรมเกษตร ที่สร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรจากการใช้ประโยชน์บนกอผักตบชวา ทำได้ง่าย ปลอดภัยจากสารพิษ และการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา การเพิ่มมูลค่าให้กับวัชพืชที่หลายคนมองข้าม	สื่อเลือก	(แผ่น 1) 58 (แผ่น 2) 42	DVD
8. การปลูกผักในกระบอกไม้ไผ่ หรือท่อ PVC (ผักคอนโด) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เทคนิคการปลูกผักในกระบอกไม้ไผ่ แบบง่าย ๆ ประหยัด สวยงาม เหมาะสำหรับครัวเรือนที่มีพื้นที่น้อยหรือปลูกสำหรับประดับอาคาร สถานที่	สื่อเลือก	55	DVD
9. วิธีเพาะเห็ดฟางในตะกร้า (3 แผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เทคนิควิธีการเพาะเห็ดฟางในตะกร้า	สื่อเลือก	54/54/ 54	VCD

ตาราง 5.4 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 4 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
10. น้ำส้มควันไม้ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีการสร้างเตาเผาถ่านสำหรับผลิตน้ำส้ม ควันไม้แบบนอนและแบบตั้ง	สื่อเลือก	27	DVD
11. การทำเครื่องเปิด-ปิดสปริงเกอร์แบบอัตโนมัติ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายเทคนิคการทำนาแบบไร้สารเคมี และการสาธิตการทำเครื่องเปิด-ปิดสปริงเกอร์แบบอัตโนมัติ	สื่อเลือก	50	VCD
12. ชี้แดดนาเกลือ ปุ๋ยหวานของเกษตรกร <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สัมภาษณ์คุณสรพงษ์ บัวโรย เจ้าหน้าที่ส่งเสริม การเกษตร จ. สมุทรสงคราม เรื่องการใช้ประโยชน์จากชี้แดด นา เกลือ ในการเพิ่มผลผลิตไม้ผล	สื่อเลือก	57	VCD
13. ข้าวกล้องงอก <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> คุณค่า ประโยชน์ และกรรมวิธีการทำข้าว กล้องงอก และการจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ เพิ่มมูลค่าข้าว	สื่อเลือก	20	VCD
วิชา การจัดการข้าวอย่างยั่งยืน 1. ข้าวอินทรีย์ไทย <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> วิธีการเกษตรอินทรีย์ที่พลิกฟื้นชีวิตเกษตรกร ให้พ้นจากวังวนของทุกข์จากหนี้สิน พลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ ของสภาวะแวดล้อม แม้จะต้องใช้ความพยายามในการ เปลี่ยนแปลงอย่างมาก แต่ด้วยความตั้งใจจริงก็สามารถสร้างวิถี ข้าวอินทรีย์ไทยได้	สื่อเลือก	22	DVD
2. วิธีทำนาไร้สารเคมีและการเพาะเห็ดขอน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายเรื่อง แนวทางการทำนาแบบไร้ สารเคมี และเทคนิคการเพาะเห็ดในขอนไม้ โดยอาจารย์เชาว์ วัช หนูทอง	สื่อเลือก	74	DVD
3. การทำนาแบบลดต้นทุนของดร.แสวง (สองแผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายแนวคิด เทคนิคเรื่องการลดต้นทุน การผลิตข้าว และปรัชญาการใช้ชีวิต ของ ดร.แสวง รวยสูงเนิน	สื่อเลือก	57 40	VCD
4. การทำนาสูตรพิเศษที่ทำวุ้น <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> รายการลูกทุ่งเกษตร นำเสนอเทคนิควิธีการทำ นาสูตรพิเศษ “นาโยน” โดยคุณเชาว์วัช หนูทอง ช่วยลดต้นทุน การผลิตและเพิ่มผลผลิตข้าว	สื่อเลือก	24	VCD

ตาราง 5.4 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 4 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
5. ชีวิตข้าว ชีวิตคน บนเส้นทางเกษตรกรรมยั่งยืน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีวิถีชีวิตของชาวนาไทย ที่การปลูกข้าว เป็นเสมือนชีวิตของชาวนา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกัน มาจากบรรพบุรุษ และการปลูกข้าวแบบยั่งยืนด้วยข้าวพื้นบ้าน	สื่อเลือก	18	VCD
6. รายการคิดได้ไง ตอน โรงเรียนชาวนา เพื่อความ พัฒนาของชาวนาไทย <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เรื่องราวการเรียนการสอนของโรงเรียนชาวนา ที่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยการดำเนินงานของมูลนิธิข้าวขวัญ ตามแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งสามารถช่วยพัฒนาความรู้ ศักยภาพของชาวนาไทย โดยใช้การจัดการความรู้ เพื่อสร้าง ประสิทธิภาพให้นักเรียนชาวนา	สื่อเลือก	26	VCD
7. การทำนาแบบพึ่งตนเองและลดต้นทุน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายแนวคิด เทคนิค การทำนาแบบลด ต้นทุนของสามารท หนูทอง ชาวนาจังหวัดสุพรรณบุรี	สื่อเลือก	50	VCD
8. การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวกับคุณเดชา ศิริภัทร <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สัมภาษณ์คุณเดชา ศิริภัทร เรื่องคัดเลือก เมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อการทำนาอินทรีย์ เทคนิคการปรับปรุงดิน ด้วยวิธีชีวภาพ และการจัดการนาอินทรีย์	สื่อเลือก	57	VCD
วิชาการเสริมสร้างอาชีพ 1. สวนยางเก่าชั้น ต้นยางใหญ่ น้ำยางเยอะของปู่ เขียน แก้วอ่อน อ.จะนะ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การปลูกยางพารา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การระดมองค์ความรู้จากการปฏิบัติ เพื่อสร้างความสมดุลของ สภาพสวนยาง ตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ใช้แนวคิดการปลูก ฟืช 3 ไร่ แต่ได้ผลผลิตเท่ากับปลูกพืช 9 ไร่	สื่อเลือก	58	DVD
2. เทคนิคการรมควันไล่แมลง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> แนวทางการป้องกันศัตรูพืชแบบยั่งยืน โดย การใช้ชีววิธีจากเวทีมหกรรมภูมิปัญญาเกษตรอินทรีย์ จังหวัด เลย	สื่อเลือก	62	DVD

ตาราง 5.4 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 4 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
3. การทำดินระเบิด ทำปุ๋ยพืชสดทำ ปุ๋ยหมักจากขยะ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> คุณจอม ขอบฟ้า สาธิตการทำดินระเบิด (การ เลี้ยงและขยายเชื้อจุลินทรีย์) การทำปุ๋ยพืชสดอย่างง่าย และ การนำขยะมาทำปุ๋ยหมัก	สื่อเลือก	79	DVD
4. วิธีปลูกผักหวานป่า <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เทคนิค เคล็ด “ไม่” ลับ และประสบการณ์ใน การปลูกผักหวานป่า ภูมิปัญญาเกษตรอินทรีย์ จังหวัดเลย	สื่อเลือก	64	DVD
5. วิธีทำน้ำส้มควันไม้ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> แนะนำวิธีการทำน้ำส้มควันไม้ โดยคุณสมเจต การสร้างเตาเผาถ่าน 200 ลิตร และความรู้ในการทำน้ำส้ม ควันไม้ให้มีประสิทธิภาพ	สื่อเลือก	72	DVD
6. การบังคับมะนาวให้ออกลูกนอกฤดู <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> บรรยายเรื่องเทคนิคการบังคับมะนาวให้ ออกลูกนอกฤดูและการรักษาโรคใบหงิกในมะละกอ โดย คุณ ทอง ธรรมดา	สื่อเลือก	120	DVD
7. วิธีเสียบยอดมะนาวบนตอมะขวิด (สามแผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายและสาธิตการเสียบมะนาวบนตอ มะขวิดเพื่อเพิ่มผลผลิต	สื่อเลือก	55	VCD
8. การเพาะเห็ดฟางในตะกร้า <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีเทคนิคการเพาะเห็ดฟางในตะกร้าแบบ ง่าย ๆ เพื่อการเสริมสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร	สื่อเลือก	22	VCD
9. การใช้สารเร่งพด. 1,2,3 เพื่อเพิ่มคุณภาพผลผลิตเห็ดฟาง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เทคนิคการเพิ่มคุณภาพและผลผลิตของเห็ด ฟางโดยการใช้สารเร่งจุลินทรีย์ (พด. 1 ,2 และ 3) และวิธีการ เพาะเห็ดฟาง	สื่อเลือก	8	VCD
10. การเพาะเห็ดหูหนู <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายและสาธิตการเพาะเห็ดหูหนูเพื่อ สร้างรายได้เสริมในครัวเรือน	สื่อเลือก	56	VCD
11. เทคนิคการปลูกอ้อยแบบลดต้นทุน (สองแผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เวทีเสวนา เรื่อง เทคนิคการปลูกพืชไร่แบบ อินทรีย์จากเกษตรกรชาวไร่อ้อย	สื่อเลือก	58 64	VCD

ตาราง 5.4 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 4 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
วิชาการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร 1. วิธีทำน้ำปรุงรสแทนน้ำปลา ซีอิ๊ว <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การเรียนรู้การแปรรูปน้ำปรุงรสจากใบหม่อน ผลไม้ที่ให้รสเปรี้ยว ทดแทนน้ำปลา ซีอิ๊ว เพื่อสุขภาพและการ พึ่งพาตนเอง สูตรชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน	สื่อเลือก	53	DVD
2. การทำน้ำข้าวกลังงอก <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เทคนิคการแปรรูปน้ำข้าวกลังงอกเพื่อสุขภาพ แบบง่าย ๆ	สื่อเลือก	40	VCD
วิชา การจัดการปศุสัตว์ 1. “วัว-ควาย” มุลมังสังขยา ในวิถีคนดอนแรด <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการแก้ปัญหา วิกฤตการเลี้ยงปศุสัตว์ เพื่อพลิกฟื้นวิถีเกษตรกรรมในชุมชน โดยใช้งานวิจัยเพื่อแสวงหาคำตอบให้ตนเอง ร่วมกันทำงาน วิจัยของชุมชนแบบมีส่วนร่วม	สื่อเลือก	26	VCD
วิชา การจัดการประมง 1. รวมเทคนิคการเลี้ยงปลา (สองแผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> รวมเทคนิคในการเพาะเลี้ยงปลาเบญจพรรณ ทั้งแบบบ่อดินและบ่อซีเมนต์ การเพาะเลี้ยงหอย และการแปร รูปผลิตภัณฑ์ประมง	สื่อเลือก	90/90	DVD
วิชาพลังงานทางเลือก 1. เตาแสงอาทิตย์ โดยคุณคมสัน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สาธิตการทำเตาหุงข้าวพลังงานแสงอาทิตย์ สู้ ภาวะวิกฤติพลังงานแพง โดยคุณคมสัน หุตะแพทย์ และ นวัตกรรมประหยัดพลังงาน เตาแก๊ส พลังแก๊ส	สื่อเลือก	64	DVD
2. หลักการใช้และประกอบโซลาร์เซลล์ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> บรรยายเรื่อง หลักการและวิธีการประกอบโซ ลาร์เซลล์อย่างละเอียด	สื่อเลือก	87	DVD
3. พลังงานทดแทนเพื่อชีวิต (หกแผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายและสาธิตเรื่องพลังงานทดแทน การสกัดน้ำมันพืช พลังงานแสงแดด พลังงานลม ฯลฯ	สื่อเลือก	55 / 57 57 / 56 55 / 57	VCD

ตาราง 5.4 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 4 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
วิชาการสร้างบ้านดิน 1. วิธีทำบ้านดินและบ้านฟาง (สองแผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายและสาธิตการทำบ้านดินและบ้านฟางโดย คุณโจน จันโต ที่เนินพอกิน จังหวัดกาญจนบุรี	สื่อเลือก	75 70	DVD
2. บ้านดิน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ปรัชญา แนวคิด และเทคนิค วิธีการสร้างบ้านดิน อีกหนึ่งทางเลือกของความเรียบง่ายในการพึ่งพาตนเอง ด้วยเทคนิคการสร้างที่ไม่ยุ่งยาก ใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น และสร้างได้ด้วยตนเอง	สื่อเลือก	41	VCD
การเกษตรในเมือง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> องค์ความรู้และประสบการณ์ในการปลูกผักหลากหลายรูปแบบจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “เทคนิคการปลูกผักของคนเมือง”	สื่อเลือก	65	

1.5 หมวดวิชาที่ 5 การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด

1.5.1 วิชาวิสาหกิจชุมชน

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่
 1. เรื่อง ปรัชญา แนวคิดและองค์ประกอบวิสาหกิจชุมชน
 2. เรื่อง กรณีศึกษา เครือข่ายสมาคมฟื้นฟู หมู่บ้านชนบท
- 2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 1 เรื่อง

1.5.2 วิชาระบบการแลกเปลี่ยนและการจัดการตลาดชุมชน

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 1 เรื่อง ได้แก่
 1. เรื่อง โครงการวิจัยและพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชน
- 2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 1 เรื่อง

ตาราง 5.5 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 5

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
<p>วิชาวิสาหกิจชุมชน</p> <p>1. ปรัชญา แนวคิดและองค์ประกอบวิสาหกิจชุมชน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน ในประเด็นต่าง ๆ เช่น แนวคิดของวิสาหกิจชุมชน องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน</p>	สื่อพื้นฐาน	56	DVD
<p>2. กรณีศึกษา เครือข่ายสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบท <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ประสบการณ์เครือข่ายการเรียนรู้องค์กรชุมชน การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในโดยใช้กิจกรรมการออมทรัพย์เป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนา สร้างจิตสำนึก ร่วมของสมาชิกในชุมชน ก้าวไปสู่การสร้างสวัสดิการชุมชน อย่างยั่งยืน</p>	สื่อพื้นฐาน	58	DVD
<p>3. กรณีศึกษา เครือข่ายผลิตอาหาร จำกัด (โรงแปงขนมจีน) อ. นบพิตำ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> กรณีศึกษา แนวคิด และการบริหารจัดการ วิสาหกิจชุมชนระดับก้าวหน้า การจัดตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและการบริหารจัดการเครือข่าย แนวทางในปฏิบัติสู่วิสาหกิจชุมชนขั้นก้าวหน้า และก้าวสู่การดำเนินงานในรูปแบบธุรกิจชุมชน</p>	สื่อเลือก	55	DVD
<p>4. กรณีศึกษา ศูนย์วิสาหกิจชุมชนไม้เรียง ต.ไม้เรียง อ.ฉวาง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม้เรียงในการดำเนินงานศูนย์วิสาหกิจชุมชน หลักสูตรการเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน และวิธีการบริหารจัดการศูนย์วิสาหกิจชุมชน</p>	สื่อเลือก	35	DVD
<p>5. กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชน กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ดงบางจาก อ.เมือง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ประสบการณ์ แนวคิด กระบวนการเรียนรู้ และการจัดตั้งสภาวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายชาวนา และองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง ในการบริหารจัดการกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ</p>	สื่อเลือก	56	DVD

ตาราง 5.5 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 5 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
<p>วิชาการระบบการแลกเปลี่ยนและการจัดการตลาดชุมชน</p> <p>1. โครงการวิจัยและพัฒนาาระบบแลกเปลี่ยนชุมชน <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีจากโครงการวิจัย ที่เป็นเรื่องราวของระบบแลกเปลี่ยนผลผลิตในชุมชน ที่เน้นคุณค่าทางจิตใจมากกว่ามูลค่า เปลี่ยนวิถีการผลิต การบริโภค ให้พออยู่พอกิน ไม่เน้นการใช้เงินตรา นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน</p>	สื่อพื้นฐาน	24	VCD

1.6 หมวดวิชาที่ 6 การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ

1.6.1 วิชาการดูแลสุขภาวะ

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง โทษภัยของยาเสพติด
- 2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 2 เรื่อง

1.6.2 วิชาสมุนไพรกับสุขภาพ

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง สมุนไพรเพื่อสุขภาพกับหมอนก (2 แผ่น)
- 2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 1 เรื่อง

1.6.3 วิชาการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน

- 1) ประเด็นสาระหลัก (สื่อพื้นฐาน) เพื่อการเรียนรู้ประจำวิชา จำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ยอดหญิงนักพัฒนา และเสียงกู่จากครุใหญ่
- 2) ประเด็นสาระเลือก จำนวน 2 เรื่อง

ตาราง 5.6 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 6

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
<p>วิชาการดูแลสุขภาวะ</p> <p>1. โทษภัยของยาเสพติด</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> บรรยายเรื่องโทษของยาเสพติด และวิธีการป้องกันการเสพสิ่งเสพติดของเยาวชน</p>	สื่อพื้นฐาน	77	VCD
<p>2. นวัตกรรมสร้างสุขภาพจากชุมชน เครือข่าย</p> <p>เกษตรผสมผสานจังหวัดนครพนม</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เรื่องราวของเครือข่ายเกษตรผสมผสานจังหวัดนครพนม ในการสร้างสุขภาพของชุมชน ด้วยการประสานแรงประสานใจ สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ร่วมกันฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม เกิดพลังในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เป็นนวัตกรรมการพึ่งตนเองแบบไร้สารพิษ ตามปณิธานของเครือข่าย “พลิกทุ่ง สร้างทุน พื้นไท”</p>	สื่อเลือก	24	DVD
<p>3. นวดพื้นบ้านฉบับเขาชัยสน กระบวนการพลิกพื้นและถ่ายทอด</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สารคดีจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่เป็นการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการดูแลรักษาสุขภาพของหมอนวดพื้นบ้าน อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง จนสามารถขยายผลองค์ความรู้ไปสู่การสร้างสุขภาพของชุมชนได้อย่างยั่งยืน</p>	สื่อเลือก	29	VCD
<p>4. สุข-ศึกษา วิชาชาวบ้าน ตอนที่ 1 “ล่องเรือหารัก”</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ร่วมล่องเรือไปสัมผัสกับ “สายสัมพันธ์” ของน้ำกับชีวิตของชาวชุมชนบางระกำ จ.สุพรรณบุรี และเยี่ยมชมบรรยากาศตลาดน้ำวัดลำพญา</p>	สื่อเลือก	50	DVD
<p>5. สุข-ศึกษา วิชาชาวบ้าน ตอนที่ 2 “ถั่วเม็ดเดียว”</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ตามรอยเส้นทางการเดินทางของ “ถั่วเม็ดเดียว” ที่ ต.บ้านร้อน อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช ที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และสานใจของผู้คนจำนวนมาก</p>	สื่อเลือก	50	DVD
<p>6. สุข-ศึกษา วิชาชาวบ้าน ตอนที่ 3 “ม่วนใจ๋ในดอนแก้ว”</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> มาเก็บเกี่ยวความสุขแบบ “ม่วนนอกม่วนใจ๋” ที่ ต.ดอนแก้ว อ.แมริม จ.เชียงใหม่ ชุมชนเล็ก ๆ กลางเมืองใหญ่ที่น้ำใจ ไม่เคยเหือดแห้ง</p>	สื่อเลือก	50	DVD

ตาราง 5.6 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 6 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
7. สุข-ศึกษา วิชาชาวบ้าน ตอนที่ 4 “ขยะของฉัน ความฝันของเรา” <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ร่วมเรียนรู้วิชารักษาความสะอาดกับชาวตำบล ปริก อ.สะเตา จ.สงขลา ที่เป็นจุดเริ่มต้นของความ สบายตา สบายกาย สบายใจ และสร้างความผูกพันอันงดงามของคนใน ชุมชน	สื่อเลือก	50	DVD
8. สุข-ศึกษา วิชาชาวบ้าน ตอนที่ 5 “กินข้าวคล้าน้ำใจ” <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สัมผัสบรรยากาศแบบไทยแท้ ที่ข้าวปลา อาหารถูกปรุงด้วยน้ำใจ และความรื่นเริง ที่ ต.ไผ่ อ.เมือง จ. สิงห์บุรี	สื่อเลือก	50	DVD
9. สุข-ศึกษา วิชาชาวบ้าน ตอนที่ 6 “ตากอากาศละมุน เปิดประตูเที่ยว” <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สัมผัสอากาศที่ดีที่สุดในประเทศไทย ที่ ต.ขุน ทะเล จ. นครศรีธรรมราช	สื่อเลือก	50	DVD
10. สุข-ศึกษา วิชาชาวบ้าน ตอนที่ 7 “สวัสดิการสานใจ” <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ระบบสวัสดิการที่สร้างสรรค์ด้วยแรงคิดแรงใจ ของคนในชุมชน ดำเนินการโดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน ที่ ต.ปากพูน จ.นครศรีธรรมราช	สื่อเลือก	50	DVD
11. สุข-ศึกษา วิชาชาวบ้าน ตอนที่ 8 “เปิดเทอมนอกห้อง” <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ร่วมกระบวนการเรียนรู้ที่ศูนย์ภูมิรักษ์ ธรรมชาติ จ.นครนายก พอกับการดัดแปลงพันธุกรรมแบบบ้าน ๆ ยोजับปลาขนาดยักษ์ และระเบิดชีวภาพ	สื่อเลือก	50	DVD
12. สุข-ศึกษา วิชาชาวบ้าน ตอนที่ 9 “เรียกพี่ได้ไหม” <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> แนะนำชุมชน ต.หนองแหน จ.สระบุรี ชุมชนที่ อายุไม่เป็นอุปสรรคต่อความสุข ความเจ็บไข้ได้ป่วยบรรเทาได้ ด้วยความรัก คนชราที่ไม่ใช่ไม้ใกล้ฝั่ง แต่เป็นไม้ใหญ่ให้ความ ร่มเย็น แผ่ร่มเงา เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่อยู่ใกล้	สื่อเลือก	50	DVD
13. สุข-ศึกษา วิชาชาวบ้าน ตอนที่ 10 “แสงสว่างที่ปลายอุโมงค์”	สื่อเลือก	50	DVD

ตาราง 5.6 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 6 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
<u>เนื้อหาโดยสรุป</u> มาเปิดดอก ทำความรู้จักกับหมูลุ่ม ที่ ต.ดอนแร้ จ.ราชบุรี ที่เลี้ยงด้วยอาหารอินทรีย์ ที่ช่วยลดต้นทุนและได้หมูกุณภาพดี ปลอดภัยต่อผู้บริโภค และสร้างความมั่นคงให้เกษตรกร			
14. ชุมชนสุขภาพดี <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การดูแลสุขภาพของชุมชน บทบาทขององค์กรท้องถิ่น โรงเรียน กลุ่มชุมชน ในการดูแล ส่งเสริมสุขภาพของสมาชิกและเยาวชน บทเรียนของชุมชน อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์	สื่อเลือก	20	VCD
15. กินอย่างไรให้ปลอดภัยและกินดีมีสุข (2 รายการ) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การกินอย่างเหมาะสม แนวทางวิธีปฏิบัติในการบริโภคให้ปลอดภัย การเลือกบริโภคอย่างสมดุลย์และมีคุณค่า	สื่อเลือก	40	VCD
16. ชาวค่ายสุขภาพวิถีธรรม... เล่าประสบการณ์การรักษาโรคต่าง ๆ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ประสบการณ์ในการรักษาโรคต่าง ๆ ตามแนวทางการแพทย์ทางเลือก ของผู้ร่วมออกค่ายสุขภาพที่สวนป่านาบุญ	สื่อเลือก	95	DVD
17. แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับแฟนพันธุ์แท้สุขภาพ ทางเลือก <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> เวทีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดูแลสุขภาพ การรักษาโรคต่าง ๆ ของผู้ผ่านการอบรมของหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงกับการแพทย์ทางเลือกแนวบุญนิยม	สื่อเลือก	4 ชม. 30 นาที	DVD
18. โยคะ กายบริหาร กับหมอเขียว <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> สาธิตกายบริหาร โยคะและการกดจุดเพื่อสุขภาพโดยหมอเขียว	สื่อเลือก	70	VCD
19. แพทย์ทางเลือกกับหมอเขียว <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายค่ายสุขภาพชุมชนทะเลธรรม ของหมอเขียว ประกอบด้วยการวิเคราะห์สาเหตุของโรค การรักษา ยา 9 เม็ด และการกายบริหารด้วยโยคะ	สื่อเลือก	70/75/ 70	VCD

ตาราง 5.6 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 6 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
<p>วิชาสมุนไพรรักษาสุขภาพ</p> <p>1. สมุนไพรรักษาสุขภาพกับหมอนก (2 แผ่น) <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายเรื่องการใช้สมุนไพรรักษาสุขภาพด้วยตนเอง อย่างถูกต้องตามสรรพคุณของสมุนไพรรักษาสุขภาพ และเหมาะสมกับอาการเจ็บป่วยโดยหมอนก (พิศิษฐ์ ชรัทคิตังค์)</p>	สื่อพื้นฐาน	60/ 30	DVD
<p>2. สมุนไพรรักษาโรค</p> <p><u>เนื้อหาโดยสรุป</u> การบรรยายเรื่อง การใช้สมุนไพรรักษาโรค โดยคุณ นิตยา</p>	สื่อเลือก	78	DVD
<p>วิชาการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน</p> <p>1. ยอดหญิงนักพัฒนา และเสียงกู่จากครุใหญ่ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> กรณีตัวอย่างชีวิตของยอดหญิงชาวเกาหลีที่ต่อสู้ พัฒนาชีวิตตนเอง ครอบครัวและเป็นผู้นำชุมชน และกรณีตัวอย่างชีวิตครอบครัวนอกเกาหลีที่เป็นผู้นำหมู่บ้านพัฒนาชุมชนที่ลำบากยากจน จนประสบความสำเร็จและได้รับการยกย่องเป็นแบบอย่างในการพัฒนาจนได้รับรางวัลและเป็นกรณีกระตุ้นให้คนเกาหลีลุกขึ้นมาพัฒนาบ้านเมืองของตนจนสำเร็จ</p>	สื่อพื้นฐาน	54	VCD
<p>2. คนไทยตัวอย่าง ระเบียบ สาคริก ... บิดาแห่งกล้วยไม้ไทย <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ชีวิต แนวคิดและงานของ ศ.ระเบียบ สาคริก ผู้บุกเบิกกล้วยไม้ไทยและการเชื่อมโยงกล้วยไม้กับการดำเนินชีวิต ข้อคิดต่าง ๆ</p>	สื่อเลือก	20	VCD
<p>3. คนไทยตัวอย่าง พญ.เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ ... สตรียอดนักสู้เพื่อภูมิปัญญาไทย <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ชีวิต และงานของผู้บุกเบิกแพทย์แผนไทย การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง จนแพทย์แผนไทยได้รับการยอมรับและขยายผลไปอย่างกว้างขวางของ พญ.เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ</p>	สื่อเลือก	20	VCD

ตาราง 5.6 วิชา ประเด็นการเรียนรู้และรายละเอียดสื่อเพื่อการเรียนรู้ในหมวดวิชาที่ 6 (ต่อ)

ประเด็นและสื่อเพื่อการเรียนรู้	ประเภท	เวลา (นาที)	สื่อ
4. คนไทยตัวอย่าง ทิวาพร ศรีวรกุล ... หญิงแกร่ง ผู้รักษาป่าเต่าดำ <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> ชีวิตและงานของผู้หญิงนักต่อสู้ที่ดูแลรักษาป่า มากกว่า 30 ปี ในผืนป่าตะวันตก ด้วยแนวคิด “เกื้อกูลคนด้วย ศรัทธา พิทักษ์ป่าด้วยความรัก” ของ คุณทิวาพร ศรีวรกุล	สื่อเลือก	20	VCD
5. เสวนาเรื่อง ผู้นำกับการพัฒนาชุมชน : เศรษฐกิจพอเพียง <u>เนื้อหาโดยสรุป</u> แนวคิด มุมมองในเรื่อง ผู้นำกับการพัฒนา ชุมชน กับเศรษฐกิจพอเพียง โดย พระมหาสมัย ภาสุโก และ มาร์ติน วิลเลอร์	สื่อเลือก	50	DVD

2. การสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่สังคมสุขภาวะ

ในการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องมีความร่วมมือและเครือข่ายทั้งในระดับองค์กรและเครือข่ายภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงาน / องค์กรภาครัฐ สถาบันการศึกษา ดังนั้นในการพัฒนาหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกลก็เช่นกัน ก็จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคสถาบันการศึกษามานักกำลังและบูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรูปธรรมเพื่อความอยู่ดีมีสุข ความเข้มแข็งมั่นคงของชุมชน สังคม และประเทศ จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานจัดการเรียนรู้ขึ้นคณะหนึ่ง รวมทั้งได้สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาคีเพื่อดำเนินการเป็นลำดับดังนี้

2.1 คณะทำงานจัดการเรียนรู้

2.1.1 องค์กรประกอบคณะทำงาน ประกอบด้วย

1) ที่ปรึกษา คือ

1. อธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
2. รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนาระบบงาน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
3. ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์การเรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง

2) คณะทำงานจัดการเรียนรู้ ซึ่งมี

1. ประธานคณะทำงาน คือ รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน

2. คณะทำงาน ประกอบด้วย

- ผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 1. ผู้อำนวยการสำนักการศึกษาต่อเนื่อง
 2. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา
- คณาจารย์ของ มสธ.
- ผู้แทนหน่วยงานภายนอก / ภาคียุทธศาสตร์

2.2 องค์ภาคีเครือข่าย

องค์การภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินการตามหลักสูตรการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล มีจำนวน 29 หน่วยงาน คือ

1. กรมส่งเสริมการเกษตร
2. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
3. กองทัพบก
4. กรมปศุสัตว์
5. กรมการพัฒนาชุมชน
6. กรมพัฒนาที่ดิน
7. กรมตรวจบัญชีสหกรณ์
8. กรมป่าไม้
9. กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
10. กรมการข้าว
11. กรมส่งเสริมสหกรณ์
12. กรมประมง
13. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
14. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์
15. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
16. มูลนิธิส่งเสริมยุวเกษตรกรไทย
17. มูลนิธิบูรณะชนบทไทย
18. มูลนิธิขวัญ
19. บริษัท น้ำตาลวังขนาย จำกัด
20. สมาคมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
21. สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
22. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
23. ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน
24. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
25. มูลนิธิเกษตรกรมั่งคั่ง (ประเทศไทย)

26. มุลนิธิชีวิตวิถี
27. ศูนย์ศึกษาและเสริมสร้างศักยภาพการจัดการทรัพยากรเพื่อท้องถิ่น
28. เครือข่ายศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน
29. องค์การความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน

ภารกิจและหน้าที่ของคณะทำงานจัดการเรียนรู้และภาคีเครือข่าย

คณะทำงานจัดการเรียนรู้และภาคีเครือข่ายมีภารกิจร่วมกันในการพัฒนาหลักสูตร ออกแบบสื่อเพื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติ นำหลักสูตรไปจัดการเรียนรู้ในกลุ่มบุคคลเป้าหมายของแต่ละองค์กรตามความเหมาะสม

2.3 การทำความตกลงร่วมมือกับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

นอกจากนั้นในระยะต่อมา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชและองค์ภาคีเครือข่ายได้จัดทำหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล ได้ทำความตกลงร่วมมือกับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) โดยกระทรวงฯ จะมีบทบาทในการส่งเสริมการใช้ศูนย์ ICT ชุมชนเป็นช่องทางในการเรียนรู้ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติ รวมถึงการนำหลักสูตรไปจัดการเรียนรู้ในกลุ่มบุคคลเป้าหมายในพื้นที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม โดยได้มีบันทึกความร่วมมือ (MOU) ระหว่างมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ได้ขยายผลการดำเนินการเรียนรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน ซึ่งมีศูนย์ ICT ชุมชน 134 ศูนย์ ได้สมัครเข้ามาเรียนรู้ และกำลังอยู่ในระยะการเตรียมการเพื่อทดลองเปิดการเรียนรู้ต่อ โดยมีกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเป็นองค์กรหลัก และมีภาคีเครือข่ายสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเพื่อพัฒนาต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการศึกษากาไกลมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้วิถี “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยใช้ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การสร้างครอบครัว ชุมชน และสังคมสุขภาวะให้กับคนไทยอย่างยั่งยืน ซึ่งได้พัฒนาต่อยอดจากโครงการทดลองที่ได้ดำเนินการขั้นต้นไปแล้วในบางพื้นที่ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ย่อยคือ ข้อที่ 1 ศึกษา วิเคราะห์/สังเคราะห์ องค์ความรู้และบทเรียนที่ได้รับจากโครงการทดลอง ข้อที่ 2 วิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เหมาะสมต่อการขยายผลไปยังครัวเรือนต่าง ๆ ภายใต้บริบทที่แตกต่างกันตามลักษณะภูมินิเวศและภูมิสังคมในแต่ละภาคของประเทศไทย ข้อที่ 3 วิจัยและพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร และข้อที่ 4 พัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียงให้ครอบคลุมทั้งในเชิงประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และผลกระทบของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว 2) เพื่อพัฒนาและจัดตั้งคลังความรู้ / คลังข้อมูลและคลังสื่อวีดิทัศน์ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับการสร้างสุขภาวะของครอบครัวและกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ตามหลักสูตร 3) เพื่อประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายการวิจัยและพัฒนาร่วมกัน ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เป็นภาคียุทธศาสตร์ตลอดจน องค์กรและเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อขับเคลื่อนแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมแห่งสุขภาวะ

ในการดำเนินวิจัยได้กำหนดเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เรียนรู้ กลุ่มผู้จัดการเรียนรู้ คณะทำงานในหลักสูตรฯ ผู้แทนในหน่วยงานภาคีเครือข่ายจากศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่ต่าง ๆ จำนวน 35 ศูนย์ ดังนี้ 1) ศูนย์การเรียนรู้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 7 ศูนย์ 2) ศูนย์การเรียนรู้ในภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตกจำนวน 17 ศูนย์ 3) ศูนย์การเรียนรู้ภาคเหนือจำนวน 3 ศูนย์ และ 4) ศูนย์การเรียนรู้ภาคใต้จำนวน 8 ศูนย์ ทำการเก็บข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ดังนี้

- 1) ผู้เรียนรู้ตามหลักสูตรจำนวน 35 จุดเรียนรู้ รวม 525 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจำนวน 24 จุดเรียนรู้ แล้วสุ่มสอบถามรวม 168 คน
- 2) ผู้จัดการเรียนรู้ของหลักสูตรในแต่ละศูนย์การเรียนรู้จำนวน 35 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจำนวน 24 คน
- 3) คณะทำงานจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรจำนวน 30 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจำนวน 20 คน
- 4) ผู้แทนหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่ร่วมจัดการเรียนรู้จำนวน 14 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจำนวน 10 คน

ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดรวมทั้งสิ้น 222 คน สามารถเก็บข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ได้จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 72.97

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มีหลายประเภทเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดเวทีสัมมนา การสังเกตและการเยี่ยมชมกิจกรรมเรียนรู้ในพื้นที่ การจัดประชุมคณะทำงานและหน่วยงานภาคี และการสัมภาษณ์ติดตามทางโทรศัพท์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากการสอบถามทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสัมมนา การประชุม การเยี่ยมพื้นที่ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

1. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1.1 ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และได้ต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จากการถอดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตรพัฒนากระบวนการเรียนการสอน และนำมาขยายร่างหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปทดลองใช้ การประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตรได้ทำการประเมินดังนี้ 1) ประเมินบริบทของหลักสูตร จากความต้องการในการเรียนของผู้เรียน ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของหลักสูตร 2) ประเมินความเหมาะสมของปัจจัยของหลักสูตร ได้แก่ ปัจจัยเบื้องต้นและปัจจัยเกี่ยวพันต่างๆ ของหลักสูตร และ 3) ประเมินความเหมาะสมของกระบวนการหลักสูตรในด้านระบบการเรียนรู้ การลงทะเบียนเรียน การวัดผลการสำเร็จการเรียนรู้และการบริหารหลักสูตร ผลการประเมิน เป็นดังนี้

1.1.1 ผลการประเมินบริบทของหลักสูตร

1.1.1.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเรียนรู้ของผู้เรียนรู้

ผู้เรียนรู้ส่วนใหญ่ ร้อยละ 51.6 มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเรียนรู้ตามหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเพิ่มพูนความรู้ รองลงมา คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการทำงานปัจจุบัน ร้อยละ 38.1 และเพื่อเสริมอาชีพเดิม ร้อยละ 8.7 ตามลำดับ

1.1.1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

การพิจารณาความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ยกร่างโดยพิจารณาตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม คือ ผู้เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ คณะทำงานจัดการเรียนรู้ และตัวแทนภาคี เกี่ยวกับความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของหลักสูตร พบว่า คณะทำงานจัดทำหลักสูตรเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยวัตถุประสงค์ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ วัตถุประสงค์ข้อ 2 ข้อ 4 และข้อ 5 มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ $\bar{X} = 4.47$ กลุ่มตัวแทนภาคีเครือข่ายมีความเห็นว่าวัตถุประสงค์หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด จำนวน 3 ข้อ คือ วัตถุประสงค์ข้อ 1 ข้อ 4 และข้อ 5 มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ $\bar{X} = 4.40$ สำหรับกลุ่มผู้เรียนรู้และกลุ่มผู้จัดการเรียนรู้มี

ความเห็นว่วัตฤประสงค์หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมากทุกข้อ โดยผู้เรียนเห็นว่วัตฤประสงค์ข้อที่ 1 และข้อ 4 มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ $\bar{X} = 4.07$ เท่ากัน สำหรับผู้จัดการเรียนรู้มีความเห็นว่วัตฤประสงค์ที่มีความเหมาะสมในระดับมากและมีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ วัตฤประสงค์ข้อ 3 ค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 4.11$

เมื่อพิจารณาความเหมาะสมของวัตฤประสงค์ของหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ยกร่างโดยพิจารณาความเหมาะสมของวัตฤประสงค์รายข้อจากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยโดยภาพรวม พบว่า เรียงลำดับได้ดังนี้ วัตฤประสงค์ข้อ 4 ข้อ 1 ข้อ 5 ข้อ 3 และข้อ 2 ตามลำดับ

ดังนั้น วัตฤประสงค์ของหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงฉบับร่างทั้ง 5 ข้อนั้น มีความเหมาะสมจึงได้นำมากำหนดเป็นวัตฤประสงค์ของต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในระยะการขยายผลในการวิจัยครั้งนี้

1.1.2 ประเมินความเหมาะสมของปัจจัยของหลักสูตร

1.1.2.1 ปัจจัยเบื้องต้นของหลักสูตร

ปัจจัยเบื้องต้นของหลักสูตร ได้แก่ โครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา และปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ ของหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ สถานที่ คุณสมบัติผู้เรียน คุณสมบัติผู้จัดการเรียนรู้ คุณสมบัติผู้สนับสนุนมีความคิดเห็น ดังนี้

1.1.2.1.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกเป็นรายหมวดวิชา ทั้ง 6 หมวดวิชา ประกอบด้วย 1) หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ 2) หมวดวิชา บัญชีครัวเรือน 3) หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน 4) หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต 5) หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด 6) หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ ปรากฏผลดังต่อไปนี้

1) หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มี 4 วิชา ได้แก่ วิชาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิชาวิถีชีวิตพอเพียง วิชาโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง และวิชาวิถีประชาธิปไตย เมื่อพิจารณาตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลพบว่า กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้และกลุ่มตัวแทนภาคีมีความเห็นว่วิชาในหมวดวิชาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยคณะทำงานจัดการเรียนรู้มีความเห็นว่เหมาะสมระดับมากที่สุดทุกรายการ ในขณะที่ตัวแทนภาคีมีความเห็นว่อยู่ในระดับมากที่สุด 2 วิชา และระดับมาก 2 วิชา สำหรับกลุ่มผู้เรียนรู้และผู้จัดการเรียนรู้มีความเห็นว่วิชาในหมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ทั้ง 4 วิชามีความเหมาะสมในระดับมาก

เมื่อพิจารณารายวิชาในหมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ย พบว่า เรียงลำดับความเหมาะสมดังนี้ วิชาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.70$) วิชาวิถีชีวิตพอเพียง ($\bar{X} = 4.59$) วิถีชีวิตปราชญ์ชาวบ้าน ($\bar{X} = 4.41$) และวิชาโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X} = 3.84$)

2) หมวดวิชา บัญชีครัวเรือน

หมวดวิชาบัญชีครัวเรือน มี 2 วิชา ได้แก่ วิชาบัญชีครัวเรือน และวิชาการจัดการข้อมูลเพื่อวางแผนชีวิตและแผนชุมชน พบว่า กลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้ มีความเห็นว่ามีค่าความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทั้ง 2 วิชา ($\bar{X} = 4.41$, $\bar{X} = 4.24$) กลุ่มตัวแทนภาคีมีความเห็นว่าวิชาบัญชีครัวเรือนมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.40$) สำหรับกลุ่มผู้จัดการการเรียนรู้และกลุ่มผู้เรียนมีความเห็นว่าวิชาทั้ง 2 ในหมวดวิชาบัญชีครัวเรือนมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยวิชาบัญชีครัวเรือนมีค่าเฉลี่ยมากกว่า คือ $\bar{X} = 4.11$

3) หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนมี 5 วิชา ได้แก่ วิชาเกษตรอินทรีย์ วิชาเกษตรกรรมไร้สารพิษ วิชาการจัดการทรัพยากรดิน วิชาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและพันธุกรรม และ วิชาเลือก (ตามความสนใจ) พบว่า ทั้งกลุ่มคณะทำงานจัดการเรียนรู้และตัวแทนภาคีมีความเห็นว่าวิชาในหมวดวิชาการจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกวิชา เรียงลำดับจากวิชาตามค่าเฉลี่ยดังนี้ วิชาเกษตรอินทรีย์ และวิชาเกษตรกรรมไร้สารพิษ วิชาการจัดการทรัพยากรดิน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.71$) วิชาเลือกตามความสนใจ และวิชาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและพันธุกรรม สำหรับกลุ่มผู้เรียน และกลุ่มผู้จัดการเรียนรู้มีความเห็นว่าทุกวิชาในหมวดวิชาการจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนทั้ง 5 วิชา มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยกลุ่มผู้เรียนมีความเห็นว่าวิชาในหมวดวิชา มีความเหมาะสมเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยดังนี้ วิชาเกษตรอินทรีย์ วิชาเกษตรกรรมไร้สารพิษ วิชาเลือกตามความสนใจ และวิชาการจัดการทรัพยากรดิน ผู้จัดการเรียนรู้มีความเห็นว่าวิชาที่มีความเหมาะสมเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย คือ วิชาเลือกตามความสนใจ และวิชาเกษตรอินทรีย์

4) หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต

หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต มี 3 วิชา ได้แก่ วิชาการลดต้นทุนและลดรายจ่ายในครัวเรือน วิชาการเสริมสร้างอาชีพ และวิชาเลือก (ตามความสนใจ) พบว่า กลุ่มคณะทำงานจัดการความรู้มีความเห็นว่ามีค่าความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกวิชา กลุ่มตัวแทนเครือข่ายมีความเห็นว่าวิชาในหมวดวิชาการเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิตมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด จำนวน 2 วิชา โดยชุดวิชาการลดต้นทุนและลดรายจ่ายในครัวเรือนได้รับการยอมรับว่ามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดจากทุกกลุ่ม เรียงลำดับค่าเฉลี่ยตามกลุ่มตัวอย่างคือ คณะทำงานจัดการความรู้ ($\bar{X} = 4.76$) ตัวแทนภาคี ($\bar{X} = 4.50$) ผู้จัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.26$) และผู้เรียน ($\bar{X} = 4.23$)

5) หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด

หมวดวิชาการจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด มี 2 วิชา ได้แก่ วิชาวิสาหกิจชุมชน และวิชาการระบบการแลกเปลี่ยนและการจัดการตลาดชุมชน พบว่า กลุ่มตัวแทนภาคีมีความเห็นว่าชุดวิชาทั้ง 2 วิชา มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดและมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.30$) กลุ่มผู้จัดการเรียนรู้มีความเห็นว่าชุดวิชาวิชาการแลกเปลี่ยนและการจัดการตลาดชุมชนมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.29$) สำหรับกลุ่มผู้เรียนรู้และผู้จัดการการเรียนรู้มีความเห็นว่าวิชาในหมวดวิชาการจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาดมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของวิชาทั้ง 2 วิชาของผู้เรียนรู้สูงกว่ากลุ่มผู้จัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.67$ และ $\bar{X} = 3.53$) และ ($\bar{X} = 3.60$ และ $\bar{X} = 3.37$)

6) หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ

หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ มี 3 วิชา ได้แก่ วิชาการดูแลสุขภาพ วิชาการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน และวิชาเลือก (ตามความสนใจ) พบว่า คณะทำงานจัดการเรียนรู้มีความเห็นว่าวิชาในหมวดนี้มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกวิชา สำหรับผู้เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้และตัวแทนภาคีมีความเห็นว่าวิชาในหมวดวิชาการเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพมีความเหมาะสมในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ย พบว่าวิชาเลือกมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.41$) รองลงมาคือ วิชาการดูแลสุขภาพและวิชาการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.35$)

ผลการประเมินความเหมาะสมของโครงสร้างและรายละเอียดของหลักสูตร การดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้นำไปทดลองใช้ในบางพื้นที่โดยสรุป พบว่า ทุกหมวดวิชา และรายวิชาในแต่ละหมวดวิชา มีความเหมาะสมจึงได้นำมาจัดทำเป็นต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปขยายผลในการจัดการเรียนรู้ต่อไป

1.1.1.2 ปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ ของหลักสูตร

กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงทุกกลุ่มมีความเห็นว่าปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ ของหลักสูตร ได้แก่ สื่อวีดิทัศน์ อุปกรณ์การเรียนรู้อุปกรณ์การเรียนรู้อันที่กการออกแบบกระบวนการ อันที่กผลการจัดกระบวนการเรียนรู้อสถานที่ในการจัดการเรียนรู้ คุณสมบัติของผู้เรียนและผู้จัดการเรียนรู้ รวมทั้งคุณสมบัติของทีมงานสนับสนุนมีความเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเรียงลำดับรายการจากค่าเฉลี่ยสูงตามลำดับ ดังนี้ สื่อวีดิทัศน์เพื่อใช้ในการเรียนรู้ คู่มือแนวทางการเรียนรู้ประจำหลักสูตร คุณสมบัติของผู้จัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.50$, $\bar{X} = 4.30$, $\bar{X} = 4.24$) ตามลำดับ

1.1.3 ประเมินความเหมาะสมของกระบวนการหลักสูตร

กระบวนการของหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่มว่ามีความเหมาะสมในระดับมากเกือบทุกรายการ ทั้งระบบการเรียนรู้

การลงทะเบียนเรียน การวัดผลการสำเร็จการเรียนรู้ การบริหารหลักสูตร สำหรับรายการที่มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดคือ ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้ระยะที่ 2 ช่วงการเข้าถึงและพัฒนา ($\bar{X} = 4.35$) การวัดผลการสำเร็จการเรียนรู้ในส่วนของการทำงานกิจกรรมลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของตนเองและครอบครัว ($\bar{X} = 4.29$) การบริหารหลักสูตร ในส่วนของการวางแผน กำหนดวิชา / สื่อ / เวลากับผู้เรียนรู้ ($\bar{X} = 4.24$)

ผลจากการประเมินหลักสูตร บริบทและปัจจัยที่เกื้อหนุนหลักสูตรและกระบวนการบริหารหลักสูตรซึ่งพบว่ามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกรายการ จึงได้นำมาเป็นข้อมูลการพัฒนาเป็นต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในด้านโครงสร้างและรายละเอียดของหลักสูตร สื่อและคลังความรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร ดังนี้

1.1.3.1 โครงสร้างและรายละเอียดของหลักสูตร

กำหนดระดับการเรียนรู้ของหลักสูตรได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

หลักสูตรชั้นที่ 1 เน้นการแก้ปัญหาในระดับปัจเจกบุคคล ลดหนี้สิน ลดรายจ่าย มีอาชีพการงานมั่นคง มีครอบครัวที่อบอุ่น

หลักสูตรชั้นที่ 2 เน้นการแก้ปัญหาในระดับกลุ่ม การรวมตัวกันในลักษณะต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

หลักสูตรชั้นที่ 3 เน้นการแก้ปัญหาในระดับเครือข่าย เชื่อมโยงกลุ่มคนหลายกลุ่ม การเอื้ออาทรต่อสังคม การสร้างเครือข่ายเพื่อจัดการทรัพยากร การผลิต และการตลาด และกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

รายละเอียดต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ชั้นที่ 1 ประกอบด้วยหมวดวิชา จำนวน 8 หมวด และมีวิชาในแต่ละหมวด ดังนี้

1. หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มี 4 วิชา คือ วิชาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิชาวิถีชีวิตพอเพียง วิชาโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง วิชาวิถีปราชญ์ชาวบ้าน

2. หมวดวิชา บัญชีครัวเรือนและการจัดการข้อมูลเพื่อการวางแผน มี 2 วิชา คือ วิชาบัญชีครัวเรือน วิชาการจัดการข้อมูลเพื่อวางแผนชีวิตและแผนชุมชน

3. หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน มี 4 วิชา คือ วิชาเกษตรอินทรีย์ วิชาเกษตรกรรมไร้อาหารพิษ วิชาการจัดการทรัพยากรดิน วิชาเลือก(ตามความสนใจ)

4. หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต วิชาการลดต้นทุนการผลิตและลดรายจ่าย วิชาการเสริมสร้างอาชีพ วิชาเลือก(ตามความสนใจ)

5. หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด มี 2 วิชา คือ วิชาวิสาหกิจชุมชน วิชาการระบบการแลกเปลี่ยนและการจัดการตลาดชุมชน

6. หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ วิชาการดูแลสุขภาวะ วิชาการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน วิชาเลือก(ตามความสนใจ)

7. หมวดวิชาสารบบันเทิง

8. หมวดวิชาอื่น ๆ

1.1.3.2 มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร

ในการเรียนรู้มีมาตรฐานเชิงพฤติกรรม และมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรดังนี้

มาตรฐานเชิงพฤติกรรมที่จะเกิดกับผู้เรียน คือ 1) มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีการทำบัญชีครัวเรือน 3) มีการทำเกษตรกรรมในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการผลิตอาหารปลอดภัย 4) มีการเสริมสร้างกิจกรรมเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สิน และลดต้นทุนการผลิต 5) มีการเสริมสร้างสุขภาวะของตนเองและครัวเรือน 6) มีการทำแผนปฏิบัติการพัฒนาของตนเอง กลุ่ม และชุมชน 7) สามารถพึ่งพาตนเอง มีความทุกข์น้อย มีความสุขมากขึ้น 8) มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และสังคมตามอัตภาพ และมีจิตสาธารณะ

สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรโดยภาพรวมได้กำหนดไว้ 5 ด้านคือ

- 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
- 5) ด้านการวิเคราะห์เชิงตัวเลข

2. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

การพัฒนาต้นแบบหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกลมีข้อเสนอแนะ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านนโยบาย และด้านหน่วยงานภาคี โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ด้านหลักสูตร

2.1.1 เนื้อหา และโครงสร้างหลักสูตร

- 1) ควรมีการประเมินและทบทวนเนื้อหาและโครงสร้างหลักสูตรให้เหมาะสม ภายหลังจากมีการเรียนรู้ในแต่ละรุ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาครบตามมาตรฐานหลักสูตร
- 2) เนื้อหาและโครงสร้างหลักสูตรมีความยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับผู้เรียนและพื้นที่ โดยให้มีวิชาแกนเท่าที่จำเป็น และมีวิชาเลือกที่หลากหลาย โดยให้ผู้เรียนได้ศึกษาสื่อพื้นฐานเป็นแกนหลัก เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนปรับเปลี่ยนกระบวนความคิด และเลือกศึกษาวิชาเลือกเพื่อนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพ และการจัดทำโครงการส่วนบุคคล และโครงการกลุ่มต่อไป

- 3) เนื้อหาของหลักสูตรควรมีการเชื่อมโยงเข้าสู่การปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน
- 4) ควรมีเนื้อหาวิชาและสื่อที่มีการพัฒนาตนเอง จิตใจของผู้เรียน เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม
- 5) ควรมีการบูรณาการหรือแนวทางในการเชื่อมโยงให้สามารถเข้าสู่หลักสูตรปกติได้ เช่น การศึกษานอกโรงเรียน ระบบโรงเรียนทั่วไป หรือการศึกษานอกระบบ ได้แก่ กำหนด ให้แต่ละหมวดวิชา หรือแต่ละชั้นมีค่าเทียบเท่ากับ 1 - 3 หน่วยกิต เป็นต้น

2.1.2 สื่อ

- 1) ความยาวของสื่อไม่ควรเกิน 30 นาที รวมถึงไม่ควรเน้นการบรรยายมากเกินไป และควรนำเสนอการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม
- 2) ควรปรับปรุงสื่ออย่างสม่ำเสมอในด้านคุณภาพเสียงและภาพ
- 3) จัดทำสื่อสร้างสรรค์ปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมรวมถึงผลิตสื่อต่าง ๆ ให้ทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์ และความต้องการของผู้เรียน
- 4) ปรับปรุงสื่อที่ใช้ในหลักสูตรให้เหมาะกับผู้เรียนในเรื่องของสื่อ เช่น จำนวน VCD มีมาก ควรปรับให้ลดลงและจัดหมวดหมู่ของ VCD เป็นเรื่องๆ เช่น การเลี้ยงกบ 1 แผ่น การเลี้ยงปลา 1 แผ่น
- 5) เนื้อหา ใน VCD ควรมีการนำเสนอให้ครบวงจรในแต่ละวิชา เช่น เรื่องการเลี้ยงปลา เริ่มจากการเพาะพันธุ์จนถึงการแปรรูป เพราะผู้เรียนสนใจและจะได้ทำและปฏิบัติได้
- 6) ให้ส่งสื่อตามความต้องการของผู้เรียนโดยไม่จำเป็นต้องส่งสื่อทั้งหมดของหลักสูตร
- 7) คำบรรยายในสื่อควรพิจารณาถึงภาษาถิ่น หรือถ้ามีรายละเอียดเฉพาะเพิ่มเติม ควรมีอักษรกำกับเสนอไว้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบันทึกและเข้าใจได้ง่าย

2.1.3 แนวการเรียนรู้อัตโนมัติหรือคู่มือผู้จัดการเรียนรู้

- 1) ควรมีการปรับรูปแบบแนวการศึกษาให้สั้นกะทัดรัด เข้าใจง่าย
- 2) เพิ่มเวลาการอธิบาย ชี้แจง หรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวการศึกษาให้กับผู้จัดการเรียนรู้ให้มากขึ้น

2.1.4 บัญชีครัวเรือน

- 1) ปรับบัญชีครัวเรือนให้เป็นหมวดหมู่ สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียนให้สามารถบันทึกวิเคราะห์ และใช้ประโยชน์ได้
- 2) เปิดโอกาสให้เลือก / กำหนด / ออกแบบบัญชีครัวเรือนด้วยตนเองของแต่ละกลุ่มผู้เรียน

2.1.5 โครงการส่วนบุคคล และกลุ่ม

- 1) ให้มีกรอบหรือแนวทางในการจัดทำโครงการเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ทิศทาง ขอบเขต เป้าหมายและทำให้เข้าใจง่ายขึ้น
- 2) ประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีบทบาท เพื่อเชื่อมโยงหรือประสานในการส่งเสริมและบูรณาการโครงการของผู้เรียนให้สอดคล้องหรือเข้ากับโครงการที่มีอยู่ในพื้นที่

2.1.6 มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร

- 1) ควรมีคณะทำงานทุกระดับในการดูแลประเมิน ควบคุมมาตรฐานในการเรียนรู้ให้เหมาะสม และมีความเป็นไปได้และเป็นมาตรฐานที่คำนึงถึงคุณภาพของการเรียนรู้
- 2) ควรมีการพัฒนามาตรฐานในการเรียนรู้การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงแต่ละระดับ คือ ชั้น 1 ชั้น 2 ชั้น 3 ซึ่งอาจจะมีมาตรฐานย่อยที่แตกต่างกัน

2.1.7 การประเมินการเรียนรู้

- 1) ควรมีการศึกษาความพึงพอใจจากผู้จัดการศูนย์ ผู้เรียน และจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลมาใช้ในการปรับระบบและหลักสูตรในรุ่นต่อไปอย่างต่อเนื่อง
- 2) ควรมีการศึกษาหาช่องทาง รูปแบบ หรือวิธีการ ในการใช้ช่องทางเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ เช่น TV ชุมชน ICT ชุมชน เป็นต้น
- 3) ควรมีการประเมินความคุ้มค่าในด้านต่าง ๆ ของการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตร
- 4) ควรมีการศึกษาหากรณีตัวอย่าง Best Practice ของศูนย์เรียนรู้ เพื่อนำมาเผยแพร่เป็นตัวอย่างต่อไป โดยเป็นกรณีตัวอย่างที่มีความหลากหลายในแต่ละกลุ่มผู้เรียน และแต่ละบริบท

2.1.8 ด้านการบริหารหลักสูตร

- 1) จัดให้มีบุคลากรหรือทีมงานเพื่อติดตาม นิเทศ และเชื่อมโยงหลักสูตรกับการปฏิบัติงานจริง
- 2) จัดให้มีการพบปะหารือระหว่างส่วนกลาง กับผู้จัดการเรียนรู้ เป็นระยะ ๆ
- 3) จัดให้มีการเชื่อมโยงข่าวสารระหว่างส่วนกลางกับศูนย์เรียนรู้เพื่อให้ทราบการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของการจัดการเรียนรู้อยู่เสมอทุกระยะเวลา
- 4) ให้มีการจัดหาแหล่งทุนเพื่อใช้ในการบริหารจัดการและการดำเนินงานด้านต่าง ๆ
- 5) ควรมีการสร้างขวัญกำลังใจให้ศูนย์เรียนรู้และผู้จัดการศูนย์เรียนรู้ดีเด่น เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับศูนย์ต่าง ๆ
- 6) ให้มีการประสานงานการจัดทำแผนปฏิบัติการในการบริหารหลักสูตรร่วมกัน เพื่อให้การสนับสนุนด้านบริหารจัดการระหว่างศูนย์เรียนรู้ด้วยกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ด้านกระบวนการเรียนรู้

2.2.1 ด้านผู้เรียน

2.2.1.1 ด้านกระบวนการเรียนรู้โดยภาพรวม

- 1) มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน มีการศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มแนวทางการเรียนรู้นอกเหนือจากการใช้สื่อ
- 2) ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างศูนย์เรียนรู้เพื่อให้มีการสนับสนุน / แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
- 3) ควรนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง
- 4) ควรมีการสรุปความคิดเห็นของกลุ่มหลังจากดูสื่อร่วมกัน
- 5) ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนรู้
- 6) ควรมีการศึกษาดูงานจากที่อื่นหรือการจัดกลุ่มมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำมาทดลองทำจริง หาความรู้ใหม่อยู่เรื่อย ๆ เพื่อการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก
- 7) สมาชิกควรจัดสรรเวลาให้สามารถร่วมกิจกรรมของศูนย์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอครบกิจกรรมในกรณีที่มีเวลาว่างไม่ตรงกัน อาจจัดกิจกรรมอื่นทดแทน เมื่อผู้เรียนมีภารกิจส่วนตัวในการทำงาน เช่น การใช้สื่อ หรือการทำกิจกรรมเสริม

2.2.1.2 ด้านกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่ม

1) กลุ่มเกษตรกร

- ควรนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับการทำเกษตรกรรม เช่น ความรู้เกี่ยวกับการนำน้ำหมักชีวภาพ นาโยน พลังงานทดแทน (แก๊สชีวภาพ) เชื้อรา การแก้ปัญหาโรครากเน่า
- มีการวางแผนชีวิตจากการทำบัญชีครัวเรือน ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ลดหนี้สินได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในครัวเรือน เช่น ดื่มสุรา เล่นการพนัน จากการทำบัญชีครัวเรือน
- ลดต้นทุนการผลิต เช่น การทำน้ำหมักชีวภาพใช้เอง น้ำหมักจากหอยเชอร์รี่ไม่ต้องซื้อปุ๋ยเคมี-ปลุกผักกินเอง รักษาสิ่งแวดล้อม
- สร้างรายได้เสริมจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ทำใช้เองแล้วเหลือใช้ เช่น ปุ๋ยหมัก สมุนไพร รักษาโรค นำของที่ผลิตมาขายเพิ่มรายได้
- นำความรู้ไปเผยแพร่กับคนในชุมชนหรือชุมชนอื่นด้วยอาจจะเป็นวิทยากร

2) นักเรียน

- ควรมีการบูรณาการหลักสูตรกับการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีความคิดเป็นระบบ เกิดสำนึก รักษาบ้านเกิด
- ให้ความรู้ผู้ปกครองผ่านนักเรียน โดยขยายความรู้ด้านอาชีพ การรักษาสິงแวดล้อม มีวินัยในการใช้เงิน ไม่ขายที่ดิน
- ส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการทำกิจกรรมเพื่อเตรียมการสำหรับอนาคต
- คำนวณหลักสูตรของ มสธ. ไปเสริมกับหลักสูตรที่มีอยู่ของโรงเรียน

3) กลุ่มพนักงาน

- คำนวณความรู้ประสบการณ์ที่ได้จากการทำกิจกรรม เพื่อเตรียมการสำหรับอนาคต สามารถพึ่งตนเองหลังเกษียณอายุได้
- การขยายผลไปสู่กลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ให้เข้าร่วมหลักสูตร (โดยการขยายโครงการให้มีความต่อเนื่อง เบ็ดเสร็จต่อไปในหลักสูตรพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์หรือมีเทคนิคเรียกความสนใจเพื่อขยายสมาชิกเพิ่ม เช่น มีการจำหน่ายผลผลิตของศูนย์)
- ส่งเสริมการขายและการตลาด เช่น การจัดจำหน่ายผลผลิตราคาเดียว เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิก และเพื่อจูงใจให้คนเข้าร่วมเรียนรู้มากขึ้น
- การแลกเปลี่ยนแบ่งปันและการสนับสนุนกันในเครือข่าย เช่น การแลกเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์การผลิต การแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ พันธุ์พืชต่างๆ เป็นต้น
- ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เปลี่ยนพฤติกรรมจากการเสพอบายมุข (ดื่มสุรา / เล่นการพนัน)
- เกิดจิตสาธารณะมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น เช่น การรวมกลุ่มลงแขกเกี่ยวข้าว
- มีองค์ความรู้ ความชำนาญ สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ได้

4) ประชาชน

- ประชาชนชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จในชุมชน พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้คนในชุมชน
- เป็นต้นแบบการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นแบบอย่างให้คนที่มาเรียนรู้ได้เรียนรู้จากชีวิตจริง

5) องค์กรชุมชน

- ควรให้ความรู้แก่ผู้บริหารระดับหน่วยงานเพื่อให้ผู้บริหารหน่วยงานมีความเข้าใจในหลักสูตรจะเอื้อต่อการส่งเสริมกิจกรรมเพิ่มขึ้น
- ควรสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มในด้านงบประมาณ สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ และสนับสนุนให้พนักงานเข้าร่วมโครงการตามวิถีชีวิตพอเพียง
- รักษาสิ่งแวดล้อมไม่ใช้สารเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช
- ใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์ สภาพแวดล้อมดีขึ้น เช่น อากาศ ดิน น้ำมีสภาพดีขึ้น มีการจัดการขยะอย่างถูกวิธี มีการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่
- กระตุ้นให้มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกดียิ่งขึ้น รู้จักกันมากขึ้นให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยให้ความช่วยเหลือไปยังชุมชนอื่น เช่น การบริจาคน้ำหมักชีวภาพ
- สร้างชื่อเสียงให้ชุมชน จัดให้มีบริการสาธารณะช่วยเหลือชุมชนอื่น เช่น เป็นแหล่งศึกษาดูงาน การเป็นวิทยากรให้ชุมชน

2.2.2 ด้านผู้จัดการเรียนรู้

- 1) ในช่วงปฐมนิเทศควรให้เวลาในการทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนการสอนให้มากขึ้น
- 2) ให้มีการจัดทำข้อมูลทำเนียบรุ่นสำหรับผู้จัดการเรียนรู้
- 3) พิจารณาเลือกสื่อที่เหมาะสมกับผู้เรียนและประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 4) กระตุ้นให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ร่วมกันคือ ร่วมจัดกิจกรรมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งดี ๆ ในชุมชน

2.3 ด้านนโยบาย

1. มีการกำหนดนโยบายและบทบาทร่วมกันระหว่างหน่วยงานกับองค์กรภาคี
2. ให้มีการสื่อสารเชื่อมโยงกันระหว่างหน่วยงานกับองค์กรภาคี
3. ส่งเสริมให้หน่วยงานภาคีมีบทบาทให้มากขึ้นในการร่วมกันดำเนินการตามหลักสูตร และการขยายพื้นที่ / กลุ่มเป้าหมายในการเรียนรู้
4. นโยบายจากส่วนกลางกับหน่วยงานปฏิบัติยังมีช่องว่าง ซึ่งทำให้มีความเข้าใจไม่ตรงกัน ควรสร้างความเข้าใจร่วมกันตั้งแต่ต้น
5. ควรมีการเชื่อมโยงองค์กรระหว่างท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้ องค์กรการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
6. ควรมีการศึกษาหาช่องทาง รูปแบบ หรือแนวทางการเรียนรู้ผ่านสื่อให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น ICT ชุมชน T.V.ชุมชน

7. ควรมีการยกระดับการเรียนรู้ด้านการจัดการการตลาด เพื่อการสร้างรายได้จากผลผลิตที่สามารถจะจำหน่ายได้ในกลุ่มศูนย์เรียนรู้ที่มีศักยภาพและพร้อมนำสู่เศรษฐกิจพอเพียง ชั้นที่ 2
8. ส่งเสริมให้มีการจัดทำข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ การจัดการการตลาดของแต่ละศูนย์เรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ เช่น ICT
9. ในอนาคตควรพัฒนาให้มีหน่วยงานรับผิดชอบดูแล และบริหารหลักสูตรได้อย่างชัดเจน
10. ควรพัฒนานโยบายกลยุทธ์ โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาทำแผนพัฒนาชุมชน / ตำบล / อำเภอ / จังหวัด
11. ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจและมีนโยบายในการสนับสนุนการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียง
12. มีนโยบายในการศึกษาดูงานจากเครือข่ายมีการจัดกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างต่อเนื่องเกิดประสิทธิผล

2.4 ด้านหน่วยงานภาคี

1. ให้มีการเชื่อมโยงหน่วยงานในท้องถิ่น กับศูนย์เรียนรู้ ซึ่งหน่วยงานในท้องถิ่นจะมีบทบาทในการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณ วิชาการ(สื่อ) การประชาสัมพันธ์ การแนะนำกลุ่มผู้เรียน วิทยากร อุปกรณ์ และสถานที่
2. ควรมีการเชื่อมโยงองค์กรส่วนท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้ องค์กรการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น
3. จัดให้มีที่ปรึกษา หรือผู้ให้คำแนะนำประจำให้กับศูนย์เรียนรู้ในแต่ละศูนย์

4. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. ศึกษาวิจัย ประเมินผลการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ในระยะต่อไป เพื่อทราบถึงผลการเปลี่ยนแปลง และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม
2. ศึกษาหลักสูตร และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในชั้นที่ 2 ต่อไป
3. ศึกษาเชิงลึกกรณีตัวอย่างศูนย์การเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อเป็นการถอดบทเรียน และเป็นกรณีตัวอย่างแก่ศูนย์การเรียนรู้อื่น ๆ ต่อไป
4. ศึกษาหลักสูตรต้นแบบ และรูปแบบการเรียนรู้ผ่านช่องทางอื่น ๆ เช่น ศูนย์ ICT ชุมชน เพื่อเป็นช่องทางและขยายผลการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

กาญจนา บุญเรือง (2542) “การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมมโนทัศน์ด้านเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน
ประถมศึกษาปีที่ 6”วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และคณะ (2555) การพัฒนาองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัว
ศึกษา: ครอบครัวแบบพอเพียง ระยะที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เทพวาทินี วินิจำทร (2548) “การปลูกฝังค่านิยมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการสอนตามแนวคิดของบลูมและแรทส์” หนังสือการประชุม
วิชาการและเผยแพร่งานวิจัยระดับชาติ “นวัตกรรมการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน” เนื่องในโอกาส
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชสมบัติครบ 60 ปี วันที่ 6-7 กรกฎาคม 2549. คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธิดา โมสิกรัตน์ ณิชชา มาลัย และสุพิมพ์ ศรีพันธ์วรสกุล (2550) “การพัฒนาวิธีการสอนโดยใช้ปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงเป็นต้นแบบคุณธรรม จริยธรรม สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช”
รายงานการวิจัย. นนทบุรี สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นนทพัทธ์ พูลสวัสดิ์ (2551) การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของวิสาหกิจ
ขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

รวีเทพ มุสิกะปาน (2550) “การวิจัยในเศรษฐกิจพอเพียง” ใน ศิลปวัฒนธรรม : มุมมองทางวิชาการ
บรรณาธิการ โดย รัชชานนท์ สิปปภากุล กรุงเทพมหานคร : สันติศิริการพิมพ์

สภาราชภัฏ, สำนักงาน กระทรวงศึกษาธิการ (2544) “การวิเคราะห์การน้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎี
ใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติในสถาบันราชภัฏ” รายงานการวิจัย.
กรุงเทพมหานคร สำนักพัฒนาการฝึกหัดครู สถาบันราชภัฏ

สมนึก ชัชวาลย์ (2551) ความเข้าใจ ความพึงพอใจ และการปรับตัวของประชาชนในเขตภาคเหนือ
ตอนบนต่อแนวคิดและนโยบายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สรฤทธ จันสุข และวินัย วีระวัฒนานนท์ (2552) “การศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวทาง
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”ใน วารสารวิชาการ ม.อบ. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 : มกราคม-เมษายน 2552

สิริวรรณ ศรีพหล (2555) “การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับสถานศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนการ
สอนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” รายงานการ
วิจัย. นนทบุรี สาขาวิชาศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่เก้า พ.ศ. 2544-2549.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา

_____ (2550) **นาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง** กรุงเทพมหานคร :สำนักยุทธศาสตร์
ด้านนโยบายสาธารณะ

_____ (2550)**เศรษฐกิจพอเพียงนำสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน** กรุงเทพมหานคร: สำนัก
ยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ

สุมาลี จันท์ชลอ คมสัน จิรภัทรศิลป์ และอรารรณ จันท์ชลอ(2551)**การศึกษาความเข้าใจปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในกรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าธนบุรี

อารี วิบูลย์พงศ์และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ (2551) **โครงการวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตเกษตรและ
วิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง.** ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คณะ
เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) นายบำเพ็ญ เขียวหวาน
ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Bumpen Keowan
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 5 8299 90000 54 2
3. ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์
4. สาขาวิชาเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โทร 02-5033577 e-mail Bumpen.keo@stou.ac.th
5. ประวัติการศึกษา
 - วท.บ.เกษตรศาสตร์ (พืชสวน) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2523
 - วท.ม.เกษตรศาสตร์(ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2535
 - Cert. (Vegetable Production) The Asian Vegetable Research and Development Center, ROC, Taiwan, 1990
 - Cert. (Strategies for Rural Development) SEARCA – DOAE, Thailand, 1995
 - Diploma (Modern Agricultural Management) Hubei Agricultural Office Training Centre, PR. China, 1998
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ
 - การส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาชนบท
 - การพัฒนาองค์กรและผู้นำ
 - การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
 - เกษตรกรรมยั่งยืน เกษตรอินทรีย์
 - การวิจัย การวางแผนและการประเมินผล
 - การฝึกอบรม
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง
 - 1) การศึกษาการปรับปรุงวิธีการถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกรและการจัดทำ SPA ของจังหวัดพังงา แหล่งทุน กรมส่งเสริมการเกษตร สถานภาพ หัวหน้าโครงการ ปีที่เสนองานวิจัย 2531
 - 2) บัณฑิตทางเกษตร เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยาที่มีต่อการเป็นสมาชิกกลุ่มปรับปรุงคุณภาพยางแผ่นและขายยาง ณ อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา แหล่งทุนกรมส่งเสริมการเกษตร สถานภาพ หัวหน้าโครงการ ปีที่เสนองานวิจัย 2535
 - 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องการมีส่วนร่วมขององค์กรชาวบ้านในการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรแหล่งทุน กรมส่งเสริมการเกษตร สถานภาพ หัวหน้าโครงการ ปีที่เสนองานวิจัย 2537
 - 4) การวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานและความคิดเห็นของเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรในจังหวัดภาคเหนือ ต่อการพัฒนางานสถาบันเกษตรกรแหล่งทุน กรมส่งเสริมการเกษตร สถานภาพ หัวหน้าโครงการ ปีที่เสนองานวิจัย 2541

- 5) ชุดโครงการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน “การผลิตการเกษตรและรูปแบบการตลาดเครือข่าย” แหล่งทุน ทบวงมหาวิทยาลัย สถานภาพ ผู้อำนวยการโครงการ ปีเสนองานวิจัย 2547
- 6) การวิจัยเรื่องการปมเพาะนวัตกรรมการเกษตรชุมชนภาคกลาง แหล่งทุน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2548
- 7) การประเมินผลโครงการชุมชนเป็นสุขภาคใต้ ระยะที่1(ปี2557-2549) แหล่งทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2549
- 8) การประเมินผลโครงการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน แหล่งทุน กรมการพัฒนาชุมชน ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2549
- 9) การประเมินผลโครงการฝึกอบรมการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน แหล่งทุน กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2549
- 10) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งโดยองค์กรพัฒนาเอกชนกรณี โครงการอันดามัน(ARR) แหล่งทุน โครงการความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2550
- 11) การศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง บทเรียนจาก 10หมู่บ้านภาคกลาง แหล่งทุน สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2551
- 12) ชุดโครงการการบริหารองค์กรชาวบ้านและการจัดการความรู้แบบบูรณาการของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง สถานภาพ ผู้อำนวยการโครงการ แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2551
- 13) การวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนาแบบบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ กรณีอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร แหล่งทุนกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2550
- 14) การประเมินผลโครงการชุมชนเป็นสุขภาคใต้ระยะที่2 (ปี 2550-2552)แหล่งทุนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ(สสส.) ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2551
- 15) สังเคราะห์ชุดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอ่าวบ้านดอนจังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งทุนสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2552
- 16) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ:กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตรแหล่งทุนกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2552
- 17) การวิจัยแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2553
- 18) การประเมินผลโครงการบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก เยาวชนและครอบครัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี แหล่งทุนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ(สสส.) (2553)

19) การพัฒนาเครือข่ายสวัสดิ การชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลเขารวก อำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี แหล่งทุนสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2553)

20) สังเคราะห์องค์ความรู้การจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้ แหล่งทุนสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (2553)

7.2 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

1) ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของกลุ่มปรับปรุงคุณภาพยางแผ่นและขายยางของ จังหวัดพังงา แหล่งทุน กรมส่งเสริมการเกษตร ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2538

2) การศึกษาการส่งเสริมธุรกิจเกษตรรูปแบบการผลิตแบบครบวงจร ในโครงการส่งเสริมการปลูกข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ในเขตชลประทาน แบบครบวงจรฤดูแล้ว ปี2539-40 แหล่งทุน กรมส่งเสริมการเกษตร ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2540

3) การศึกษาการบริหารปัจจัยการผลิตในกลุ่มให้เกิดประโยชน์ในเชิงธุรกิจในโครงการปรับระบบการเกษตรในเขตชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยา และโครงการพัฒนาการเกษตรชลประทานที่ยั่งยืน แหล่งทุน กรมส่งเสริมการเกษตร ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2540

4) การวิจัยเรื่อง การยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรของเกษตรกรตามโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรภาคกลางของประเทศไทยแหล่งทุน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2542

5) Evaluation Study of The Third Country Training Course on “Sustainable Highland Agriculture Development”แหล่งทุน JICA ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2543

6) Evaluation Study of The Third Country Training Course on “Irrigation System Management for Sustainable Development”แหล่งทุน JICA ปีที่เสนองานวิจัย 2543 แหล่งเผยแพร่ JICA

7) การศึกษาสภาพและศักยภาพในการดำเนินงานตามขอบเขตของโครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนแหล่งทุน UNDP ปีที่เสนอผลงาน 2543แหล่งเผยแพร่ UNDP กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

8) การประเมินผลโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรกรรมยั่งยืน แหล่งทุน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปีที่เสนอผลงาน 2544-2546

9) การประเมินผลโครงการส่งเสริมการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรครบวงจร แหล่งทุน กรมส่งเสริมการเกษตร ปีที่เสนอผลงาน2545

10) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการการตลาดผลิตผลในระบบวนเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยแครง-คลองพืด จังหวัดตราด แหล่งทุนเครือข่ายการศึกษาวนเกษตรแห่งประเทศไทย (THAI NAFE) ปีที่เสนอผลงาน 2546

11) การศึกษาความต้องการการบริหารจัดการและการให้บริการเกี่ยวกับ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว” แหล่งทุนกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สถานภาพ ผู้ร่วมโครงการ ปีที่เสนอผลงาน 2547

12) การประเมินผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมของการสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ แหล่งทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปีที่เสนอผลงาน 2547

13) การวิจัยการอนุรักษ์พรรณไม้ประจำถิ่นของจังหวัดนนทบุรีในรูปแบบวนเกษตร แหล่งทุน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีที่เสนอผลงานวิจัย 2549

14) การติดตามผลและศึกษาแนวทางการพัฒนาผู้ร่วมโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน แหล่งทุน สำนักงานบริหารการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน (องค์การมหาชน) ปีที่เสนอผลงาน 2550

15) การศึกษาจัดวางรูปแบบแผนงานเกษตรอินทรีย์เชิงท่องเที่ยว การฝึกอบรมให้ความรู้และอาชีพ เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ แหล่งทุน สำนักงานบริหารการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน(องค์การมหาชน) ปีที่เสนอผลงาน 2550

16) การศึกษาปัจจัยและวิธีการจัดการสู่ผลสัมฤทธิ์การขับเคลื่อนโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชน แหล่งทุน กรมพัฒนาที่ดิน ปีที่เสนอผลงาน 2552

17) การศึกษาสถานภาพความต้องการความรู้และการแก้ไขปัญหาการขับเคลื่อนโรงปุ๋ยอินทรีย์สู่ผลสัมฤทธิ์ แหล่งทุน กรมพัฒนาที่ดิน (2553-ปัจจุบัน)

18) การประเมินผลโครงการแนวทางการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน โดยประชาชนมีส่วนร่วม แหล่งทุน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (2550-ปัจจุบัน)

19) การพัฒนาเครือข่ายศูนย์ข้าวชุมชนในเขตแม่น้ำมูล แหล่งทุนสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีที่เสนอผลงานวิจัย (2553)

7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ

- 1) การจัดการน้ำแบบผสมผสานลุ่มน้ำแม่กลอง แหล่งทุนกรมทรัพยากรน้ำ
- 2) การจัดการน้ำแบบผสมผสานลุ่มน้ำวัง แหล่งทุนกรมทรัพยากรน้ำ
- 3) การประเมินผลการป้องกันกักตักเขาะชายฝั่ง แหล่งทุน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ประวัติผู้ร่วมโครงการวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) นายดุสิต เวชกิจ
ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr.Dusit Wechakit
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3199900459397
3. ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์ ดร.
4. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ โทร 02-5048152 e-mail dusit.wec@stou.ac.th
5. ประวัติการศึกษา

ปริญญาเอก Ph.D (Forestry)	UPLB
ปริญญาโท วทม.(วนศาสตร์)	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ปริญญาตรี วทบ.(วนศาสตร์)	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ ส่งเสริมการป่าไม้ การป่าไม้ชุมชน นิเวศวิทยาป่าชายเลน
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง
 - การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน : ศึกษาระณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 - การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน : ศึกษาระณีภาคเหนือ
 - การประยุกต์แนวพระราชดำริ เกษตรทฤษฎีใหม่สู่การพัฒนา : กรณีศึกษากำแพงบ้านชัยจำปา อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี
 - การอนุรักษ์พรรณไม้ประจำถิ่นของจังหวัดนนทบุรีในรูปแบบวนเกษตร
 - แผนแม่บทการจัดการป่าชายเลนประเทศไทย
 - การประเมินผลโครงการแนวทางการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืนโดยประชาชนมีส่วนร่วม
 - 7.2 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
 - การศึกษาด้านเศรษฐกิจและสังคมโครงการการศึกษาการประยุกต์ใช้ข้อมูลจากการสำรวจระยะไกลและระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อสำรวจตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขา
 - การศึกษาสภาพและศักยภาพในการดำเนินงานตามขอบเขตของโครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน
 - การจัดการน้ำแบบผสมผสาน...กรณีศึกษาลุ่มน้ำแม่กลอง
 - การศึกษาวิจัยเพื่อทำแผนแม่บทการพัฒนากรมธุรกิจพลังงานให้เป็นองค์กรที่มุ่งเน้นกลยุทธ์ในการดำเนินงาน โดยนำ Balance Scorecards มาประยุกต์ใช้
 - 7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ
 - การประเมินผลสัมฤทธิ์การป้องกันแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งโดยการปักแนวไม้ไผ่

1. ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) นางสุนีย์ ศीलพิพัฒน์
ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mrs. SUNEE SILPHIPHAT
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน
3. ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์
4. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ โทร. 0-2510-9209
e-mail : sunee.sil@stou.ac.th, jsilphiphat45@hotmail.com, Sunee.sil@stou.ac.th
5. ประวัติการศึกษา
M.A. (Development Studies) Institute of Social Studies The Hague., The Netherland
M.A. (Economics) Middle Tennessee State U., U.S.A.
ศศ.บ. (เศรษฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง
 - 7.2 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
 - 1) การพัฒนารูปแบบการสัมมนาเสริมแบบ e-Learning ระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2551
 - 2) การใช้กิจกรรมระหว่างเรียนในการจัดการเรียนการสอนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ชุตติวิชาหลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2551
 - 3) การเรียนการสอนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ชุตติวิชาเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ โดยใช้ T5 Model, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2551
 - 4) การประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา : กรณีศึกษาสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2541
 - 5) การประเมินหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต 4 ปี และ 3 ปี, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537
 - 6) การติดตามบัณฑิต มสธ., รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2533
 - 7) การศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงโรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2529
 - 8) “The Development of an e-Learning Model for STOU’s Graduate Intensive Seminars” Research Paper STOU 2009
 - 9) “Learning Activity via e-Learning in Principle of Economic Course” Research Paper, STOU 2009
 - 10) “e-Learning via T5 Model in International Economic Course “ Research Paper, STOU 2008

- 11) "The Roles of Repository of Digital Learning Object in Building Knowledge-Based Society ECT Journal 2007
- 12) A Proposed Model for GMS Virtual University (GMS-VU), UNESCO, May 2001
- 13) Quality Assurance of Higher Education : A Case Study of the School of Economics, Sukhothai Thammatirat Open University, Research Paper, STOU, 1998
- 14) Evaluation of the Four-year and Three year Bachelor's degree Curriculums in Economics, Research Paper, STOU, 1996
- 15) The Follow up Study of STOU Graduates, International Seminar on Globalize and Cooperative Distance Learning, AAOU 9 th Annual Conferences hosted by National Open University, Taiwan, R.O.C. 3-5 Dec., 1995
- 16) Trend on Research and Development in Multi-media for Distance Education in Japan, report paper. National Institute of Multi-Media Education, Chiba Japan, 1991
- 17) The comparison of Graduates Studies Cost Per Student and Government Budget Allocation : STOU Case, International Seminar on Economics of Distance Education AAOU 8 the Annual Conferences hosted by Open Learning Institute of Hong Kong, 21-25 Nov, 1993

7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ -

1. นายพงศ์พันธุ์ เขียรศิริณ
Mr. Pongpan Thienhirun
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 5-1018-00008-44-9
3. ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์
4. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์การเกษตร โทร 02-5048163 e-mail
thpongpan@hotmail.com
5. ประวัติการศึกษา
วท.ด. (โรคพืช) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วท.ม. (เกษตรศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วท.บ. (เกษตรศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ การจัดการการผลิตพืช
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง
 1. โครงการ วิจัยและพัฒนาชาสมุนไพรที่มีคุณภาพสูง แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา พ.ศ. 2546
 2. โครงการศึกษาจัดวางรูปแบบแผนงานเกษตรอินทรีย์เชิงท่องเที่ยวและการฝึกอบรมอบรมให้ความรู้และอาชีพ แหล่งทุน สำนักงานบริหารการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2550
 3. โครงการศึกษาวิจัยและวิธีการจัดการสู่ผลสัมฤทธิ์ การขับเคลื่อนโรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชนอย่างยั่งยืน แหล่งทุน กรมพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2552
 4. โครงการศึกษา สถานภาพความต้องการความรู้และการแก้ไขปัญหาการขับเคลื่อนโรงปุ๋ยอินทรีย์สู่ผลสัมฤทธิ์ แหล่งทุน กรมพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2553
 5. โครงการ การประเมินหลักสูตรการศึกษาทางไกล เรื่อง การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง แหล่งทุน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2554
 - 7.2 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
 1. การควบคุมโรคใบจุดของข้าวบาร์เลย์ด้วยสารเคมี ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน บริษัท บุญรอดบริวเวอรี่ จำกัด พ.ศ. 2525
 2. โรคเมล็ดพันธุ์ของธัญพืชเมืองหนาว การสัมมนาธัญพืชเมืองหนาวครั้งที่ 3 สำนักงานเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2527
 3. โครงการประเมินผลโครงการภายใต้แผนพัฒนาชนบท ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน กระทรวงอุตสาหกรรม พ.ศ. 2538
 4. ศักยภาพของเชื้อรา *Trichoderma* spp. ในการเข้าทำลายไข่ไส้เดือนฝอยรากปม (*Meloidogyne incognita*) การประชุมวิชาการอารักขาพืชแห่งชาติ ครั้งที่ 3 18-20 พฤศจิกายน 2540

5. การศึกษาสภาพและศักยภาพในการดำเนินงานตามขอบเขตของโครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน UNDP พ.ศ. 2543
 6. โครงการวิจัยและพัฒนาศักยภาพการผลิตการเกษตรและรูปแบบการตลาดเครือข่าย (ภายใต้โครงการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนเขตภาคกลางตอนบน) ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา พ.ศ. 2546-2548
 7. โครงการ “การประเมินผลโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน” ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2549
 8. โครงการ การประเมินผลโครงการฝึกอบรม การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว พ.ศ. 2549
 9. โครงการ ประเมินผลโครงการแก้ปัญหาความยากจน ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2549
 10. โครงการ การบริหารองค์กรชาวบ้านและการจัดการความรู้แบบบูรณาการของ ชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2551
 11. การจัดการเรียนการสอนของ มสธ. สำหรับนักศึกษาที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2554
 12. การศึกษาวิจัยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) ของประเทศ และการผลักดันสู่การปฏิบัติ : กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลอง ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน กรมทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2554
- 7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ
1. การศึกษาวิจัยการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสานของประเทศสู่การปฏิบัติ : กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำวัง ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน กรมทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2555

1. ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาววัฒนี วัฒนวิทย์กิจ
ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Ms. Wattanee Wattanawikkit
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3-1006-02103-99-5
3. ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิจัยชำนาญการ
4. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โทร. 02-5047586 e-mail :
muukya@yahoo.com
5. ประวัติการศึกษา
ปร.ด. (ประชากรและการพัฒนา) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ร.ม. (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ร.บ. (บ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ การวิจัยประเมินผล การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง
 - การสำรวจปัญหา ความต้องการ กลยุทธ์และแนวทางการดำเนินการวิจัยที่มีประสิทธิภาพของบุคลากร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 - 7.2 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
 - การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับนักวิจัยท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนขุนศรี จังหวัดนนทบุรี
 - การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ e-Learning ในระบบการศึกษาทางไกลเพื่อบริการวิชาการแก่สังคมของ มสธ. ปี 2552-2555
 - การประเมินผลการศึกษาและความพึงพอใจของนักศึกษาที่เข้ารับการสอนเสริมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (e-Tutorial) ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 - 7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ

1. ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) นางสุนันตา โปตะวานิช
ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mrs. Sunanta Potawanich
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 5-1201-99021-287
3. ตำแหน่งปัจจุบัน เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ชำนาญการพิเศษ
4. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ โทร. 02-5048185 e-mail : toypotawanich@yahoo.com
5. ประวัติการศึกษา
พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การตลาด) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
6. สาขาวิชาการศึกษาที่มีความชำนาญพิเศษ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง
- ปัจจัยจูงใจในการเลือกเข้าศึกษาในหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตในระบบการศึกษา
ทางไกล : ศึกษากรณีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
 - 7.2 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
- ปัจจัยจูงใจในการเลือกเข้าศึกษาในหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตในระบบการศึกษา
ทางไกล : ศึกษากรณีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- การสำรวจการใช้บริการทางวิชาการด้านห้องสมุดและสื่อการศึกษาของบัณฑิต
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- การวิเคราะห์การดำเนินงานของสำนักบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเพื่อ
ไปสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาทางไกล
 - 7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ -

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาพกิจกรรมและกระบวนการศึกษา

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม
2. แบบสัมภาษณ์
3. ประเด็นการจัดเวทีสัมมนา
 - 3.1 ประเด็นการสัมมนาในกลุ่มผู้เรียน
 - 3.2 ประเด็นการสัมมนาในกลุ่มศูนย์เรียนรู้ (กลุ่มปราชญ์)
4. แบบสังเกตและการเยี่ยมกิจกรรมเรียนรู้ในพื้นที่
5. ประเด็นการประชุมคณะทำงานและหน่วยงานภาคี

ภาคผนวก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเรื่อง

การพัฒนาด้านแบบหลักสูตร เรื่อง การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล

.....

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาด้านแบบหลักสูตร เรื่อง การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกลด้วยการศึกษาทางไกล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการนำร่างหลักสูตรฯ ในระยะทดลองตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ดังนี้

1) เพื่อประเมินบริบทในการดำเนินการจัดการเรียนรู้หลักสูตร เรื่อง การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล

2) เพื่อประเมินปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินการจัดการเรียนรู้หลักสูตร เรื่อง การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล ได้แก่ โครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหาวิชาของหลักสูตร ชุดสื่อการเรียนการสอนทางไกล อุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ คุณสมบัติของผู้เรียน ผู้จัดการเรียนรู้ และทีมงานสนับสนุน

3) เพื่อประเมินกระบวนการในการดำเนินการจัดการเรียนรู้หลักสูตร เรื่อง การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล

2. แบบสอบถามมีทั้งหมด 8 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบริบทของหลักสูตร

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้นของหลักสูตร

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการของหลักสูตร

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้

ตอนที่ 6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้

ตอนที่ 7 ความคิดเห็นเกี่ยวกับเงื่อนไขปัจจัยภายนอกของหลักสูตร

ตอนที่ 8 ความคิดเห็นอื่นที่เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

3. โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ตรงกับข้อมูลหรือความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. บทบาทในการเรียนรู้ในหลักสูตรการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

- ผู้เรียนรู้
- ผู้จัดการศูนย์การเรียนรู้
- คณะทำงานจัดการเรียนรู้
- ตัวแทนภาคีเครือข่าย

2. ท่านมีวัตถุประสงค์หรือความต้องการประการใดในการเข้าร่วมเรียนรู้ตามหลักสูตรนี้

- เพื่อเพิ่มพูนความรู้
- เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการทำงานปัจจุบัน
- เพื่อเสริมอาชีพเดิม
- เพื่อเปลี่ยนอาชีพใหม่
- ได้ประกาศนียบัตร/วุฒิบัตร
- อื่นๆ โปรดระบุ.....

3. ผลที่ได้รับจากการเรียนตามหลักสูตรนี้มีประโยชน์ต่อตัวท่านมากน้อยเพียงใด

- มากที่สุด
- มาก
- ปานกลาง
- น้อย
- น้อยที่สุด

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบริบทของหลักสูตร

ท่านเห็นว่าวัตถุประสงค์ของหลักสูตรฯ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับใด

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	5	4	3	2	1
1. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและสามารถอธิบายหลักปรัชญา แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง และระบุคุณค่า ความสำคัญ ประโยชน์ของการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้					
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักคิด วิเคราะห์ เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบได้					
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกถึงความตั้งใจ และความคาดหวังที่จะประพฤติปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และนำแผนการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของตน ครบครัน กลุ่มและชุมชนไปปฏิบัติได้					
4. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ มั่นใจ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้					
5. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การบูรณาการร่วมกันขององค์กรภาคีต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น และภาคสถาบันการศึกษาในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้นของหลักสูตร

3.1 โครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

ท่านเห็นว่าโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชาของหลักสูตรฯ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับใด

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1. หมวดวิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์					
1.1 วิชาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					
1.2 วิชาวิถีชีวิตพอเพียง					
1.3 วิชาโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลง					
1.4 วิชาวิถีปราชญ์ชาวบ้าน					
2. หมวดวิชา บัญชีครัวเรือน					
2.1 วิชาบัญชีครัวเรือน					
2.2 วิชาการจัดการข้อมูลเพื่อวางแผนชีวิตและแผนชุมชน					
3. หมวดวิชา การจัดการทรัพยากรสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน					
3.1 วิชาเกษตรอินทรีย์					
3.2 วิชาเกษตรกรรมไร้สารพิษ					
3.3 วิชาการจัดการทรัพยากรดิน					
3.4 วิชาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและพันธุกรรม					
3.5 วิชาเลือก(ตามความสนใจ)					
4. หมวดวิชา การเสริมสร้างอาชีพ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการลดต้นทุนการผลิต					
4.1 วิชาการลดต้นทุนและลดรายจ่ายในครัวเรือน					
4.2 วิชาการเสริมสร้างอาชีพ					
4.3 วิชาเลือก(ตามความสนใจ)					
5. หมวดวิชา การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน และการตลาด					
5.1 วิชาวิสาหกิจชุมชน					
5.2 วิชาระบบการแลกเปลี่ยนและการจัดการตลาดชุมชน					
6. หมวดวิชา การเสริมสร้างสุขภาวะและการเสริมสร้างศักยภาพ					
6.1 วิชาการดูแลสุขภาพ					
6.2 วิชาการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน					
6.3 วิชาเลือก(ตามความสนใจ)					

3.2 ปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ ของหลักสูตร

ท่านเห็นว่าปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ ของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับใด

ข้อความ	ความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ ควรปรับปรุง อย่างไร
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1	
1. สื่อวีดิทัศน์เพื่อใช้ในการ เรียนรู้						
2. อุปกรณ์การเรียนรู้อื่นๆ (ทีวี เครื่องเล่นดีวีดี และอื่นๆ)						
3. คู่มือแนวทางการเรียนรู้ประจำ หลักสูตร						
4. สถานที่ในการจัดการเรียนรู้						
5. คุณสมบัติของผู้เรียนรู้						
6. คุณสมบัติของผู้จัดการเรียนรู้ ประจำพื้นที่						

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการของหลักสูตร

ท่านเห็นว่ากระบวนการของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับใด

ข้อความ	ความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ ควรปรับปรุง อย่างไร
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1	
1. ระบบการเรียนรู้						
1.1 กำหนดเวลาการเรียนรู้						
1.2 ช่วงระยะเวลาการเรียนรู้						
2. การลงทะเบียนเรียน						
3. การวัดผลการสำเร็จการ เรียนรู้						
4. การบริหารหลักสูตร						

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลผลิตของหลักสูตร

มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร ท่านเห็นว่ามาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับใด

ข้อความ	ความเหมาะสม					การบรรลุผลการเรียนรู้				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง										
2. มีการทำและใช้ประโยชน์จากบัญชีครัวเรือน										
3. มีการทำเกษตรกรรมในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการผลิตอาหารปลอดภัย										
4. มีการเสริมสร้างกิจกรรม เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สินและลดต้นทุนการผลิต										
5. มีการเสริมสร้างสุขภาพของตนเอง และครัวเรือน										
6. มีการทำแผนปฏิบัติการพัฒนาของตนเอง กลุ่ม/ชุมชน										
7. สามารถพึ่งพาตนเอง มีความทุกข์น้อยลง มีความสุขมากขึ้น										
8. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและสังคมตามอัตภาพ และมีจิตสาธารณะ										

ตอนที่ 6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้

1. มีการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับบุคคล ได้แก่

.....

.....

.....

2. มีการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับกลุ่ม ได้แก่

.....

.....

.....

3. มีการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับชุมชน ได้แก่

.....

.....

.....

4. มีการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระดับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

.....

.....

.....

ตอนที่ 7 ความคิดเห็นเกี่ยวกับเงื่อนไขปัจจัยภายนอกของหลักสูตร

1. ปัจจัยเกื้อหนุนการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ (ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสภาพแวดล้อม)

.....

.....

.....

2. ปัจจัยอุปสรรคในการเรียนรู้ (ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสภาพแวดล้อม)

.....

.....

.....

ตอนที่ 8 ความคิดเห็นอื่นที่เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

ท่านคิดว่าควรปรับปรุงหลักสูตรในประเด็นต่อไปนี้อย่างไรบ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ
ของท่าน และของกลุ่ม หรือชุมชนของท่าน โปรดระบุ

1. ด้านบริบท/สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

3. ด้านกระบวนการ

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

4. ด้านผลผลิต/ผลลัพธ์ในการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ขอบพระคุณอย่างยิ่ง

ภาคผนวก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เรื่อง

การพัฒนาค้นแบบหลักสูตร เรื่อง การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล
ในการจัดประชุมประจำปีเพื่อติดตามผลการจัดการเรียนรู้

ประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. **ศูนย์เรียนรู้ฯ ปี 2554 แต่ละศูนย์จัดการเรียนรู้อย่างไร**
 - 1.1 สร้างความเข้าใจ
 - 1.2 การชักจูงผู้เรียนตัวอย่างศูนย์ที่ประสบความสำเร็จ
 - 1.3 การชักจูงผู้เรียน/สมาชิก การติดตามดูแล แก้ไขปัญหาของผู้เรียนระหว่างการเรียนรู้ตามหลักสูตร
 - 1.4 การสร้างการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง
2. **ศูนย์เรียนรู้มีเหตุการณ์หรือประเด็นอะไรบ้างที่ประทับใจ**
3. **การเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ มีแนวทางอย่างไร**
4. **ศูนย์เรียนรู้มีแผนจะทำอะไรต่อ และจะประเมินผู้เรียนอย่างไร**
 - 4.1 การสร้างผู้นำในการจัดการเรียนรู้
 - 4.2 การทำแผนในการปฏิบัติงาน
 - 4.3 ประเมินผลการทำงาน
 - 4.4 การสรุปบทเรียน
 - 4.5 การขยายความรู้สู่ชุมชน
 - 4.6 ผู้จัดการเรียนรู้อีกปฏิบัติตัวอย่างไรเพื่อให้ยั่งยืนและเกิดความต่อเนื่อง
5. **การเสริมหนุนระหว่างศูนย์เรียนรู้ด้วยกันเอง และระหว่างศูนย์ปราชญ์กับศูนย์เรียนรู้มีแนวทางอย่างไร**

ภาคผนวก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประเด็นการสัมมนาในกลุ่มผู้เรียน

การพัฒนาต้นแบบหลักสูตร เรื่อง การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล
ในการจัดประชุมประจำปีเพื่อติดตามผลการจัดการเรียนรู้

1. ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ตามหลักสูตร คืออะไร?

.....
.....
.....
.....

2. ปัจจัยหนุน และปัจจัยอุปสรรคในการจัดการการเรียนรู้ของท่าน คืออะไร?

ปัจจัยหนุน

.....
.....
.....
.....

ปัจจัยอุปสรรค

1. สื่อ / อุปกรณ์

.....
.....

2. ไม่มีเวลาในการเรียนรู้สื่อ

.....
.....

3. การประสานงาน / การติดต่อสื่อสารทางไปรษณีย์ขัดข้อง ไม่ได้รับเอกสาร พัสดุ

.....
.....

4. ไม่ได้รับเอกสารคู่มือครบตามโครงการ

.....
.....

5. เอกสารประเมินส่งให้ล่าช้า

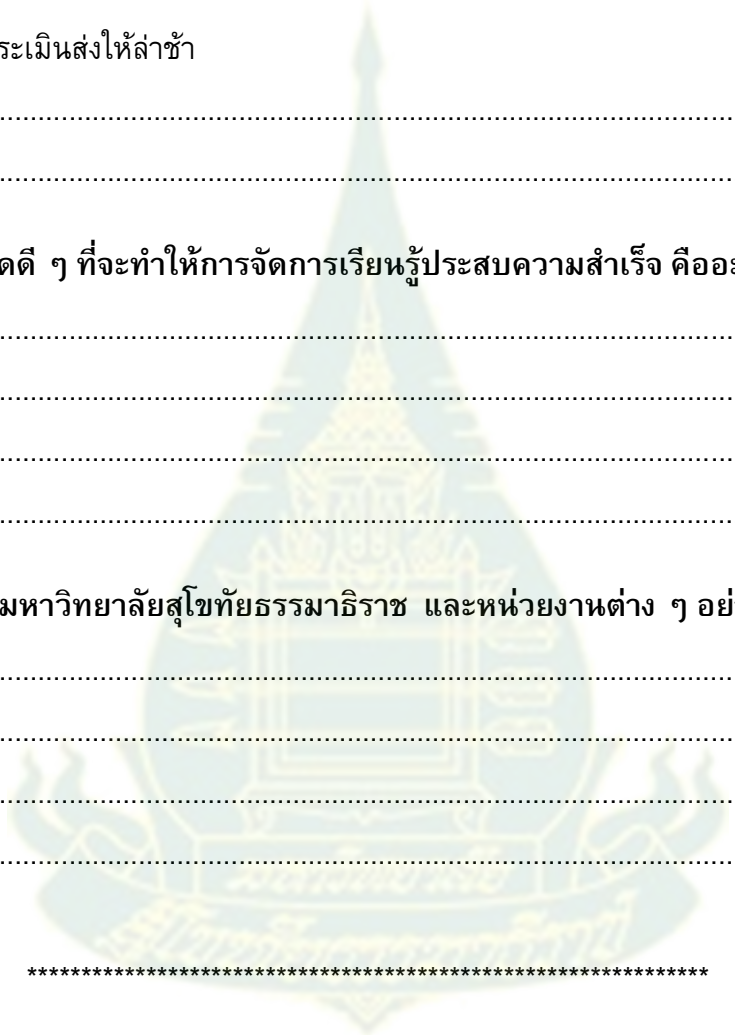
.....
.....

3. ข้อเสนอแนะ ข้อคิดติ ๗ ที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้ประสบความสำเร็จ คืออะไร?

.....
.....
.....
.....

4. มีข้อเสนอแนะต่อมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และหน่วยงานต่าง ๆ อย่างไร?

.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประเด็นการสัมมนาในกลุ่มศูนย์เรียนรู้ (กลุ่มปราชญ์)
การพัฒนาต้นแบบหลักสูตร เรื่อง การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล
ในการจัดประชุมประจำปีเพื่อติดตามผลการจัดการเรียนรู้

1. ศูนย์ปราชญ์ที่พึงประสงค์

1.1 ตัวปราชญ์

ปัจจัยส่วนบุคคลที่พึงประสงค์

.....
.....
.....
.....

ปัจจัย/องค์ประกอบ

.....
.....
.....
.....

1.2 ศูนย์ปราชญ์ที่พึงประสงค์

.....
.....
.....
.....

2. แนวทางในการเสริมศักยภาพ

.....

.....

.....

.....

3. บทบาทของศูนย์ปราชญ์ที่ควรมี

3.1 บทบาทหลัก

.....

.....

.....

.....

3.2 บทบาทรอง

.....

.....

.....

.....

4. ประเด็นอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
การสังเกตและการเยี่ยมกิจกรรมเรียนรู้ในพื้นที่

ประเด็นการเก็บข้อมูลในการเยี่ยมพื้นที่การจัดการเรียนรู้หลักสูตร “การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง”

1. ศูนย์เรียนรู้ กลุ่ม.....
เลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล.....
อำเภอ..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....
2. ผู้ร่วมพูดคุย จำนวน.....คน
2.1 ผู้เรียนรู้.....คน 2.2 ผู้จัดการเรียนรู้.....คน 2.3 ผู้นำ/อื่น ๆคน
3. ผู้ประสานงานในพื้นที่ ชื่อ.....สกุล.....
โทร..... E-mail Address :

1. ความคิดเห็นทั่วไป

1. ความคาดหวังของผู้เรียน.....
.....
.....
2. ความเข้าใจต่อหลักสูตร.....
.....
.....

2. กระบวนการจัดการเรียนรู้

1. จำนวนผู้ร่วมเรียนรู้แต่ละครั้ง (โดยเฉลี่ย).....
.....
.....
2. ลักษณะ ประเภทกลุ่มผู้เรียนรู้ (เป็นใคร กลุ่มไหน).....
.....
.....
3. กำหนดเวลาการเรียนรู้ สถานที่เรียนรู้
.....
.....
4. วิชา/ประเด็นที่ผู้เรียนรู้ สนใจ (วิชาที่เรียน วิชาที่ต้องการให้มีเพิ่มเติม).....
.....
.....
5. ความคิดเห็นต่อผู้เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้(ผู้จัดการเรียนรู้/ผู้เรียนรู้/คณะทำงาน
หลักสูตร).....
.....
.....
6. กิจกรรมในการเรียนรู้อื่น ๆ (ดูงาน ฝึกอบรม การประชุม ฯลฯ).....
.....
.....

3. สื่อในการเรียนรู้

1. สื่อพื้นฐาน/สื่อเลือก (ที่ใช้ในแต่ละวิชา).....
.....
.....
2. คุณภาพของสื่อ.....
.....
.....
3. ความเป็นประโยชน์ ความน่าสนใจของสื่อ.....
.....
.....
4. การจัดการสื่อ/อุปกรณ์
.....
.....

4. การประเมินผลการเรียนรู้เบื้องต้น

1. วิธีการประเมินผลการเรียนรู้.....
.....
.....
2. ผลการเปลี่ยนแปลงต่อบุคคล.....
.....
.....
3. ผลการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่ม.....
.....
.....
4. ผลการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชน.....
.....
.....

5. การสนับสนุน

1. โดยหน่วยงาน องค์กรที่สนับสนุน (หน่วยใด อะไร อย่างไร).....
.....
.....
2. โดยกลุ่มและชุมชนเอง (อะไร อย่างไร).....
.....
.....

6. ปัญหาข้อเสนอนี้และอื่น ๆ

1. ปัญหาข้อขัดข้องที่มี.....
.....
.....

2. ความเป็นประโยชน์ของหลักสูตรโดยภาพรวม.....

.....

3. ปัจจัย เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการเรียนรู้ (ปัจจัยภายในและภายนอก).....

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะต่อการจัดการเรียนรู้และการดำเนินงานหลักสูตร.....

.....

.....

7. ทิศทางและแผนการเรียนรู้ในช่วงต่อไป

1. ทิศทางและแผนในช่วงต่อไปของกลุ่มเรียนรู้.....

.....

.....

8. ความคิดเห็นของผู้เยี่ยมพื้นที่

1. จุดเด่น/ประเด็นที่น่าสนใจของกลุ่มผู้เรียนและจุดเรียนรู้.....

.....

2. ข้อสังเกตและข้อคิดเห็นอื่น ๆ.....

.....

.....

ผู้เยี่ยมพื้นที่

● **รายชื่อ**

1.....

2.....

3.....

4.....

● วันที่เยี่ยมพื้นที่.....เดือน.....พ.ศ. 2555

ภาคผนวก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประเด็นการประชุมคณะทำงานและหน่วยงานภาคี
การพัฒนาต้นแบบหลักสูตร เรื่อง การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล

ระเบียบวาระที่ 1. เรื่องแจ้งเพื่อทราบ

- 1.1 ความก้าวหน้าในการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้
- 1..2 ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้

ระเบียบวาระที่ 2 เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา

- 2.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้
- 2.2. ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องอื่นๆ (ถ้ามี)

